

111

A MAGYAR BÜNTETŐJOG
TÁRSADALMI REND
HATÁLYOSABB
VÉDELMEÉRŐL SZÓLÓ

**A MAGYAR BÜNTETŐJOG
KÉZIKÖNYVE**

**4. AZ ÁLLAMI ÉS TÁRSADALMI REND
HATÁLYOSABB VÉDELMEÉRŐL SZÓLÓ**

1921: III. T-C.

MUNKÁSI
TÁRSASÁG

A MAGYAR BÜNTETŐJOG
KÉZIKÖNYVE

ÍRTA

DR. ANGYAL PÁL
EGYETEMI PROFESSZOR,
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
ÉS A SZENT ISTVÁN AKADÉMIA TAGJA

4.
AZ ÁLLAMI ÉS TÁRSADALMI REND
HATÁLYOSABB VÉDELMEÉRŐL SZÓLÓ
1921:III. T.-C.

ATHENAEUM
IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA, BUDAPEST

34. sz. a.: 105553/1933.

24. sz. a.: 144/1933.
Arca: 7.60P

AZ ÁLLAMI ÉS
TÁRSADALMI REND
HATÁLYOSABB
VÉDELMEÉRŐL SZÓLÓ
1921:III. T.-C.

ÍRTA

DR. ANGYAL PÁL
EGYETEMI PROFESSZOR,
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
ÉS A SZENT ISTVÁN AKADÉMIA TAGJA

ATHENAEUM
IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA, BUDAPEST

DOLOZTATÁSI REND
TÁRSADALMI REND
HATÁLYOSABB
VÉDELMEKÉRT SZÓLO

ELŐSZÓ.

Az általában *Rendtvörvénynek* nevezett 1921. évi III. t.-c. tudományos és minden részletre kiterjedő gyakorlatias feldolgozását nyújtom *Kézikönyvemnek* e IV. kötetében. Különösen súlyt helyeztem a judikatúrából előttem megismert összes jogesetek kritikai bemutatására, hogy illetéknéppen a bírának, ügyésznek s ügyvédnek oly segítőeszközt adjak kézre, mely egyfelől útbaigazít a legnehezebb kérdések megoldásánál, másfelől megteremti az egységes bírói gyakorlat kialakulásának lehetőségét. Nagy gonddal és fokozott elmélyedéssel igyekeztem az alapfogalmakat megvilágosítani s ha többhelyütt fejtegetéseim a filozófia terére csapnak át, az ily mellőzhetetlen kitérések a fogalmak természetében találják megokolásukat. Szükségesnek véltem helyenként a Nemzetgyűlés tárgyalásait is vázolni, hogy így a törvényakarat megértését biztosítsam.

Izgatott időkben jött létre e törvény, melyekben *Deák Ferenc*-cel szólva «könnyebb az indulatok árját követni, mint azt a hon érdekében csillapítani», ám megállapítható, hogy e törvényünk megőrzi nyugodt felsőbbbségét s az izgalmas nemzetgyűlési viták ellenére higgadt és megfontolt rendelkezésekkel védelmezi meg az állam és társadalom törvényes rendjét.

Budapest, 1928. évi november hó 6-án.

Angyal Pál.

TARTALOMMUTATÓ.

I. Fejezet.	Oldal
1. §. Bevezetés	1
II. Fejezet. Az állami és társadalmi rend felforgatására vagy megsemmisítésére irányuló büntettek és vétségek	
2. §. Áttekintés	2
I. 3. §. Az állami és társadalmi rend felforgatására vagy megsemmisítésére irányuló büntetteket és vétségeket büntető jogszabályok	5
A) 4. §. Az állami és társadalmi rend felforgatására vagy megsemmisítésére irányuló büntettek és vétségek jogi tárgya	9
B) 5. §. Az állami és társadalmi rend felforgatására irányuló büntettek és vétségek	28
1. Az államfelforgatás büntette és vétsége	28
1. a) Az államfelforgatás büntettének és vétségének minősített esetei s az államfelforgatás bűncselekményével összefüggően és annak céljára elkövetett büntett vagy vétség mint delictum complexum	56
2. A feljelentés elmulasztásának vétsége	68
3. Az államfelforgatásra irányuló izgatás vétsége	71
4. Az államfelforgató bűncselekményre irányuló egyenes felhívás	79
5. Az antimilitarista izgatás	84
II. 6. §. Az állami és társadalmi rend felforgatására vagy megsemmisítésére irányuló büntetteket és vétségeket érintő negatív büntető jogszabályok	97
1. A hozzátartozók büntetlensége a feljelentés elmulasztása esetében	97
2. Büntetlenség a feljelentés elmulasztásánál a hatóság tudomása esetén	99
3. Elállás az államfelforgatás bűncselekményétől	100
III. Fejezet. A magyar állam és a magyar nemzet megbecsülése ellen irányuló büntettek és vétségek	
7. §. Áttekintés	105
8. §. 1. Törvényhozási előzmények és jogösszehasonlítás	105
9. §. 2. A nemzetrágalmazás és nemzetgyalázás elkövetői, passzív alanya és jogtárgya	109

VII

	Oldal
10. §. 3. A nemzetrágalmazás	116
11. §. 4. A nemzetgyalázás	130
IV. Fejezet. Hatásköri és eljárási szabályok	
12. §. Az 1921: III. t.-c. területi hatálya	139
13. §. Hatásköri szabályok	140
14. §. Büntető eljárás a távollévő terhelt ellen	141
15. §. A rögtönbíráskodás elrendelhetése	144
16. §. Az Átv. rendelkezéseinek kiterjesztése a katonai büntetőbíráskodás alá tartozó egyénekre	145
17. §. Az Átv. életbelépése	147

GYAKRABBAN ELŐFORDULÓ RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE.

<i>Átv.</i> = 1921: III. t.-c. az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről.	<i>St.</i> = 1914: XIV. t.-c. a sajtóról.
<i>Bv.</i> = 1914: XLI. t.-c. a becsület védelméről.	<i>Hv.</i> = 1914: XL. t.-c. a hatóságok büntetőjogi védelméről.
<i>Btk.</i> = 1878: V. t.-c. a büntettekről és vétségekről.	<i>Bjt.</i> = Büntető Jog Tára.
<i>Ktk.</i> = 1879: XL. t.-c. a kihágásokról.	<i>Bjogi. Hat. Tára.</i> } = Büntetőjogi Határozatok Tára.
<i>Bp.</i> = 1896: XXXIII. t.-c. a bünvádi perrendtartásról.	<i>Bjogi. dtár.</i> } = Büntetőjogi Döntvénytár.
<i>Bn.</i> = a Büntető Novellának nevezett 1908: XXXVI. t.-c.	<i>Jogi. K.</i> = Jogtudományi Közlöny.
<i>Fv.</i> = 1913: VII. t.-c. a fiatalkoriak bíróságáról.	<i>Jogi. H.</i> = Jogi Hírlap.
<i>Bpn.</i> = 1914: VIII. t.-c. az esküdtbíróóság előtti eljárásra és semmisségi panaszra vonatkozó rendelkezések módosításáról.	<i>M. i.</i> = Ministeri Indokolás.
	<i>Tank.</i> = Angyal: A magyar büntetőjog tankönyve.
	<i>Kézik.</i> = Angyal: A magyar büntetőjog kézikönyve.

BIBLIOGRÁFIA.

Angyal

- Háború és büntetőjog. 1914.
- Istenkároklás. 1902.
- Szociológia. II. kiad. 1924.
- Tanulmányok és beszédek a szociológia és büntetőjog köréből. 1927.

Balás P. Elemér

- Asajtódeliktum. Magyar Jogi Szemle, III. 486., 562., 603.

Carlton Hall

- Political Crime. London, 1928.

Csekegy

- Die Verfassungsentwicklung Estlands, 1928.

Degré M.

- Az Átv.-ről szóló új törvény. Magyar Jogi Szemle, II. 293.
- Nemzetragalmazási és sajtóbűncselekmény. Bjt. 77. k. 1., 44., 45. l.

Dohna

- Vorsatz bei Landesverrat. Deutsche Juristen Zeitung, 30. évf. 146.

Dombóváry Géza

- Sajtóbűncselekmény. Bjt. 76. k. 49.

Ellwood

- Cultural evolution. New-York, 1927.

Fabreguettes

- Traité des délits politiques.

Finkey

- A felelős szerkesztő sajtójogi felelősségrevonása a szökésben levő szerző helyett. Bjt. 78. k. 81.
- A magyar anyagi büntetőjog jelen állapota. 1923.
- A politikai bűncselekmények. 1927.
- Lehet-e sajtóvétség nemzetragalmazás? Jogállam 1924. évf. 325-342.
- Nemzetgyalázás. Bjt. 77. k. 73-78.
- Törvénybecsmérlés, nemzetgyalázás. Bjt. 79. k. 15.

Fényes Jenő

- A nemzetgyalázási perekéről. Jogt. Közl. 1927. évf. 22. sz.

Gelléri Gyula

- Nemzetgyalázás. Jogt. Közl. 1926. évf. 16. sz.

Heller

- Az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló törvény ismertetése. 1922.

Jacobi

- Feljelentési kötelezettség. Jogt. Közl. 1926. évf. 29. l.

Kiesow-Zweigert

- Gesetz zum Schutze der Republik Berlin, 1923.

Lobe

- Die Gesetzgebung zum Schutze der Republik Berlin, 1922.

Némethy Imre

- Nemzet megbecsülése elleni vétség. Bjt. 75 k. 89. l.
- Rendtörvény. Bjt. 76. k. 1-20 l.

Névtelen

- Az állam hadereje elleni büntettek-ről. Magyar Jogélet. 1916. évf. 15-18. sz.
- Nemzetgyalázás törvényének eltörlése. Jogt. Közl. 1926. évf. 3. sz.
- Sajtódeliktum-e a nemzetgyalázás. Jogt. Közl. 1925. évf. 7. l.

Miskolcsey Ágost

- Aktuális-e a nemzetgyalázási törvény eltörlése. Jogt. Közl. 1926. évf. 14. sz.

Perbesszédek gyűjteménye

- Pécs, 1928.

Perjéssy

- Az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló törvényről. Miskolc, 1928.

Staud

- Az izgatás. Jogállam. 1922. évf. 3-6. sz.

Szöke Sándor

- Sajtótörvény és rendtörvény. Jogt. Közl. 1924. évf. 9-10. sz.

Tarnai János

- Lázadás, hat. elleni erőszak, izgatás a Javaslatban. Magyar Jogi Szemle V. k. 27. l.
- Lehet-e sajtóvétség az országragalmazás? Jogt. Közl. 1925. évf. 1-3. sz.

Vargha Ferenc

- A terror pszichológiája. Magyar Jogi Szemle II. k. 28., 87., 145., 209. l.

Vargha Ferenc

- Az izgatás pszichológiája. Magyar Jogi Szemle I. k. 71., 136., 206., 265., 350., 418. l.
- Törvényes-e a kommunista pörökre kiadott Gybp.? Bjt. 72. k. 1-10. l.
- Vádbeszéd Hatvány Lajos bűnügyében. Est, 1928. jún. 27. sz.

Vámbery

- A rendjavaslat. Jogt. Közl. 1921. évf. 41. sz.
- A valótlanság bizonyítása a rendtörvényben. Jogt. Közl. 1921. évf. 17. sz.

Weigelin

- Einführung in die Moral- und Rechtsphylosophie, 1927.

Zimmermann

- Jog- és rendtörvény. Ügyv. Lapja 1923. 2. sz.

SZAKASZMUTATÓ.

Btk.	2. §. 138.	Bv.	1. §. 112.	60., 61., 62., 63., 64.,
	7. §. 139.		2. §. 111., 190.	65., 66., 67., 68., 69.,
	8. §. 148.		8. §. 112.	71., 73., 81., 101.,
	54. §. 50.		8. §. 111.	104., 144., 145., 146.
	55. §. 50.		13. §. 118.	1921: III. t.-c. (Átv.)
	56. §. 50.		14. §. 118.	3. §. 3., 4., 9., 61.,
	57. §. 50., 64.		15. §. 118.	63., 69., 70., 71., 97.,
	58. §. 50.		17. §. 137.	98., 99., 100., 103.,
	59. §. 50.		20. §. 119.	145.
	67. §. 101., 102.	1868: XXI. t.-c. 89.		1921: III. t.-c. (Átv.)
	69. §. 38., 71.	1868: XLIV. t.-c. 114.		4. §. 3., 4., 99., 101.,
	70. §. 43.	1881: III. t.-c. 88.		102., 103., 164., 145.
	71. §. 84.	1881: XXI. t.-c. 89.		1921: III. t.-c. (Átv.)
	75. §. 83., 136., 137.	1881: XXXIX. t.-c. 16.		5. §. 3., 4., 9., 72., 73.,
	77. §. 71.	§. 109.		74., 75., 76., 77., 78.,
	78. §. 69., 97., 98.	1897: XXXIV. t.-c. 17.		79., 81., 83., 84.,
	81. §. 137.	§. 140.		145., 146.
	98. §. 128.	1912: XXXII. t.-c. 144.		1921: III. t.-c. (Átv.)
	1:7. §. 5., 14., 24., 26.	1912: XXXIII. t.-c. 7.		6. §. 3., 4., 9., 27.,
	190. §. 14.	§. 145., 146.		86., 87., 89., 90., 93.,
	131. §. 5., 6.	1912: XXXIII. t.-c. 435.		96., 97., 145., 146.
	132. §. 40.	§. 144., 145., 146.		1921: III. t.-c. (Átv.)
	133. §. 14., 69.	1912: LXIII. t.-c. 12. §.		7. §. 30., 105., 107.,
	134. §. 5., 6., 14.	144.		109., 110., 112., 119.,
	135. §. 5., 6., 70., 98.	1913: XXXIV. t.-c. 128.		121., 122., 125., 126.,
	142. §. 129.	1914: XL. t.-c. 1. §. 70.		127., 129., 133., 145.,
	144. §. 63.	1914: XIV. t.-c. 7. §.		146.
	171. §. 80., 81., 82.	100. (St.)		1921: III. t.-c. (Átv.)
	172. §. 24., 71., 72.,	1914: XIV. t.-c. 32. §.		8. §. 30., 71., 107.,
	73., 77., 79., 90.,	124., 125. (St.)		109., 110., 113., 130.,
	91., 128., 138.	1914: XIV. t.-c. (St.)		131., 134., 135., 136.,
	173. §. 71.	33. §. 143.		145.
	177. §. 34.	1914: XIV. t.-c. (St.)		1921: III. t.-c. (Átv.)
	203. §. 30.	34. §. 143.		9. §. 51., 59., 64., 67.,
	246. §. 99.	1914: XIV. t.-c. (St.)		72., 83., 96., 129., 145.
	261. §. 130., 181	35. §. 143.		1921: III. t.-c. (Átv.)
	296. §. 57.	1914: XIV. t.-c. (St.)		10. §. 52., 54., 83., 96.,
	331. §. 57.	39. §. 54.		128., 145., 146., 147.
	337. §. 57.	1914: XIV. t.-c. (St.)		1921: III. t.-c. (Átv.)
	391. §. 63.	42. §. 109.		11. §. 139., 145.
	405. §. 63.	1915: XVIII. t.-c. 2. §. 53.		1921: III. t.-c. (Átv.)
Kbtk.	70. §. 52.	1920: XV. t.-c. 3. §. 54.		12. §. 140., 142., 143.
	38. §. 63.	1921: III. t.-c. (Átv.)		1921: III. t.-c. (Átv.)
Bp.	87. §. 70.	1. §. 3., 9., 13., 24.,		14. §. 145., 146.
	88. §. 70.	28., 30., 31., 33., 35.,		1921: XLIX. t.-c. 88.
	89. §. 70.	36., 37., 39., 46., 47.,		1924: XV. t.-c. 1. §. 59.,
	90. §. 70.	48., 49., 50., 51., 52.,		60.
	91. §. 70.	56., 57., 59., 60., 61.,		1925: XXVI. t.-c. 154. §.
	92. §. 70.	62., 63., 64., 65., 66.,		57.
	264. §. 99.	67., 68., 71., 72., 73.,		1928: X. t.-c. 3. §. 52.,
	326. §. 99.	81., 84., 89., 95., 101.,		53., 129., 138.
	327. §. 61.	102., 144., 145., 146.		1928: X. t.-c. 4. §. 51.,
	472. §. 141., 142.	1921: III. t.-c. (Átv.)		53., 79.
	493. §. 55.	2. §. 3., 25., 37., 58.,		1928: X. t.-c. 13. §. 56.

TÁRGYMUTATÓ.

Agitáció 36., 42.	Államfelforgatás büntette és vétsége 3., 28.
Alaki törvényesség antimilitarista izgatásnál 90.	Államfelforgatás minősített esetnek büntetése 59.
Antimilitarista izgatás büntetése 96.	Államfelforgatásra irányuló egyenes felhívás 79—84.
Antimilitarista izgatás elkövetési cselekvése 90.	Államfelforgatásra irányuló egyenes felhívás törvényes fogalma 79.
Antimilitarista izgatás elkövetője 88.	Államfelforgatásra irányuló izgatás büntetése 79.
Antimilitarista izgatás jogi tárgya 10., 88.	Államfelforgatásra irányuló izgatás elkövetési cselekvése 73—78.
Antimilitarista izgatás kísérlete.	Államfelforgatásra irányuló izgatás elkövetési cselekvése 73—78.
Antimilitarista izgatás minősített esetei 96.	Államfelforgatásra irányuló izgatás jogi tárgya 73.
Antimilitarista izgatásnál halmazat 95., 96.	Államfelforgatásra irányuló izgatás kísérlete 78.
Antimilitarista izgatásnál részesség 94.	Államfelforgatásra irányuló izgatásnál balmazat 79.
Antimilitarista izgatásnál szándék 94., 95.	Államfelforgatásra irányuló izgatásnál részesség 78.
Antimilitarista izgatás törvényes fogalma 87—88.	Államfelforgatásra irányuló izgatásnál szándék 78.
Antimilitarista izgatás vétsége 4., 84—97.	Államfelforgatásra irányuló izgatás törvényes fogalma 72., 73.
Állambontó törekvések 6.	Államfelforgatásra irányuló izgatásnál részesség 78.
Állam és társadalom rendje 22., 24.	Államfelforgatásra irányuló izgatásnál szándék 78.
Állam és társadalom törvényes rendje 19.	Államfelforgatásra irányuló izgatás vétsége 3., 71—79.
Államfelforgatás büncselekményének büntetése 50—56.	Államfelforgató büncselekményre irányuló egyenes felhívás vétsége 4.
Államfelforgatás büncselekményének elkövetési cselekvése 31—47.	Államfelforgató mozgalom 39., 70.
Államfelforgatás büncselekményének elkövetője 29.	Állam fogalma 22., 110.
Államfelforgatás büncselekményének jogi tárgya 9., 10., 19—27., 29.	Állami és társadalmi rend alkalmas tárgya a védelemnek 6., 7.
Államfelforgatás büncselekményének kísérlete 47., 48.	Állami és társadalmi rend nem elvont fogalmak 7.
Államfelforgatás büncselekményének minősített esetei 56—59.	Állami rend 23.
Államfelforgatás büncselekményének törvényes fogalma 28.	Állami rendszer megvetése 113.
Államfelforgatás büncselekményénél célzat 49.	Államrendőrség 88.
Államfelforgatás büncselekményénél halmazat 50.	Állítás fogalma 117., 118.
Államfelforgatás büncselekményénél részesség 48., 49.	Becsület fogalma 114.
Államfelforgatás büncselekményénél szándék 49., 50.	Bíróságok sértése 110.
	Biztosítási végrehajtás vagyoni elégtételre nem rendelhető el 55.
	Büntetlenség — feljelentés elmulasztásánál — hatóság tudomása esetén 99., 100.
	Büntetőjog nevelő ereje 1., 7., 8.

- Bűnügyi zárlat vagyoni elégtételre nem rendelhető el 55.
- Csehslavák rendtörvény 11., 108.
Csendőrség 88.
- Delictum complexum 60—64.
Delictum complexum büntetése 64.
- Egyenes felhívás büntetése 83.
Egyenes felhívás elkövetési cselekvése 82.
Egyenes felhívás elkövetője 81.
Egyenes felhívás jogi tárgya 82.
Egyenes felhívás kísérlete 83.
Egyenes felhívásnál részesség 83.
Egyenes felhívásnál szándék 83.
Egyszerű résztvevő 56., 66.
Elállás az államfelforgatás büncselekményétől 100—104.
Ellenbizonyítás valótlán ténynél 120.
Ellenséges cselekmény 129.
Előmozdítás 37., 38., 39.
Előmozdításra felbujtás 49.
Enyhítő és súlyosító körülmények 68., 79., 97., 129., 130., 138.
Erőszak fogalma 46., 47.
Erőszakos felforgatás vagy megsemmisítés 43.
Erőszakosság potencialitása 47.
Esztországi rendtörvény 11.
Életkioltásra alkalmas szer beszerzése 57.
Életkioltásra alkalmas szer fogalma 58.
- Fegyverbeszerzés 57.
Fegyveres erő 88.
Fegyver fogalma 57.
Felforgatás 42.
Felhagyásra irányuló reábrás törekvése 103.
Felhívás 72—75.
Felhívás katonai rendelkezések elleni engedetlenségre 93.
Feljelentés elmulasztásának vétsége 3., 68—71.
Feljelentése a mozgalomnak 103.
Folyamórság 89.
Forradalmak előkészítése 44.
- Görög btk. javaslat 12.
Gyűlöletre izgatás 91—93.
- Hadsereg sértése 111.
Hatásköri szabályok a rendtörvényben 140.
Hatóság 70.
Hatóságok sértése 110.
Hazafias érzés 114.
- Hitel fogalma 115.
Hiteit érdemi tudomásszerzés 70.
Hivatalvesztés 50., 51., 59., 64., 67., 79., 83., 96., 128., 138.
Hollandi rendtörvény 12.
Hozzá tartozók büntetlensége feljelentés elmulasztása esetében 97., 98., 99.
- In re illicita versio 65.
Izgatás 73—75.
- Jelentéstétel 71.
Jogellenesség nemzetgyalázásnál 136.
Jogi tárgy 9., 10., 19—27.
Jó hírnév 114.
Jogtárgy az indokolásban 13.
Jogtárgy fogalma a judikaturában 27.
Jogtárgy vitája a nemzetgyalázásnál 13., 14., 15., 16., 17., 18., 19.
Jugoszlávia rendtörvénye 10.
- Katonai büntetőbíráskodás 145—147.
Katonaság intézménye 88.
Kezdeményezés 31., 32.
Kezdeményezésre felbujtás 48.
Kíttlás 51., 52., 59., 64., 67., 79., 83., 96., 128., 138.
Kintasítás 51., 52., 59., 64., 67., 79., 83., 96., 128., 138.
Kormányserzés 110.
Kormányzati rendszer sértése 110.
Követelés 73—74.
Köztudomás 118., 119.
Külállam törvényes rendje, mint jogtárgy 29., 30., 31.
- Lavina-felelősség 65., 66.
Lehetségesség ismerve 70.
Lex ferenda 49., 50., 56., 79., 84., 97.
Lószerszerzés 57.
Lószerszerzés fogalma 58.
- Magyarság meggyalázása 113.
Megbecsülés fogalma 115.
Meggyalázó cselekmény 130., 132.
Meggyalázó kifejezés 130., 132.
Meggyőzés szabadsága 43., 44., 45.
Megsemmisítés 42.
Minisztérium sértése 111.
Mozgalom 35., 39., 40.
Mozgalom célját szolgáló elkövetés 61—63.
Mozgalom és szervezkedés jellemvonásai 42.
- Nagyobb mennyiség 58.
Nemzet fogalma 110.
Nemzetgyalázás 105., 130.
Nemzetgyalázás büntetése 138.

- Nemzetgyalázás elkövetési cselekvése 130.
Nemzetgyalázás jogi tárgya 114.
Nemzetgyalázás kísérlete 135.
Nemzetgyalázásnál halmazat 137.
Nemzetgyalázásnál részesség 136.
Nemzetgyalázásnál szándék 136.
Nemzetgyalázás passzív alanya 109., 110.
Nemzetgyalázás törvényes fogalma 109.
Nemzetragalmazás 105., 116.
Nemzetragalmazás büntetése 128.
Nemzetragalmazás elkövetési cselekvése 116.
Nemzetragalmazás jogi tárgya 114.
Nemzetragalmazás minősített esetei 128.
Nemzetragalmazás mint sajtóbüncselekmény 124.
Nemzetragalmazásnál eredmény 126.
Nemzetragalmazásnál halmazat 127.
Nemzetragalmazásnál kísérlet 126., 127.
Nemzetragalmazásnál szándék 126.
Nemzetragalmazás passzív alanya 109., 110.
Nemzetragalmazás törvényes fogalma 109.
New-Yorki rendtörvény 12.
Németországi rendtörvény 12., 108.
Nyilvánosság egyenes felhívásnál 82.
- Olasz btk. javaslat 11., 109.
Olasz rendtörvény 11., 108.
Osztrák btk. javaslat 12., 108.
- Önkéntesség elállásnál 102.
Összefüggő elkövetés 61—63.
- Pénzbüntetés 52., 59., 64., 67., 79., 83., 96., 128., 138.
Pénzügyőrség 89.
Politikai jogvesztés 50., 51., 59., 64., 67., 79., 83., 96., 128., 138.
Propaganda kifejtés 35., 45., 46.
- Rágalmazó minőségű tény 122.
Reformtörvények tartalmiságának vizsgálata 46.
Rend átalakítása 21.
Rendbontás következményei 21.
Rend célja 20.
Rendetlenség fogalma 19., 20.
Rend fogalma 19.
- Rendtartás jelentősége 23.
Rendtörvény anyagának felosztása 4.
Rendtörvény első fejezetében meghatározott büncselekmények jogi természete 27.
Rendtörvény életbelépése 2., 147.
Rendtörvény megalkotása 2.
Rendtörvény területi hatálya 139.
Rendtörvény tilalmi és parancsai 3.
Robbanószer-beszerzés 57.
Robbanószer fogalma 58.
Romániai rendtörvény 11.
Rögtönbíráskodás 144., 146.
- Szervezkedés 35., 40., 41., 42.
Szolgálati fegyelem 89.
Szolgálati fegyelem elleni izgatás 93.
Svájci rendtörvény 12.
- Tartalmi törvényesség antimilitarista izgatásnál 90.
Tárgyilag bíráló 121.
Társadalmi osztály kizárólagos uralkodásának létesítése 43.
Társadalom fogalma 22.
Társadalom rendje 23.
Távollevő elleni eljárás nem sajtójogi felelősségrevonás 143.
Távollevő terhelt elleni eljárás 140—144.
Terjesztés fogalma 118.
Tevékeny részvétel 33—39.
Tevékeny részvételre felbujtás 49.
Tény fogalma 116.
Több — habár együtt nem levő — személy 82.
Többi résztvevő 66.
Török btk. 12.
Törvény becsmerítése 113.
Törvényes rend 25.
Tudomás a beszerzésről 59.
Tudomásra juttatás elállásnál 102.
- Vagyoni elégtétel 53., 59., 64., 67., 83., 146.
Vagyoni elégtétel jogi természete 53—56.
Valótlán tény 118.
Vámórság 89.
Veszély előreláthatósága 65., 67.
Vezetés 32., 33.
Vezetésre felbujtás 48., 49.
Véleménynyilvánítás szabadsága 43., 44., 45.

NÉVMUTATÓ.

- Andrássy Gyula gr. 25.
 Angyal 22., 145.
 Apponyi 27., 43., 81., 87., 100., 107.
 Balás P. Elemér 144.
 Bárczy István 16., 17., 69., 81., 87.,
 107., 142.
 Bernolák Nándor 19., 53., 67., 142.
 Binding 32., 115.
 Bródy Ernő 13., 14., 69., 86., 107., 141.
 Carlton Hall 25.
 Csekey 12.
 Degró Miklós 32., 34., 37., 39., 48., 49.,
 50., 55., 59., 61., 64., 66., 67., 78.,
 103., 104., 114., 124., 133., 145.
 Dombóváry Géza 124.
 Dróczy Győző 17., 18., 24., 52., 87.
 Ellwood 7.
 Fabreguettes 28.
 Fayer 7.
 Ferdinándy Gyula 2.
 Finkey 9., 27., 28., 30., 31., 34., 37.,
 38., 39., 40., 42., 43., 49., 62., 70.,
 78., 113., 124., 133., 135., 144.
 Frank 32.
 Győry Ákos 6.
 Héjj Imre 87.
 Heller 23., 24., 32., 33., 34., 37., 38.,
 39., 40., 41., 42., 48., 49., 53., 60.,
 64., 66., 89., 99., 104., 114., 142.
 Hornyánszky Zoltán 18., 24., 87.
 Horváth Dániel 2.
 Illés 32.
 Isaák 24., 32., 34., 39., 41., 43., 44.,
 55., 58., 59., 62., 66., 70., 71., 75.,
 82., 85., 90., 96., 99., 100., 103., 104.,
 114., 122., 126., 127., 130., 136., 137.
 Korekes Mihály 14., 87.
 Kohler 118.
 Liszt 32.
 Mayer—Allfeld 32.
 Miskolczy Ágost 45., 108.
 Moor Gyula 110.
 Némethy Imre 27., 61., 92., 110., 113.,
 114., 118., 138.
 Olshausen 32.
 Örfy Imre 81.
 Perjéssy 24., 25., 30., 32., 34., 37.,
 39., 41., 42., 43., 48., 51., 52., 53.,
 55., 59., 66., 64., 69., 70., 75., 78.,
 89., 93., 98., 103., 104., 108., 110.,
 116., 130., 133., 135., 136., 142., 147.
 Peió Sándor 52., 69., 80., 86., 87.
 Pröhle Vilmos 14.
 Rassay Károly 14., 15., 16., 26., 80., 87.
 Riehl 19.
 Shrott 25.
 Somogyi István 14., 86., 107., 141.
 Szilágyi Lajos 14.
 Tarnai 124.
 Tasnádi Kovács József 69., 87.
 Tomcsányi Vilmos Pál 15., 18., 24.,
 46., 87., 107.
 Tőreký 124.
 Turi Béla 15., 18., 24., 25., 46., 87., 107.
 Vargha Ferenc 22., 120., 129.
 Vambéry 6., 8., 12., 13., 25., 120.
 Waldecker 110.
 Weiglin 26.
 Zákány Gyula 16., 25., 69., 142.
 Zehery 145.
 Zimmermann 13.

AZ ÁLLAMI ÉS TÁRSADALMI REND HATÁLYOSABB VÉDELMEÉRŐL SZÓLÓ 1921:III. T.-C.

(1—15. §§)

HATÁSKÖR: AZ 1921:III. T.-C. (ÁTV.)-BEN MEG-
HATÁROZOTT BÜNTETTEK ÉS VÉTSÉGEK
A KIR. ÍTÉLŐTÁBLÁK SZÉKHELYÉN MŰ-
KÖDŐ KIR. TÖRVÉNYSZÉKEKNEK, BUDA-
PESTEN A KIR. BÜNTETŐTÖRVÉNYSZÉK-
NEK HATÁSKÖRÉBE TARTOZNAK. (ÁTV.
12. §. 1. BEK.)

I. FEJEZET.

1. §. Bevezetés.

Az 1918. és 1919. év értékromboló eseményei kiáltó bizonyosságot tettek arról, hogy ha egy nemzetben a fegyelmezettség s az áldozatos hazaszeretet meggyengül, ha az összetartás kapcsai meglazulnak, s ha ennek folytán széthúzó és többnyire pusztító erők kerekednek felül: megbomlik az erkölcsi és gazdasági élet rendje, fennakad a kulturális fejlődés menete s napokon belül tönkremegy mindaz, amit századok építettek. Alig kétséges, hogy ha a XX. század első két évtizedében s főleg a világháború utolsó éveiben ráeszmélünk arra, amire különben a háború kitörésének első hónapjaiban figyelmeztettem (v. ö. Háború és büntetőjog. Bűnügyi Szemle III. évf. 36. l.), hogy átkos métely terjed sorainkban, s ha minden erőnkkel annak elfojtására törekedtünk volna, tán nem következik be a két csúfos forradalom, az oláh megszállás, az ország megcsönkítése.

A nemzeti érzés, a hazafiúi áldozatkészség, az államfenntartó erők ébrentartása és fokozása számtalan módon történhetik. E módok sorában nem utolsó helyet foglal el a büntetőjog a maga megelőző és megtorló célt szolgáló eszközeivel, amelyeknek szelme ha átívódik az állampolgárok lelki világába, a büntetőjog mintegy pedagógiai úton lesz hatékony, amennyiben ránevel a haza iránti kötelességek önzetlen és buzgó teljesítésére, az ingadozókat megerősíti, az elbotlottakat felemeli, s bár büntetéssel, de visszatart minden oly cselekmény elkövetésétől, melynek az állam, a nemzet, az összesség s az egyes kárát vallja.

Az összeomlás után tudatára ébredtünk annak, hogy a régi jogszabályok a változott idők és körülmények folytán a fokozottabb mérvben veszélyeztetett állami és társadalmi rend megvédésére nem elég hatályosak. Elkerülhetetlenül szükséges volt tehát az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről gondoskodni.

Javaulat készült (dr. Horváth Dániel ig. min. tanácsos dolgozta ki a tervezetet s annak indokolását), melyet a kormányzó engedélyével Ferdinándy Gyula akkori igazságügyminister 1920. évi augusztus 25-én a Nemzetgyűlés elé terjesztett. A javaslatot az Igazságügyi Bizottság letárgyalta s 1920. évi november 22-én kelt 170. számú jelentésével a Nemzetgyűléshez visszajuttatta. A Nemzetgyűlés a javaslatot 1921. évi március hó 4-től kezdődőleg március hó 14-ig hét ülésen (a 159—165. üléseken) át tárgyalta s azt általánosságban s részleteiben is elfogadta; a harmadszori olvasás március hó 16-án a 166. ülésen ment végbe. Az ilyenténkép törvénnyé vált javaslat mint: *Az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921. III. t.-c.* (rövidítve: *Átv.*) az Országos Törvénytar 1921. évi 3. számában kihirdettetett s a kihirdetés napján (1921. évi április hó 6-án) életbe is lépett.

Az Átv. rendelkezéseinek dogmatikus feldolgozásával kapcsolatban a szükséghez képest bemutatom — figyelemmel az eredeti javaslatra, az Igazságügyi Bizottság s a Nemzetgyűlés tárgyalásaira — az egyes szakaszok törvényhozási fejlődéstörténetét, megfelelő helyeken utalok a külföldi jogszabályokra s az irodalom szemmelkísérése mellett különös súlyt helyezek a bírói gyakorlat kritikai ismertetésére.

II. FEJEZET.

Az állami és társadalmi rend felforgatására vagy megsemmisítésére irányuló bűntettek és vétségek.

2. §. Áttekintés.

A törvény első fejezetében foglalt jogszabályok, ezek rendelkezéseinek tartalmát tekintőleg, két csoportra oszthatók. Az első csoportba foglalom a bűncselekményeket konstituáló *büntető jogszabályokat*, kapcsolatban azokkal a normákkal, melyek a minősített eseteket és illetőleg a delictum complexumokat határozzák meg. — a második csoportban tárgyalom az ú. n. *negatív büntető jogszabályokat* (v. ö. Tank. 111. l.), melyeknek — szemben az előbbiekkal — az a jellemzőjük, hogy kizárják a büntető igény érvényesülését.

I. A büntető jogszabályok első részükben mint a bűncselekmények törvényes fogalmait meghatározó legális definíciók a megfelelő *cselekvési szabályokra* (norma agendi) — tilalmakra és parancsokra — támaszkodnak; büntetést kiszabó második részükben pedig imperatívve előírják, hogy amennyiben a konkrét tényálladék szembekerül e cselekvési szabályok valamelyikével s betölti a vonatkozó törvényes fogalom kereteit, úgy mindazok a *büntetőjogi következmények*, melyekről a törvény említést tesz, megfelelően kiszabandók (sanctio penalis).

Az Átv. 1—6. §-ait tartalmazó első fejezetben ötrendbeli típusos cselekvési szabályt, és pedig négy tilalmat és egy parancsot ismerhetünk fel. Ezek: 1. tiltva van: az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására vagy megsemmisítésére, különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos létesítésére irányuló mozgalmat vagy szervezkedést kezdeményezni, vezetni, ilyenben tevékenyen résztvenni, vagy ilyent előmozdítani; aki e tilalmat megszegve oly cselekményt követ el, mely mint tényálladék magán hordja az Átv. 1. § 1. vagy 2. bekezdésében meghatározott törvényes fogalom ismérveit, megvalósítja a most hivatkozott törvényhely megkonstruálta bűncselekményt, melyet rövidség okából a következőkben az *államfelforgatás bűntette és vétsége* megjelöléssel fogok illetni; 2. általános parancs, hogy aki a most leírt mozgalmról vagy szervezkedésről hitelt érdemlő tudomást szerez, tartozik erről, mihielyt lehetséges, a hatóságnak jelentést tenni; aki e parancsnak nem tesz eleget, mulasztásával az Átv. 3. §-ába ütköző *feljelentés elmulasztásának vétségét* követi el; 3. további tilalommal találkozunk az Átv. 5. §-ának 1. bekezdésében, mely lényegileg imígyen szól: tiltva van az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatását vagy megsemmisítését, különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos úton való létesítését követelni, erre izgatni vagy mást felhívni; e tilalommal szembehelyezkedő cselekményével — ismét röviden szólva — az *államfelforgatásra irányuló izgatás vétségét* követi el; 4. tiltva van bármintemű oly bűncselekmény elkövetésére nyilvánosan vagy több — habár nem együtt levő — személy előtt egyenes felhívást intézni, mely az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására vagy megsemmisítésére, különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos létesítésére irányul; aki e tilalmat megszegi s

eselekményével az Átv. 5. § 2. bekezdésében meghatározott bűncselekmény törvényes fogalmának elemeit magán hordó tényálladé-
kot létesít, elköveti az államfelforgató bűncselekményre irányuló
egyenes felhívás vétségét, illetőleg az elkövetett bűncselekmény
felbujtásának büntetettét vagy vétségét; 5. tiltva van utolsó rend-
ben a katonaság intézménye, a magyar fegyveres erő, a m. kir.
csendőrség vagy a m. kir. államrendőrség ellen gyűlöletre vagy
ezeknek szolgálati fegyelme ellen izgatni, — vagy alakilag és tar-
talmilag egyaránt törvényes rendelkezésük ellen engedetlenségre
felhívni; e tilalom megszegője, amennyiben oseelekményének tény-
álladáki elemei megegyeznek az Átv. 6. §-ában leírt bűncselek-
mény törvényes fogalmának ismérveivel, elköveti — összefoglaló
kifejezést használva — az antimilitarista izgatás vétségét, mely
súlyosabb esetben büntettként minősül.

Ez az öt bűncselekmény egyenként mint típus jelenik meg
előttünk, s így mindenik különálló dogmatikus kifejtést igényel,
mégis tekintettel arra, hogy az első négy deliktumnak kifejezetten
és közvetlenül, az antimilitarista izgatásnak pedig közvetetten
és közvetlenül, az állam és társadalom törvényes rendje, figyelemmel
ez ismérv közös voltára, előrebocsátani kívánom a jogtárgy problé-
máját. Ezt követőleg a felsorolt típusos bűncselekmények dogma-
tikai kifejtését nyújtom, mindenütt kitérve a minősítő körülmé-
nyek ismertetésére, a delictum complexum vonatkozó szabályaira
és az Átv. 3. fejezetében a mellékbüntetésekéről szóló rendelkezé-
sek figyelembevételével az összes büntetőjogi következményekre.

II. A fejezet feldolgozásának második részében terjeszkedem
ki az említett negatív büntetőjogszabályokra és ugyan a következő
rendben: 1. a hozzátartozók büntetlensége a feljelentés elmulasz-
tása esetében (Átv. 3. § 2. bek.); 2. büntetlenség a feljelentés
elmulasztásánál hatósági tudomás esetén (Átv. 3. § 3. bek.);
3. elállás az államfelforgatás bűncselekményétől (Átv. 4. §).

Az anyag felosztása ezekhez képest következőleg alakul ki:

I. Az állami és társadalmi rend felforgatására vagy megsemmi-
sítésére irányuló büntetteket és vétségeket meghatározó büntető jog-
szabályok.

A) Az állami és társadalmi rend felforgatására vagy megsemmi-
sítésére irányuló büntettek és vétségek jogi tárgya.

B) Az állami és társadalmi rend felforgatására vagy megsemmi-
sítésére irányuló büntettek és vétségek:

1. az államfelforgatás büntette és vétsége;

2. a feljelentés elmulasztásának vétsége;
3. az államfelforgatásra irányuló izgatás vétsége;
4. az államfelforgató bűncselekményre irányuló egyenes fel-
hívás;
5. az antimilitarista izgatás.

II. Az állami és társadalmi rend felforgatására vagy megsemmi-
sítésére irányuló büntetteket és vétségeket érintő negatív büntető jog-
szabályok:

1. a hozzátartozók büntetlensége a feljelentés elmulasztása
esetében;
2. büntetlenség a feljelentés elmulasztásánál a hatóság tuda-
mása esetén;
3. elállás az államfelforgatás bűncselekményétől.

I.

3. §. Az állami és társadalmi rend felforgatására vagy megsemmisítésére irányuló büntetteket és vét- ségeket meghatározó büntető jogszabályok.

Az állami és társadalmi rend eleddig nem részesült kielégítő
büntetőjogi védelemben. A Btk. 127. §-ának 2. pontja ugyan fel-
ségrésértékeként bünteti azt a cselekményt, mely «közvetlenül arra
van irányozva, hogy... a magyar állam alkotmánya... erő-
szakkal megváltoztassék», — a Btk. 131. §-a büntetés alá vonja
e most «meghatározott felségrésértés elkövetésére létrejött szövet-
ség»-et, — a Btk. 134. §-a bünteti azt, «aki gyülekezeten nyilván-
osan szóval, vagy aki irat, nyomtatvány, képes ábrázolat ter-
jesztése vagy közszemlére kiállítása által a felségrésértés elköve-
tésére egyenes felhívást intéz, amennyiben az irat vagy nyomtat-
vány vagy képes ábrázolat jelentését tudta», s büntet akkor is,
«ha a felhívás teljesen sikertelen maradt», — végül a Btk. 135. §-a
büntetést szab arra, «aki olyan időben vesz hitelt érdemlő tuda-
mást arról, hogy felségrésértés elkövetése céloztatik, midőn annak
megakadályozása még lehetséges, és arról a felsőbbbbségnek jelentést
nem tesz... kivéve, ha a célbavett büntett abbanhagyatott», —
e rendelkezések azonban egyfelől nem büntetik a cselekményt,
ha az nem közvetlenül irányul az állami és társadalmi rend fel-
forgatására és megsemmisítésére, másfelől — különösen az elő-
készületi cselekményekre meghatározott — büntetési tételeiben

oly enyhék (a Btk. 131. és 134. §-aiban : öt évig, illetőleg öt évtől tíz évig terjedhető államfogház, a Btk. 135. §-ában : három évig terjedhető államfogház a büntetés), hogy azok — mint az Igazságügyi Bizottság a Nemzetgyűlés elé terjesztett 1920. november 22-én kelt jelentésében megállapítja — sem a cselekmény súlyával megfelelő arányban nem állanak, sem pedig nem gyakorolhatnak elég visszariasztó hatást állami és társadalmi rendünk ellenségeire. Nem fér ugyanis kétség ahhoz, hogy annak a borzalmas szerencsétlenségnek, mely a magyar államot és a magyar nemzetet a közelmúltban érte és amelyet a trianoni békeszerződés pecsételt meg, nem jelentéktelen tényezői voltak azok az *állambontó törekvések*, amelyek eleinte a hadsereg fegyelmeinek megbontására, később egész állami és társadalmi rendünk felforgatására és megsemmisítésére irányultak. S bár ezeket a törekvéseket és a nyomukban járó visszaéléseket az államhatalom a lehetőségig már elnyomta, azok teljesen még mindig nem szűntek meg. Ha tehát nem akarjuk, hogy ezek nyomán állami és társadalmi életünk újabb veszedelem hárujjon, *nem szabad megengednünk, hogy számukra a talajt előkészítsék* és elnyomásukkal nem szabad addig várnunk, amíg a nagy tömegek lelkületét megmetyelvezve újabb súlyos büntettekben nyilatkoznak majd meg (v. ö. Ig. Biz. jelentése.) Az Átv., midőn első fejezetében az állami és társadalmi rend felforgatására vagy megsemmisítésére irányuló cselekményeket pönalizálja, tulajdonképpen kiegészíti a Btk.-nek idevágó rendelkezéseit; gyökerükben kívánja az állam- és társadalombontó tömegmozgalmakat megragadni s azokat a büntetőjog eszközeivel elnyomni, illetőleg továbbterjedésükben megakadályozni törekszik. *Vámbéry* szerint e törvényre nincs szükség, «mert az állami és társadalmi rendet, amely az állam és társadalom egyes intézményeiben, mint aminő a magyar állam alkotmánya, az országgyűlés, a kormány, a hatóságok, az osztályok, nemzetségek, hitfelekezetek, a házasság és a tulajdon, a házjog, a véd-erő, az igazságszolgáltatás stb. megnyilvánul, bőségesen megvédi a magyar Btk., az állami és társadalmi rend mint elvont fogalom pedig nem alkalmas tárgya a védelemnek»; de nincs szükség e törvényre *Vámbéry* szerint azért sem, mert: «évezredes tapasztalat szerint büntető rendelkezésekkel még sohasem sikerült forradalmakat megelőzni» (v. ö. *Vámbéry*: A rendjavesztés; Jogt. Közl. 1921. évf. 41. l.). Ugyane gondolatnak visszhangja csendül ki *Györi Akos*nak a Rákosi—Vági perben tartott védőbeszédje

következő helyéből: «Soha még nem gyógyított meg társadalmi bajokat, nem oldott meg még társadalmi problémákat a porkoláb, a foglár és a magánzárka» (v. ö. *Perbeszédgyűjteménye* 70. l.). Részemről e megjegyzéseket téveseknek minősítem. Téves az a nézet, mintha a Btk. bőségesen megvédené az állami és társadalmi rendet, mert — mint reámutattam — a védekezés épp az előkészületi stádiumban fogyatékos. Ha megokolt volt az előkészületi cselekmények büntetlenségének elvét áttörni több oly esetben, ahol az ilyen cselekmény súlyos veszélyt jelent (v. ö. *Tank.* 242. l.), úgy kérdelem: nem idéz-e fel mindennél súlyosabb veszélyt az oly tömegmozgalmak kezdeményezése, amelyek magának az államnak felbomlására vezethetnek? Téves az a nézet is, mintha az állami és társadalmi rend mint elvont fogalom nem volna alkalmas tárgya a védelemnek. Eltekintve attól, hogy — amint erre még reátérek — az állami és társadalmi rend nem elvont fogalom, de ha az lenne is, a Btk. nem egy esetben részesít büntetőjogi védelemben elvont fogalmakat (legyen elég az istenkáromlás vétségére hivatkoznom, melynek jogi tárgya a vallásos érzület zavartalanságához fűződő társadalmi érdek, tehát azoknak az elvont fogalmaknak egyike, melyek — bár immateriális jellegűek, de — a társadalmi felfogás szerint éppúgy igénylik a büntetőjogi védelmet, mint az érdekvédelmi vonal fölé lendült, konkrét fogalmakként kifejezhető materiális érdekek; v. ö. *Istengkáromlás* című monografiám 77. l., *Tank.* 56. l. *Fayer* II. 41. l.). Téves végül az a tétel is, hogy forradalmakat sohasem sikerült még büntető rendelkezésekkel megelőzni s hogy ezek a társadalmi problémák megoldásának szemszögéből hatástalanok. A büntetőjog szabályai ugyanis nézetem szerint közvetve mindenkoron a megelőzés célját is szolgálják annyiban, amennyiben létezésükkel, az egyes törvényes fogalmak mögött rejlő cselekvési szabályok kifejezésre juttatásával *nevelő hatást* kívánnak a társadalom egészére gyakorolni, s így mintegy beleigazodva a szociális nevelés nagy feladatkörébe, a szociál-etikai ember kialakításának nagy munkájában vesznek részt. A kultúrfejlődés lényegileg nevelő folyamat («The cultural process is essentially an educative process», v. ö. *Ellwood*: *Cultural evolution*; New-York 1927, 237. l.), amelynek aktív intézői nemcsak a szülő, a pap s a tanító, hanem a törvényhozó is, ki midőn büntetőszankciókkal megerősített cselekvési szabályokra figyelmeztet, illetőleg ilyeneket előír, pedagógiai célokat igyekszik megvalósítani. A büntetés valóban alig

alkalmas a forradalmak megelőzésére s a társadalmi bajok orvoslására, de viszont nem kétséges, hogy minél inkább sikerül a társadalom legszélesebb rétegeiben a felismerten helyes cselekvési szabályokat meggyökereztetni s az egyesekben ezeknek meggyőződéses és átértett megtartási készségét kialakítani, annál szilárdabb alapjait teremtik meg az állami és társadalmi rendnek. Minél több egy társadalomban az erkölcsös, vallásos és jogtisztelő ember, annál kisebb a forradalom veszélye s annál közelebb fekszik annak valószínűsége, hogy a szolidáris együttműködésre hajló, egymást megértő polgárok megtalálják a szociális bajok megoldásának békés útjait. A büntetőjog tehát igenis — bár csak közvetve — hozzájárul a forradalmak megelőzéséhez s a társadalmi problémák megoldásának nehéz munkájához, melyben a büntetés csupán az eszköz szerepét játssza, melyet a törvény megfelelően letompít, egyéb eszközzel helyettesít, sőt amelyről mindannyiszor le is mond, mihelyt azt megfelelőbb módozattal véli pótolhatni (a büntetőjog modern iránya mindjobban fel is ismeri ezt a vezérgondolatot; erre vall a kísérlettől való elállás büntetlenségének, a feltételes elítélés intézményének, a végszükségyszerű helyzet respektálásának, a motívumok értékelésének s itt a pénzbüntetés szélesebb körű alkalmazásának, a védelmi és biztonsági intézkedések bevezetésének térfoglalása). A részemről tévesnek vitatott nézet végső elemzésben a büntetőjog csődjét hirdeti. *Vámbergy* leplezetlenül ki is jelenti, hogy a büntetőjog «konzerváló erejét csak akkor bírja kifejtteni, ha a — társadalmi és állami — rend már kialakult, s csak addig, amíg a rendnek gazdasági, társadalmi és etikai alapjai meg nem inognak; ezeket az alapokat — úgymond — nem a büntetőjog hozza létre, hanem éppen ellenkezőleg: a büntetőjog kifejezője az állami és társadalmi rend stabilitásának» (v. ö. A rendjavaslat, fent id. h.). E nézettől épp abban térek el, hogy látásom szerint a büntetőjog *egyik eszköze és módozata* a társadalmi és állami rend kialakításának s karöltve a többi pedagógiai hatástényezővel *megteremtője* a rend stabilitásának. A büntetés és a büntetőjog nyilván nem fogja a gyilkosokat, rablókat, csalókat és tolvajokat a földkerekségéről kiirtani, nem fogja a forradalmakat sem minden időre megelőzni, de egészen bizonyos, hogy ha nem lenne büntetőjog, a nevelő fék hiányában több lenne a gyilkos, rabló, csaló és tolvaj, s ha az Átv. nem 1921-ben, hanem csak pár évvel azelőtt lépett volna életbe, talán kikerülhető lett volna mindaz, ami hazánkra nehezedett. Sőt kérдем: bizo-

nyosak lehetünk-e a felől, hogy az Átv. hiányában a fel-fellobbanó forradalmi előkészületek nem söpörtek volna-e végig pusztító tűzként az ország testén?

Az Átv. mindama rendelkezései, melyek az állami és társadalmi rend felforgatására és megsemmisítésére irányuló bűncselekményeket pönalizálják, tehát hiányt pótolnak, azokra szükség volt, mert ha az államnak joga van, sőt erkölcsi kötelessége védekezni a külháború, az idegen ellenség támadásai ellen, éppoly feltétlen joga és kötelessége a kommunista vagy anarchista propaganda folytán az állami és társadalmi rendet fenyegető, a fennálló jogrend fanatikus ellenségei ellenében is fellépni (v. ö. *Finkey*: A magyar anyagi büntetőjog jelen állapota; 1923, 178. l.).

A)

4. §. Az állami és társadalmi rend felforgatására vagy megsemmisítésére irányuló bűntettek és vétségek jogi tárgya.

1. Az Átv. első fejezetében meghatározott bűncselekmények megannyian az állam és társadalom törvényes rendje ellen irányulnak. Minden kétséget kizáróan megállapítható ugyanis, hogy az államfelforgatás bűntette és vétsége (Átv. 1. §), a feljelentés, elmulasztásának vétsége (Átv. 3. §), az államfelforgatásra irányuló izgatás vétsége (Átv. 5. § 1. bek.) és az államfelforgató bűncselekményre irányuló egyenes felhívás (Átv. 5. § 2. bek.) bűncselekménye törvényes fogalmaiba beilleszkedő tényálladék mint jogilag védett érdeket: az állam és társadalom törvényes rendjét sérti, illetőleg veszélyezteti. Kitűnik ez a most hivatkozott törvényhelyek szövegéből, melyeknek valamennyijében visszatér a stereotíp kifejezés: »az állam és társadalom törvényes rendje«. De nem kétséges, hogy az antimilitarista izgatás (Átv. 6. §) sem egyéb, mint közvetve az állam és társadalom törvényes rendjét veszélyeztető deliktum. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a katonaság, a magyar fegyveres erő, a m. kir. osendőrség és a m. kir. államrendőrség feladata az állam és társadalom védelme mindennemű, akár kívülről, akár belülről jövő támadással szemben és tehát hogy azok az erőnek oly — részeiben egymásba kapcsolódó, összhangzó, fegyelmezett s e védelmi cél szolgálatára kellően megszervezett — organizációi, melyek minden esetben helytállnak

s megteremtik és biztosítják az állami és társadalmi élet lehetőségének és fejlődésének szilárd alapjait. A katonaság stb. ezekből folyólag az állami és társadalmi rend őrei; aki tehát ezeknek az öröknek hatóerejét gyengíti, amit elér, ha ellenük gyűlöletet ébreszt, ha fegyelmezetségüket megbontja, ha törvényes rendelkezésük ellen engedetlenséget szít: az közvetve nem csekély veszélybe sodorja magát az állami és társadalmi rendet. Szomorú és végzetes példák igazolják, hogy az 1918. és 1919. év államfelforgató elemei épp a katonaság és rendőrség fegyelmének bomlasztásával indították meg azt a lavinát, mely rövid időn belül ezer év alkotásait söpörte el, intézményeket tett tönkre, az ország megcsönkítésére vezetett, legnagyobb értékeinket pusztította el, szóval aláasta és szétzilálta azokat a szilárd alapokat, melyeken hazánk állami és társadalmi rendje sok évszázad kemény és öntudatos munkájának eredményeként felépült. Megállapítható tehát, hogy az antimilitarista izgatás is az állam és társadalom törvényes rendje ellen irányuló bűncselekmény.

2. A kifejtettekből folyólag nem lehet vitás, hogy az Átv. első fejezetében meghatározott összes deliktumok közös jogi tárgya: az állam és társadalom törvényes rendje.

Habár többé-kevésbé más kifejezésekkel megjelölve, számos külföldi törvényben is megtaláljuk az állam és társadalom törvényes rendjét, mint a büntetőjog eszközeivel védett jogi tárgyakat.

Igy már Jugoszlávia 1920. november 1-én 36.166/1920. sz. a. szükségrendeletet adott ki az állami közrend és munka védelméről, melynek több rendelkezése lényegileg az államfelforgató mozgalmaknak gyökerükben való elnyomására irányul. Büntetés alá esik e rendelet értelmében olyan könyveknek, hírlapoknak vagy hirdetéseknek megírása, kiadása, nyomtatása és terjesztése, melyek arra irányulnak, hogy a közbékét felforgassák és a közrendet veszélyeztessék, — továbbá mindennemű oly propaganda, melynek célja az állam politikai vagy gazdasági rendjének bűncselekménnyel, erőszakkal vagy a terror bármely eszközével való megváltoztatása; büntetendő minden oly társulat szervezése és támogatása, valamint az abba való belépés, melynek célja a kommunizmus, anarchizmus, terrorizmus terjesztése, illetve amely arra irányul, hogy az államhatalmat törvénytelen vagy imparlamentáris úton magához ragadja; bűncselekmény az épületek vagy helyiségek bérbeadása vagy bármely formában való átengedése oly egyének gyülekezetének, kiknek célja a fent megjelölt cselekmények előkészítése vagy végrehajtása; büntetés éri a katonai intézmények ellen irányuló mindennemű propagandát, különösen az oly szervezkedést, egyesülést, mely arra irányul, hogy katonai lázadás, zavargás vagy elégedetlenség törjön ki; büntetést von maga után a külföldi személlyel vagy társulattal összeköttetés létesítése abból a célból, hogy az illető külföldi szerv a forra-

dalmat vagy a létező rend erőszakos megváltoztatását, vagy más, előbb említett cselekmények elkövetésének előkészítését támogassa.

Az 1923. március 29-én kelt cseh-szlovák rendtörvény, melynek címe: «a köztársaság védelme», sokban egyezik az Átv.-vel. Így minket e helyütt érdeklőn a védett jogtárgy: a cseh köztársaság, tehát a cseh állam rendje. E törvény büntetés alá vonja a köztársaság elleni merénylet megkísérlését, ennek előkészítését, általában a köztársaság rendjének veszélyeztetését minden erre irányuló szövetkezést; súlyos büntetés alá esik, ki önhatalmúlag egyedül vagy másokkal szövetkezve a köztársaság elnökének, a törvényhozó testületnek, a kormánynak stb. joghatóságát bitorolja; itt mondja ki e törvény, hogy: «a kommunista uralom hivatalosnak állított közegai büntetőjogi felelősségre vonhatók, még ha nem is követtek el valamely a büntetőtörvénykönyv rendelkezéseibe ütköző bűncselekményt»; büntetés éri a feljelentés elmulasztóját, valamint azt, aki a köztársaság elleni bűncselekmények elkövetésének megakadályozását elmulasztja, holott ezt a maga vagy hozzátartozóinak veszélyeztetése nélkül megtehetné volna; büntetés alá esik az, aki az állam önállóságának, alkotmányos egységének vagy demokratikus köztársasági formájának felbontását célzó titkos szervezetet alapít, aki e célok tudatában ily szövetségbe lép, azzal összeköttetésben áll, annak működésében bármi módon résztvesz, azt vagy annak tagjait bármi módon támogatja, s itt kiemeli a törvény, hogy titkos szervezet az is, mely bár más célt szűkel, valójában azonban az alkotmány megváltoztatását tűzi ki.

Az 1924. december 19-én kelt romániai rendtörvény, melynek címe: «a közszend elleni egyes új bűncselekmények megtorlása, azonkívül, hogy bünteti a bűncselekmények előkészítésére irányuló egyesülést, egyes felhívást, fegyverek beszerzését, levelezést, propagandát, feldicsérést, jelképek, jelvények, zászlók, falragaszok használatát, kitételét és viselését, 11. §-ában büntetés alá vonja azt, aki külföldi személlyel, egyesülettel érintkezésbe lép kommunista forradalom előkészítése vagy a társadalmi és politikai rend megváltoztatása céljából, továbbá, aki a most említett célokból külföldi egyesületet tudva segít s aki ilyen egyesületnek, ennek céljáról tudva, tagjává lesz; 12. §-ában bünteti a katonasághoz intézett egyenes felhívást, mely arra irányul, hogy a fegyveres erőhöz tartozók kötelességüket ne teljesítsék, vagy hogy rendzavarást idézzenek elő.

Figyelmet érdemel az 1926. november 26-án kelt olasz rendtörvény, mely bünteti azokat, kik a király, régens, királyné, trónörökös vagy kormányfő álete, testi épsége vagy személyes szabadsága ellen irányuló, illetőleg a hűtlenség fogalma alá eső (codice 104., 107., 108., 252. art.-ok) bűncselekmények elkövetésében megegyeznek, — e bűncselekmények elkövetésére nyilvánosan vagy nyomtatvány útján felhívnak, izgatnak vagy biztatnak, — vagy e bűncselekményeket s azok elkövetőit feldicsérik; bünteti továbbá azt, aki a hatóságilag felosztatott pártokat, egyesületeket és szervezeteket — bár változtatott alakban — újra szervezi, valamint azt, aki ily egyesületekben, szervezetekben vagy pártokban résztvesz, ezeknek programját, rendszerét, működését bármi módon terjeszti.

Igen jelentős a legújabb olasz büntetőtörvénykönyv javaslatának Progetto di un nuovo codice penale) idevonatkozó álláspontja; a 270. art.

bünteti a politikai és katonai, a 272. art. a gazdasági defetizmust; a 271. art. a katonai személyeknek felhívását a törvények elleni engedetlenségre; de különösen figyelemreméltó a javaslat 275. art.-a, mely szerint súlyos büntetés éri azt, ki a belföldön oly egyesüléseket készít elő, alapít vagy szervez, melyeknek célja valamely társadalmi osztálynak a többi felett gyakorlandó diktatúráját erőszakkal megalapozni, vagy valamely társadalmi osztályt erőszakkal elnyomni, vagy egyáltalában az államban a gazdasági vagy társadalmi rendet erőszakkal felforgatni; hasonló súlyos büntetés alá esik az is, ki oly egyesületet kezdeményez vagy alapít, mely arra irányul, hogy a politikai és jogi társadalmi rendet az államban erőszakkal felborítsa; a büntetés súlyosabb, ha valaki az ily felosztott egyesület hamis néven vagy burkolt formában újból megszervezi; a 276. art. az ily egyesülésekben való részvételt, a 277. art. az ily célokra toborzást bünteti, és pedig súlyosabban, ha az nyilvánosan vagy sajtó útján követtetett el; a 277. art. a nemzetközi egyesülések és intézmények engedély nélküli szervezését, a 279. art. az ily egyesülésekben való részvételt vonja büntetés alá.

Említést érdemeinek még *Hollandiának* 1920. évi augusztus havában hozott törvénye «a forradalmak megelőzéséről», *Svájcnak* 1922. évi jan. 11-én kelt törvénye, melynek címe «Verbrechen gegen die verfassungsmässige Ordnung und die innere Sicherheit», *New-York-nak* 1922. évi törvényei, melyek a kommunista és anarchista propagandát büntetik; *Németországnak* 1922. évi július 21-én kelt «Gesetz zum Schutze der Republik» című törvénye, mely egyebek között büntetés alá vonja azt, ki oly titkos vagy államellenes egyesülésben vesz részt, melynek célja a birodalomnak vagy valamelyik tartományának alkotmány szerűleg megállapított köztársasági államformáját aláadni, és aki ily egyesületet vagy annak tagját e törekvésben tanáccsal vagy tettel, különösen pénzzel támogatja (7. § 4. p.); — nem érdektelen felemlíteni, hogy az 1924. évi december 1-én történt szovjet puccskísérlét visszhangjaként *Esztorzág* 1925. évi február 12-én törvényt hozott az állami rend védelméről, (v. ö. *Csekey*, *Die Verfassungsentwicklung Estlands*, 1928. 241. l.) melyben halálbüntetéssel sújtja az államvén (Riigivanem), az államgyűlés elnöke, a hadseregparancsnok és a miniszterek szándékos megölését, valamint a kormányforma, az állam függetlensége és az államterület sértetlensége ellen irányuló felségsejrtő cselekményeket; záradékul utalok még az *1909. évi osztrák büntetőjavaslatra*, melynek 113. §-a az állami létet veszélyeztető anarchista merényletekben való részvételt bünteti és ugyancsak büntetéssel sújtja azt, ki az állami vagy társadalmi rend felforgatását célzó szövetséget létesít, ilyennek megalakulását elősegíti, ilyenbe belép vagy annak céljait előmozdítja, továbbá, aki az ily célú összejövetel lehetőségét biztosítja. Némileg ideesnek az *1926. évi török btk.* 146. és köv. §-ai, melyek az államhatalom ellen elkövetett cselekményeket vonják büntetés alá, valamint a 313. §, mely a tilos egyesületekben való részvételt bünteti, és az 1928-ban ismertté vált *görög btk. javaslat*, mely 156. art.-ában minden oly egyesülésben való részvételt büntet, melynek célja a büntetőjogi rendelkezésekkel szembehelyezkedni.

Az előadottakból kitűnőleg nyilvánvaló, hogy — jóllehet már 1921-ben sem állta meg helyét *Vámbérynek* az a kijelentése, hogy «az egész külföldi jogrendszerben nem találunk hozzájuk (az Átv. rendelkezéseihez) hasonló

szabályokat» (v. ö. A rendjavaslat; *Jogt. Közl.* 1921. évf. 41. l.). Magyarország nem áll egyedül az állami és társadalmi rend büntetőjogi védelme terén, és hogy az Átv. nem fed «büntetőjogi csempészárut» (v. ö. *Vámbéry id. h.*) s éppenséggel nem minősíthető «jognélküli törvényalkotásnak» (v. ö. *Zimmermann*: *Jog- és rendtörvény*; *Ügyv. Lapja*, 1923. évf. 2. szám 5. l.), hanem az állami és társadalmi lét érdekeit védő oly törvény, mely eminens szükségleteket elégít ki s nem csekély mértékben járult hozzá a konszolidáció útján való előrehaladáshoz. *Ha van jogtárgy, mely elsősorban védelmet igényel, ez az állam és társadalom törvényes rendje.* Mihelyt e rend megbomlik, nincs biztonságban sem az élet, sem a testi épség, sem a vagyon, sem a becsület.

3. Közlebbi megvilágítást igénylő kérdés: mit értsünk az állam és társadalom törvényes rendjén?

Az Átv. javaslatához fűzött *Indokolás* idevágólag a következő kijelentést teszi: «A jogi tárgy, amelyet a javaslat 1. §-a védeni kíván, az állam és a társadalom fennálló törvényes rendje. Nem csupán az esik tehát az 1. § alá, aki minden állami és társadalmi rendet meg akar szüntetni, miként az anarchisták, hanem mindenki, aki az e §-ban megjelölt módon: jogellenesen, vagyis nem az erre hivatott törvényes szervek útján törekszik. Az 1. § nem említi meg külön az állam és társadalom alapintézményeit s ehhez képest a bíróság feladatává teszi annak megítélését, hogy adott esetben, amikor az állapítható meg, hogy a mozgalom vagy szervezkedés célja bevallottan csak az egyik vagy másik alapintézménynek jogellenes megszüntetése volt, ez az alapintézmény oly nélkülözhetetlen alapeleme-e az állam és társadalom fennálló törvényes rendjének, hogy az az illető alapintézmény nélkül tovább fenn sem állhatna, úgy, hogy a mozgalom vagy szervezkedés valódi célja mégis az állam és a társadalom törvényes rendjének a felforgatása vagy megsemmisítése (v. ö. *Ind.* 11. l.).

A javaslat nemzetgyűlési tárgyalása során többen kifogásolták a védett jogtárgynak e megjelölését, s illetőleg figyelemmel arra, hogy a Btk. 127. §-ának 2. pontja a magyar állam alkotmányát minden erőszakkal való megváltoztatás ellen védelembe veszi, azt vitatva, hogy az *alkotmány* s az *állam és társadalom törvényes rendje* azonos fogalmak: a vonatkozó rendelkezéseket feleslegeseknek minősítették.

Igy *Bródy Ernő* szerint: «az állami és társadalmi rend kérdése nem olyan egyszerű kérdés; maga az állami és társadalmi rend kérdése mindig hatalmi kérdés; az nemcsak a jog kérdése, hanem a hatalomnak, az erők megoszlásának s az erőtenyezőknek a kérdése; az írott alkotmány csak akkor értékes, ha pontos kifejezője a társadalomban uralkodó erőviszonyoknak; az állami és társadalmi rend védelme abban az irányban, hogy felforgatás ne történjék, mindig helyes, célszerű, jó gondolat, csak viszont... olyan

pontosan, szabatosan kell ezt körülírni és meghatározni, hogy „félreértésekre ne adjon alkalmat“; »ne adjunk alkalmat a kétségekre, ne adjunk alkalmat arra, hogy ártatlan embereket üldözzenek, hogy kihágásokat büntetetté léptessünk elő s hogy pontos, szabatos meghatározás nélkül ártatlan, derék és becsületes emberek a vádlottak padjára és pusztulás örvényébe kerüljenek». *Bródy Ernő* felszólalása során megállapíthatni véli, hogy »a jelenlegi büntetőtörvénykönyv megfelelő intézkedéseket tartalmaz abban az irányban», hogy »itt felforgatások ne lehessenek» s e részben hivatkozik a Btk. 127. § 2. pontjára, a 130., 133., 134. §§-ra. — *Somogyi István* szerint: »az állam alkotmánya és társadalmi rendje két különböző fogalom; a társadalmi rendben benne van az alkotmány is mint többen, de az alkotmányban nincs benne a társadalmi rend, mert az alkotmány kisebb, szűkebb, kevesebb, mint maga a rend; amidőn tehát a törvényjavaslat a rendet biztosítja, akkor implicite az alkotmányt is biztosítja, ha azonban a Btk. 127. §-a maradna meg, akkor a rendnek biztosítására nem tudnánk semmi néven nevezendő eazközöt találni». — *Kerekes Mihály* a jogtárgy fogalomhoz szólva annak a nézetének ad kifejezést, hogy »az állami és társadalmi rendhez tartozik az is, hogy a törvények végrehajtsanak az államban» s azt javasolja: »mondjuk ki azt is, hogy azok, akik az állami és társadalmi rendet úgy akarják megbolygatni, hogy akár elejtett szavakkal a nép között elégedetlenséget szítanak, akár a Nemzetgyűlés által hozott törvényeket vagy miniszteri rendeleteket nem hajtják végre és azoknak ellenszegülnek, azok mind idetartoznak ebbe a törvénybe». — *Pröhle Vilmos* szerint a társadalmi rend érdekszférájába beleigazodik: »a lelketlen izgatók által félrevezetett, gyalázatosan, lelkiismeretlenül tönkretett, mozgatott tömegeknek az érdeke is; azoknak az érdeke is azt parancsolja, hogy hazafias és emberies kötelességünk, hogy ezt a félrevezetett szerencsétlen társadalmi osztályt mielőbb megmentjük félrevezetőitől, boldogtalanná tevőitől». — *Szilágyi Lajos* is felveti a kérdést, hogy mit értsünk az állam és társadalom törvényes rendjén. »Elég, — úgy mond — ha az államfői hatalmat vizsgáljuk és már akkor is zürzavar van és egymástól eltérő felfogások tömegét látjuk. Egyesek pl. azt mondják: Magyarország királyság, de király nincs. Mások azt mondják, hogy Magyarország királyság, királya van, de az távol van. Ismét mások szerint Magyarország királyság, de királya nincs, mert kormányzója van. Mindebből megállapítható, hogy a törvényt már ebben az egy esetben is szerfelett nehéz lesz majd alkalmazni. Mindenesetre meg kell állapítani, mi a jogrend». »Az állami és társadalmi rend erőszakos felforgatásáról beszél ez a törvényjavaslat. Nem tudom, mit értenek alatta. Valószínűleg idesorolják, ha valaki például a proletárdiktatúrát vagy a népköztársaságot akarná kikiáltani. De egészen biztosan idesorolják azt is, ha valaki például a koronás királyt trónjához újra vissza akarja hozni». — *Rassay Károly* szerint: »ha az állami rendet jogbölcsészeti fogalmakkal akarom definiálni, az nem ugyanaz, mint az alkotmány, de azt hiszem, hogy a gyakorlatban alig lehet különbséget tenni közöttük ennek a törvényjavaslatnak intenciói szempontjából. De ettől eltekintve . . . az állami rendet nemcsak az alkotmány védelméről szóló paragrafusok védik, hanem védik a büntetőtörvénykönyvnek és az ahhoz kapcsolódó egyéb törvényes rendelkezéseknek egész légiója: a hűtlenség, a lázadás, a hatóságok büntetőjogi védelme, az

alkotmány, a törvény és a hatósági közegek védelme, az ezek elleni izgatás, azután még a sztrájkokról szóló rendelkezések is. Ezek mind védelmet nyújtanak az úgynevezett állami rendnek», . . . súlyos védelmi lehetősége van a kormányra nézve az 1912. évi LXIII. t.-c. alapján, amely módot nyújt arra, hogy az izgatást, sőt még a sztrájkot is, súlyos büntetési tételek alá helyezze». *Rassay* megállapítja, hogy »az állam rendjének . . . megvédése szempontjából erre a törvényjavaslatra nincsen szükség». Majd felveti a kérdést: »mi a büntetőjogi védelem tárgya? A javaslat indokolásából szerinte »azt kellene kiolvasnom, hogy állami és társadalmi rend alatt az alkotmányt kell érteni, mert a bizottsági jelentés éppen azt indokolja, hogy az alkotmány védelmére vonatkozó szakaszok miért és mennyiben nem nyújtanak kellő védelmet». *Rassay* a védett jogtárgy fogalmát következőképp próbálja megkonstruálni: »Én állami rend alatt mindazoknak az életviszonyoknak összességét értem, amelyeket az állam a maga jogi szabályozása körébe von, és akármennyire triviálisan hangzik, kénytelen vagyok megállapítani, hogy ebből az egyetlen helyes definícióból kiindulva, a villamosokon való lógásnak megtiltása éppúgy egy állami rendszabály és annak megtartása az állami rendnek éppúgy integráns része, mint a hűtlenség, a lázadás vagy a felség sértés, illetve azok megtorlása. Nem tudok az állami rend helyes fogalmáról más következtetésre jutni, s ha most azt kérdezem, hogy mi a társadalmi rend — mert hiszen ezt a két fogalmat itt egymás mellett használja a törvényjavaslat —, akkor meg kell állapítanom, hogy a társadalmi rend azoknak az életviszonyoknak összessége, amelyeket az állam nem von be a jogi szabályozás körébe. Hiszen az állam nem szabályozhat minden életviszonyt; a jogilag szabályozott kereteken belül a társadalom éli a maga életét, s azok az életviszonyok, amelyeket az államhatalom nem vont be a jogi szabályozás keretébe, kialakulnak s egy társadalmi rendet képeznek, amelyeknek nem jogi szankciói, hanem morális, etikai szankciói vannak. Ha ez így van, akkor fel kell vetnem a kérdést, — minthogy itt egy rettentő széles skála van — hogy: mi az a tárgy, amelyet ez a törvényjavaslat 1. §-ában öt évig terjedhető fegyházzal kíván büntetni (talán védeni)? Mert hiszen abban talán csak megegyezhetünk, hogy ha egy jól mulató társaság elhatározza, hogy a főkapitánynak a maga hatáskörében kiadott rendeletét meg fogja szegni és így az állami rendet erőszakosan fel fogja forgatni, hogy pl. a villamosoknak nem a bal-, hanem a jobboldalán fog fel szállni, — és ami szigorú értelmezés szerint ide kellene hogy essék a törvényjavaslat rendelkezése alá — mégsem lesz sem törvényhozás, sem bíróság, amely ezt öt évig terjedhető fegyházzal kívánja büntetni. Hasonlóképpen vagyunk a társadalmi renddel is: . . . a törvényjavaslat helyes értelme, amelyet ki kell belőle hámozni, mégis csak az lehet, hogy a törvényjavaslat védeni kívánja azokat a törvényes alapintézményeket, amelyekre . . . jobb elnevezést ma sem tudunk, mint „az állam alkotmánya“. — *Turi Béla* nyíltan kifejezést ad abbeli nézetének, hogy amikor e törvényjavaslat az állam és társadalom törvényes rendjét a büntetőjogilag védett jogtárgyak közé iktatja, lényegileg egy stömbbüncselekmény: a bolsevizmus ellen akarunk védekezni s »a régi büntetőtörvénykönyvvel szemben egyszerűen előbbre toljuk a védekezési állást». — *Tomcsányi Vilmos Pál* az igazságügyminiszteri székéből kifejti, hogy: »a büntetőtörvénykönyv nem ad módot arra, hogy mi azt a

jogtárgyat is védjük, amelyet ez a javaslat védeni akar. Ez előbbre viszi a védekezést, mint a büntető törvénykönyv. A büntető törvénykönyvnek az alkotmány elleni felségértésre vonatkozó szakasza jöhet itt szóba, amely egész világosan arra utal, hogy ezen rendelkezés alá esik az, aki az állam alkotmánya ellen olyan cselekményt követ el, amely közvetlenül arra van irányozva, hogy az államnak az alkotmánya erőszakkal megváltoztassék. Mi az az alkotmány? Az alkotmány fogalmára nézve nagyon különféle vélemények vannak az államtudományokban: tágabb- és szűkebbkörűek. Mint-hogy a bíróságok, különösen a büntető bíróságok mindent a legszorosabban értelmeznek, egészen kétségtelen, hogy ők az alkotmánynak a legszűkebb értelemben való magyarázatát fogadják el. Ebben az értelemben nem más az alkotmány, mint az állami élet váza, az állam főszerveinek a viszonya s tulajdonképpen csak ebben az értelemben nézi a büntető törvénykönyv azt az erőszakos törekvést, amely ennek az alkotmánynak megváltoztatására irányul. Másrésztől csak az a cselekmény büntetendő, amely közvetlenül irányul erre, holott látjuk, hogy azon felforgató cselekmények elkövetői, amelyekkel szemben mi védekezni akarunk, sohasem mondják meg közvetlenül, hogy mit akarnak; ők felforgatják teljesen az egész rendet azért, hogy céljaikat megvalósítsák s ezáltal közvetve változtatják meg természetesen az alkotmányt. Ennek következtében az 1. § tovább megy, mint a büntető törvénykönyv, tovább azáltal, hogy az államot és a társadalmat összekapcsolja. Vagyis a mi egész közéletünk, az emberi közület egész struktúrája, alapintézményei azok, amiknek az erőszakos felforgatását mi meg akarjuk akadályozni. Azért kapcsoljuk össze az államot és a társadalmat, mert nemcsak az állam alkotmányában, az állam főtényezőiben rejlenek ezek az alappillérei a közületi életnek, hanem a társadalom alapintézményei is: a tulajdon szentsége, a házasság szentsége, ezek mind oly intézmények, amelyeken közületi életünk nyugszik. S ebben nem oszthatom Ressay Károly t. képviselőtársamnak azt a megjegyzését, hogy tulajdonképpen jogilag szabályozva csak az állami élet van, a társadalmi élet azonban nincs. Mert hiszen azáltal, hogy a társadalmi életnek ezeket a főintézményeit: a tulajdont, a házasságot, a családi életet a jog szabályozza, ezáltal tulajdonképpen a társadalmi élet is az állam szabályozási körébe esik. Mi tehát védeni akarjuk ezt az egészet azokkal a felforgató törekvésekkel szemben, amelyek egy közületnek, egy állami és társadalmi életnek egész jellegzetességét, egész strukturáját, alapintézményeit akarják felforgatni. Röviden, pongyolán kifejezve: olyanféle törekvések ellen akarunk védekezni, amilyen törekvések a bolszevizmus, az anarchizmus, a nihilizmus elnevezés alatt ismeretesek. Olyan irányzat ellen akarunk védekezni, amely teljesen felforgatja a mi állami és társadalmi intézményeinket, rendszerünket. — *Zákány Gyula* aggodalmát fejezi ki a «társadalmi rend» kifejezéssel szemben, «amelybe bepakkolható lesz minden intézkedés, minden nem az alkotmányos rendet megbolygató fellépés, bepakkolható lesz minden alkotmányilag nem szabályozott jogcselekménye az állampolgároknak... Félő az, hogy ebbe a társadalmi rendbe sorozott eseteket, állampolgári cselekményeket, gyűléseket és egyéb nyilvános cselekedeteket ezen paragrafus alapján szintén mint az állam és társadalom törvényes rendje ellen irányuló eseteket bírálják el». — *Bárczy István* a budapesti ügyvédi kamarának a

Nemzetgyűléshez benyújtott kérvényéből idézi a következő helyet: «minden félreértés elkerülése végett annak világos kifejezését kérjük a javaslat 1. §-ában, hogy az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakkal való felforgatására vagy megsemmisítésére irányuló oly mozgalom értendő, mely a tanácsköztársaság elnevezés alatt ismert rendszer létesítésére irányul, mint felszólaló azért helyesel, mert a vonatkozó rendelkezésekben «nincs világosan megjelölve az a jogi érdek, aminek megvédésére irányul a törvénynek illető szakasza, vagyis nincs világosan megjelölve a jogtárgy». Az állami és társadalmi rend kifejezés *Bárczy* szerint «sokkal hibridebb, mint az, amely a régi büntető törvénykönyvben van, ahol az alkotmányról van szó. Hogy mi a magyar alkotmány, azt úgyebár nagyon világosan tudjuk, de hogy mi a társadalmi rend, azt nem. Már az állami rend is egy hibridebb fogalom, mert az állami rend fogalmába beleesnek azok a törvényes szabályozások és rendelkezések, amelyek nem tartoznak az alapvető alkotmányjogi szabályok közé, de viszont amelyeknek megváltoztatása vagy megsértése vagy felforgatása tulajdonképpen nem is olyan nagy crimen esetleg, mint az alkotmány alapelveibe ütköző ilyen felforgató tendenciák és tények. Ennélfogva én azt hiszem, hogy ebben a tekintetben legfontosabb az, hogy világosan megjelöltesék a jogtárgy, az a jogi érdek, amely itt büntetőjogi védelemben fog részesülni. Mert különben itt egy olyan politikai büncselekmény fogalma fog megállapítást nyerni, amely majdnem mindenre kiterjeszhető lesz és nagyon veszedelmes eszközt nyújt a kormányok kezébe». Egyebekben megjegyzi, hogy: «a bírót nem szabad abba a helyzetbe hozni, hogy ő folytonosan ilyen bizonytalanul fogalmazott törvénytörvényes szakaszokat magyarázzon s azon tündödjék, hogy kikre s milyen esetekre lehet majd ezeket a szakaszokat alkalmazni». — *Dróczy Győző* hibáztatja a javaslatot, mert «a nélkül használja ezeket a fogalmakat és ezeket a szavakat, hogy az állam és a társadalom közötti viszonyt megállapítaná. Nézzük, mi az állam? „Meghatározott területen egy főhatalom alatt szervezett nép.” Úgyebár tehát egy olyan jogi struktúra, amelyről mindig lehet beszélgetni, sőt amit kritizálni az állampolgároknak kötelessége is. Mi azonban a társadalom? «Egy bizonyos cél szolgálatában együttműködő egyének összessége». Tehát társadalmak: az emberiség, az állam, a család, a község, az egyház, a munkásosztály, a tisztviselők, a földművelők; de a gonosztevőknek és a naplopóknak is van külön társadalmuk. Ha tehát alaptörvény az, hogy különféle társadalmak vannak, akkor bizonyos, hogy társadalmi alaptörvénynek el kell fogadnunk azt is, hogy különféle társadalmakat pedig egysége törvények alá vonni nem lehet. Mert mindegyik társadalmi körnél, minden társadalmi osztálynál más és más az a szankció, amely benne a rendet irányítja, amely annak irányát megszabja... Ki vét a társadalom ellen? Az, aki a társadalom szociális ösztönei ellen vétkezik... Nézzük csak, hogy melyik az a veszedelmes beavatkozás, amely a társadalmi rend szociális ösztöneit megzavarja! Megzavarja először is az, aki a magántulajdon szentsége ellen vétkezik; megzavarja az, aki a vallásfelekezetek között izgat, aki a vallási békét háborgatja; megzavarja az, aki a családnak a szentélyét tiporja össze; megzavarja az, aki osztályuralomra törekszik... Ellenben nem zavarja meg a társadalom szociális ösztöneit és rendjét az, aki küzd bizonyos klikk-autokráciák ellen. Még az sem zavarja meg, aki

küzd pl. a mai politikai rendszer ellen; amelynek az áldásait bizony csaknem nyögi az egész ország. Nem zavarja meg a társadalmi rendjét az sem, aki küzd a visszaélések ellen, aki küzd a közszabadságokért, aki küzd a konstitúciójáért. S mégis miéltünk? Azt, hogy ha valaki ezekért a tételes dolgokért küzd, ennek a törvénynek az alapján majd bíróság elé lehet állítani. Egyáltalában a törvény nem állapítja meg, hogy mi az a társadalmi rend. Az állami életnek a törvényes rendjét ismerjük; mert az le van fektetve az állami törvényekben és a törvényerejű jogszabályokban. Ellenben a társadalmi törvényeknek eddig még nincs kódexük. Hogy mit értsen a bíró alatta, azt nem lehet eldönteni. — *Hornyánszky Zoltán*nak különös figyelemreméltó fejtegetéseiből kiemelem a következő részletet: «Ha egy törvény használja azt a kifejezést, hogy „törvényes rend“, úgy nem gondolhat másra, mint a magyar államnak alkotmányos úton meghozott törvényei által szabályozott rendre. Ha tehát az állam törvényes rendjére nézve megállapodhatunk abban, hogy az az állam alkotmánya és államformája, a társadalomra nézve meg kell állapítanunk, hogy ennek alkotmányos törvényekkel szabályozott rendje azokat a szorosan az alkotmányhoz nem tartozó életviszonyokat foglalja össze, amelyek a mi alkotmányos törvényeinken nyugszanak. Hogy a legfontosabbakat említsem, a társadalom törvényes rendjének alappillére a házasság és a tulajdon, amelynek védelme a mi törvényeinkben benne is van. Mármost azt lehetne mondani, hogyha védjük az alkotmányt, védjük a tulajdont, védjük a házasságot, miért szükséges akkor az állam és társadalom törvényes rendjét külön védeni? Erre az én feleletem az, hogy a javaslatban — mint kitűnik a szövegből — az állam és társadalom egész rendjét védjük és pedig a teljes felforgatás, a teljes megsemmisítés ellen. Nem egyes intézményeket akarunk a védelmünkbe venni; nem is speciálisan magát az alkotmányt, hanem védelmünkbe vesszük az állam és társadalom egész rendszerét, úgy, amint az az egyes alapintézményekben mint alappilléreken felépül. Ha azt látjuk, hogy az egész épület valamelyik pillérét azért akarják rombadönteni, hogy összeomoljék az egész épület, akkor van helye annak, hogy a törvényt alkalmazzák. Nem szükséges közvetlenül az alkotmány ellen támadni, teljesen elegendő az, hogy ha valaki kommunizálni kezd minden törvényes alap nélkül az egész vonalon a gyárakat, egyszerre kezdi elfoglalni a különböző földbirtokokat és ott berendezni a maga uralmát, földbirtokokat parcellázni a tulajdonosnak, az államhatalomnak és a köznek tudta nélkül. Egyszerre kezdi lefegyverezni a hadsereget és lefegyverezni a proletariátust. Mindezek a jelenségek önmagukban csak egy-egy pillérét bontják le a társadalmi és állami rendnek, azonban ennek a pillérnek az összeomlásával szükségképp következnie kell az egész állami rend összeomlásának is.» — *Tomcsányi Vilmos Pál* újból kijelenti, hogy «a 1. § szerint csak azokat az eseteket akarjuk büntetni, amelyek egész állami és társadalmi rendünknek erőszakos felforgatását, különösen a bolsevista-kommunista gondolatot akarnák megvalósítani.» — *Dróczy Győző* a részletes vita során indítványozza, hogy «ezen kifejezés „állam és társadalom“ helyett mindenütt azt mondjuk, hogy „állam vagy társadalom“, amire *Turi Béla* kiemeli, hogy «éppen csak azért fogadjuk el a törvényt ebben a szövegezésben, hogy „az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatása“, hogy világosan kitűnjék, hogy az állam

és társadalom egész rendjének erőszakos felforgatásáról van szó. — *Bernolák Nándor* előadó reflexziói közül a jogtárgy körülírását tekintőleg csupán azt a megjegyzését emelem ki, hogy a bolsevista, kommunista, anarchista kifejezéseknek a szövegbe bevétele nem volna helyes, mert «ez lehetetlen kategorizálás»; de különben is «olyan kódex a világnak nincs, amely egy szóval jelölne meg egy büntett tényálladékát. A közszabadság és az egyéni szabadság követeli, hogy meghatározzuk szorosan, szabatosan azt a tényálladékot és mondhatom, hogy az a definíció, amelyet ez a javaslat nyújt, abszolúte szabatos, tiszta, határozott definíció, amely semmiféle veszedelmet nem hoz másra, mint arra, aki megsemmisíteni vagy felforgatni akarja az egész állami és társadalmi rendet».

4. Figyelemmel az Átv. javaslatához fűzött fentközölt Indokolásra és a Nemzetgyűlés tárgyalásain lefolyt vitának most bemutatott idevágó részleteire, de figyelemmel különösen az «állam és társadalom törvényes rendje» kifejezéssel megjelölt jogtárgy fogalmi elemeire, részéről a következő analízis útján vélek a probléma megoldásához közelebb férközhetni.

Lévén a védett jogtárgy az állam és társadalom törvényes rendje, külön kell vizsgálat tárgyává tennem 1. a rend, 2. az állam és társadalom rendjének, 3. az állam és társadalom törvényes rendjének fogalmát.

a) **Rendről** beszélünk, amikor a dolog mindenik része meghatározott helyén van s kijelölt funkcióját végzi (a dolog itt filozófiai értelemben veszem, érve azon a tulajdonságoknak azt az állandó csoportját, melyet a tudat egységbe foglal: «Konstante Gruppen von Eigenschaften zur Einheit des Bewusstseins gebracht heissen Dinge»; *Riehl*). Fogalmi nézőszögből közömbös, vajjon a részek helyét és funkcióját az embertől független tényező (isteni gondviselés, erkölcs, természet) vagy maga az ember (illetve az embereknek csoportja vagy ennek szerve: társadalom, állam, konvencionális szabály, jogi norma, a társadalmi csoport exponense, a kormány stb.) határozza-e meg vagy jelöli ki. A rend a részek helyénvalóságát s ezek funkcióinak szabály szerinti folyamatát jelenti. A rend ellentéte a rendetlenség, mely tehát akkor forog fenn, amikor a dolognak bármelyik része nincs meghatározott helyén és illetőleg nem látja el kijelölt funkcióját. A rend abszolút fogalom: vagy megvan, vagy hiányzik. A rendetlenség már fokozati különbségekre utaló kifejezés; lehet kisebb vagy nagyobb, a szerint, amint a dolognak kevesebb vagy több része hagyta el meghatározott helyét vagy mulasztja el kijelölt funkcióját elvégezni. A rendetlenség fokozati vonalán elérkezhetik ahhoz a pont-

hoz, amelyen a dolognak már egy része sincs meghatározott helyén s egy sem látja el kijelölt funkcióját. Ily esetben a rendetlenség is abszolút fogalommá lesz, mikor is *teljes rendetlenségről* beszélünk.

A rend és illetőleg a rendetlenség is *adottságok*, de a rend nyilván teleologikus jellegű, célt szolgál és pedig azt a célt, hogy a dolog *lényegét kibonthassa*, lényegének megfelelő rendeltetését kifejttesse. A rendnek e teleologikus jelentősége különösen akkor érthető meg, ha a rendetlenségre gondolunk. Minél nagyobb a rendetlenség, annál kisebb mértékben valósíthatja meg valamely dolog azt a célt, amelyet lényegéből és rendeltetéséből folyólag megvalósítania kell, sőt abszolút rendetlenség esetén a cél megvalósulása teljesen ki van zárva, mert a dolog megszűnik az lenni, ami volt. A világ teleologikus berendezettségénél fogva a dolgokban tehát immanenter bent van a rendre törekvés s a rendetlenséggel szemben való küzdelem lendülete. Ahol a dolog részei tudattalanok, akaratnélküliek, ott a rendhez való igazodás, illetve az abból való kiütközés is tudattalanul, nem az akarat forrásából eredőleg (ellentétes erők hatásának eredményeként) áll be, — ahol ellenben a részeknek a rendbe illeszkedésére vagy azzal szembehelyezkedése akaratit és tudatos tény, és pedig annál fogva, mert a rész akaratit és tudattal felruházott lény, ott a rend és illetőleg a rendetlenség a rész tudatos akaratán múlik. A természeti dolgoknál úgy a rend, mint a rendetlenség természeti jellegű, — az erkölcsi dolgoknál (aminők maga az ember, az emberek társadalmi kapcsolata, a család, a különböző célú szociális egyesülések, az állam stb. és pedig ezeknek nem a fiziológiai vagy fizikai törvények alá eső rész-komplexumai, hanem a morális normákon nyugvó megjelenései): etikai vonatkozásokra utaló. A fizikai dolgok a természet-szabta rendet követik s ez a biztosítéka a világ fennállásának és fejlődésének; a fizikai rendellenesség abnormitásra vezet s bár szintén természeti erőkből fakad és természeti törvények szerint áll be: előbb-utóbb kiküszöbölődik s vagy elenyészik, vagy valamely más rendkomplexumba kapcsolódik, de magát a világrendet érintetlenül hagyja, azt lényegének kibontakozásában nem hátráltatja. A fizikai rendellenesség inkább csak látszat; valójában az is rendet szolgáló tényező, mert a dolgot mássá alakítva, azt megfelelően beállítja más célok szolgálatába s így ismét a rend elemévé teszi. Más a helyzet az erkölcsi dolgoknál, — és illetőleg az erkölcsi rendellenességeknél. Itt a

rendtől való eltérés — mert tudatos akaraton nyugvó — magának a dolognak felbomlására, az erkölcsi világrend, illetve érintett részének megszűnésére vezethet. Amíg kisebb méretű s az erkölcsi dolognak csupán kevesebb számú részére vonatkozik, mint abnormitás szintén kirekeszthető, illetőleg a rendhez visszairányítható (ezt a célt szolgálja a vallás-erkölcsi nevelés, a szociális kiképzés, a büntetőjog stb.), de mihelyt túlsúlyra jut, vagy bár a részek kisebbségénél mutatkozó, de a többséget lenyűgözni alkalmas erőre (pl. terrorra) támaszkodó jelenség: magát a dolgot vetközteti ki eredeti jellegéből, lényegének kibontására alkalmatlanná teszi és tehát azt pusztulásra kárhoztatja.

A természet rendjét az abnormitások létében nem veszélyeztetik; itt a látszólagos rendellenesség előbb-utóbb ismét hozzáidomul a rendhez s elősegíti a természet világának fennmaradását és továbbfejlődését, — az erkölcs rendjét a rendellenességek, mert erőre kaphatnak, felboríthatják. A természet rendjének léte nem tőlünk függ, — az erkölcs rendje legnagyobb részt az emberi akaraton múlik. Ott nem mi határozzuk meg s tartjuk fenn a rendet, — itt saját érdekünk, erkölcsi létünk követeli, hogy a meglevő rendet körülbástyázzuk, biztossítsuk, őrizzük, mert ellenkező esetben magunkat, társadalmunkat, sőt az emberiséget sodorjuk a végenyészet felé.

Ebből természetesen nem az következik, hogy a fennálló erkölcsi rendet mindenáron, még akkor is fenn kell tartani, ha az egyáltalában nem, vagy már nem megfelelő kerete a lényeg, illetőleg a célok kifejtésének. Sőt ily esetben a rend átalakítása, más renddel felcserélése éppúgy érdekünk, mint előbb a rend fenntartása, de ennek az átalakításnak és felcserélésnek is a *rend módján kell végbemennie*, mert ha valahol, úgy épp az ily átalakulásoknál bosszulja meg magát legjobban a volt renddel való hirtelen és erőszakos szakítás, — illetőleg a volt rendnek azon a csupán vélt, de nem igazolt címen való féltetése, hogy az eddigi céltartalom helytelen. Valamely létező renddel való szakítás — az erkölcsi világban — csak akkor foghat helyt magának az erkölcsi világnak veszélyeztetése nélkül, ha — amennyire embertől telik — immár minden kétséget kizáróan megállapítható, hogy az eddig istápoltt célok nem felelnek meg az ember lényegének, vagy hogy — amennyiben azok lényegünkkel kongruensek — a megvalósításukra eddigelé megfelelőnek vallott rend nemcsak nem segíti elő, de hátráltatja e célokhoz való közelítést. Míg ily megállapítás-

hoz nem jutunk, addig — ismétlem — létünk érdeke okolja meg s igazolja, sőt követeli, hogy a fennálló rendhez ragaszkodjunk, a rendellenességekkel szemben védekezzünk s illetőleg a megelőzés és a megtorlás eszközeit igénybevéve, tehát ha kell, a büntetőjog eszközeivel, a rendellenességeket a lehetőségig visszaszorítsuk.

b) Az állam és társadalom rendje a kifejtettekhez képest az emberi közület azon formáiban, melyeket az «állam és társadalom» névvel illetünk: ezek részeinek helyénvalósága s e részek funkcióinak szabály szerinti folyamata.

Az állam és társadalom fogalmainak elemzésére e helyütt nem térhetek ki, nem annál kevésbbé, mert ezt téve a politika és szociológia idevágó fejtegetéseit és vitáit kellene bemutatnom, ami túlvezetne az elémszabta kereten. Így be kell érnem e két jelentéssel illetően azokra a fogalmi körülírásokra történő utalással, amelyek — annak ellenére, hogy idevágólag a tudomány nyugvópontjához még nem jutott — a büntetőjogászt kielégíthetik.

Az államot illetően igaza van Vargha Ferencnek, hogy Aristoteles óta folyik az állam meghatározása. Minden tudós vacillál ezen a téren. Végre az a nézet alakult ki, hogy az állam egy meghatározott népesség felszervezett hatalma (vádbeszéd Hatvány Lajos bűnügyében; v. ö. Az Est, 1928. jún. 27. szám). Közkeletűbb fogalmi meghatározás szerint: az állam valamely területen megszervezett főhatalom alatt élő népösszesség.

A társadalom legtágabb értelemben: egyénileg elkülönítetten létező, egymástól elválasztott embereknek, bizonyos cél érdekében, néha átmeneti jellegű és tehát ideiglenes, majd hosszabb időre szóló, nem ritkán tartós, sőt állandó egybekapcsoltsága, különálló egységbe való sajátos összefonódása (v. ö. Angyal: Tanulmányok és beszédek a szociológia és büntetőjog köréből 92—101. l. és Angyal: Szociológia II. kiad. 16. l.). A társadalom fogalmi köre felöleli már két embernek egymáshatását, amennyiben ez — bár tudattalanul — bizonyos célra törekvést fog át, de felöleli az egész emberiséget is. Idetartozik tehát a barátság, a család, bármily egyesület, érdekcsoport, a szomszédsági közösség, a felekezet, osztály, párt, politikai község, város, nemzet, sőt maga az állam és illetőleg az egész emberiség is. Könyvelven, s minthogy a büntetőjog s ennek keretében az Átv. a kifejezésekhez a mindennapi beszédben szokásos tartalmi elemeket kapcsolja: társadalmon az állam keretén belül elhelyezkedő emberek

érdekcsoportjait, ezeknek összességét értjük, melyek részint átvett, részint önalkotta (vallási, erkölcsi, jogi, udvariassági, illem, életmodort meghatározó, társadalmi magatartást megszabó) normákhoz igazodva, a szükséghez képest kialakult vagy kialakított intézményeket és szerveket véve igénybe, fejtenek ki a majd tudatos, majd tudattalan cél érdekében megfelelő tevékenységet.

Nyilvánvaló, hogy úgy az állam, mint a társadalom oelját csak úgy közelítheti meg vagy érheti el, illetve munkálhat a siker reményével a cél érdekében, ha mindenik rész megszabta helyéről a kijelölt funkciót ellátja, — szóval ha rendet tart. Összhang, szolidaritás, egymásba kapcsolódó, egymást kiegészítő harmónikus összműködés biztosíthatja csak azt, hogy úgy az állam, mint a társadalom lényegének megfelelő életet éljen. Mihelyt rendetlenség üti fel fejét az államban és társadalomban, zavarok támadnak, s ha e rendetlenség oly mértéket ölt, hogy a részek, helyükről kimozdulva, funkcióikat vagy egyáltalában nem, vagy nem megfelelően látják el: beáll vagy legalább is közel esik az állam és társadalom felbomlása. Léven úgy az állam, mint a társadalom az élet tulajdonságaival bíró lény, tekintettel arra, hogy minden élő szervezet lényegéből folyólag elsősorban létezését törekszik biztosítani s életének minél hosszabb időre nyújtásán fáradozik: természetszerű, hogy az állam és társadalom eminens érdeke, hogy létezésének feltételét: a rendet megteremtse s azt fenntartsa.

Az állami és társadalmi rend számtalan, szinte alig áttekinthető szabályon, intézményen, szervezeten alapul. Így az állami rendhez tartozik az alkotmány, az államforma, a törvényhozói, bírói és végrehajtó hatalom megfelelő szervezetsége és működése, a fegyveres erő s a rendőrség kellő organizáltsága, a kül- és belvédelem helyes megszervezése, a gazdasági és kultúrerők kihasználásának s összhangzó működésének biztosítása, a termelés, ipar, kereskedelem, forgalom, valamint a művelődés irányainak megszabása, keretekbe foglalása, segítése stb. Viszont a társadalom rendjéhez tartozik a tulajdon és házasság két alapintézménye, a gondolat- és sajtószabadság, a gyülekezési jog, a gazdasági élet normális lebonyolításához szükséges egymás iránti bizalom, a jónak megjutalmazása, a rossznak megbüntetése (v. ö. Heller, 5. l.), a vallási türelmesség, de egyben a vallási cselekedetek zavartalan végzésének védelme, az élet, testi épség, vagyon, becsü-

let javait érhető veszélyek és támadások távoltartása, a mindennapi érintkezés formáinak léte, e formáknak mások részéről való tiszteletben tartása stb.

Mint látható, az állami és társadalmi rend egymást kiegészítő, majd alapot teremtő és tehát nélkülözhetetlen, majd kisebb jelentőségű és tehát a rend lényegét kevésbé vagy éppen nem érintő szabályokból, garanciákból, fékezésekből, intézményekből és szervezetekből tevődik össze. A két rendnek erre az egységére utal az «és» szócskának a törvényszövegben szereplése, mely szemben Drózdly Győzőnek indítványával, hogy az a «vagy» szócskával cseréltesse fel (v. ö. fent 18. l.) azzal a helyes megokolással maradt meg a szövegben, hogy így világosan kitűnjék, hogy itt «az állam és társadalom egész rendjéről» van szó (így Turi Béla, v. ö. fent 18. l., valamint Tomcsányi Vilmos Pál, v. ö. fent 18. l., és Hornyánszky Zoltán, v. ö. fent 18. l.; az irodalomban Heller, i. m. 4. l., Perjéssy, i. m. 90. l.).

A védett jogtárgyat az Átv. mindazonáltal nem részleteiben bástyázza körül büntetőjogi szakciókkal, hanem a maga egészében védelmezi a teljes felforgatásra vagy megsemmisítésre irányuló cselekményekkel szemben. Az állami és társadalmi rendnek egyes szabályait, intézményeit, szerveit érheti ugyanis támadás a nélkül, hogy ez a rend egészét felborítaná. Ilyenkor — amennyiben az érdeksérelem büntetést érdemlő — elégséges annak mint ilyennek büntetés alá vonása. Az Átv. 1. §-a pl. nem terjed ki szükségképpen az osztály, nemzetiség vagy hitfelekezet, a tulajdon vagy házasság jogintézménye elleni izgatásra (Btk. 172. § 2. bek.), vagy a felségsértésnek arra a cselekményére, mely közvetlenül arra van irányozva, hogy a magyar állam alkotmánya erőszakkal megváltoztassék (Btk. 127. § 2. p.), nem különösen akkor, ha — mint helyesen jegyzi meg Isaák — e cselekmény csak az alkotmány csekélyebb jelentőségű rendelkezéseinek erőszakos megváltoztatására irányul, ha e törekvésnek nincs tartósabb és mélyebbreható, a társadalom életére is gyökeresen kiható, a társadalmi osztályok egymásközi természetes egyensúlyát és a magyar alkotmányban biztosított jogegyenlőséget veszélyeztető jelentősége (v. ö. Zsebk. 546. l.). Ha viszont az ily büntett vagy vétség az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására vagy megsemmisítésére, különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos létesítésére irányuló mozgalommal vagy szervezkedéssel összefüggően vagy annak

céljára követtetett el, úgy az Átv. 2. § 1. bekezdésében meghatározott delictum complexum létesül. ¶

Nem áll meg tehát Vámbérynek az a tétele, mely szerint: «minthogy a büntetőtörvénykönyv a maga egészében nem egyéb, mint az állami és társadalmi rend védelmét célzó büntetőjogi szabályok összessége, e rend hatályosabb védelméről szóló törvény logikusan nem jelenthetne egyebet, mint egy új büntetőkódexet» (v. ö. Jogt. Közl. 1921. évf. 41. l.) Az Átv. — mint ez megelőző fejtegetéseimből megállapítható — nem új büntetőkódex akar lenni, mely mintegy feleslegessé teszi a régit, hanem ennek kiegészítője, amennyiben míg ez a részletekben, addig az Átv. egészében védi az állami és társadalmi rendet, amire hogy szükség volt és van épp a jelen időben, amikor állandóan fenyeget a rend egészét felforgatni törekvő forradalmak veszélye, amelyeknek — mint Andrássy Gyula nemzetgyűlési felszólalásában helyesen jegyezte meg — «nagy tulajdonsága, jellemvonása az, hogy recidivákra hajlandók», legyen elég hivatkoznom Mr. Shrott Hame Secretary-nek 1922. évi április 29-én tett következő kijelentésére: «I do not believe that ever since the days of the end of the eighteenth century in France there has ever been so much working for revolution as there is to-day» (v. ö. Carlton Hall, Political Crime; London, 1923, 89. l.).

c) Az Átv. első fejezetében védett jogtárgy nem egyszerűen az állam és társadalom rendje, hanem annak törvényes rendje. Perjéssy szerint a «törvényes» jelzőnek felvételével az Átv. minden kétséget eloszlatóan kifejezésre juttatja azt, hogy «a törvény csupán az alkotmányos úton hozott törvényeken nyugvó és nem esetleg egy törvénytelen hatalom által megállapított rendet kívánja megvédeni» (v. ö. i. m. 92. l.). Teljesen osztom Perjéssy nézetét, hogy egy törvénytelen hatalom által megállapított rendet az Átv. nyilván nem akarhat védelmébe venni. Helyesen mondotta a nemzetgyűlési tárgyaláson Turi Béla idevágólag, hogy: «Zákány képviselőtársam indítványát, mely arra irányul, hogy az „alkotmányos úton“ szavakat a „törvényes rend“ szavak elé besúrjuk, azért nem fogadom el, mert pleonazmus volna. Lehetetlen ugyanis valamit az állam és társadalom törvényes rendjének nevezni, ami nem alkotmányos úton állapított meg.» Kérdéses lehet azonban, vajjon a «törvényes» jelző azt jelenti-e, hogy csupán a törvényeken nyugvó állami és társadalmi rend a védelem tárgya? Nézetem szerint a «törvényes» szó e helyütt nem a technikus értelemben vett törvényre, hanem általában — de természetesen csak alkotmányos úton létrejött — jogszabályra utal. Ha nem így értelmeznők e kifejezést, akkor az állami és társadalmi rend sok vonatkozásában nem részesülne abban a védelemben, melyet az Átv.

annak nyújtani kívánt (így alkotmányunk, mely évszázados, sőt évezredek fejlődés eredménye, mint nem írott, hanem legnagyobb-részt szokásjogon nyugvó alkotmány csak a Btk. 127. § 2. pontján keresztül volna védve, és védtelen maradna továbbra is az állami és társadalmi rend egésze, ha azt valamely szervezkedés alkotmányunknak nem törvényen, hanem szokásjogon alapuló részének megtámadása által törekednék felforgatni). Oly kapcsolatban, mint az Átv. vonatkozó helyein: a «törvény» szó tulajdonképpen jogszabályt jelent tehát (a törvény kifejezésnek ily tágabb értelmű használata a külföldi jogokban sem szokatlan, az irodalomban meg éppen közkeletű; így Weigelin szerint: «daneben wird freilich der Ausdruck Gesetz auf jede Rechtsnorm angewandt, also insbesondere auch auf das Gewohnheitsrecht»; Einführung in die Moral- und Rechtsphilosophie, 1927, 43. l. A német polg. perrendtartást életbeléptető törvény 12. §-a pl. kifejezetten kimondja, hogy: «Gesetz im Sinne des CPO. und dieses Gesetzes ist jede Rechtsnorm»; ugyanígy a német büny. perrendtartást életbeléptető törvény 7., és a német polg. törvénykönyvet életbeléptető törvény 2. §-a).

A védett jogtárgy ezekhez képest: az államnak és társadalomnak alkotmányos úton létrejött *jogszabályai* által meghatározott rendje. S itt a jogszabály szót hangsúlyozva, ki kell emelnem, hogy főleg a társadalomnak az a rendje, melyet nem jogszabály, hanem vallási, erkölcsi vagy társadalmi életszokáson alapuló norma határoz meg (pl. hogy a katolikusok böjti napokon tartózkodnak a húsevéstől, — hogy az adott szót meg kell tartani, — hogy a miniszterhez előzetes bejelentés után megy be a kérelmező stb.), éppúgy kívül esik az Átv. védelmi körén, mint a — bár jogszabályon, sőt törvényen nyugvó — állami és társadalmi rend abban a részében, melynek léte vagy nem-léte, ilyen vagy olyan kialakulása az állami és társadalmi rend egészének szemszögéből közömbös és tehát amely nem nélkülözhetetlen eleme e rendnek. Nem kell tehát tartani attól, hogy az állam és társadalom létét érintetlenül hagyó, ebben a vonatkozásban jelentéktelen rendtelenségek megszervezésére irányuló mozgalom az Átv. rendelkezései alá vonatkozik, s téved *Rassay*, midőn úgy véli, hogy a szigorú értelmezés szerint e törvény kiterjed többek közt arra az esetre: «ha egy jól mulató társaság elhatározza, hogy a főkapitánynak a maga hatáskörében kiadott rendeletét meg fogja szegni, és így az állami rendet erőszakosan fel fogja forgatni,

hogy pl. a villamosoknak nem a bal-, hanem a jobboldalán fog felszállani».

Összefoglalva a mondottakat, megállapíthatom, hogy a védett jogtárgy az államnak és társadalomnak alkotmányos úton létrejött jogszabályokon nyugvó rendje, mely a maga egészében, illetőleg oly részeiben esik az Átv. védelmi körébe, amelyek nélkül e rend tovább fenn nem állhatna.

Erősen alátámasztja a törvény a jogtárgy ilyen értelmezésén nyugvó konstrukcióját akkor, amikor kiemeli, hogy az államfelforgatás büntettét követi el különösen az, aki «valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos létesítésére irányuló mozgalmat vagy szervezkedést kezdeményez vagy vezet» (a szöveg e része *Apponyi* javaslatára került a törvénybe), — továbbá, amikor a 6. §-ban az antimilitarista izgatást külön deliktumként bünteti.

5. A bírói gyakorlatból idevág a *Curia* következő kijelentése: nem férhet kétség ahhoz, hogy a szóbanforgó szervezkedés a proletárdiktatúra felállítására, vagyis a bolsevizmus létesítésére irányult, ami pedig siker esetében a kultúrállam, a társadalmi kultúrosztályok és azok intézményeinek megsemmisítésével és a ma fennálló állami és társadalmi rend felforgatásával egyértelmű volna (Bjogi dtár, 20. k. 150. l. és Bjt. 79. k. 176. l.). A jogtárgy helyes értelmezéséhez némi adalékkul szolgál a *Curia*nak az a határozata is, melyben az Átv. 6. §-ára vonatkozólag kifejti, hogy e törvény szempontjából izgatáson oly nyilatkozat értendő, melynek tartalma az állami és társadalmi rend védelmére rendelt szervezet ellen támadólag lép föl; nem valósítja meg e tényálladékot az izgatás erejével nem bíró véleménynyilvánítás; nem valósítja meg tehát az a nyilatkozat, hogy a fegyveres erőnek köszönhető a drágaság (Bjt. 76. k. 14. l. és itt *Némethy Imre*nek észrevételei).

6. A jogtárgy-problémával kapcsolatban eldönthető az Átv. első fejezetében meghatározott bűncselekmények jogi természetének kérdése is.

Figyelemmel arra, hogy e deliktumoknak jogi tárgya az állam és társadalom törvényes rendje, tehát *politikai tárgy*, s figyelemmel arra, hogy e tárgy sérelmére elkövetett bűncselekmények elkövetőjének szándékát *politikai célzat* festi alá, mert arra törekszik, hogy a fennálló állami és társadalmi rend megdöntésével új állami és társadalmi rendet teremtsen: nem fér kétség ahhoz, hogy az Átv. első fejezetében meghatározott öt bűncselekmény mindeike *tipikus politikai deliktum* (ugyanígy *Finkey*: A politikai bűncselekmények és a büntetőtörvénykönyv; 1927, 17. l.; v. ö.

még *Fabreguettes*: «politikai bűncselekmény az a cselekmény, mely az államot politikai szervezetében, sajátos jogaiban sérti; ... ideértendők mindazok a cselekmények, melyeknek célja a szervezett politikai rendet a büntetőtörvénybe ütköző módon megváltoztatni, átalakítani, gyengíteni, aláásni, lerontani, felforgatni, az államban zavarokat és gyűlölködéseket előidézni»; *Traité des délits politiques*, I. k. 59. l.), s törvényes fogalmával lényegileg a Btk. lázadási és izgatási fejezetébe illeszkedik bele.

Ki kell itt emelnem, hogy az *Institut de droit pénal* 1892. évi genfi kongresszusa kifejezetten állást foglalt arra nézve, hogy az oly merényletek, melyek nem csupán egy állam vagy államforma ellen irányulnak, hanem minden társadalmi szervezet ellen, az ily cselekmények nem tekinthetők politikaiaknak s azok tetesei nem részesülhetnek a menedékjog kedvezményében. Helyesen jegyzi meg *Finkey* idevágólag, hogy a genfi rezolúció oly általánosságban van szövegezve, hogy az új kiadású társadalomfelforgató törekvések is nyugodtan alávonhatók (v. ö. A politikai bűncselekmények, 32. l.)

B)

5. §. Az állami és társadalmi rend felforgatására vagy megsemmisítésére irányuló büntettek; és vétségek.

1. Az államfelforgatás büntette és vétsége.

1. Az államfelforgatás bűncselekményének törvényes fogalma az Átv. 1. §-ának 1. és 2. bekezdésében nyeri körülírását. Az 1. bekezdésben foglalt meghatározás az államfelforgatás büntettének fogalmát nyújtja, melyet a 2. bekezdés, midőn annak vétségét definiálja meg, azt kiegészíti.

Az államfelforgatás büntettét követi el az: aki az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására vagy megsemmisítésére, különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos létesítésére irányuló mozgalmat vagy szervezkedést kezdeményez vagy vezet (Átv. 1. § 1. bek.), és az államfelforgatás vétségét követi el az: aki ily mozgalomban vagy szervezkedésben tevékenyen részt vesz, úgyszintén aki ily mozgalmat vagy szervezkedést előmozdít (Átv. 1. § 1. bek.).

Egybevetve e két törvényes fogalmat, megállapítható, hogy azok csak az elkövetési tevékenység nézőszögéből térnek el egymástól (a büntett elkövetési tevékenysége: a kezdeményezés vagy vezetés, — a vétségé: a tevékeny részvétel vagy az előmozdítás), minden további elemükben teljesen azonosak egymással, minélfogva a dogmatikai kifejtés során együtt-tarthatók és illetőleg csak az elkövetési tevékenység alakzatainak tárgyalásánál kell azokat szétválasztani.

2. Alanya és illetőleg elkövetője az államfelforgatás büntettének és vétségének bárki lehet, aki egyáltalában bűncselekményt elkövethet. A törvény az elkövetőt az «aki» szócskával jelölve meg, semmiféle megszorításra, illetve specializálásra nem utal, minélfogva elkövetőként nemcsak magyar honos, de külföldi is szerepelhet, s természetesen egyéb személyi tulajdonságok s körülmények sem érintik az alanyként szereplést. Amennyiben valamely kollektív egység: pl. jogi személyként szereplő személyösszeség (egyesület, párt) határozatának végrehajtása valósítja meg tényálladásként a törvényes fogalmat, elkövetőként nem a kérdéses személyösszeség, hanem mindazok vonandók felelősségre, kiknek tevékenysége alája vonható a kezdeményezés, vezetés, tevékeny részvétel vagy előmozdítás fogalmainak. Ha pl. csak határozathozatal történt, az elnök és indítványozó mint kezdeményező és vezető, a felzólalók s általában a jelenváltak — kivéve azokat, kik az indítványt kifejezetten elleneztek — rendszerint mint tevékeny résztvevők, illetve előmozdítók lesznek alanyai az államfelforgatás büntettének vagy vétségének.

3. A jogi tárgy kérdését fennebb már részleteiben kifejtettem (v. ö. fent 9. s köv. l.), mikor is megállapítottam, hogy e bűncselekmény az állam és társadalom törvényes (alkotmányos úton létrejött jogszabályokon nyugvó) rendje, és pedig annak egésze ellen irányul. A rend valamely részének (alkotmány, tulajdon, házasság, osztály, hitfelekezet stb.) ellen irányuló támadás is alája eshetik az Átv. 1. §-ának, amennyiben e rész az egész rend alappilléreje s ezt oly támadás éri, amely siker esetén az egész rend felborulását vonhatja maga után.

Kérdéses lehet, vajjon az Átv. csak a magyar állam és társadalom törvényes rendjét védi-e, avagy más államét is? Az *occasio legis* nyilván arra enged következtetni, hogy a védett jogtárgy csupán a magyar állam és társadalom törvényes rendje; az Átv. megalkotására a hazánkban előfordult 1918. és 1919. évi államfelforgató mozgalmak adták meg az alkalmat; az

Igazságügyi-Bizottság jelentésének bevezető szavai is erre utalnak: «A borzalmas szerencsétlenségnek, mely a magyar államot és a magyar nemzetet a közelmúltban érte és amelyet a trianoni békeszerződés pecsételt meg, nem jelentéktelen tényezői voltak azok az állambontó törekvések, amelyek eleinte a hadsereg fegyelmének megbontására, később egész állami és társadalmi rendünk felforgatására és megsemmisítésére irányultak. Ha nem akarjuk, hogy állami és társadalmi életünkre újabb veszedelem háruljon, nem szabad megengednünk, hogy számukra a talajt előkészítsék...»

Mind ezek ellenére úgy vélem, hogy a külállamoknak a miénkivel ellentétben nem álló törvényes rendje s az emberi társadalom általános rendje is beleértendő az Átv. 1. §-a által védett jogtárgy körébe. E nézetem mellett a következő három megfontolás szól: 1. a kultúrközösségben élő államok jogrendje s az emberiség társadalmi rendje — a formabeli különbségektől eltekintve — legnagyobb részben azonos alapintézményeken nyugszik s így valamelyik ily — bár külföldi alapintézmény erőszakos felborítására irányuló — mozgalom mondhatni minden esetben veszélyt jelent a hazai állami és társadalmi rendre is, minélfogva a védelmet félúton megállásra szorítanak, ha elvileg s gyakorlatilag is büntetlenséget biztosítanak annak, ki bár kifejezetten valamely külföldi alapvető állami vagy társadalmi berendezés erőszakos megsemmisítésére készítőnek elő a talajt hazánkban; de ettől eltekintve: a megszorított törvényértelmezés mellett szabadon üzhethet világfelforgató üzemeltetők bárki s a legszélesebb propagandát fejthetné ki, ha kifejezetten külföldi vonatkozásban törekednek valamelyik alapintézményt (pl. az államot vagy a tulajdont) sarkaitól kiforgatni; jól mondja az Átv. javaslatának *Indokolása*, hogy: «a jogrend megengedéssel megrendülnek az állami és társadalmi lét alappillérei, komoly veszélybe sodortatnak a meglévő összes állami és társadalmi berendezések és pusztulás fenyegeti az azokon felépült társadalom életét és vagyonát»; majd tovább: «kétségtelen, hogy a minden állami és társadalmi rend feleslegességét hirdető anarchisztikus törekvések abban az esetben sem tűrhetők meg, ha az alkotmányos megvalósítás jelszavát hangoztatják»; 2. ha büntetőtörvénykönyvünk büntetés alá vonja «a külföldön folyamatban levő» pénz hamisítását (Btk. 203. §) s ugyanezt az álláspontot foglalja el a külföldi büntetőtörvénykönyvek legnagyobb része, úgy a nemzetközi kölcsönös védelem gondolata szinte megköveteli, hogy a külállamok állami és társadalmi rendjét is bevonjuk a védelmi körbe (csak megemlítem, hogy felmerült már az a gondolat is, hogy az ú. n. «nemzetközi büntettek», amelyeknek sorába az államfelforgató bűncselekmények kétségtelenül beletartoznak, egy ú. n. nemzetközi büntetőbíróóság — Cour criminelle internationale — hatáskörébe utaltassanak azzal, hogy ez szabjon büntetéseket és alkalmazzon biztonsági rendszabályokat az e bűncselekményeket elkövető államokra s egyesekre; v. ö. *Finkey*: A politikai bűncselekmények, 16. l.); 3. ha talán a törvényhozó csak a magyar állam és társadalom törvényes rendjét gondolta is a büntetőjog védőszárnyai alá helyezni: a törvény különböző helyeinek összevetése során fenti tétellem és tehát a kiterjesztő magyarázta látszik helyesnek; az Átv. 7. és 8. §-a kifejezetten a magyar állam vagy a magyar nemzet becsületét védi, ha tehát ugyanez a törvény, midőn az állam és társadalom törvényes rendje ellen irányuló felforgató és meg-

semmisítő törekvéseket pénalizálja, csak a magyar állami és társadalmi rendet kívánta volna büntetni, nyilván beiktatta volna a jogtárgy-megjelölésnél a «magyar» jelzőt; abból a körülményből tehát, hogy a 7. és 8. §-okban e jelzőt használja, egyebüti — és tehát minket érdeklően az 1. §-ban — mellőzi, tévedés nélkül állítható, hogy az is alá esik az Átv. 1. §-ának, aki valamely külföldi állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására irányuló mozgalmat kezdeményez stb. Ellenkezőleg a Curia egyik ítélete, melyben kifejezésre jut, hogy az 1921: III. t.-c. kizáróan Magyarország törvényes rendjét védi (Curia 6320/1926.), de viszont helyesen s elvileg mondotta ki újabban a Curia, hogy az 1921: III. t.-c. az állami és társadalmi rendet minden körülmények között, tehát egy esetleg világmozgalommal szemben is megvédeni rendeli (Bjt. 79. k. 177. l.).

Nem fog természetesen az Átv. 1. §-a szerint büntethető lenni a külföldi állam vagy társadalom rendjét támadó — egyébként az Átv. 1. §-a alá eső — cselekmény akkor, ha annak elkövetésekor az illető állammal háborút viselünk, vagy ha annak elkövetésével az volt a cél, hogy az ott előidézendő rendfelborítás-teremtette helyzetet ősi jogaink visszaszerzésére irányuló törekvésünkben kihasználjuk; de ilyenkor sem a tényállásdél-szerűség, hanem a jogellenesség hiánya fogja megokolni a büntetlenséget.

4. Az elkövetési cselekvés négyféle formát ölthet; ezek: a mozgalom vagy szervezkedés: a) kezdeményezése, b) vezetése (e két esetben a cselekmény büntett), c) az abban való tevékeny részvétel és d) annak előmozdítása (e két utóbbi esetben vétség állapítandó meg). E négyrendbeli tevékenységnek olyannak kell lennie, mely: A) mozgalommal vagy B) szervezkedéssel kapcsolatos, és pedig oly mozgalommal vagy szervezkedéssel, mely az állam és társadalom törvényes rendjének, a) erőszakos felforgatására vagy megsemmisítésére, β) különösen valamely társadalmi osztály kizárógos uralmának erőszakos létesítésére irányul.

Az elkövetési cselekvést ebben a hármas felbontottságában kell dogmatikailag analizálnom.

I. Az elkövetési cselekvés formái:

a) A kezdeményezés. Kezdeményez az, aki az eszmét kivetíti, meghatározott célra indítványt, javaslatot tesz, valamely célgondolatot másnak lelkivilágába oly lendülettel visz be, hogy e gondolatnak megnyert egyént megfelelő aktív cselekvésre hajlamosítsa. *Perjéssy* szerint kezdeményező «a szó etimológiai értelmét véve alapul az, aki a törvényben meghatározott mozgalmat vagy szervezkedést megindítja, erre impulzust ad» (v. ö. i. m. 86. l.). *Finkey* azt tanítja, hogy a kezdeményezés «a körülmények szerint lehet már néhány ember összehívása a határozottan megjelölt célú fellépés tervének megbeszélésére s általában az előkészítő intézkedések indítványozása vagy megtétele» (v. ö. A ma-

gyar anyagi büntetőjog jelen állapota, 182. l.). *Isaák* helyesen jegyzi meg, hogy az is kezdeményező, «aki egyelőre egyedül lép fel a tervével, ha fellépésének éppen az a célja, hogy másokat társakul nyerjen meg» (v. ö. Zsebkönyv, 546. l.).

Az elkövetési cselekvés e formájánál különösen hangsúlyozni kívánom, hogy a kezdeményezés fogalmilag megállapítandó, ha nem is vezetett semmiféle eredményre; ez más szavakkal azt jelenti, hogy míg a vezetés, tevékeny részvétel s az előmozdítás feltételezi a mozgalom vagy szervezkedés létét (vezetni stb. csak egy már meglevő valamit, itt mozgalmat vagy szervezkedést lehet), addig a kezdeményezés épp ellenkezőleg arra utal, hogy egy eddig még nem volt mozgalmat vagy szervezkedést megindít, illetve megindítani törekszik a cselekvő; *a mozgalom tényleges létrejötte fogalmilag nem eleme a kezdeményezésnek s így az fogalmi nézőszögből irreleváns* (helyesen *Isaák*: «a kezdeményező akkor is elkövette a büntetést, ha követője egyáltalában nem akad»). Így a *Curia* is (Bjogi dtár, 20. k. 149. l.); ellenkezően *Degré* (Zsebkönyv, 658. l.). A kezdeményezésnek büntetés alá vonásával a törvény az előkészületi stádiumban kívánja a cselekményt megragadni. A mozgalom vagy szervezkedés létrejötte kezdeményezés esetében tehát nem tényálladási elem, hanem csak súlyosító körülmény.

b) A vezetés. Vezet, aki irányt mutatva előljár, aki, ha nem is ő hozta létre az elhatározást: a cselekvés célját és módját kijelöli (így *Binding*, *Liszt*, *Frank*, *Meyer-Allfeld*, *Olshausen*, nálunk *Illés*, *Fayer*). *Perjéssy* szerint: vezető az, aki a törvényben meghatározott mozgalomnak vagy szervezkedésnek «továbbvitelében, fejlesztésében, szervezésében, irányításában ténykedik» (v. ö. i. m. 86. l.).

A vezetés fogalma csak akkor forog fenn, ha van valamiféle mozgalom vagy szervezkedés, melyet a vezető irányít. E helyütt tehát mozgalom vagy szervezkedés hiányában vezetőként senki sem büntethető.

A kezdeményező — ha a mozgalom vagy szervezkedés létrejött — lehet egyszersmind vezető is (*Perjéssy*) s természetesen több vezetője is lehet a mozgalomnak vagy szervezkedésnek, és pedig nemcsak oly értelemben, hogy azok a vezetés munkáját mint egyaránt főirányítók megosztják, hanem oly értelemben is, hogy közöttük bizonyos fölé- és alárendeltségi viszony van, ami leginkább országos mozgalmaknál fordul elő, amely vidékenként fiókmozgalmakat hoz létre külön-külön vezetőkkel (*Heller*).

A *Curia* gyakorlatában úgy a kezdeményezés, mint a vezetés fogalmait illetően a most kifejtett elvek érvényesülnek; így kimondatott, hogy vezető: a kommunista párt titkára (Bjt. 75. k. 154. l.), továbbá: aki 1921. évi május havában Berlinben megtartott kommunista-kongresszuson való működésével, beszédjével, moszkvai utazásaival, vezetőszeret elvállalásával oly mozgalomnak vált szerzőjévé, amely mozgalomnak célja a bolsevik uralom visszaállítása, és ezzel a magyar állam törvényes rendjének újból leendő felforgatása (Bjt. 76. k. 6. l.); kezdeményező viszont, aki a magyarországi kommunista-uralom alatt a Cserny-féle terrorcsapatban — tehát a kommun legerőszakosabb, bűnre-bűnt halmozó alakulatában szolgáló — a kommunnak itteni letérése után Bécsbe szökött vezetőkkel szoros kapcsolatban állott, ezek utasítására Németország és Olaszország kommungyanús helyeit felkereste, az ott talált magyar nemzetiségű kommunistákat felhívás esetén Magyarországra való visszatérésre buzdította és aki álnév alatt azért jött Győrbe s azért állott be az ottani vagongyárba munkásként, hogy ott a munkásság körében az oesztályharc és forradalmi mozgalmak érdekében társakat nyerjen, azokat szervezze és vezesse s e végből a «Májusi Üzenet» című felhívás terjesztésével céljának kivitelét meg is kezdte (Bjogi dtár, 18. k. 30. l.); s kezdeményezés címén büntetett a *Curia*, midőn megállapítást nyert, hogy a röpirat egész tartalma és eszmemenete, annak okfejtései alkalmasak arra, hogy a kisebb műveltségű lakosságot, különösen pedig annak a kommunista eszmék által megfertőzött lelkiületű részét a munkásoesztály kizárólagos uralmának, erőszakos úton való létesítésére irányuló eszméknek, tehát az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatását célzó mozgalomnak megnyerjék; a nyomdai úton szándékoltt többszörösítés és az ezt követő terjesztés nyilván nem is szolgálhatott más célt, mint azt, hogy a röpirat eszméi, az abban ajánlott módszerek és ezek útján elérni kívánt cél minél szélesebb körben váljanak ismertté, tehát az erőszakos úton létesíteni szándékoltt és a munkásoesztály kizárólagos uralmát célzó mozgalom és az e végből célzott szervezkedés elő vagyis kezdeményező lépése csakis a röpirat többszörözése és annak terjesztése lehetett; jelentős e helyütt a *Curianak* az a kijelentése, hogy az 1921: III. t.-c. 1. § 1. bekezdésében meghatározott büntettséghez nem szükséges az, hogy a mozgalom a kezdeményező lépésén túl a megvalósulás stádiumába jusson (Bjogi dtár, 20. k. 144. l. és v. ö. fent 32. l.); a kezdeményezést illetően közömbös, vajjon a tettes, az eszméket, irányítást honnét kapta; erre utal a *Curianak* az az ítélete, melyben megállapított vádlott bűnössége annak ellenére, hogy megbízatását külföldről kapta s hogy ott a kezdeményező és vezető egyén más volt, mert az állam és társadalom törvényes rendjének Gönczruszkán, tehát az ország területén való megbontását, elsőnek a vádlott kezdeményezte (*Curia* 6320/1926.).

c) A tevékeny részvétel fogalmát illetően mindenekelőtt be-mutatatom az irodalom és a joggyakorlat álláspontját.

Az irodalomban eddigelé a következő nézetek jutottak kifejezésre: *Heller* szerint: tevékenyen résztvesz az, aki a mozgalommal vagy szervezkedéssel kapcsolatban és annak céljára büntetést vagy vétséget követ el, — de tevékenyen résztvesz az is, aki ugyane

megvalósítják; lényegileg a kezdeményezők és vezetők, valamint az előmozdítók is *résztesznek* a mozgalomban vagy szervezkedésben (a kezdeményezők — mint említettem — az előkészületi stádiumban, — a vezetők az irányításban, az előmozdítók pedig segítőleg), mégis e részvétel a kezdeményezők és vezetők terhére súlyosabb, az előmozdítók terhén — a törvény értékelése szerint — a tevékenyen résztvevők bűnösségével elvileg egyenlő bűnösségi mennyiséget képvisel. A törvény a részvétel során mutatózó e különbségeket oly konstrukciókba vezeti le, hogy kiemeli egyfelől az előkészítő *kezdeményezést*, másfelől a részvétel leg-súlyosabb esetét: a *vezetést*, — viszont egyenlősíti a — mint erre még reátérek — lényegileg bűnsegélyként jelentkező *előmozdítást* a tevékeny részvétel fogalmi körébe eső tulajdonképpeni tettesi cselekménnyel.

Szűkebb értelemben és illetőleg mint az 1. § 2. bekezdésben szereplő kifejezés alatt rejlt fogalom: a *tevékeny részvétel* a mozgalomban vagy szervezkedésben való oly közreműködés, mely egyfelől nem minősül vezetésnek vagy kezdeményezésnek, másfelől nem vonható az előmozdítás fogalmi körébe. Igaz, hogy így a negatív elhatárolás élével operáltunk, de figyelemmel arra, hogy a kezdeményezés és vezetés fogalmait már megvilágosítottuk, a másik oldalról való elhatárolás pedig alig — csupán a helyes kifejezés használatának szempontjából — jelentős, mert az előmozdító a tevékeny résztvevővel abstrakte egyenlően felel: a fogalom pozitív tartalmi elemei immár elég könnyen megállapíthatók.

Mindenekelőtt kétségtelen, hogy a tevékeny részvétel feltételezi a mozgalomnak *más* által történt életbehívását (kezdeményezését). *Részteszenni* csak valamiben, itt a mozgalomban vagy szervezkedésben lehet; ha nincs még mozgalom vagy szervezkedés, nem lehet szó részvételről. Hangsúlyozottan kiemelni kívánom azonban, hogy a más által iniciált mozgalom eszméje legtöbbször épp annál fogva ölt testet, hogy a kivetített eszmét harmadik személyek terjesztik, mikor is kérdéses lehet, vajjon az *agitáció*, a *propaganda-kifejtés* részvétel-e? A helyes felelet nézetem szerint azon fordul, vajjon vádlott *maga* iniciálta-e a mozgalom fogalma alá eső és szóbanforgó agitációt, illetve propagandát, vagy tőle különböző *harmadik személy*; az első esetben kezdeményezés, a másodikban tevékeny részvétel címén felelős (erre utalnak helyesen a fent közölt curiai ítéletek). Megjegyzendő, hogy

ha a kezdeményező egyszersmind az agitációban vagy propagandában is résztvesz: csak a kezdeményezésért büntetendő, mert e súlyosabb cselekvési forma felszívja az enyhébbet: a tevékeny részvételt.

A *tevékeny részvétel* egyebekben a mozgalom vagy szervezkedés cselekvés-komplexumát tevő rész-cselekmények valamelyikének vagy több ily rész-cselekménynek elkövetésével jön létre. Ilyen a már említett agitáción és propagáláson kívül: a gyűléseken való *csatlakozás*, támogatást kifejező *felszólalás*, a mozgalmat vagy szervezkedést érintő határozatok *megszavazása*, másnak *reábirása* a mozgalomhoz való csatlakozásra, — a mozgalom vagy szervezkedés közelebbi céljait szolgáló szervezetben *szerep-vállalás*, mely azonban nem minősül vezetésnek (ezért helyesen vezetőként vonta felelősségre a Curia a kommunista-párt titkárát: Bjt. 75 k. 159. l.), továbbá minden oly tevékenység, mely mint a mozgalomban vagy szervezkedésben való *közreműködés* annak céljait szolgálja, tehát pl. sztrájk-rendezés, terrorisztikus fellépés, megfélemlítő felvonulásban való részvétel, hatóságokkal szemben nyílt engedetlenség, ezek funkcióinak akadályozása, magánosoknak kényszerítése stb. stb.

Hogy az ily részvétel betölti-e valamely bűncselekmény törvényes fogalmát, az *fogalmi szempontból* irreleváns; tevékeny részvétel címén lesz tehát büntetendő az is, kinek közreműködése más bűncselekmény ismérveit nem hordja magán (ha azonban az önmagában is büntettnak vagy vétségnek minősül s a mozgalommal vagy szervezkedéssel összefügg és annak célját szolgálja: az Átv. 2. §-ában meghatározott delictum complexum jön létre).

Azzal, hogy a törvény kifejezetten csak a *tevékeny* részvételt bünteti, kifejezésre kívánja juttatni, hogy az oly részvétel, mely nélkülözi az aktivitást, nem állapít meg az Átv. 1. § 2. bekezdésben értékelt felelősséget. A véletlen vagy kényszerített *egyszerű* jelenlét valamely mozgalomnál tehát nyilván nem esik a tevékeny részvétel fogalma alá (helyesen *Finkey* és *Perjéssy*), ám a szervezetbe való *belépés*, annak *gyűlésein való részvétel* már rendszerint idevonandó, mert a belépéssel és gyűléseken való jelenléttel már túl van lépve a passzivitás határvonala, amennyiben itt az eszméhez való aktív jellegű csatlakozás ismérvei forognak fenn (ellenkezően *Heller* és *Degré*).

d) Az előmozdítás. E kifejezés nem ismeretlen büntetőjogunk-

ban. A Btk. 69. § 2. pontja az «előmozdító» szóval határozza meg a bűnségély fogalmát. Az előmozdítás tehát oly tevékenység, mely technikus értelemben a tettesi fogalom határain innen marad, azaz oly részvétel, mely bűnségélyként minősülne, ha a törvény nem emelné a tettesi cselekmény rangjára. Az előmozdítás fel- említése az Indokolás szerint főleg azért történt: nehogy büntetlenül maradjon, vagy csupán a bűnségély enyhébb büntetése alá essék az, aki személyes közreműködése nélkül inkább a siker tárgyi előfeltételeit szerzi meg a mozgalomnak vagy szervezkedésnek, elsősorban tehát az, aki a mozgalmat vagy a szervezkedést pénzzel vagy egyéb anyagi segítséggel támogatja; az ilyen támogatás jelentősége általában felér az egyszerű, nem vezetői vagy kezdeményezői személyes közreműködéssel (v. ö. Ind. 11. l.).

Heller és Finkey szerint az előmozdítás külön felvétele e törvényszakaszba elméleti szempontból nem állhat meg (Heller, i. m. 12. l.) és felesleges szóhalmaz (Finkey, i. m. 183. l.). Részemről nagyon is megokoltnak tartom e kiemelést, mert ennek hiányában az előmozdító csak a bűnségély büntetése alá esnék, már pedig nyilvánvaló, hogy az, aki a mozgalmat vagy szervezkedést bár csak támogatja, többnyire legalább is oly fokban bűnsős, mint aki abban közvetlenül aktíve résztvesz.

Az előmozdítás — mint a részvételnek egyik neme — szintén feltételül kívánja a mozgalomnak vagy szervezkedésnek létét; az egyidejűség azonban elegendő, azaz előmozdítás címén lehet és kell felelősségre vonni azt is, aki a kezdeményezéssel egyidőben vállalkozik a létesítendő mozgalom vagy szervezkedés támogatására, — de ilyenkor nem a 2. bekezdésben meghatározott előmozdítás, hanem a kezdeményezéshez járuló bűnségély címén büntetendő a támogató (l. alább 39. l.).

Az előmozdítás esetei többek között a pénzsegély, a helyiségnek rendelkezésre bocsátása, sokszorosító készüléknek, nyomdának kézreadása stb.

Bár az «előmozdítás» kifejezés a hatályosságra látszik utalni, mégis nem fér kétség ahhoz, hogy a felesleges vagy éppen hátrányos ilyenmű közreműködés is éppúgy betölti az előmozdítás fogalmi kereteit, amint a Btk. 69. § 2. pontjánál a segítő tevékenységnek alkalmatlan, ügyetlen, esetleg hátráltató, sőt akaratlanul eláruló volta nem fosztja meg a közreműködést a bűnségély jellegtől (v. ö. Tank. I. k. 294. l.).

Finkey szerint a közönséges bűnségély és tényálladéknál fogal-

milag ki van zárva (v. ö. i. m. 183. l.), mely nézetten szemben helyesen utal rá Degré arra, hogy aki a kezdeményezést és vezetést segíti elő, az az 1. § 1. bekezdése szerinti bűnségélyben mint a Btk. 69. § 2. pontja szerinti bűnségély bűnsős; aki azonban a nélkül, hogy éppen a kezdeményezést vagy vezetést mozditáná elő, csupán a szervezkedést vagy mozgalmat támogatja: az a 2. bekezdés szerint vétkes. A különbség tehát azon múlik, hogy a támogató tevékenység a kezdeményezéshez vagy vezetéshez csatlakozik-e. Ha igen, úgy nem lehet szó a 2. bekezdés szerinti vétkeségről, mert megáll az 1. bekezdés szerinti cselekményben való bűnségélyi bűnrészesség (v. ö. Magyar Jogi Szemle, II. köt. 295. l.).

Hangsúlyozottan emelem ki, hogy az elkövetési cselekvés bármelyik formáját betöltő tényálladék az Átv. 1. §-ának szövege szerint tettességet állapít meg. A kezdeményező, vezető, tevékeny résztvevő és előmozdító a marasztaló büntető ítéleiben mindig mint az Átv. 1. §-ába ütköző büntett, illetve vétség tettese jelölendő meg.

II. A mozgalom és szervezkedés fogalma. Az államfelforgatás bűnségélyének tulajdonképpeni gerince a mozgalom és a szervezkedés. Ezeknek az alternatív megjelölt cselekvés-komplexumoknak meghatározott összetevő résztvevő tevékenységei azok, melyek mint e bűnségély elkövetési cselekvései büntetés alá esnek. Mindkét kifejezés oly tömegjelenségre utal, amely bizonyos célra felhasználható emberi erők megmozdulásában s ezeknek az egymást kiegészítő erőknek a meghatározott cél elérésére irányításában áll.

A) A mozgalom az Indokolás szerint közkeletű kifejezés s így törvényes meghatározást nem igényel (v. ö. 11. l.). Közelebbi körülírása mindazonáltal nem mellőzhető. Heller szerint: mozgalom bizonyos tényezők tevékeny válása valamely eszme terjesztése és megvalósítása által (v. ö. i. m. 8. l.); — Degré, Finkey mellőzik e fogalom meghatározásával foglalkozást; — Perjéssy hivatkozik Heller definíciójára s a maga részéről hozzáteszi, hogy: a mozgalom (valamint a szervezkedés is) a cél irányában megnyilvánuló és ennek elérésére szolgáló valamely ténykedést jelent (v. ö. i. m. 94. l.) Isák meghatározása szerint: mozgalom a tömeg-erő gyűjtése, — közelebbiről: mindaz a törekvés, amely a tervbe még be nem avatottaknak nagyobb számban, tevékeny vagy nem-tevékeny résztvevőül megnyerésére irányul (v. ö. Zsebk. 546. l.). Részemről a mozgalmat — mint említettem — bizonyos célra

alkalmas és felhasználható *erők* megmozdulásában látom. Az Átv. által használt kifejezés természetesen csupán *emberi* erők megmozdulását érti mozgalmon, illetve csak az emberi erőtevézők megmozdulására kíván és tud a büntetőjog eszközeivel hatni. Az izolált emberi erő megmozdulása, az akarati energiának a külvilágba kilépése rendszerint addig nem veszélyes, míg valamely közvetlen sértés megkezdését nem jelenti (ez a magyarázata az előkészületi cselekmény büntetlenségének, illetőleg csupán — ha nagyobbfokú a veszély — kivételes büntetendőségének). Más az eset, amikor az erők nagyobb száma mozdul meg, lesz bizonyos célra irányítottan tudatosulva s kilépve eddigi passzivitásából: lesz aktívvá. Ilyenkor *tömegjelenséggel* állunk szemben, melynek már léte nagyfokú veszélyt rejt magában, mert a belső lelki világ mesgyéjét immár átlépő, és tehát külső erőkként jelentkező eddigi akaratenergiák tudatosulva oly lendület-hajlamra tesznek szert, amely továbbirányulásában kiszámíthatatlan, nehezen fékezhető s így a legnagyobb mértékben veszélyes. *A mozgalom tehát oly tömegjelenség, melyben nagyszámú emberi erő bizonyos cél irányában tudatosulva és aktivitásra hajlamossá válik.* Nem változtat a fogalom lényegén az a körülmény, ha az illetéknép felszabadult erők az aktivitás terére lépnek s immár sértő cselekményekben realizálódnak; ily esetben a mozgalomnak előrehaladottabb neméről van szó.

Az erők felszabadulása természetesen nem önmagától áll be; mindig van egy vagy több egyén, ki azt megindítja (kezdeményező) s akinek iniciálására abba mind többen bekapcsolódnak (ezek közül azonban csak a tevékeny résztvevőket bünteti a törvény); többnyire akad azután valaki (de rendszerint, ha a mozgalom már szervezkedésbe megy át), ki annak élére áll (vezető), végül olyanok, kik azt támogatják (előmozdítók). Az Átv. — mint láttuk — csak e most felsorolt cselekvéskategóriák valamelyikébe beigazodó tevékenység kifejtőjét vonja felelősségre.

B) A szervezkedés *Heller* szerint már bizonyos előrehaladottabb foka a mozgalomnak, mely által a megvalósulás már egy lépéssel közelebb jut, tehát erőgyűjtés, azaz az igénybevenni kívánt tényezők lekötése a mozgalom részére, ezenkívül a szerepek szétosztása (v. ö. i. m. 8. l.). *Finkey* szerint: Szervezkedés alatt nem csupán az alapszabályok, egyesületi tervek, programtervezetek, kiáltványok stb. elkészítése értendő, hanem bárminő előkészület több embernek a kitűzött célú összehívására, egybetömörítésére (v. ö.

i. m. 182. l.); *Perjessy* egybevonja a szervezkedés és mozgalom fogalmait s mindkettőt: a cél irányában megnyilvánuló és ennek elérésére szolgáló valamely ténykedéssel látja kimerítettnek (v. ö. i. m. 94. l.). *Isaák* szerint: szervezkedés a gyűjtött erőknek cselekvésre alkalmassá tétele a tennivalók felosztása által (v. ö. Zsebk. 546. l.).

Részemről úgy látom, hogy a szervezkedés nem okvetlenül magasabb foka a mozgalomnak, tehát nem éppen több, mint a mozgalom, hanem *más valami*. Ha csupán mennyiségi különbség választaná el a mozgalmat a szervezkedéstől, akkor igazat adnék *Hellernek*, ki azt vitatja, hogy: a szervezkedés is egyik mozzanata a mozgalomnak, úgy hogy annak külön felemlítése a törvény-szövegből kimaradhatott volna, a tényálladék szűkebbé válása nélkül (v. ö. i. m. 8. l.). Ám a törvényről nem tétélezhető fel, hogy feleslegest akart mondani, s így nyilván a «szervezkedés» kifejezés beiktatásával feltételezhetően oly jelenségre kíván utalni, mely minőségileg is különbözik a mozgalomtól. A szervezkedés nézetem szerint a kifejezés gyökét («szerv») véve figyelembe: a szervekkel való ellátás, az *orgánumok kiépítése* azzal a céllal, hogy a felszabadult vagy éppen ezek útján felszabadítandó erők ezeknek irányítása alá kerüljenek. A szervezkedés tehát — bár rendszerint valamely már kialakult mozgalmat vesz alapul (s ebben az esetben csakugyan nem más, mint a mozgalom előrehaladottabb foka), de — létrejöhet a nélkül, hogy mozgalom léteznék, mert épp az a célja, hogy erőket felszabadítson, az előre kiépített szervek alá helyezzen s így nyomban hatályosabbá tegyen. A szervezkedés ennél fogva létrejöhet mozgalom hiányában úgy, hogy priusz a szervezkedés és poszterius a mozgalom. A szervezkedés és mozgalom fogalmi következképp mint két egymást metsző kör foghatók fel: 1. van egyszerű mozgalom, 2. van szervezett mozgalom és 3. van egyszerű szervezkedés. Ez utóbbi közel esik a Btk. 132. §-ában meghatározott szövetség fogalmához, de annál mégis több, mert míg a szövetség: két vagy több személynek közös egyetértéssel történt elhatározása bűncselekmény elkövetésére, addig a szervezkedés az elhatározáson túlmenőleg: szervek létesítésében, szerepek kiosztásában stb. merül ki. Az egyszerű mozgalom s az egyszerű szervezkedés között az említetteken felül az a különbség, hogy míg az előbbi nagyobb számú emberi erőt tétélez fel és tehát mindig tömegjelenség, addig az utóbbit már néhány ember megvalósíthatja, akik közül azonban ismét csak a kezde-

ményezők, vezetők, tevékeny résztvevők és előmozdítók tartoznak büntetőjogi felelősséggel.

A Curia ítéleti megokolásaiban tudtommal nem terjeszkedett ki sem a mozgalom, sem a szervezkedés fogalmainak körülírására, de mozgalomnak, illetve szervezkedésnek minősítette azt a tényt, hogy vádlott nagyobb számú büntetendő tartalmú röpdulást szórt szét és ragasztott ki Erzsébetfalva utcáin (Bjt. 75. k. 160. l.), hogy vádlott kommunista agitatorius előadásokat tartott (Bjogi dtár, 16. k. 116. l.), hogy kommunista kongresszuson beszédeket tartott, vezetőszeretpet vállalt (v. ö. 118. l.), hogy kommunista felhívásokat terjesztett (u. o. 29. l.).

A mozgalom és szervezkedés fogalmait illetően figyelemre méltó az Indokolásnak az a kitétele, mely szerint a törvény: büntetés alá vonja már a jogellenes felforgatás vagy megsemmisítés céljának megvalósítására szükséges személyi és tárgyi feltételek létrehozására irányuló törekvéseket (v. ö. 9. l.).

III. A mozgalom vagy szervezkedés jellemvonásai.

Az Átv. csak abban az esetben bünteti a mozgalom vagy szervezkedés kezdeményezőit, vezetőit, tevékeny résztvevőit s előmozdítóit, ha az az állam és társadalom törvényes rendjének *α) erőszakos felforgatására vagy megsemmisítésére, β) különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos létesítésére irányul.* A törvény tehát csupán e most meghatározott célokat átfogó mozgalom vagy szervezkedést létrehozni törekvő vagy abba a leírt módok valamelyikén bekapcsolódó tevékenységet bünteti.

α) E célkitűzések közül a *felforgatás* nem egyéb, mint az állam vagy társadalom egészének vagy akárcsak azok egy intézménye funkciójának az egész rend felborítására irányuló tartós megzavarása úgy, hogy e zavar elhárítása csak újabb megrázkódtatás útján lehetséges (v. ö. Heller, i. m. 7. l.). Ugyanígy *Perjéssy*, ki szerint: felforgatja az állam és társadalom törvényes rendjét az, aki az állam és társadalom életnyilvánulását a maga egészében egy időre lehetetlenné teszi, vagy aki annak egyes életszervét alkotó alapintézményét támadja meg oly módon, hogy azzal a rendes állami és társadalmi élet — legalább egy időre — megzavartatik (v. ö. i. m. 94. l.). *Finkey* a felforgatáson a kommunizmust érti (v. ö. i. m. 182. l.).

A megsemmisítés az állami és társadalmi rend teljes felborítása, tehát több a felforgatásnál (tévesen *Heller*, ki szerint a felforgatás a megsemmisítést kétségtelenül magában foglalja; v. ö. i. m. 7. l.). A felforgatás csak *zavarkeltés*, a megsemmisítés a létező-

nek egyszersmindenkorra szóló megszüntetése (helyesen *Finkey*, ki szerint idetartozik pl. az anarchizmus; v. ö. i. m. 182. l., és *Perjéssy*, v. ö. i. m. 94. l.).

β) Inkább csak nagyobb világosság kedvéért emeli ki a törvény mint célt a *valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának létesítését*, amely fogalom általában arra utal, amikor a cél: valamely társadalmi osztályt kizárni az alkotmányos jogokból vagy azok gyakorlásából. Idetartozik *Isaák* helyes megjegyzése szerint az is, ha a kérdéses törekvés a politikai hatalomnak valamely párt, egyesület, nemzetiség s általában Magyarország lakosainak bármely különvált csoportja részére való lefoglalását célozza (v. ö. Zsebk. 546. l.).

Ez a toldás, mely *Apponyi* indítványára került be a törvény szövegébe, arra kíván utalni, hogy az Átv. különösképpen a bolsevista- és kommunista-mozgalom megoláására és letörésére irányul. Helyesen emeli ki idevágólag *Perjéssy*, hogy a «különösen» jelző azt jelenti, hogy ez a célzat nem nélkülözhetetlen eleme a bűncselekmény létesülésének s hogy az oly mozgalom vagy szervezkedés által is létrejön, mely nem irányul valamely társadalmi osztály uralmának létesítésére, de az állam és társadalom törvényes rendjének felforgatását vagy megsemmisítését célozza (v. ö. i. m. 95. l.).

Hangsúlyozottan kell kiemelnem, hogy csak az állam és társadalom törvényes rendjének *erőszakos* felforgatására vagy megsemmisítésére, illetőleg valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának *erőszakos* létesítésére irányuló mozgalom vagy szervezkedés az, amelynek kezdeményezése, vezetése, előmozdítása, vagy az abban való részvétel büntetendő.

A törvény min. javaslatában az «erőszakos» szó helyén a «jogellenes» kifejezés szerepelt, amely utóbbi szót az Ig.-Bizottság helyettesítette az «erőszakos» szóval, azért, hogy ezzel részben szűkebbé tegye a szakaszban megállapított tényálladékot, részben hogy közelebb hozza a törvényt büntetőjogunk eddigi rendelkezéseéhez.

E megszorítással a törvény a szabadságjogoknak, különösképpen a *véleménynyilvánítás és meggyőzés szabadságának* helyes és az állami s társadalmi lét nézőszögéből szükséges *határvonalát* kívánja megvonni, azt a határvonalat, amelyen innen a gondolat-kialakulás, -közlés, -nyilvánítás, -megvitatás az egyéni és közösségi érdekek érvényesülését nemcsak nem sérti vagy korlátozza, hanem ellenkezőleg: a haladás lehetőségeinek szinte beláthatatlan útjait nyitja meg — s amelyen túl a gondolatkivetítés, annak

minél szélesebb körben való elterjesztése oly mozgalomra vezet, mely előreláthatóan erőszakosságokban robban ki s az állami és társadalmi rendnek nyugodt, az általános emberi jólét, erkölcsi és anyagi fejlődés szempontjából üdvös előrehaladását normális útvonalon letéríti, belvillongásokat, forradalmakat idéz fel, amelyeknek során elkerülhetetlen véraldozat és értékpusztulás sohasem áll arányban azzal a nagyon is kétes előnnyel, mely az ily erőszakos tömegmozgalmaknak esetleg nyomában jár. Nyíltan s minden takargatás nélkül téve fel a kérdést, a lényeg azon fordul, vajjon *az állam megtűrheti-e a forradalmak színrejutásának előkészítését, az oly gondolatoknak, véleményeknek, tanoknak lábrakapását, melyeknek tetteváltása erőszak nélkül nem történhetik meg s nyilván a létező rendnek erőszakos úton beálló felborítását vonja maga után.* A felelet kézenfekvő s logikai szükségszerűséggel folyik a minden lényt jellemző önfenntartási törekvésből; de a tények is arra vallanak, hogy minden — még a forradalmi úton létrejött új — állami és társadalmi alakulat — sőt ez a legelőkelőbb — természetűl fogva arra törekszik legelső sorban, hogy a maga létezését, előrefejlődésének nagyobb megrázkódtatások nélkül beálló lehetőségét épp az erőszakos felforgatásokkal szemben biztosítsa. A történelem s éppen a közelmúlt, valamint a jelennek (pl. Oroszországban) számos adaléka szolgál például arra, hogy egy-egy forradalmi úton létrejött állami vagy államszerű alakulat különösen a kezdeti időkben minden erejét odakoncentrálja, hogy az ellenforradalomnak még a csírát is elnyomja s e törekvésében nem idegenkedik a szabadságjogok teljes elnyomásától, sőt legtöbbször attól sem, hogy azokat az egyéneket pusztítsa el, akik a régi eszméknek, gondolatoknak, irányoknak hordozói. Mennyivel innen marad az Átv. e durva, embertelen és többnyire brutális eszközökön, amidőn csupán azt tilalmazza büntetés terhe alatt, hogy bárki az állam és társadalom törvényes rendjének *erőszakos* felforgatására stb. irányuló mozgalmat vagy szervezkedést kezdeményezzen stb., amidőn tehát távol áll tőle az a ólázat, hogy — mint a Min. Ind. megjegyzi — «az egészséges állami és társadalmi élethez nélkülözhetetlen szabadságjogokat, elsősorban a véleménynyilvánítás és a meggyőzés szabadságát elnyomja». Helyesen jegyzi meg ugyan a Min. Ind., hogy: Haladás és alkotmányos állami élet mai fogalmaink szerint a meggyőződéseknek kölcsönös közlése és érvényesülésre törekvése nélkül el sem képzelhető. Ezek a szabadságjogok azonban — mint semmiféle jog — korlátlanok nem lehet-

nek. Éppen a parlamentáris alkotmányosság fogalmából következik, hogy *az állampolgárok ama törekvésének, amely a létező állapotok javítására irányul, csak az arra hivatott alkotmányos intézmények útján szabad érvényesülést keresnie. Az eszmék terjesztése tehát csak azzal a feltétellel lehet szabad, hogy azok megvalósítása az állam alkotmányos intézményei útján van tervbe véve.* Csak ez az *alaki* korlátja lehet a véleménynyilvánítás és a meggyőzés szabadságának.

Midőn az Átv. tehát az «erőszakos» kifejezéssel határt szab a vélemény szabadságnak, ezzel eldönti azt a kérdést, vajjon *tartalmi* elemeiben vagy *alaki* megjelenésében kell-e vizsgálat tárgyává tenni valamely hirdetett s propagált tanítás kárhóztos és vészthozó jellegének fenn- vagy fenn-nem-forgását és kell tehát annak büntetést-érdemlősege tárgyában állást foglalni.

Szabályként állítható fel, hogy: *az alkotmányos megvalósításra irányuló áramlatoknak tartalmi felülbíráltatása nem foghat helyt, és tehát nem volna helyes, ha a törvény azok elé csak abban az esetben nem gördítene akadályt, ha bizonyos tartalmi kellékeknek megfelelnek.* Ám nem szabad elfeledni, hogy lehetnek, amint-hogy vannak is oly reformtörekvések, melyek tartalmuknál fogva nélkülözik a törvénytől alaki feltételeket, mert megvalósításuk magán hordja az erőszakosság bélyegét (helyesen utal *Miskolczy Ágost* egyik vádbeszédében arra, hogy a bolsevista-, kommunista-párt alakítása feltétlenül tilos, mert annak a moszkvai parancs szerint a polgári osztály fegyveres megtámadására, az államnak és társadalomnak a polgári rendet megvalósító intézményeinek lerombolására szervezeteket kell létesítenie; v. ö. Perbeszéd gyűjteménye, 39. l.). Ilyenkor annak ellenére, hogy az ilyen nyilvánvalóan romboló s az emberek nagyobb boldogságának megteremtésére teljesen alkalmatlan tan vagy irányzat az alkotmányos megvalósítás jelszavát hangoztatja, a Min. Ind. helyes álláspontja szerint: ennek a bevallott jelszónak a komolyságát magának a kitűzött célnak a megvizsgálásával bírálat alá kell vonni, mert különben a legeszszerűtlenebb és legveszélyesebb felforgató törekvések is teljes szabadsághoz jutnának. Így kétségtelen, hogy például a minden állami és társadalmi rend feleslegességét hirdető anarchisztikus törekvések abban az esetben sem tűrhetők meg, ha az alkotmányos megvalósítás jelszavát hangoztatnák. Jól mondja ugyan a Min. Ind., hogy: a tisztán felforgató irányzatú propaganda ugyanis, ha bevallottan az alkot-

mányos eszközök felhasználására kíván is szorítkozni, nemcsak a fennálló jogrendet — amelynek megmerevítése öncéllá természetesen nem tehető — veszélyeztetni, hanem veszélyeztetni éppen a nagy többség ellenkező véleményének szabadságát és azt a veszélyt is alkalmas felidézni, hogy az érzelmek megnyerésére törekvő állandó propaganda hatása alatt széles rétegek elvesztik józan ítélőképességüket s csupán érzéseiktől és képzeletüktől vezéreltetve olyan utópiákat fogadnak el, amelyek a közelmúlt tapasztalatai szerint az összességnek, valamint az egyesek legnagyobb részének is rombolására vezethetnek.

Ennyiben, de csak ennyiben a reformtörekvések tartalmiságának vizsgálata is meg van engedve, sőt szükséges.

Lényegileg ugyanezt a nézetet vallja Heller, ki ugyan azt vitatja, hogy az anarchista és hasonló irányok tarthatatlansága folytán az emberi haladás természetes útja csak az lehet, ha az egyes áramlatok szabadon megvívhatják egymás között elméleti harcukat, amelyben azután a helyt nem álló irányzatoknak amúgy is szükségképpen alul kell maradniok s a gondolat szabadság és gondolatnyilvánítási szabadság nevében tiltakozunk kell — úgymond — annak megakadályozása ellen, hogy az ily tanokat valló meggyőződés, bármily elvetendőnek is kell azokat tartanunk, az egyik elmétől a másikhoz az utat megtalálja, mindazonáltal szerinte kétségtelen, hogy éppen az alkotmányosság alapelveivel homlokegyenest ellenkezik annak a lehetősége, hogy egy nemzeten, annak kifejezett akarata nélkül, sőt annak ellenére, egy kisebbség felülkerelkedhessék (v. ö. i. m. 9. l.).

A javaslat nemzetgyűlési tárgyalása során többen adtak kifejezést abbéli aggodalmuknak, hogy az Átv. s különösen annak 1. §-a a gondolat szabadság megnyirbálásával egyértelmű, ám — mint erre Tomcsányi Vilmos Pál ig. min. és Turi Béla ismételtén rámutattak — épp az erőszakos kifejezésnek felvétele nyújt garanciát arra, hogy a védekezés csupán olyan törekvés ellen irányul, amely teljesen felforgatja a mi állami és társadalmi intézményeinket, rendszerünket (Tomcsányi); Turi Béla nézetem szerint túlzásba ment azzal a kijelentésével, hogy: alkotmányos úton még a kommunizmust is lehet követelni, a kommunizmust mint társadalmi rendszert; ez a javaslat tehát annyira nem ellenkezik a közszabadságokkal, hogy ha törvényerőre emelkedik, alkotmányos úton még a kommunizmust is követelni lehet. Kifejtettem fennebb, hogy épp az anarchista, kommunista, bolsevista és hasonló — kizárólag erőszakosan megvalósítható — irányzatokra áll meg az a tétel, hogy az ilyenek propagálását célzó mozgalom, szervezkedés még akkor is büntetendő, ha az alkotmányos megvalósítás jelszavát hangoztatja (a kommunista-, bolsevista-, anarchista- stb. párt-alakítás tehát nézetem szerint feltétlenül beleütközik az Átv. 1. §-ába).

Az erőszakos kifejezés közelebbi magyarázatot nem igényel. Erőszakon általában oly külső erő (itt nyilván emberi erő kifejtés)

értendő, mely mást meghatározott magatartásra kényszerít, és tehát az akaratképződést kizárva hozza mozgásba vagy kényszeríti passzivitásra azt, akivel szemben érvényesül. Az erőszak hatásában akaratmeghénitást, akaratlenyűgözést jelent s így a megfélemlítést, a csak hallgatólajos fenyegetést is átfoglalja, viszont a pusztán jogellenes magatartás még nem minősíthető erőszakkal (ugyanígy Isaák, Zsebk. 87., 546.). A fent kifejtettekből nyilvánvaló, hogy a tényálladék teljességéhez elegendő az erőszakosság potencialitása, azaz, ha a kezdeményezés, vezetés, tevékeny részvétel vagy előmozdítás elkövetői bár kifejezetten s egyelőre csak az alkotmánnyal összefüggő eszközöket kívánják is igénybevenni, de megállapítható — és pedig akárcsak a mozgalmat vagy szervezkedést fűző tan tartalmi elemeiből —, hogy a kitűzött cél másként mint jogellenes erőszakkal meg sem valósítható, s így kétségtelen, hogy az elkövetők eventualiter, sőt — bevallottan tán csak szükség esetére vagy kedvező alkalommal, tényleg azonban — logikai szükségszerűséggel jogellenes erőszak igénybevételére gondolnak: az Átv. 1. §-a alkalmazásának mi akadályos sincs (helyesen Isaák, Zsebk. 546. l.).

A Curia gyakorlata teljesen beleigazodik abba az eszmekörbe, melyről a fentiekben szó esett; így kimondotta legfelső bíróságunk, hogy: a közismert kommunista-programm csak az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatása révén valósulhat meg, vagyis mindazok, akik ilyen mozgalmat kezdeményeznek vagy előmozdítanak, végeredményben az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatását célozzák (Bjt. 79. k. 176. l.), továbbá: nem férhet kétség ahhoz, hogy a szóbanforgó szervezkedés a proletárdiktatúra felállítására, vagyis a bolsevizmus létesítésére irányult, ami pedig siker esetében a kultúrállam- és a társadalmi kultúrosztályoknak és azok intézményeinek megsemmisítésével és a ma fennálló állami és társadalmi rend felforgatásával egyértelmű volna; az illető vádlottak szándéka tehát, minthogy ezt az eredményt csakis erőszak útján lehetne elérni, a legteljesebb mértékben ezen végső erőszak kifejtésére irányult, mert hiszen a bolsevizmus természeténél fogva, még az úgynevezett meggyőzés esetében is, csak az ezen eszmékkel rokonszenvező osztályok megnyerésére vonatkozhatnék, ami pedig csak egy szövetséges, tehát egy erőtenyező megnyerését jelentené a kultúrosztályokkal szemben alkalmazandó erőszakkal minél hathatósabb keresztülvitelére (Bjt. 79. k. 177. l.).

5. Kísérlet az Átv. 1. §-ában meghatározott elkövetési cselekvések mindenikénél fogalmilag van kizárva, mert a kezdeményezés lényegileg előkészületi cselekmény, az előmozdítás pedig bűnszegély; már pedig a büntetőjog általános szabályai értelmében sem az előkészületi cselekménynek, sem a bűnszegélynek kísérlete.

nem képzelhető (v. ö. Tank. I. k. 253., 256. l.). De a vezetésnél s a tevékeny részvételnél sem foroghat fenn kísérlet, mert a kísérlet alsó határvonalának átlépésével: a véghezvitel megkezdésével, a vezetés és a tevékeny részvétel a maga teljességében megvalósult. Ugyanígy *Degré*, ki szerint: eredmény a tényálladákhöz nem tartozik (bár ellenkezően *Zsebk.* 658. l.), következőképp a cselekménynek kísérlete nincsen. A szervezkedés megkezdésével már meg van valósítva a tényálladék (v. ö. *Zsebk.* 652. l., és *Heller*, i. m. 14. l.).

6. A **bűnrészesség** egyes kérdéseit illetően a következő tételket tartom szükségesnek kiemelni:

a) *Társítettség* nézetem szerint nem foroghat fenn, mert az elkövetési cselekvés bármelyik formáját betöltő tényálladék önálló tettességként minősül, következőképp a kezdeményező, vezető, tevékeny résztvevő s előmozdító a marasztaló büntető ítéletben mindig tettesként (s nem a Btk. 70. §-ára hivatkozással társítettségként) büntetendő (vö. fent 39. l.).

b) A *felbujtást* illetően *Degré* azt vitatja, hogy a felbujtás fogalmára e helyütt nincs szükség, mert aki mást a mozgalomban vagy szervezkedésben való részvételre bír rá, az a mozgalomban tevékenyen résztvesz s így a 2. bekezdés első esetét valósítja meg, — aki pedig mást kezdeményezésre bír rá, az maga is részesevé válik a kezdeményezésnek s így magatartása az 1. § 1. bekezdése alá esik (v. ö. *Zsebk.* 653. l.). *Perjéssy* ezzel szemben úgy véli, hogy a felbujtás a kezdeményezésre és vezetésre elképzelhető és megállapítható, bár ez a ténykedés legtöbb esetben a tevékeny részvétel, az előmozdítás fogalmába is bevonható, mégis elképzelhető és súlyosabb minősítés alá esőnek kell tekinteni azt az esetet, amikor az illető a mozgalom- és szervezkedésben közvetlenül részt nem vesz ugyan, de a vezetésre, kezdeményezésre mást reábír, aki, mint a sötétben lappangó agent provocateur, a tevékeny résztvevő, az előmozdítónál veszedelmesebb (v. ö. i. m. 96. l.).

Nézetem szerint különböztetnünk kell. A *kezdeményezésre* felbujtás — figyelemmel az Átv. 1. §-ának szövegezésére — valóban nem minősíthető felbujtásnak, mert kimeríti magának a kezdeményezésnek a fogalmát: hisz épp a felbujtó az igazi és illetőleg első kezdeményező. A *vezetésnél* már nem tartom kizártnak a felbujtás megállapíthatóságát, mert az, aki mást reábír arra, hogy a mozgalom vagy szervezkedés élére álljon saját sze-

mélyében, még nem okvetlenül vezető, s így eshetőleg csak előmozdítás vagy tevékeny részvétel címén — tehát enyhébben — volna büntethető, pedig nem fér kétség ahhoz, hogy reábíró tevékenységével elvileg ugyanoly büntetőjogi értékelés alá esik, mint maga a vezető (ugyanígy *Heller*, i. m. 13. l.). A *tevékeny részvételre*, valamint az *előmozdításra* való reábírás ismét kiesik a felbujtás fogalmi köréből, mert az ily közreműködés csakugyan maga is tevékeny részvételként, illetve előmozdításként minősül.

c) A *bűnsegélyt* tekintőleg — mint erre már utaltam (v. ö. fent 39. l.) szemben *Finkey*vel — az a nézetem, hogy aki a kezdeményezést vagy vezetést segíti elő, az az Átv. 1. § 1. bekezdésében meghatározott büntetethez járuló bűnsegély címén vonandó felelősségre, ellenben aki csak a mozgalmat vagy szervezkedést támogatja, az a 2. §-ban körülírt tevékeny részvétel, illetve előmozdítás címén bűnös (ugyanígy *Degré*, *Zsebk.* 653. l.).

7. A *szándék* tárgyában, figyelemmel a Btk. 75. §-ára, mindenekelőtt megállapítani kívánom, hogy az Átv. 1. §-ának úgy első, mint második bekezdésében meghatározott törvényes fogalmat betöltő tényálladékok *csak szándékos elkövetés* esetében esnek büntetés alá. A kezdeményezés és vezetés gondatlan elkövetése különben is fogalmilag van kizárva. A tevékeny részvétel s az előmozdítás kulpózus megvalósítása ugyan elképzelhető, de törvényes szabály hiányában nem büntethető.

A *szándéknak* az ismert elemekből (eredményképzet, a kötelességellenesség tudata vagy tudatának lehetősége s az eredményképzet motiváló hatása, v. ö. Tank. I. köt. 325—327. l.) kell állania. Hangsúlyozottan kell kiemelnem, hogy a törvény kifejezetten *célzat* fennforgását kívánja meg, midőn az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására vagy megsemmisítésére stb. *irányuló* mozgalom vagy szervezkedés kezdeményezését stb. bünteti. *A dolus eventualis tehát nem elég.*

Am itt vetem fel a kérdést, vajjon, a veszély nagyfokú voltára tekintettel, nem volna-e kívánatos *de lege ferenda* oly esetben is büntetni, amikor a kezdeményezőnél, vezetőnél stb. a most említett célzat ugyan hiányzik, de viszont a propagált mozgalom vagy szervezkedés kihatásában állam-, illetve társadalom-felforgatásra vezethet. Az 1. § szövege ehhez képest imígyen volna átmódosítandó: *Aki az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására vagy megsemmisítésére, különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának létesítésére irányuló, vagy olyan*

mozgalmat vagy szervezkedést kezdeményez vagy vezet, amely közvetlenül nem irányul ugyan az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására vagy megsemmisítésére, de kihatása ilyen eredményre vezethet és ezt tudta vagy kellő gondosság mellett előre láthatta, *büntettet követ el és... büntetendő*. A tevékeny résztvevő s előmozdító természetesen szintén büntetendő volna *dolus eventualis* esetén.

8. A halmazat kérdését legtöbb vonatkozásában megoldja az Átv. 1. §-ának 3. bekezdése, mely a megelőző két bekezdésben meghatározott bűncselekmények minősített eseteit írja körül, és az Átv. 2. §-a, mely egységesíti az 1. §-ban körülírt bűncselekményt a mozgalommal vagy szervezkedéssel kapcsolatosan és annak céljára elkövetett bűntettel és vétséggel, s így *delictum complexum*-ot létesít.

9. Az államfelforgatás büntettének büntetése: öt évig terjedhető fegyház (Átv. 1. § 1. bek.), ugyane cselekmény vétsége pedig három évig terjedhető fegyházzal büntetendő (Átv. 1. § 2. bek.).

A mellékbüntetéseket illetően a következő szabályok irányadók:

a) A hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése *úgy büntett, mint vétség esetében megállapítandó* (Átv. 9. §). A kiszabás mikéntje, időtartama s e mellékbüntetések tartalmi elemei tekintetében különös rendelkezés hiányában a Btk. 54—59. §-ai érvényesülnek; így nyilvánvaló, hogy amennyiben a bíróság által megállapított büntetés hat havi fegyház nem halad felül, habár e mellett pénzbüntetés is állapított meg, úgyszintén azon esetekben, melyekben főbüntetésül csak pénzbüntetés mondatott ki (Btk. 92. §, 1928: X. t.-c. 4. §): a hivatalvesztés és a politikai jogok felfüggesztése mellőzhető (Btk. 54. § 2. bek.).

Degré szerint: miután e részben a törvény parancsolólag rendelkezik, az idetartozó bűncselekmények tekintetében a mellékbüntetések alkalmazását a Btk. 54. § 2. bekezdése értelmében mellőzni nem lehet (v. ö. Zsebk. 660. l.). Részemről nem osztom e felfogást, mert úgy a Btk. 54. §-ának 1. bekezdése, mint a hivatalvesztés és politikai jogvesztésről szóló különös büntetőjogszabályok mind imperatívus rendelkeznek s a Btk. 54. §-ának 2. bekezdése épp ez imperatívus tartalmú szabályokat cseréli fel azzal az általános jellegű fakultatív tartalmú rendelkezéssel, mely a meghatározott feltételek fennforgása esetén a bíróság diszkrécionárius jogává teszi e mellékbüntetések kiszabását vagy mellőzését (ugyanígy helyesen

Perjéssy, v. ö. i. m. 159. l.). Hasonlóan döntött legutóbb a Curia is kimondván, hogy: igaz ugyan, hogy a most felhívott törvényszakasz a hivatalvesztést és politikai jogok gyakorlásának felfüggesztését nem feltételese írja elő mint mellékbüntetést, ez a körülmény azonban nem zárja ki a Btk. 54. §-a második bekezdésének alkalmazását, mert hiszen ez a törvényhely a Btk.-ben parancsolóan előírt hasonló mellékbüntetésekre is vonatkozik, ezekre feltételeinek fennforgása eseteiben állandóan alkalmazást is nyer (Bjt. 79. k. 176. l.).

E megállapításból korántsem kívánom azt a következtetést levonni, mintha a mellőzés lehetősége a bíróságok irányában a gyakori mellőzésre szóló ösztönzés jellegével bírna; a mellőzés — mely nézetem szerint mindig megokolandó — figyelemmel különösen büntetőjogunk újabb fejlődési irányára csak akkor helyénvaló, ha a cselekmény erkölcsi súlya rendkívül enyhe s az azt kiváltó motívumok többé-kevésbé menthetők; minthogy pedig ezek a körülmények az államfelforgatás bűncselekményénél alig forognak fenn, e mellékbüntetések mellőzését csak a legritkább esetben látom megokoltnak. Az 1928: X. t.-c. 4. §-ának felhívásával kiszabott pénzbüntetés mellett meg éppen helyesebb lesz e mellékbüntetések megállapítása, mert az ily alapon kiszabott pénzbüntetés nem az enyhítési jog körében nyer létet, hanem a hatályosabb védekezés céljait szolgálja (az ily pénzbüntetés feltételes felfüggesztésének nincs is helye: 1928: X. t.-c. 4. § 2. bek.) s így a hivatalvesztés és politikai jogok felfüggesztése mellékbüntetéseinek mellőzése ellentétben állna a törvény intencióival s gyengitené a védelem gondolatát.

b) Lényegileg védelmi intézkedésként alkalmazást nyer a kiutasítás és kitiltás. A törvény szavai szerint: *az 1. §-ban meghatározott bűncselekmények esetében külföldit az országból ki kell utasítani és a visszatéréstől örökre el kell tiltani, — belföldit pedig abból a községből, ahol tartózkodása az állam és társadalom törvényes rendje szempontjából veszélyes, akkor is ki lehet tiltani, ha az elítéltnak illetőségi helye* (Átv. 9. §). Külföldivel szemben a kiutasítás a visszatérésnek örökre szóló tilalmával kapcsolatban kimondandó, és pedig úgy büntett, mint vétség esetén (a Btk. 64. §-a csak büntett esetén, a kiszabást a bíró diszkréciójára bízva említi a kiutasítást, melynél a visszatérés tilalma mellőzhető is, vagy csupán határozott időre is szólhat). *Perjéssy* tévesen úgy értelmezi a törvényt, hogy a kiutasítás kimondása mellőzhető (v. ö. i. m. 160. l.).

A tiltott visszatérés a Khtk. 70. §-ába ütközik. Egyebekben a kiutasítási eljárást az 1908. évi 18.138. sz. Ig. Min. rendelet szabályozza, az 1925. évi 45.961. sz. Ig. Min. rendelet pedig előírja, hogy a kiutasítást kimondó bírói ítélet a belügyminiszterrel is közlendő.

A *kitiltás* csak belföldivel szemben foghat helyt; *alkalmazása*, mely nem imperatív, hanem fakultatív rendelkezésen nyugszik, a bíróság belátására van bízva, a törvény azonban megszabja a védelmi intézkedés kimondásának feltételét, midőn arra utal, hogy a belföldi abból a községből tiltható ki, ahol tartózkodása az állam és társadalom törvényes rendje szempontjából veszedelemes; a kitiltás tehát csak ily veszedelem esetén mondható ki s a kimondás megokolandó; nem akadály a kitiltás kimondásának, ha a község melyre a kitiltás szól, az elítéltnak illetőségi helye (a nemzetgyűlési tárgyalás során *Peió Sándor és Drózdny Győző* kifogásolták a kitiltást és illetőleg azt a rendelkezést, hogy a belföldi illetőségi helyéről is ki lehessen tiltani; az irodalomban *Heller* nem tud azzal egyetérteni, mert ahol telepedjék le a kitiltott, ha illetőségi helyén kívül sehol sem akarják befogadni (v. ö. i. m. 21. l.). *Perjéssy* sem rokonszenvezik ez intézménnyel, mégis hozzáteszi, hogy: ha éppen Budapestre gondolunk — bizony a legfőbb állami érdek követeli, hogy az ottani illetőségű, de a közre nagyon veszélyes egyén onnan kitiltassék, mert egy kisebb helyen jobban szemmel tartható és munkaalkalmat is inkább kaphat (v. ö. i. m. 161. l.). *Részemről* teljességgel osztom az Igazságügyi Bizottság idevonatkozó álláspontját, mely szerint: «az illetőséggel összefüggő jogokat alá kell rendelni a közélet magasabb érdekeinek, hogyha valaki az illetőségből folyó jogait az állam és társadalom rendjének felforgatására használja fel».

c) A pénzbüntetés kiszabása tárgyában az 1928 : X. t.-c. vonatkozó rendelkezései érvényesülnek. Az Átv. szerint: *azokkal szemben, akik az 1. §-ban meghatározott vétséget követték el, a bíróság a szabadságvesztés-büntetésen felül százezer koronáig (négyezer pengőig) terjedhető pénzbüntetést is megállapíthat* (Átv. 10. § 3. bek.). Ez a rendelkezés az 1928 : X. t.-c. 3. §-ánál fogva hatályát veszítette, ellenben úgy az államfelforgatás büntette, mint vétsége esetében mellékbüntetésként pénzbüntetést *kell* kiszabni, ha a terheltnek megfelelő vagyona, jövedelme vagy keresete van, ha a bűncselekményt nyereségvágyból vagy jogtalan vagyoni haszonszerzés céljából követte el (1928 : X. t.-c. 3. § 2. bek.); e motívum hiánya esetén pedig ki lehet szabni, ha tekintettel az elítélt egyéniségére

a bíróság úgy találja, hogy a pénzbüntetés alkalmazásával az elítéltet újabb bűncselekmény elkövetésétől hatályosabban lehet visszatartani (1928 : X. t.-c. 3. § 3. bek.). Államfelforgatás vétsége esetében a bíróság választása szerint a szabadságvesztés-büntetés mellőzésével főbüntetésként megfelelően súlyos pénzbüntetést alkalmazhat, de csak akkor, ha tekintettel az elítélt egyéniségére úgy találja, hogy megfelelően súlyos pénzbüntetés alkalmazásával őt éppen úgy vagy érzékenyebben lehet megbüntetni és őt újabb bűncselekmény elkövetésétől éppen úgy vagy hatályosabban lehet visszatartani, mint a cselekménnyel arányban álló szabadságvesztés-büntetés alkalmazásával (1928 : X. t.-c. 4. § 1. bek.).

*Perjéssy*nek az a nézete, mely szerint a büntettnak vétségge korrekcionálizálása esetén pénzbüntetés kiszabásának nincs helye: téves, mert az 1928 : X. t.-c. 3. §-a nemcsak a vétségekre, de a büntettekre is kiterjed.

d) Új jogkövetkezményként állítja be az Átv. 10. §-a a vagyoni elégtételt. A törvény szóhangzata szerint: *Azokkal szemben, akik az 1. §-ban meghatározott büntetést követték el, a bíróság ítéletében az államkincstár javára belátása szerint megállapítandó összegű és az elítélt vagyoni viszonyaihoz mért, az elítélt egész vagyonának elkobzásáig terjedhető vagyoni elégtételt állapíthat meg. A vagyoni elégtétel szabadságvesztés-büntetésre át nem változtatható, egyébként azonban a pénzbüntetéssel esik egy tekintet alá* (Átv. 10. § 1.—2. bek.).

Ez a jogkövetkezmény — melyet a budapesti ügyvédi kamara, *Bernolák és Heller* aggályosnak tartanak — lényegileg a hazaárulók vagyoni felelőségéről szóló 1915 : XVIII. t.-c. 2. §-ában lefektetett gondolatnak továbbfejlesztése. E joghátrány, melyet magam sem tartok a büntetőjog alapelveivel összhangban állónak (v. ö. *Tank. I. k. 181. l.*), csak az általános megelőzés céljaira szegzett szempontból talál némi megokolásra, mert, mint a Min. Ind. megjegyzi: «az ily joghátrány *kiállításba helyezése* különösen alkalmasnak mutatkozik arra, hogy visszariaszon olyanokat a törvénybe ütköző bűncselekmények elkövetésétől, akik vagyoni helyzetüknél fogva nemcsak az eddig alkalmaztatni szokott büntetésekkel való megbüntetés kockázatának tennék ki magukat, hanem annak is, hogy a maguk és családjuk vagyoni jólétét is romlásba sodorhatják.

A vagyoni elégtétel jogi természeté tárgyában a *Curia* legutóbb elvi éllel mondotta ki, hogy ez a jogkövetkezmény *lényegileg büntetés és illetőleg az államnak nem magánjogi, hanem közjogi*

jellegű követelése. Vannak ugyan a jogéletben olyan jelenségek, — úgymond a *Curia* — amelyekből per analogiam az 1921: III. t.-o. 10. §-a alapján megítélt vagyoni elégtétel magánjogi jellegére lehetne következtetni; ilyenek pl., hogy a jogi terminológia a vagyoni elégtétel alatt többnyire a magánjogi természetű joghátrányokat érti; hogy magánjogi természetű igények ex delicto kétségkívül az állam javára is keletkezhetnek; továbbá, hogy «vagyoni elégtétel» néven jelentkeznek büntetőjogi rendszerünkben olyan magánjogi kötelezettségek is, amelyekben — miként itt is — szintén eszmei (erkölcsi) károk egyenértéke testesül meg; mindezek ellenére a *Curia* szerint a vagyoni elégtétel esetében olyan vagyoni hátrányról van szó, amelyben a közjogi elemek vannak túlsúlyban; e nézetét a *Curia* a következő okokkal támasztja alá: 1. az 1921: III. t.-o. 10. §-a második bekezdésének azon rendelkezéséből, hogy: «a vagyoni elégtétel szabadságvesztés-büntetésre át nem változtatható, egyébként azonban a pénz-büntetéssel esik egy tekintet alá», világosan következik, hogy ezt a joghátrányt a törvényhozás kétségkívül a büntetés joghatásával kívánta felruházni (ennyiben különbözik tehát a St. 39. §-ában szabályozott vagyoni elégtételtől, melynél a kártérítési jelleg a predomináns; viszont azonosnak látszik az árdragító-visszaélések esetén alkalmazható vagyoni elégtétellel — 1920: XV. t.-o. 3. § 2. bek. —, amelyet a törvény szintén mint mellékbüntetést alkalmaz az árdragító-visszaélés súlyosabb eseteiben); 2. de hogy az 1921: III. t.-o. 10. §-a alapján alkalmazható vagyoni elégtétel a pénzbüntetést helyettesíti, következik a törvény struktúrájából is, jelesül abból, hogy a törvény erről a vagyoni elégtételről a mellékbüntetések tárgyzó harmadik alcím alatt rendelkezik, és hogy ugyanabban a törvényszakaszban, amelyben a vagyoni elégtétel mint az idézett törvénybe ütköző büntetthez fűződő joghátrány van szabályozva, a pénzbüntetés párhuzamosan, mint az ugyan-ezen törvénycikk alá eső vétségekért kiszabható mellékbüntetés nyert elhelyezést; 3. a vagyoni elégtétel alkalmazásánál kizárólag közszempontok játszanak szerepet; az állam kívánsága itt csak mint büntetési igény jöhet figyelembe; azt az erkölcsi (eszmei) kárt, melyet az állam, a nemzet és a társadalom a rendtörvénybe ütköző büntettek folytán szenvedhet, az állam mint magánfél vagyoni követelésként nem érvényesítheti; az elégtétel kiszabása a törvény kifejezett rendelkezése szerint a büntetőbíróóság belátására van bízva, mely a joghátrányt hivatalból alkalmazza és alkalmaz-

hatásának is egyedül csak az a feltétele, hogy a büntett miatti bűnösség megállapíttassék, függetlenül attól, fennforognak-e egyúttal a tettesre nézve a kártérítésnek elvi feltételei is; 4. ezenkívül a vagyoni elégtétel, mint minden más büntetés, alá van vetve azoknak az esélyeknek is, amelyek a vád sorsát szabályozzák (a bűnvádi eljárás megindítását, a beszámíthatóságot kizáró és a büntethetőséget megszüntető okok stb.) (v. ö. Bjt. 80. k. 126—128. l.).

Abból, hogy az államkincstár javára az Átv. 10. §-a alapján megítélt vagyoni elégtétel a büntetésnek legjellegzetesebb ismérveit hordja magán és tehát hogy az államnak közjogi követelése, nyilván következik, hogy az ily igény tárgyában a Bp. 492. és 493. §-ai alkalmazást nem nyerhetnek és tehát *sem zárlat, sem biztosítási végrehajtás nem rendelhető el.*

Ugyanígy a *Curia* a következő okfejtéssel: a Bp. 492. és 493. §-aiból kitűnőleg a bűnvádi eljárás során elrendelhető biztosítási intézkedések csupán a bűnperben érvényesített magánjogi igények biztosítására szolgálnak, mégpedig tekintet nélkül arra, vajjon maga az állam, vagy csupán magánszemélyek lépnek fel magánfél gyanánt; ellenben a bűnvádi eljárás folyamán felmerülhető közjogi jellegű vagyoni igények előzetes biztosításáról a Bp. nem intézkedik; sőt a Bp.-ről szóló törvényjavaslat indoklásából kitetszően az ily természetű igények biztosításáról kifejezetten le is mondott a törvényhozás (kitűnik ez az indoklás következő szavaiból: a biztosításnak mind a két neme csak magánjogi igény biztosítása céljából rendelhető el); egyáltalában nem tartotta elfogadhatónak a javaslat a német bír. bűnvádi perrendtartás 325. §-ának a rendelkezését, mely a terhelt ingóságának zár alá vételét a vád tárgyává tett bűncselekményre kiszabható legmagasabb pénzbüntetésnek és az eljárás költségeinek biztosítása végett is előírja; nem látszott méltányosnak, hogy az állam a közgei által gyorsan és biztosan tehető intézkedés hasznát saját követelése érdekében lekösse s ily módon a terheltnek magánhitelezőt rendszerint megelőzze (ugyanígy a *Curia* régi és mostani gyakorlata is); ámde a vagyoni elégtétel az államnak nem magánjogi, hanem közjogi követelése lévén, az elégtétel biztosításának helye nincs (Bjt. 80. k. 127. l.).

E jogkövetkezmény csak az államfelforgatás büntette esetén állapítható meg (de mert jellegkövetkezmény, a büntettnek vétségé lefokozása esetében is helyt foghat; ugyanígy *Isaák*, v. ö. Zsebk. 556. l.); vétség elkövetőjével szemben nem nyerhet alkalmazást (tévesen *Degré*, v. ö. Zsebk. 661. l.). Megállapítása a bíróság belátására van bízva (kívánatos a mellőzés, ha az elítéltnak ártatlan családtagjai vannak; helyesen *Perjéssy*, v. ö. i. m. 163. l.). A vagyoni elégtétel szabadságvesztés-büntetésre át nem változtat-

ható, egyebekben azonban a pénzbüntetéssel esik egy tekintet alá (a halasztás, részletfizetés, a munkakeresményből való lefizetés vagy törlesztés megengedhető; 1928: X. t.-c. 13. §).

Az 1926. évi november hó 25-én életbelépett olasz államvédelmi törvény is bevezette a jogkövetkezmenyt.

De lege ferenda kívánatosnak mutatkozik a szabadságvesztés-büntetés mértékének emelése (büntett esetében legalább tíz évig terjedhető fegyház volna az absztrakt bűnösségnek megfelelő büntetés, a vétség pedig büntetti rangra volna emelendő s legalább három évig terjedhető börtönnel volna büntetendő); megfontolás tárgyává kellene tenni továbbá, hogy a hatályosabb védekezés gondolata nem teszi-e kívánatossá a *dologházba utalás* alkalmazását pl. oly formában, hogy akit államfelforgatás bűncselekménye miatt legalább egy évi szabadságvesztés-büntetésre ítéltek, az e büntetésének kiállása után dologházba szállítandó, hol határozatlan ideig, de egy évnél nem rövidebb s öt évnél nem hosszabb ideig tartatnék vissza azzal, hogy amennyiben az öt év leteltével is veszedelmesnek látszik az állam és a társadalom törvényes rendjére, úgy a dologházban további öt évre mindaddig, amíg a törvényes rend erőszakos felforgatására vagy megsemmisítésére, különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos létesítésére irányuló mozgalom vagy szervezkedés az ország területén belül észlelhető, vagy ilyen mozgalomnak vagy szervezkedésnek külföldről való táplálása alaposan feltehető.

1. a) Az államfelforgatás büntettének és vétségének minősített esetei s az államfelforgatás bűncselekményével összefüggően és annak céljára elkövetett büntett vagy vétség mint delictum complexum.

1. Az 1. §-ban körülírt államfelforgatás büntettének és vétségének minősített eseteit határozza meg s in thesi büntettként rendeli büntetni a törvény a kezdeményezést, vezetést, a részvételt s az előmozdítást ha: a mozgalom vagy szervezkedés céljára nagyobb mennyiségű fegyvert, lőszert, robbanó- vagy az emberi élet kioltására alkalmas más szert vagy anyagot szereztek be, amennyiben erről tudtak, vagy azt kellő gondosság mellett előre láthatták volna (Átv. 1. § 3. bek.).

A minősített eset törvényes fogalmát betöltő tényálladék minden részletében azonos az Átv. 1. §-ának 1. és 2. bekezdéseiben

meghatározott államfelforgatás büntettének és vétségének törvényes fogalmába illeszkedő tényálladék elemeivel, mégis — a minősítő körülménytől eltekintve — egy eltéréssel. Míg ugyanis a típusos cselekmény elkövetői a kezdeményezőn, vezetőn és előmozdítón kívül csak a *tevékeny* résztvevő lehet, addig itt a *többi*, tehát nem *tevékeny*, hanem *egyszerű résztvevő is szerepelhet* az elkövetők között, ami elvileg azt jelenti, hogy az egyszerű résztvevő irányában ilyenkor nem minősített, hanem különálló típusos cselekmény címén állapítandó meg a bűnösség (ez az ítélet szövegezésében jut kifejezésre olyképp, hogy míg adott esetben a kezdeményező, vezető, *tevékeny* résztvevő és előmozdító az Átv. 1. § 1., illetve 2. bekezdésébe ütköző s a 3. bekezdés szerint minősülő büntettben mondandó ki bűnösnek, addig az egyszerű résztvevő terhén ugyanakkor az Átv. 1. § 3. bekezdésébe ütköző büntett állapítandó meg). A szervezethez való csatlakozás, a mozgalommal tartás, pl. felvonuláson szereplés, mint egyszerű részvétel a 3. bekezdésben meghatározott minősítő feltétel esetén *mindig* megállapítja tehát a 3. bekezdés esetét.

A minősítő körülmény, mely úgy az 1. bekezdésben leírt kezdeményezésre és vezetésre, mint a 2. bekezdésben meghatározott *tevékeny* résztvevésre és előmozdításra kiterjed: a) *ha a mozgalom vagy szervezkedés céljára nagyobb mennyiségű fegyvert, lőszert, robbanó- vagy az emberi élet kioltására alkalmas más szert vagy anyagot szereztek be; b) amennyiben erről a kezdeményezők stb. tudtak, vagy azt kellő gondosság mellett előre láthatták volna; szóval a minősítő körülmény két feltételből alakul össze: egy objektív és egy szubjektív feltételből, melyek konjunktíve teremtik meg a minősítés alapját.*

a) Az *objektív feltétel*: nagyobb mennyiségű fegyvernek stb. beszerzése. A *fegyver* kifejezést a Btk. 331. §-ának 3. pontja, valamint a 296., 337. §, az 1914: XL. t.-c. 3. §-a, az 1925: XXVI. t.-c. 154. §-a is használják s így e fogalmat tekintőleg irányadóul vehetők a tudomány és gyakorlat idevágó megállapításai. *Fegyver* ezekhez képest minden, a testi épségre s az emberi életre veszélyes oly eszköz, melynek természetes használata legalább is testi sértés előidézését eredményezheti.

A bírói gyakorlat szerint fegyver nemcsak a mechanikai értelemben vett fegyver, hanem minden oly eszköz is, mely a testi épség és az emberi élet veszélyeztetésére alkalmas (Bjt. 59. k. 193. l.). A judikatárban fegyvernek minősítették: a puskát (u. o. 11. k. 345. l.), kapát (u. o. 59. k. 198. l.),

fejleszt (u. o. 19. k. 163., 22. k. 203. l.), vasvillát és osákányt (u. o. 43. k. 345. l.), kést (u. o. 56. k. 194. l.), de már a zsebkést újabban nem (u. o. 70. k. 271. l.), a bot nem fegyver (u. o. 33. k. 105. l.).

Lőszer a lőfegyver rendeltetészerű használatánál szükséges anyag, tehát a puskapor, golyó, sörét, hüvely, töltény stb. *Robbanóanyag vagy -szer* az az anyag vagy készítmény, mely elégekör vagy más vegyi vagy természettani változásokor térfogatban rohamosan növekvő és kiterjedésének akadályait elpusztító gázzá változik; a halmazállapotnak és a vegyi összetételnek változása nem lényeges kellék. Robbanóanyag a nyers állapotban levő robbantószer, a robbantásra előkészített (megfelelően adagolt, csomagolt stb.) doboz. Figyelemmel a 3. bekezdés ama további kifejezésére, hogy «az emberi élet kioltására alkalmas más szer», nyilvánvaló, hogy ide csak az a robbanóanyag vagy -szer tartozik, amely emberi élet kioltására — akár egész kis mennyiségben — alkalmas s amelyet a gazdasági életben más célra nem is használnak; a benzín pl. nem robbanóanyag a 3. bekezdés értelmében, de már a dinamit, ekrazit stb. igen (v. ö. *Isaák*, Zsebk. 600. l.). Az emberi élet kioltására alkalmas más szer vagy anyag mindaz a matéria, készítmény vagy készület, mely a fegyver, lőszer, robbanóanyag illetve -szer fogalma alá nem vonható ugyan, de összetételében olyan, hogy használatbavétele az emberi élet kioltását eredményezheti. Idetartoznak különösen az életpusztító folyadékok és gázok.

Hogy mikor nagyobb mennyiségű a fegyver stb., azt in concreto a bíróság állapítja meg; egy-két fegyver, egy-két kiló lőszer, néhány gramm robbanóanyag mindenesetre nem esik ide.

A 3. bekezdés szövege első látszatra kétséget hagy fenn abban a tekintetben, hogy vajjon csak azok a kezdeményezők stb. esnek-e a minősítés alá, kik a beszerzést eszközölték, vagy esetleg a többi résztvevő is. A törvényszövegben használt állítmány («szerezték be») alanya ugyanis látszólag a «kezdeményezők, vezetők» stb.; mondattanilag legalább is alig állapítható meg más kapcsolat. Ám ha figyelembe vesszük egyfelől az utolsó fordulat szövegét («amennyiben erről tudtak, vagy azt kellő gondosság mellett előre láthatták volna»; e toldás *Rassay* aggályára, a nemzetgyűlésen vétetett fel), amelynek csak úgy van értelme, ha a minősítés azt is érinti, ki a beszerzésben nem vett részt, de arról tudott, vagy arra számíthatott, — másfelől szem előtt tartjuk a vonatkozó törvényszabály eredeti szövegét, mely a javaslat 2. §-ában így

kezdődik: «Ha az 1. §-ban említett mozgalom vagy szervezkedés céljára nagyobb mennyiségű fegyvert, lőszer, robbanó- vagy az emberi élet kioltására alkalmas más szer vagy anyagot szerezték be», amely szövegből kitűnőleg a beszerzés objektív ténye a minősítés alapja, és pedig olyképp, hogy ha a bárkitől eredő beszerzés megállapíttatik: minden közreműködő a minősítés alá esik (ebben a szövegben a «szerezték be» állítmánynak nyilván nem a későbbi mondatszerkezetben felvett «a mozgalom kezdeményezői» stb. az alanya), úgy kétségtelen, hogy a minősítés nézőszögéből közömbös: ki eszközölte a beszerzést (ugyanígy *Degré*, Zsebk. 654. és *Isaák*, Zsebk. 547. l., *Perjéssy* i. m. 96. l.).

b) A beszerzés ténye — mint említettem — alapja a minősítésnek, amely azonban a szubjektív feltétel értelmében csak azok irányában hat ki, akik mint kezdeményezők, vezetők, résztvevők vagy előmozdítók a beszerzésről tudtak (a beszerzéshez való hozzájárulás tehát nem kell, elég az egyszerű tudomás), vagy akik kellő gondosság mellett előre láthatták, hogy az ily beszerzés — bár csak esetlegesen s csak a jövőben (v. ö. *Isaák*, 547. l.) — be fog következni.

A fegyverek stb. beszerzésének a mozgalom vagy szervezkedés céljára irányítottak kell lennie (potencialitás esetén természetesen az igazolandó, hogy a jövőbeli, esetleges beszerzés ily célra történt volna).

E minősített esetben a kezdeményezők s vezetők büntetése tíz évtől tizenöt évig terjedhető fegyház, a többi résztvevőké és előmozdítóké pedig öt évig terjedhető börtön (Átv. 1. § 3. bek.), valamint a) hivatalvesztés és politikai joguk gyakorlásának felfüggesztése (Átv. 9. §, v. ö. fent 50. l.), b) kiutasítás és kitiltás (Átv. 9. §, v. ö. fent 51. l.), c) pénzbüntetés (v. ö. fent 52. l.) és d) vagyoni elégtétel (v. ö. fent 53. l.).

E súlyosabb büntetés megokolása, hogy: a fennálló törvényes rend felforgatására vagy megsemmisítésére irányuló mozgalom vagy szervezkedés nagyobb mennyiségű fegyver, lőszer, robbanó- vagy az emberi élet kioltására alkalmas más szer vagy anyag beszerzésével céljának megvalósítása felé oly komoly lépést tesz, hogy a cselekmény megtorlására az 1. § első és második bekezdésében meghatározott büntetési tétel már nem mutatkozik kielégítőnek (Min. Ind.).

Isaák szerint: a 3. bekezdés esetében esetleg a tiltott beszerzéssel stb. elkövetett, az 1924: XV. t.-c. 1. § 2. bekezdésében meghatározott

összefoglalt büntett büntetését kell alkalmazni (v. ö. Zsebk. 547. l.). *Részemről* e két törvényhely viszonyát a látszólagos törvényhalmazat esetének minősítem olyképp, hogy a kezdeményezők és vezetők mindig az Átv. 1. § 3. bekezdése alá esnek, a résztvevők és előmozdítók, ha ők eszközölték a beszerzést, az 1924: XV. t.-c. 1. § 2. bekezdése alapján büntetendők (a büntetés öt évig terjedhető fegyház), ha azonban más végezte a beszerzést s ők erről csak tudtak, vagy arra számíthattak, úgy az Átv. 1. § 3. bekezdése alá esnek (büntetés öt évig terjedhető börtön).

2. Az Átv. 2. §-ának 1. bekezdése egybefoglalja az 1. § 1. vagy 2. bekezdésében meghatározott törvényes fogalom alá eső bűncselekményt a mozgalommal vagy szervezkedéssel összefüggően és annak céljára elkövetett büntettel vagy vétséggel, s így **delictum complexumot** konstruál meg, — melyre a típusos cselekményekre meghatározottnál jelentékenyen súlyosabb büntetési tételeket állapít meg annál fogva, mert ily esetben a cselekmény kellő megtorlására az 1. §-ban meghatározott büntetési tétel már nem mutatkozik kielégítőnek, minthogy a mozgalom vagy szervezkedés súlyos büntettek elkövetésével céljának megvalósítása végett már a cselekvés terére is lép (Min. Ind.).

E **delictum complexum** állapítandó meg annak terhén: aki az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására vagy megsemmisítésére, különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának létesítésére irányuló mozgalommal vagy szervezkedéssel összefüggően és annak céljára büntettet vagy vétséget követ el (Átv. 2. § 1. bek.).

Az Átv. 2. §-ának 1. bekezdésében meghatározott **delictum complexum** tulajdonképpen az 1. § 2. bekezdésében leírt tevékeny részvétel kiemelt esete (ugyanígy *Heller*, i. m. 11. l.), mert aki a mozgalommal vagy szervezkedéssel összefüggően és annak céljára büntettet vagy vétséget követ el, az — épp e büntett vagy vétség elkövetésével — mindenesetre tevékenyen résztvevett a mozgalomban vagy szervezkedésben.

A szóbanforgó **delictum complexum** *alanya* tehát bárki lehet ugyan, ha azonban olyasvalaki, akinek cselekménye a mozgalom kezdeményezéseként vagy vezetéseként minősül, úgy a mozgalommal vagy szervezkedéssel összefüggően s annak céljára elkövetett büntettért vagy vétségért az Átv. 2. § 1. bekezdése alapján büntetendő, de mert megvalósította az 1. § 1. bekezdésébe ütköző tényálladékokat: az ítéletben hivatkozni kell úgy az Átv. 1. § 1. be-

kezdésére, mint az elkövetett kapcsolatos büntett vagy vétség felől rendelkező törvényhelyre is.

Igy a *Curia*: Midőn az 1. § első bekezdésében foglalt büntettnek tetese, vagyis a mozgalom kezdeményezője, vezetője és szervezője maga az, aki a 2. § első bekezdésének 3. pontjában foglalt büntettet elkövette, ezzel az 1. § első bekezdésében foglalt elkövetési cselekményekhez jelentékenyen új többletet szolgáltatott; ezek szerint az adott esetben az 1921: III. t.-c. 1. §-ának első bekezdésére való hivatkozás nem helytelen, mert ez a szakasz olyan tényálladéki alkotóelemeket képvisel, amelyek nélkül a 2. § 3. pontjában meghatározott büntett létrejöhet s így a vádlottnak a cselekményt és az eszközcselekményt is megvalósító, jogilag egységesnek vett cselekményében jelentkező többletet jogilag kifejezése is kell juttatni, ami pedig az 1. § első bekezdésére való hivatkozás mellözése esetén nem történik meg. Sőt hivatkozni kellett volna a Btk. 400. §-ára is, amelynek az 1921: III. t.-c. 2. §-ának 3. pontjában egy minősített esete állott elő: mert az utóbb hivatkozott törvény voltaképpen egy a minősítési körülményekből és a büntetési tételből álló kerettörvény, amelybe az alapcselekmény tartalmát a Btk. második részének egyes tényálladékaik adják, amit a Bp. 327. § második bekezdésének a) és b) pontjai értelmében az ítéletben kifejezése kell juttatni (Bjogi dtár, 16. k. 119. l.; Bjt. 76. k. 6. l. és itt *Némethy Imre* megbeszélése.).

Ha a mozgalommal vagy szervezkedéssel összefüggően s annak célját szolgáló büntettet vagy vétséget elkövető nem tartozik a kezdeményezők vagy vezetők közé, szóval, ha nem valószínűsította meg az 1. § 1. bekezdésében körülírt tényálladékokat, úgy — mint említettem — az elkövetett büntettel vagy vétséggel mindenesetre a tevékeny résztvevő, illetve előmozdító szerepét töltötte be (Átv. 1. § 2. bek.), de mert a törvény e két bűncselekményt egységbe foglalja, tulajdonképpen arra utal, hogy a tevékeny részvétel, illetve előmozdítás az elkövetett külön bűncselekménybe beleolvad s így természetesen ily esetben az 1. § 2. bekezdésére való hivatkozás az ítéletben mellőzendő.

Hasonlóan a *Curia*: A 2. § 1–3. pontjaiban körülírt büntettek önálló tényálladékok tüntetnek fel akkor, ha azokat az állam felforgatására és az osztályuralom erőszakos létesítésére irányuló mozgalommal összefüggően és a mozgalom céljára oly egyén követi el, aki a mozgalom szervezésétől, kezdeményezésétől, vezetésétől stb. távol áll s abba tevékeny részt vevően csak a mozgalom javára elkövetett büntettel vagy vétséggel kapcsolódik bele; ebben az esetben a tettes az 1. § második bekezdésében foglalt vétséget is megvalósítja ugyan, de az a 2. § tényálladékaival a szubsidiaritás viszonyában állván, azokba beleolvad (Bjogi dtár, 16. k. 119. l., Bjt. 76. k. 6. l. s itt *Némethy Imre* megbeszélése.).

Degré szerint az 1. bekezdés esetében sem lehet a kapcsolatos büntettségben vagy vétségben való vétékességet kimondani, mert

ennek csak akkor volna helye, ha az Átv.-ben meghatározott bűncselekmény a kapcsolatos büntettel vagy vétséggel anyagi halmazatban állana; delictum complexum esetén az ítéletben csakis arra a törvényszakasra történhetik hivatkozás, mely a különböző bűncselekményeket egységesíti, nem pedig külön-külön azokra a törvényszakaszokra is, melyek delictum complexummal összefoglalják; ez felel meg az állandó bírói gyakorlatnak is. Pl. rablással elkövetett szándékos emberölés esetében is csak a Btk. 349. § utolsó bekezdése szerinti rablásban való bűnösség állapíttatik meg, de nem egyúttal a szándékos emberölés büntetésében való bűnösség is (v. ö. Zsebk. 656. l.). *Perjéssy* viszont azt vitatja, hogy: a delictum complexum a 2. § első bekezdése esetében az 1. § második bekezdésével (nemcsak az első bekezdéssel) is elképzelhető, mert hiszen a tevékeny részvétel és előmozdítás nemcsak összefüggő büntett vagy vétség elkövetésével, hanem más ténykedéssel is (pénzadás, helyiségátengedés, összeírás, kapacitálás stb.) létesíthető és hogy ily esetben is helyes az alaprendelkezésre: az 1. § 2-ik bekezdésére is hivatkozni (v. ö. i. m. 100. l.). *Isaák* a Curia gyakorlatát helyesli, de hozzát teszi: ami az összefoglalt büntett tényálladékát megvalósító cselekményen kívül marad, pl. a tettesnek vagy részesnek az azon kívül eső, attól önállóan kifejtett kezdeményező, vezető, tevékenyen résztvevő vagy előmozdító cselekménye, az, mint az 1. § 1., 2. vagy 3. bekezdésébe ütköző büntett vagy vétség a 2. § 1. bekezdésében meghatározott büntettel anyagi halmazatban van; nem önálló bűncselekmény pl. a mozgalom céljára fegyver beszerzése (1. § 3. bek.) s azután ugyanazzal a fegyverrel bűncselekménynek elkövetése (v. ö. Zsebk. 547—548. l.).

A 2. § első bekezdése csak büntett vagy vétség esetén alkalmazandó (büntetlen vagy vétségen természetesen a — büntetendő — kísérlet, valamint nemcsak a tettesi és társtetesi, hanem a felbujtói és bűnszegédi közreműködés is értendő), ha tehát kihágás követtetett el a mozgalommal összefüggően és annak céljára, úgy vezetés vagy kezdeményezés esetében az Átv. 1. §-ának 1. bekezdésébe, amennyiben pedig a kihágás elkövetője nem vezető vagy kezdeményező, úgy — mert tevékeny résztvevő, illetve előmozdító — az Átv. 1. § 2. bekezdésébe ütköző büntettért, illetve vétségért s az ezzel anyagi halmazatban álló kihágásért büntetendő (helyesen *Finkey*, i. m. 183. l.).

A delictum complexum megállapíthatásának feltétele még,

hogy a kérdéses büntett vagy vétség az 1. § szerinti mozgalommal vagy szervezkedéssel összefüggően és annak céljára követtetett el. Tehát sem az egyszerű kapcsolat-, sem az egyszerű eszköz-minőségben való elkövetés nem elég. A két feltételnek konjunktíve kell meglennie. Ezek bármelyikének hiánya esetén — amennyiben kezdeményező vagy vezető a kérdéses büntett vagy vétség elkövetője — anyagi halmazat állapítandó meg az Átv. 1. §-ának 1. bekezdésében meghatározott büntett s a külön büntett és vétség között; amennyiben pedig olyan valaki követte el a büntettet vagy vétséget, aki nem kezdeményező vagy vezető, úgy — ha megállapítható a tevékeny részvétel vagy előmozdítás — az Átv. 1. § 2. bekezdésébe ütköző vétség s a külön büntett, (illetve vétség) anyagi halmazata forog fenn (ugyanígy *Degré*, v. ö. Zsebk. 654., *Perjéssy*, i. m. 101. l.).

A Curia gyakorlatából álljanak itt még a következő ítéletek: vádlott a kommunista-szervezkedésnek kétségtelenül kezdeményezője és vezetője volt, nem pedig a mozgalomnak alárendelt résztvevője; továbbá kétségszerűen nem vonhatóan való tény, hogy a vádlott az általa készített és terjesztett sajtótermékek tartalmával az osztály elleni izgatás büntetett elkövetője; végül való tény az is, hogy a vádlott a hamis útlevelek ismételt használatával a Btk. 405. §-ában körülírt büntettel törvényes tényálladékát többszörösen kimerítette, ennélfogva az alsóbíróságok a vádbeli tettet helyesen minősítették az 1921: III. t.-c. 2. § első bekezdésének 3. pontja szerint. A minősítést nem teszi helytelenné, hogy az izgatás vétségének jogi tartalma a védelem szerint rokontermészetű az 1921: III. t.-c. 1. §-ának első bekezdésében foglalt rendelkezéssel, mert sem a célcselekmény nem menti a külön előállott eszközcselekményt, sem megfordítva; miután mind a kettő kimeríti a külön büntetendőnek nyilvánított törvényes tényálladékokat, amelyeket az 1921: III. t.-c. összefoglal (Bjt. 76. k. 79. l.); az 1921: III. t.-c. 2. § 1. bekezdése alapján ítélte el a Curia azt, ki mint a kommunista-szervezet titkára olyan tartalmú nagyszámú röpcédulát szőtt szét és ragasztott ki Erzsébetfalva utcáin, amelyek izgatást és kormányzósértést foglaltak magukban (Bjt. 75. k. 159. l.); vádlott a magyar állami és társadalmi rend felforgatására és megsemmisítésére különösen a proletár-társadalom kizárólagos uralmának erősítésére és létesítésére irányuló mozgalommal és szervezkedéssel összefüggően és ennek céljaira, mint ezen mozgalom és szervezkedés egyik vezetője, a Btk. 144. § 6. pontjába ütköző hűtlenség és a Btk. 391. §-ába ütköző közokirathamisítás büntetett elkövetője, az 1921: III. t.-c. 2. § 1. bekezdése alapján büntetett el amattól, hogy Moszkvában az ott élő, a magyar haderőhöz tartozó személyek előtt kommunista-agitációs előadásokat tartott és rendezett nyilvánvalóan azzal a céllal, hogy a magyar haderőhöz tartozó személyeknek a magyar államhoz való hűségét megingassa, őket a magyar állammal ellenséges viszonyban álló Szovjet-Oroszország szolgálatába csábítsa

és hogy útlevelet hamisított Magyarországra való utazása céljából, mely útlevelet tényleg fel is használta (Bjogi dtár, 16. k. 113. 1.)

Az Átv. 2. § 1. bekezdésében meghatározott delictum complexum büntetése: 1. halál, ha a büntetett a törvény halálbüntetést állapít meg; 2. életfogytig tartó fegyház, ha a büntetett a törvény tíz évet meghaladó szabadságvesztés-büntetést állapít meg; 3. tíztől tizenöt évig terjedhető fegyház, ha a büntetett a törvény tíz évnél enyhébb vagy legfeljebb tíz évi szabadságvesztés-büntetést állapít meg; 4. tíz évig terjedhető fegyház, ha a cselekmény a törvény szerint vétség (Átv. 2. § 1. bek.).

Mellékbüntetésként, illetve jogkövetkezményként itt is a) a hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése (Átv. 9. §, v. ö. fent 50. l.; halálbüntetés esetén v. ö. Btk. 57. § 3. bek.), b) a kiutasítás és kitiltás (Átv. 9. §, v. ö. fent 51. l.), c) pénzbüntetés (v. ö. fent 52. l.) és d) a vagyoni elégtétel (v. ö. fent 53. l.) szerepelnek.

3. Az Átv. 1. §-ának első és második bekezdésében körülírt államfelforgatás bűncselekményének különleges minősített esetét határozza meg az Átv. 2. §-ának 2. bekezdése, mely súlyosabb büntetést állapít meg az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására vagy megsemmisítésére, különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos létesítésére irányuló mozgalommal vagy szervezkedéssel összefüggően és annak céljára bárki által elkövetett büntett vagy vétség esetén: e mozgalom vagy szervezkedés kezdeményezőire és vezetőire, többi résztvevőire és előmozdítóira, feltéve, hogy a bűncselekmény elkövetéséről előzetesen tudtak vagy azt kellő gondosság mellett előre láthatták volna (Átv. 2. § 2. bek.).

Ezzel a rendelkezéssel az Átv. 2. §-ának 2. bekezdése egy — a büntetőjogban eddig alig ismert — különleges felelősségi formát vitt be, mely Heller szerint némileg emlékeztet az ú. n. eredmény-felelősségre (Erfolgshaftung), illetőleg mintegy kiterjesztése a felbujtói felelősségnek, amennyiben a mozgalom vagy szervezkedés kezdeményezőit, vezetőit, többi résztvevőit és előmozdítóit bizonyos feltételek mellett felelőssé teszi az ezekkel összefüggően és annak céljára elkövetett büntettért vagy vétségért (Heller, i. m. 13. l.; v. ö. még Degré, Magyar Jogi Szemle II. k. 296. és Perjéssy, i. m. 101. l., kik szintén az eddigi büntetőjogi elvektől eltérő felelősség konstrukcióját állapítják meg).

Mielőtt e különleges felelősség jogi természetéről szólnék, reá-

mutatni kívánok arra, hogy már az 1. § 3. bekezdésében meghatározott minősítés is ezen a gondolon nyugszik, — mert itt is arról van szó, hogy amennyiben — bár mások — a mozgalom vagy szervezkedés céljára nagyobb mennyiségű fegyvert stb. szereztek be: ezért a nagyobb fokú veszélyért a kezdeményezők stb. felelnek, ha nem is működtek közre a beszerzésben (tettesi, felbujtói vagy bűnszegédi, tehát a büntetőjog által ismert cselekvési formák során), hanem ha a beszerzésről «tudtak vagy azt kellő gondosság mellett előre láthatták volna» s e felelőségük az 1. § 3. bekezdésében meghatározott súlyosabb büntetésben jut kifejezésre. Ez a gondolat érvényesül a 2. § 2. bekezdésében is, ahol meg azok a szintén harmadik személyek által «a mozgalommal vagy szervezkedéssel összefüggően és annak céljára» elkövetett büntettek és vétségek esnek a mozgalom kezdeményezői stb. terhére, melyeknek elkövetéséhez ezek (a kezdeményezők stb.) az ismert részességi formák szerint ugyan nem vettek részt, de mert «a bűncselekmény elkövetéséről előzetesen tudtak, vagy azt kellő gondosság mellett előre láthatták volna»: az elkövetettség ténye mint súlyosabb jogsérelem címén súlyosabb büntetés alá esnek.

Az 1. § 3. bekezdésében úgy mint a 2. § 2. bekezdésében az egyszerű tudomás és illetőleg a kellő gondosság melletti előreláthatóság hárit felelőséget a mozgalom vagy szervezkedés kezdeményezőire stb. egyfelől a nagyobb fokú veszélyért (fegyver- stb. beszerzés: 1. § 3. bek.), másfelől a bekövetkezett jogsértésért (büntett vagy vétség: 2. § 2. bek.), és pedig annak ellenére, hogy terhükre sem tettesi, sem felbujtói, sem bűnszegédi közreműködés meg nem állapítható. A felelőség, melyet a törvény mindkét helyen büntetést fokozó minősítő körülmény alakjában értékel: tehát egyfelől az *in re illicita versio* tényén s az 1. § 3. bekezdése esetében célösszefüggésen, a 2. § 2. bekezdésében pedig okozati kapcsolaton, másfelől az előállott nagyobb fokú veszély (fegyver- stb. beszerzés: 1. § 3. bek.), illetőleg a súlyosabb jogsérelem (büntett vagy vétség: 2. § 2. bek.) tudomásán vagy előreláthatóságán nyugszik. Más szavakkal a törvény intenciója a következő: aki a mozgalmat vagy szervezkedést kezdeményezi, vezeti, abban résztvesz, vagy azt előmozdítja, aki tehát a lavina megindításában vagy továbbcsuszamlásában résztveszt: az feleljen azokért a veszélyekért és sérelmekért, amelyek előállottak az ő közvetlen közreműködésén kívül, ha azok bekövetkezéséről tudott vagy tudhatott. Más ez, mint a felbujtói felelőség kiterjesztése, mert nincs benne semmi

a reábirásból, — de eltér az eredményfelelősségtől is, mert nem nyugszik egyedül a praeter intentionem bekövetkezett eredményen. — Részemről lavina-felelősségnek nevezném ezt az új bűnösségi formát, melynek az Átv.-be való felvételét az ebben meghatározott bűncselekményeknek különleges volta teszi megokolttá.

A lavina-felelősség alá esnek a 2. § 2. bekezdése értelmében a mozgalom vagy szervezkedés *kezdeményezői és vezetői*, valamint annak *többi résztvevői és előmozdítói*, — tehát azok, kiknek cselekménye az 1. § 1. vagy 2. bekezdésébe ütközik, mégis azzal az eltéréssel, hogy az *egyszerű résztvevő* (v. ö. fent 56. l.) is felel a más által a mozgalommal vagy szervezkedéssel összefüggően és annak céljára elkövetett büntettért vagy vétségért, ha e bűncselekmény elkövetéséről előzetesen tudott vagy azt kellő gondossággal mellett előre láthatta, ami azt jelenti, hogy az egyszerű résztvevő ilyen esetben tulajdonképpen nem minősített esetért felel, hanem a 2. § 2. bekezdésébe *ütköző* büntettért, illetve vétségért.

Isaák szerint: résztvevő alatt a 2. § második bekezdése értelmében csak az 1. § második bekezdésében említett *tevékeny* résztvevőt kell érteni (v. ö. Zsebk. 548. l.); *Heller* is feltűnőnek találja, hogy itt a törvény a felelősségre vonható személyek közé felvett egyszerű résztvevők körét nem korlátozza a tevékeny résztvevőkre, amiben «mást, mint törvényszerkesztési lapszust látni» nem tud, «mert a felelősség alapja csak — a felbujtás esetén — lazább, de mégis meglevő — okozati összefüggés lehet, mely a mozgalom vagy a szervezkedés és az illető büntett vagy vétség között található (v. ö. i. m. 13. l.). Részemről nem tartom helyénvalónak a törvény kifejezett értelmét ilyenképpen megszükiteni, nem annál fogva, mert lapszusról szó nem lehet, amennyiben a törvény már az 1. § 2. bekezdésében is: «a többi résztvevő» kifejezéssel él s így nem tehető fel, hogy kétszer egymás után hibázott; de ettől eltekintve teljességgel megérthető, hogy addig, míg csak mozgalom vagy szervezkedés jött létre, elég, ha a kezdeményezők stb. mellett csupán a tevékeny résztvevő büntetettik, — amikor azonban a fegyverek stb. beszerzésével nagyfokú veszély, vagy a mozgalommal összefüggő s annak célját szolgáló büntett vagy vétség elkövetésével súlyosabb sérelem következett be: az egyszerű résztvevő is feleljen.

A 2. § 2. bekezdésében meghatározott minősítés két konjunkatív *feltétele*: 1. a mozgalommal vagy szervezkedéssel összefüggő és annak célját szolgáló büntett vagy vétség (esetleg ezek

büntetés alá eső kísérletének) *elkövetettsége* (kihágás nem elég), és 2. e bűncselekmény elkövetéséről való *előzetes tudomás* vagy annak kellő gondossággal melletti *előreláthatósága*.

A bírói ítéletben természetesen a kezdeményező stb. az elkövetett büntettben vagy vétségben nem mondható ki bűnösnek, mert a kérdéses büntett vagy vétség elkövetésében sem mint tettesek, sem mint felbujtók vagy bűnsegédek részt nem vettek s így az ítélet szövegében csak mint az 1. § 1. vagy 2. bekezdésébe ütköző s a 2. § 2. bekezdése szerint minősülő büntettben vagy vétségben mondandók ki bűnösöknek (ugyanígy *Degré*, Zsebk. 655. l.), mégis az egyszerű résztvevő kivételével, ki — mint említettem — csupán a 2. § 2. bekezdésébe ütköző büntett vagy vétség címén büntetendő.

E minősített eset büntetése a következő fokozatokban alakul ki: a) a mozgalom vagy szervezkedés *kezdeményezői és vezetői* terhén a büntetés: 1. *halál*, ha a büntettre a törvény halálbüntetést állapít meg (gyilkosságért, felségsértésért halálra ítéltetők tehát az is, ki e cselekményekben sem tettesi, sem felbujtói minőségben közre nem működött); 2. *életfogytig tartó fegyház*, ha a büntettre a törvény tíz évet meghaladó szabadságvesztés-büntetést állapít meg; 3. *tíz évtől tizenöt évig terjedhető fegyház*, ha a büntettre a törvény tíz évnél enyhébb, vagy legfeljebb tíz évi szabadságvesztés-büntetést állapít meg; 4. *tíz évig terjedhető fegyház*, ha a cselekmény a törvény szerint vétség; — b) a mozgalom vagy szervezkedés *többi résztvevői és előmozdítói* terhén pedig a büntetés: 1. *öt évig terjedhető börtön*, ha a büntettre a törvény halálbüntetést vagy tíz évet meghaladó szabadságvesztés-büntetést állapít meg; 2. *öt évig terjedhető fegyház*, ha a büntettre a törvény tíz évnél enyhébb vagy legfeljebb tíz évi szabadságvesztés-büntetést állapít meg, vagy ha a cselekmény a törvény szerint vétség. — Mellékbüntetésként, illetve jogkövetkezményként e helyütt is: a) a hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése (Átv. 9. §, v. ö. fent 50. l.); b) a *kiutasítás és kitiltás* (Átv. 9. §, v. ö. fent 51. l.); c) a *pénzbüntetés* (v. ö. fent 52. l.) és a *vagyoni elégtétel* (v. ö. fent 53. l.) szerepelnek.

Kérdés, vajjon az 1. § 3. bekezdésének s a 2. § 2. bekezdésének konkurenciája esetén mi legyen a megoldás. Előfordulhat ugyanis, hogy a mozgalom vagy szervezkedés céljára nagyobb mennyiségű fegyvert stb. szereztek be s egyben a mozgalommal vagy szervezkedéssel összefüggően és annak céljára büntett vagy vétség is

követtetett el s minderről a kezdeményező stb. előzetesen tudott vagy azt kellő gondosság mellett előre láthatta volna. Nézetem szerint ilyenkor a súlyosabb büntetést maga után vonó minősítő körülményt meghatározó törvényhelyre hivatkozással kell a büntetést kiszabni (tehát pl. a kezdeményezőre és vezetőre, ha halálbüntetéssel vagy tíz évet meghaladó szabadságvesztés-büntetéssel büntetendő büntett követtetett el a 2. § alapján, ha vétség követtetett el az 1. § 3. bekezdése alapján, — ha pedig tíz évnél enyhébb vagy legfeljebb tíz évi szabadságvesztés-büntetéssel büntetendő büntett követtetett el, — tetszés szerint — akár a 2. §, akár az 1. § 3. bekezdése alapján, mert mindkét esetben 10—15 évig terjedhető fegyház a büntetés; a résztvevők és előmozdítók: halálbüntetéssel vagy tíz évet meghaladó szabadságvesztés-büntetéssel büntetendő büntett elkövetettsége esetében akár az 1. § 3. bekezdése, akár a 2. § 2. bekezdése alapján büntetendők, mert mindkét esetben öt évig terjedhető börtön a büntetés, — ha viszont enyhébb büntett vagy vétség követtetett el, úgy az 1. § 3. bekezdése alá esnek, mert itt öt évig terjedhető börtön, a 2. § 2. bekezdése szerint pedig csak öt évig terjedhető fegyház a büntetés).

Az államfelforgatás büntette és vétsége, az ismertetett delictum complexum, valamint a minősített esetek értékelésénél az *enyhítő és súlyosító körülmények* tárgyában figyelemreméltó a Curiának következő kijelentése: *nem enyhítő* az a körülmény, mely szerint a vádlott állítólag környezetének mértékező befolyása alatt cselekedett, mert való tény az, hogy vádlott a proletárdiktatúra egész tartalma alatt vöröskatoná volt és így a mértéket inkább ő terjeszthette és rajta az idegen befolyás nem ronthatott (Bjt. 75. k. 160. l.).

2. A feljelentés elmulasztásának vétsége.

A feljelentésnek büntető szankció alá helyezett köteleességét büntetőjogunk eddigelé csak a felségsértéssel kapcsolatban írta elő (Btk. 135. §); az Átv. 3. §-a kiterjeszti e köteleességet az államfelforgatás büncselekményeire is, midőn kimondja, hogy: aki az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására vagy megsemmisítésére, különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos létesítésére irányuló mozgalomról vagy szervezkedésről hitelt érdemlő tudomást szerez és erről a hatóságnak, mihelyt lehetséges, jelentést nem tesz, az, amennyiben részesség nem terheli, vétség miatt egy évig terjedhető fegyházzal büntetendő. Mellékbüntetésként csupán az 1928.

évi X. t.-c. alapján kiszabható vagy kiszabandó pénzbüntetés foghat helyt, illetve a fogházat helyettesítő pénzbüntetés alkalmazható.

E rendelkezésnek felvételét a Min. Ind. szerint ugyanazok a fontos közérdekű szempontok teszik indokolttá, amelyek ily kivételes rendelkezésnek a Btk. felségsértésről szóló fejezetébe való beillesztését teszik szükségessé.

A javaslat nemzetgyűlési tárgyalása során többen kifogásolták e rendelkezés felvételét. Így *Bródy Ernő* feleslegesnek minősíti azt, mert a Btk. 133. §-a «elegendő»; *Pető Sándor* ellene szól annak, mert «egyrészt spicli-rendszerre vezet, másrészt pedig nem lehet senkinek kötelességévé tenni, hogy minden ellenőrizhetetlen és komolyság nélküli pletykát rögtön a hatósághoz közvetítsen, és nem lehet megbüntetni azért, mert ilyen könnyelmű, felületlen és lelkiismeretlen szerepre mindenki nem vállalkozik» és főleg, mert «ebből annyi alaptalan hajza és ok nélküli feljelentés készülhet, hogy ebben a tekintetben ugyanazt a világot érhetjük meg, mint a kommunizmus alatt, hogy elég volt egy névtelen levél, elég volt egy felelőtlen és értéktelen embernek a feljelentése, hogy az embereket meggyötörjék és hogy csak kínzásokon keresztül kapják nagynehezen vissza szabadságukat»; *Tasnádi Kovács József* úgy véli, hogy e szakasznak nincs «semiféle gyakorlati haszna sem, mert hiszen nem szükséges és nem is lehetséges, hogy azokat meg lehessen fogni, akik nem tesznek feljelentést»; szerinte e szakaszt úgy kellene módosítani, hogy «aki állásánál fogva köteles tudni valamely dolgról és nem tesz feljelentést, az büntetendő cselekményt követ el»; *Zákány Gyula* szerint azért törlendő e rendelkezés, «mert nem a magyar karakternek, természetnek megfelelő ez a kötelező spicli-rendszer, feljelentőrendszer; ez... tág teret nyit arra, hogy egyesek szomszédaiknak, ellenfeleiknek a legnagyobb kellemetlenséget okozzák»; *Bárczy István* főleg azért tartja aggályosnak e szakaszt, mert «ad absurdum lehet vinni azt, hogy ha valaki a sajtóban izgat ilyen szervezkedésre, akkor büntetés terhe alatt a lap minden olvasójának kötelessége azt feljelenteni». Mindezeknek az aggályoknak alaptalanságát az élet az elmúlt évek során teljesen megcáfolta, amennyiben sem ok nélküli feljelentések nem tétettek, sem a spicli-rendszer nem fejlődött ki. E 3. § már csak azért is megokolt, mert ha a felségsértésnél helyénvaló a Btk. 135. §-a, akkor az államfelforgatás büncselekményeivel kapcsolatban is szükség van arra, főleg annál fogva, mert akinek egyszerű feljelentés útján módjában áll az államot és társadalmat ezeknek létét fenyegető veszélytől megmenteni s ezt nem teszi, az oly mulasztást követ el, mely büntetést érdemel.

A feljelentés elmulasztásának vétsége ú. n. *tiszta mulasztási deliktum*. Az *elkövetési cselekvés* a feljelentés jogi kötelességével szemben tanúsított *egyszerű passzivitás*. A jogi kötelesség — mely a tettesnek vagy részesnek hozzátartozóin (Btk. 78. §), valamint a mozgalom részesein (Átv. 3. § 1. bek.) kívül (v. ö. erről alább

97. l.) — *mindenkit* terhel, arra kötelez, hogy ha bárki 1. államfelforgató mozgalomról stb. 2. hitelt érdemlő tudomást szerez, tartozik erről 3. a hatóságnak, 4. mihelyt lehetséges, 5. jelentést tenni. A vétség törvényes fogalmának elemei tehát e most említett ismérvekkel egyezők.

1. Az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására vagy megsemmisítésére, különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának létesítésére irányuló mozgalom vagy szervezkedés (röviden **államfelforgató mozgalom**) fogalmáról már fennebb részletesen szóltam (v. ö. fent 39. l.).

2. **Hitelt érdemlő tudomásszerzés** forog fenn, amikor valaki oly adatok alapján értesült a mozgalomról, amelyeknek valószínűsége felől nem kellett kétségekednie. Az egyszerű mende-monda, híresztelés, pletyka semmiesetre sem nyújt oly tudomást, mely hitelt érdemlő (ugyanígy *Perjéssy*, i. m. 105. l.). A megbízhatatlannak látszó híresztelés valóságáról nem tartozik senki meggyőződést szerezni; erre nem terjed ki a 3. §-ban előírt köteletség (helyesen *Isaák*, *Zsebk.* 548. l.). In concreto természetesen csak a fennforgott körülmények figyelembevétele és mérlegelése mellett döntheti el a bíróság, vajjon hitelt érdemlő volt-e a tudomás vagy sem.

Hitelt érdemlő tudomásszerzésnek minősítette a *Curia*: midőn vádoltak a veszélyes mozgalomról a kezdeményezőkkel való ismeretség, továbbá a «Kommun» című hírlap és a «Májusi üzenet» című kommunista felhívás kézhezvétele útján értesültek (*Bjogi dtár*, 18. k. 30. l.).

3. A jelentést a **hatóságnak** kell tenni (a Btk. 135. §-a felsőbb-séget említ, amelyen azonban szintén bármiféle hatóság vagy hatósági közeg értendő). A hatóság fogalmára v. ö. 1914: XL. t.-c. 1. §-át. Egyebekben, hogy a feljelentés miként s mily hatóságnál teendő, erre vonatkozóan a Bp. 87—92. §-ai irányadók.

4. A feljelentés kötelessége ugyan a hitelt érdemlő tudomásvétel időpontjától terhel, annak mégis csak attól fogva kell eleget tenni, **mihelyt lehetséges**. Szemben a Btk. 135. §-ával, mely a feljelentés elmulasztásánál akkor büntet, midőn a mulasztó olyan időben vesz hitelt érdemlő tudomást arról, hogy felforgató elkövetése céloztatik, *midőn annak megakadályozása még lehetséges*, itt a mulasztással tulajdonképpen a tudomásszerzést követőleg azonnal el van követve e cselekmény, hacsak nem volt a jelentéstétel lehetősége kizárva. Ez az ismérv meglehetősen bizonytalan jellegű (v. ö. *Finkey*, i. m. 185. l.), de viszont adott esetben

a bíróság a körülményekből mindig meg fogja állapíthatni: fennforgott-e a jelentéstétel lehetősége vagy sem. E helyütt figyelmeztetni kívánok arra, hogy nemcsak tárgyi akadályok zárhatják ki a lehetőséget (pl. a tudomást szerzőt a mozgalom vezetője lezárja, — a tudomást szerző oly beteg, hogy nincs módjában a hatósághoz fordulni, — a hatóság hivatali helyiségében nincs senki stb.), hanem szubjektíve ható körülmények is (pl. a tudomásszerzőt fenyegetéssel kényszerítik a feljelentés mellőzésére, mikor is a Btk. 77. §-a alapján is mentesül; ha azonban a fenyegetés közvetlen hatása alól szabadulva sem tesz jelentést, már büntetendő).

5. A köteleesség a **jelentéstételre** szól. A jelentés *alakja* tárgyában a törvény semmit sem ír elő; nem kell részletes, írásbeli, a mozgalom pontos helyét vagy az abban résztvevő összes személyek nevét, kilétét felölelő jelentés (nyomozásra a tudomást szerző nincs kötelezve); *tartalmilag* elég mindannak közlése, amiről a tudomást szerző értesült. A félrevezető jelentéstétellel természetesen nem tesz eleget a tudomást szerző köteletségének, sőt ily esetben eshetőleg tevékeny résztvevőként büntetendő. Minthogy a törvény csak a mozgalom vagy szervezkedés tekintetében kötelez jelentéstételre, ha az ily tartalmú jelentés megtétele, a tudomást szerző eleget tett köteletségének s nem büntethető az Átv. 3. §-a alapján, holott sem arról, hogy fegyverek stb. szereztettek be (Átv. 1. § 3. bek.), sem arról, hogy a mozgalommal összefüggően és céljára büntett vagy vétség követtetett el (Átv. 2. §), illetve ily célokról is szó van.

Akinek a feljelentés a Bp. 87. §-a alapján jogi kötelessége, az, ha mulaszt, nem az Átv. 3. §-a alapján felel, hanem a körülményekhez képest vagy mint tevékeny, illetve egyszerű résztvevő felel az Átv. 1. vagy 2. §-a alapján, vagy a bűnszegedi (Btk. 69. § 2.) felelősség alá esik (v. ö. *Isaák*, *Zsebk.* 549. l.).

3. Az államfelforgatásra irányuló izgatás vétsége.

1. A *Min. Ind.* szerint: Ama cselekmények közül, amelyek a mozgalom vagy szervezkedésen kívül vagy azzal össze nem függően a legközvetlenebbül veszélyeztetik a fennálló törvényes rendet, elsősorban számolni kell a törvényes rend elleni izgatással és lázítással. Az ily cselekmények egyes esetekben a Btk. 172. és 173. §-ai alapján volnának büntetés alá vonhatók; e §-ok azonban egyrészt nem ölelik fel a figyelembe veendő összes eseteket, másrészt pedig csak arra az esetre terjednek ki, midőn az izgatás vagy lázítás «gyülekezeten, nyilvánosan» követtetett el. Ezt a hiányt van hivatva pótolni a javaslat 8. §-a, melynek szóhangzata szerint:

Aki az 1. §-ban említett mozgalmon vagy szervezkedésen kívül áll, vagy azzal össze nem függően az állam vagy a társadalom fennálló törvényes rendje ellen olyan körülmények között izgat vagy lázít, hogy abból jogellenes cselekmények vagy a fennálló törvényes rendre egyébként hátrányos következmények származhatnak, büntetést követ el és öt évig terjedhető börtönnel, ha pedig a cselekményt sajtó útján vagy egyébként nyilvánosan követte el, tíz évig terjedhető fegyházzal büntetendő. Abból a tényből kiindulva, hogy a legveszélyesebb izgatásokat és lázításokat éppen nem nyilvánosan, sőt leggyakrabban csak igen szűk körben, gyakran négy szemközti, de rendszerint egymás után többeknek befolyásolásával szokták elkövetni, a javaslat a büntethetőséghez nem kívánta meg, hogy a cselekmény nyilvánosan kövessék el, de számolni akart viszont azzal a ténnyel is, hogy előfordul a fennálló törvényes rendnek izgató és lázító szavak kíséretében történő bírálata oly körülmények között, amidőn a fennálló törvényes rend felforgatásának vagy megsemmisítésének nemcsak a célzata hiányzik, de azt annak folytán jogszerelem nem is érheti, oly kritérium felvételét tartotta szükségesnek, amely az ily jószándékú vagy legalább is veszélytelen cselekményeknek büntetés alá vonását kizárja. A javaslat nem választhatta azt a megoldást, hogy a törvényes rend felforgatására vagy megsemmisítésére irányuló oázatot tényálladási elemmé tegye, mert ebben az esetben a bizonyítás nehézsége következtében a legveszélyesebb bűncselekmények kicúszhatnának a méltó büntetés alól, hanem elégségesnek tartotta az érintett célból a bűncselekmény tényálladáskába annak felvételét, hogy az izgatásnak, illetve lázításnak olyan körülmények között kell történnie, hogy abból jogellenes cselekmények vagy a fennálló törvényes rendre egyébként hátrányos következmények származhatnak. Az Igazságügyi Bizottság bár annak a nézetnek adott kifejezést, hogy büntetőtörvénykönyvünknek az izgatásra vonatkozó rendelkezései módosításra szorulnak, a javaslat 8. §-ában tervezett rendelkezést a politikai szabadság szempontjából mégis veszedelmesnek tartotta s ennél fogva annak teljes mellőzését javasolta. A Nemzetgyűlés tárgyalása során Turi Béla kifejti, hogy a bolsevizmus veszedelmét és lényegét abban látja, hogy általában forradalmosítja a lelkeket és előkészíti a talajt az állam és társadalom erőszakos felforgatására. Minthogy az erre vonatkozó intézkedés hiányzik a törvényjavaslathól, az 5. § első bekezdése gyanánt azt a módosítást ajánlja, hogy vétessék fel a következő szöveg —, mely azután változatlanul törvény erejére is emeltetett:

«Aki az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatását vagy megsemmisítését, különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos úton való létesítését követeli, erre izgat vagy mást felhív, vétséget követ el és három évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

2. Az Átv. 5. §-a első bekezdésében meghatározott törvényes fogalom, mely röviden államfelforgatásra irányuló izgatás vétségének nevezhető, a Btk. izgatási fejezetét (VI. fejelet kiegészíti,) amennyiben mintegy átfoglalja és egybeolvasztja a Btk. 172.

§-ában körülírt politikai és társadalmi izgatás fogalmait s kiemeli ezek köréből azt a legveszedelmesebb esetet, mely kihatásában az állami és társadalmi rend teljes felforgatására és illetőleg valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos létesítésére irányul. A Btk. 172. §-a inkább a részlettámadásokkal szemben nyújt védelmet, amikor a törvény stb. elleni engedetlenségre való egyenes felhívást, az osztály, nemzetiség, hitfelekezet, tulajdon és házasság elleni izgatást bünteti, — az Átv. 5. §-ának 1. bekezdése pedig az állam és társadalom egészét érő támadások visszaszorítását tűzi ki célul s épp ezért nem kívánja meg a törvényes fogalom elemeként sem a nyilvánosságot, sem a gyülekezeten stb. történt elkövetést, szóval, szemben a Btk. 172. §-ával: szélesebb körre terjeszti ki az izgatás fogalmának területkörét.

3. Az államfelforgatásra irányuló izgatás alanya, elkövetője bárki lehet, mégis már itt felemlítem, hogy ha valaki az 5. § 1. bekezdésébe beilleszkedő tényálladék létrehozásával egyben az 1. vagy éppen a 2. § alá eső tényálladékot is megvalósítja (a mozgalomnak kezdeményezője, vezetője, tevékeny résztvevője vagy előmozdítója), úgy tekintettel arra, hogy az 5. § 1. bekezdésében meghatározott izgatás lényegileg előkészítő cselekménye, illetve kísérlete a mozgalom vagy szervezkedés során való büntetendő közreműködésnek: a konzumpció esetével (v. ö. Tank. I. k. 489. 1.) állunk szemben s így a látszólagos törvényhalmazat szabályai szerint csak az Átv. 1., illetve 2. §-a alkalmazandó.

4. A szóbanforgó izgatás jogi tárgya az állam és társadalom törvényes rendje (v. ö. fent 19. 1.), illetőleg az a közérdek, hogy az állam keretén belül élő társadalmi osztályok harmónikusan helyezkedjenek el egymás mellett s az összhangot és ebből folyó együttműködést és egymást-támogatást ne zavarja meg egyik vagy másik osztálynak hatalmi túlkapása, kizárólagos és tehát a többinek rovására érvényesülő uralma.

A jogtárgy kérdésében idevág a Curianak következő ítélleti megállapítása, mely egyben finoman különbözteti meg az Átv. 5. §-ában védett jogtárgyat a Btk. 172. §-ának 2. bekezdésében védelembe vett jogtárgytól: A 172. § 2. bekezdése szerinti izgatásnak jogtárgya a tulajdon és házasság jogintézményein kívül az államon belül élő egyes társadalmi osztályok, nemzetiségek vagy hitfelekezetek közötti békés egyetértés; az Átv. 5. §-ában meghatározott bűncselekménynél pedig a jogtárgy maga az egész állam és annak egész társadalma (Bjt. 79. k. 145. 1.).

5. Az elkövetési cselekvés az államfelforgatás, illetve az osztályuralom követelése, az erre izgatás, illetőleg másnak erre felhívása.

Mind a három elkövetési mód oly *nyilatkozat* formájában történik, mely túlmegy a szólás- és sajtószabadság alapjogai által biztosított korlátokon s nem éri be az egyszerű ismertetéssel, elméleti okfejtéssel, tárgyilagos bírálattal, hanem az értelmi meggyőzésnek jogilag megengedett területéről lesiklik, s az érzelnek világában kíván oly visszhangot kelteni, mely aktivitásra ösztönöz és jogsértő, illetőleg jogveszélyeztető cselekményekben robban ki, vagy ilyeneknek elkövetésére hangol. A fennálló állami és társadalmi rend hibáinak kimutatása, valamely társadalmi osztály túlkapásainak megállapítása és hibáztatása, a létező visszaélések megszüntetésére, állami és társadalmi intézmények közül észlelhető fogyatékoságok kiküszöbölésére, hiányok pótlására, általában a közélet tökéletesítésére irányuló törekvés, ha oly nyilatkozatok során nyilvánul meg, mely a törvényes úton való orvoslást kívánja és tehát nem az érzelmelek felkorbácsolásával, hanem az értelemre hatva igyekszik a haladás útjait megnyitni, nemcsak nem tiltott, illetőleg büntetendő cselekmény, hanem egyenesen szükséges a szociális előrefejlődés szempontjából. Épp ezért nincs is modern kultúrállam, mely visszazoritani vagy akár csak korlátozni is kívánná a reformeszmék elterjesztésének zavart, felfordulást nem keltő módzatait. Ám az ily eszmeirányzatoknak, tanításoknak forradalmasító, a törvényes út elhagyása mellett való érvényesítése nyilván oly fellépés, mely már gyökereiben, tehát már akkor elfojtandó, amikor még csak a kedélyekre hatni kívánó nyilatkozatok formájában valósul meg. Az Átv. 5. §-ának 1. bekezdése csak ezt a vészhozó vagy -hozható cselekvést tiltja és bünteti, midőn csupán az állam és társadalom törvényes rendjének *erőszakos* felforgatását vagy megsemmisítését, különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának *erőszakos úton* való létesítését követelő, erre *izgató* vagy mást *felhívó* nyilatkozatot pönalizálja.

A követelés, izgatás, felhívás egymástól csupán árnyalatilag különböző cselekvések. *Követel* az, aki nyilatkozatában jogot hangoztat, ki azt vitatja, hogy az államhatalom képviselőinek kötelességük megtenni, megadni azt, ami a kívánság tárgya, — aki a kifejezésre juttatott cél elérésére kényszereszközökkel törekszik. *Izgat*, aki kiváltképpen és elsősorban hangulatot, kedélyhullámzást, érzelmi felháborodást kíván nyilatkozatával teremteni s nem értelmi meggyőzéssel, hanem ellenszenv, gyűlölet felkeltésével igyekszik eszméinek híveket szerezni. *Felhív*, aki nyilatkozatával

felforgatásra, osztályuralom létesítésére ösztökél, oly cselekmények elkövetésére biztat általában, melyek a törvényes út mellőzésével vezetnek vagy vezethetnek erőszakosságokkal vegyes felbomlásra (v. ö. *Perjéssy*, i. m. 114. l.).

A követelés, izgatás, felhívás fogalmi ismérveit magán hordó nyilatkozatnak további kellékekkel nem kell bírnia. Teljesen közömbös, vajjon szóval, írásban, sajtó útján, jelképes cselekvéssel, — telefonon, fonográflemez, film, rádió használatával történt-e az, — aminthogy nem kell, hogy az nagyfokú nyilvánosság mellett (v. ö. Tank. II. köt. 70. l.): gyülekezeten, irat vagy nyomtatvány terjesztésével vagy közszemlére kiállításával történjék. Elég a személytől-személyig menő, négy szemközötti nyilatkozat is (v. ö. *Isaák*, Zsebk. 550. l.).

Ezek az elvek és szabályok a *Curia* gyakorlatában is ismételtelen kifejezésre jutottak. Így kimondotta a *Curia*, hogy az Átv. 5. §-ában körülírt vétség tényálladékát valósítja meg, ki magát nyilvánosan a kommunizmus hívének vallja s azzal fenyegetődik, hogy a rendszer visszatérése esetén az urak és papok kiirtásában részt vesz (Bjt. 75. k. 30. l.); kimondotta továbbá a *Curia*, hogy azokból a tényekből, melyek szerint vádlott a mai rendszer ellen hangosan kifakadva azt mondotta: «nekem nem tetszik ez az állapot, lesz még ez másképp is, leszek én még Mezőhegyesen jószágigazgató», továbbá, hogy azután amikor A. A. a magyar himnuszt gyalázó módon akként énekelte el: «Isten áldd meg a magyart tetűvel és bolhával» s e miatt a jelenlevők által leintetvén, azt mondotta, hogy ha 25 évre lecsukják is, akkor is nem a magyar himnuszt az ő himnusza, hanem a proletárhimnuszt, mire úgy ő, mint a vele együtt jelen volt A. A. a «Föl, föl, ti rabjai a földnek» kezdetű kommunista indulót énekeltek el, vádlott is kijelentette, hogy ez az ő himnusza: helyesen állapították meg az alsóbbfokú bíróságok vádlott terhére az Átv. 5. §-ának 1. bekezdésében meghatározott vétséget, és pedig egyebekben kívül is azért, mert a mezőhegyesi állami birtok jószágigazgatói állása a törvény értelmében tudományos képeítéséhez van kötve, hogy tehát vádlott szításmester mezőhegyesi jószágigazgató lehessen, az csak az állami és társadalmi rendet erőszakosan felforgató kommunizmus uralomra jutása esetén valósulhatna meg (Bjt. 76. k. 30. l.); a *Curia* helyes megállapítása szerint: a nyilvánosság, úgyszintén az egyenes felhívás, a közvetlen cselekvésre való izgatás az Átv. 5. § 1. bekezdése szerinti izgatásnak nem eleme; az első bekezdés szerinti egyszerű izgatás már azáltal is megvalósul, ha a tettes valamely erőszakos cselekmény hangoztatásával oly helyzetet vagy hangulatot teremt, mely alkalmas lehet másokban is ily erőszakos felforgató cselekmények elkövetésének eszméjét felkelteni, vagyis az Átv. 5. § 1. bekezdése esetében a befejezettséghez elegendő, ha az izgatás a felforgató szándék felkeltésére alkalmas (Bjt. 77. k. 59. l.); vádlott az Átv. 5. § 1. bekezdésbe ütköző vétségben mondatott ki bűnösnek, mert a «Föl, föl, ti rabjai a földnek, Föl, föl, te éhes proletár» kezdetű kommunista himnuszt énekelte, mert köztudomású tény, hogy a szóbanforgó dal

(Internacionálé) a kommunistáknak himnusza, amely a proletárokat az uralkodó társadalmi rendnek erőszakkal való elpusztítására és a világnak nemzetközivé tételére, végeredményben tehát az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására hívja fel; a volt ú. n. magyar tanácsköztársaságnak ez a dal hivatalos himnusza volt s aki azt most nyilvánosan énekli: az a tanácsköztársasággal való eszmei közösségének vagyis kommunista-érzelmeinek ad kifejezést, s éppen ezért ennek a dalnak éneklése alkalmas arra, hogy a lakosságnak a volt tanácsköztársaság eszmei által megfertőzött lelkiületű részét izgassa s az ú. n. tanácsköztársaság visszaállítására buzdítsa, ami a közismert kommunista-programm szerint csakis az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatása révén valósulhat meg (Bjt. 77. k. 181. l.); vádlott azt kiáltotta: «Éljen Kun Béla»; a Curia szerint e cselekmény kimeríti az Átv. 5. § 1. bekezdése alá eső vétség tényálladékát, mert köztudomású tény, hogy 1919. évben Kun Béla volt az ú. n. tanácsköztársaság elnöke, amely elnökének irányítása mellett a legdurvább erőszakkal rombadöntötte Magyarország ezeréves alkotmányát és megsemmisítette az állami és társadalmi rendet; midőn tehát vádlott, aki teljes tudatában volt Kun Béla ténykedéseinek, ezt, mint ilyen felforgatót, nyilvánosan és tüntetően éltette, ezzel azonosítva önmagát Kun Béla ténykedéseivel, annak nyilvánosan történő éltetésével a jelenlevőket a Kun Béla által képviselt elvekhez való csatlakozásra s ekként az állam és társadalom törvényes rendje ellen izgatta (Bjt. 78. k. 42. l.); egy további esetben, mikor a vádlott nővére lakásán azzal együtt italozva mulatott, miközben sok más nóta mellett az «Internacionálé»-nak nevezett proletárdalt is énekeltek, amit a nyitott ablakon át a házban lakók is hallottak, a Curia felmentő ítéletet hozott, mert azt sem a vád nem állította, sem feltevéséül fel nem merült, hogy vádlottak az Internacionálé nótának elnevelésével az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatását vagy megsemmisítését, különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos úton való létesítését követelték vagy erre másat felhívtak volna; ennél fogva az 1921: III. t.-o. 5. § első bekezdésének ezek a lehetőségei mint elkövetési cselekmények szóba nem jöhetnek; a felhívott törvényhelyen olvasható arra az elkövetési cselekményre pedig, hogy a vádlottak dalukkal az erőszakos felforgatásra izgattak, jogilag viszont azért nem lehet következtetni, mert a kérdéses proletárdal megfelelő körülmények között alkalmas ugyan a rendfelforgató készség felkeltésére, de alkalmatlan akkor, ha azt két mulatozó, italos ember össze-vissza dalolás közben lármazza el, amikor sem szövege, sem dallama nem tüzel föl, nem ingerel, legfeljebb a lárma miatt való jogos felháborodás formájáig (Bjogi dtár, 16. k. 95. l.); vádlott mások előtt azt a kijelentést tette, hogy «ha még egyszer kitörne a forradalom, én lennék az első forradalmár»; e kijelentés a Curia szerint nem állapítja meg a vádbeli bűncselekmény tényálladékát, mert igaz ugyan, hogy vádlott fenti kijelentése által forradalmi érzületéről tett tanúságot s ez az érzület hazafiatlan és mindenképpen elítélendő, azonban az 1921: III. t.-o. 5. §-ában említett bűncselekmény, nevezetesen pedig e szakasz első bekezdésében említett izgatás által elkövetett vétség megállapítására az ilyen érzületéről tanúságot tevő pusztán kijelentés egymagában még nem nyújt törvényes alapot; a szóbanforgó izgatás megállapításához olyan kijelentések

szükségesek, amelyek egyrészt az állam és társadalom jelenlegi rendjével szemben a gyűlölet, de legalább is az elégedetlenség keltésére alkalmasak, másrészt pedig egyúttal arra is irányulnak, hogy az ezen rend erőszakos felforgatásának gondolatát, a felforgató eszmék magvát mások lelkében elhínták, vagyis a lelkeket forradalmosítsák; vádlott kijelentése csak annyit tartalmaz, hogy ő forradalom esetében milyen magatartást fog tanúsítani, ez a kijelentés azonban még nem alkalmas arra, hogy másokat izgasson arra, hogy az állam és társadalom rendjét erőszakosan felforgassák (Bjogi dtár, 19. k. 124. l.); az elkövetési cselekmény nézőszögéből is élesen határolja el a Curia az Átv. 5. § 1. bekezdésébe ütköző izgatás a Btk. 172. § 2. bekezdése alá eső izgatástól, mondván, hogy: a 172. § 2. bekezdése szerinti izgatás elkövetési cselekvése a gyűlöletre és illetve a tulajdon vagy házasság jogintézménye ellen való izgatás, addig az Átv. 5. § 1. bekezdése szerinti izgatásnál az elkövetési cselekmény az egész államot és annak egész társadalmát érintő törvényes rend erőszakos felforgatásának vagy megsemmisítésének és különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralma erőszakos úton való létesítésének követeléséből, erre való izgatásból és felhívásból áll. Kijelentésének első részében vádlott szidta és támadta a grófokat, bárókat és általában a társadalom vezető osztályát azért, mert azok szerinte nem teljesítik köteleességüket; ez a tényállás kimeríti a Btk. 172. §-ának 2. bekezdésében foglalt társadalmi osztályok elleni izgatás összes ismérveit, mert ezek a kijelentések a Curia megismerése szerint is alkalmasak voltak arra, hogy a jelenvoltakban gyűlöletet keltsenek az említett vezető társadalmi osztályokkal szemben. Folytatólag azonban vádlott éltette és dicsőítette a kommunizmust is és oly proletárdalt énekelte, amelyben a «bursujok», tehát az egész művelt társadalom levezetéséről, a proletárok véráldozatáról és a tőke megsemmisítéséről volt szó; ebből pedig viszont az tűnik ki, hogy vádlott a jelenvoltak előtt, akik szintén nagyjából a munkásosztályhoz, az ú. n. proletárokhoz tartoznak, az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására vagy megsemmisítésére, valamint a proletárok kizárólagos uralmának erőszakos úton való létesítésére is izgatott, mert az értelmi osztály levezetésének, a proletárok véráldozatának és a tőke megsemmisítésének hangoztatása mellett a kommunizmus éltetése és dicsőítése ugyancsak proletárok előtt és még hozzá választási izgalom közepette a Curia megismerése szerint az 1921: III. t.-o. 5. § 1. bekezdésében meghatározott és ott részletezett cselekvésre való izgatás fogalmát s ekként a hivatkozott törvényhelyben foglalt vétség összes tényálladéki elemeit kimeríti; a Curia anyagi halmozatot állapított meg (Bjt. 79. k. 146. l.); vádlott itt az állapotban a proletárdiktatúrát éltette; a Curia a következő megokolással büntetett: vádlott azért, hogy az ú. n. proletárdiktatúrát éljenze, nemcsak azzal való együttérzésének, hanem annak is kifejezést adott, hogy annak visszaállítását is kívánatosnak tartja és így annak visszaállítására izgatott, noha tudatában kellett lennie annak, hogy az ú. n. tanácsköztársasági rendszer csak a jelenleg uralkodó állami és társadalmi rend erőszakos felforgatása útján létesülhet (Jogi Hírlap, 1928. máj. 6-i szám); az izgatás — úgy mond a Curia — csak akkor létesül, ha a tettes oly nyilatkozatokat tesz, amelyek alkalmasak lehetnek arra, hogy a hallgatóság lelkiületét, indulatait, akarat-elhatározását

az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatása vagy megsemmisítése gondolatának megnyerjék, e gondolat irányában tereljék; a vádlottnak az a nyilatkozata, hogy «Kun Béla és Károlyi már a határon van, lesz még más világ is», tanuságot tesz ugyan arról, hogy vádlott — ha nyilatkozata komoly volt — kommunista-érzelmű egyén, aki nincs megelégedve a jelenlegi társadalmi renddel s ennek megváltoztatását hiszi és reményli, azonban ebben a nyilatkozatban arra való izgatás, hogy a 3–4 főnyi hallgatóság a jelenlegi állami és társadalmi rendet erőszakosan forgassa fel vagy semmisítse meg, nincs, sőt abból egyáltalában hiányzik a hallgatóságnak bizonyos aktivitásra való reábirása vagy az erre való törekvés és erre az előzményekből sem lehet következtetni: vádlott felmentetett (Bjt. 79. k. 145. l.).

6. Az állam ellen irányuló izgatás vétségének kísérlete elvileg van kizárva, mert az elkövetési cselekvés, azaz a követelés, izgatás vagy felhívás egymagában — tekintet nélkül arra, volt-e eredménye — megállapítja a befejezettséget (ugyanígy *Finkey*, i. m. 180. l.; *Degré*, Zsebk. 658. l.; *Perjéssy*, 116. l.).

A *Curia* szerint is: a befejezettséghez elegendő, ha az izgatás és felforgató szándék felkeltésére alkalmas (Bjt. 77. k. 59. l. és Bjogi dtár 18. k. 46. l.).

7. A részesség mindenik alakja előfordulhat e vétségnél, mikor is az általános szabályok irányadók.

8. A szándékot illetően elég az eredménylehetőség képzete, a kötelességellenesség tudata, s a képzet motiváló, itt legtöbbszőr a cselekvéstől vissza nem tartó ereje.

A *Curia*, midőn vádlott vasúti vendéglőben többek jelenlétében azt kiabálta, hogy ha még egyszer kommunizmus lenne, akkor ő lenne az első kommunista s az urakat mind lefejezné és ezt a papokon kezdené, mert azok a leghunofutabbak, az Átv. 5. § 1. bekezdésére alapította ítéletét, mert az 1921. III. t.-c. 6. §-a szerinti izgatásnak nem alkotóeleme valamely különös izgatási célzat; e §-ban meghatározott izgatásra vonatkozó szándékosságot kimeríti olyan kifejezéseknek tudatos használata, amelyek alkalmasak arra, hogy az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására vagy megsemmisítésére, különösen pedig valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos úton való létesítésére izgaszanak; a kommunista-uralom kétségtelenül csakis az állam és társadalom törvényes rendjének felforgatásával állítható vissza; aki tehát e felforgató rendszer visszatérése esetén az urak és a papok kiirtásában résztvesz, az annak a kívánságának ad kifejezést, hogy az ú. n. proletárosztály kizárólagos uralma erőszakkal állíttassék vissza, ezzel pedig olyan kijelentést tesz, mely alkalmas arra, hogy ezen állam- és társadalomellenes felforgató irányzat mellett izgasson (Bjogi dtár 15. k. 118. l., Bjt. 75. k. 30. l.), midőn az itales, mulatozó, rendületlenül mindenfélét éneklő vádlottaknál kérdéses volt, gondoltak-e arra, hogy proletárdaluk izgat, belélták-e, hogy e dal az

adott viszonyok között esetleg alkalmas lehet arra is, hogy az állami és társadalmi rend ellen másokat felizgasson, — minthogy a tényállásban erre biztos válasz nem volt, a *Curia* felmentő ítéletet hozott (Bjogi dtár, 18. k. 95. l.).

9. A halmazat kérdése különösen a Btk. 172. §-ával kapcsolatban merülhet fel. Tekintettel arra, hogy a 172. §-ban meghatározott izgatás jogtárgya nem azonos az Átv. 5. § 1. bekezdésében körülírt izgatás jogtárgyával (v. ö. fent 72. l.), e két jogtárgyat sértő nyilatkozatok külön, egymással anyagi halmazatban álló vétségeket állapítanak meg (ugyanígy a *Curia*, v. ö. Bjt. 79. k. 146. l., v. ö. fent 77. l.).

10. Az államfelforgatásra irányuló izgatás vétségének büntetése: három évig terjedhető fogház (Átv. 5. § 1. bek.), továbbá hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése, valamint kiutasítás, illetve kitiltás (Átv. 9. §). Mellékbüntetésként, illetve a fogházat helyettesítő büntetésként pénzbüntetés kiszabása is helyt foghat az 1928. X. t.-c. vonatkozó rendelkezései alapján.

A bűnösségi körülmények mérlegelése során kimondotta a *Curia*, hogy vádlott magasabb életkora nem enyhítő, mert a magasabb életkor éppen fokozottabb mérvű önuralomra s az indulatok megfékezésére kell hogy képesítsen (Bjt. 75 k. 31. l.).

11. *De lege ferenda* börtönnel büntetendő büntetté volna e vétség átminősítendő, sőt a lavina-felelősség (v. ö. fent. 66. l.) elvének itt is érvényesülést lehetne biztosítani olyképp, hogy fegyházzal kellene büntetni az izgatót, ha a felhívásnak bárminő megállapítható sikere volt.

4. Az államfelforgató bűncselekményre irányuló egyenes felhívás.

1. Az államfelforgató bűncselekményre irányuló egyenes felhívás vétségének törvényes fogalmát az Átv. 5. § 2. bekezdése imígyen határozza meg: Aki az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására vagy megsemmisítésére, különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos létesítésére irányuló bűncselekmény elkövetésére nyilvánosan vagy több — habár nem együtt levő — személy előtt egyenes felhívást intéz, vétséget követ el és öt évig terjedhető fogházzal, ha pedig a bűncselekményt elkövették, felbujtóként büntetendő.

A törvénynek e rendelkezése a Min. Javaslát 9. §-ából származott le; a 9. § így hangzott: Aki az 1. §-ban említett mozgalmon vagy szervezkedésen kívül vagy azzal össze nem függően az 1. §-ban megjelölt célból bűncselekmény

elkövetésre nyilvánosan egyenes felhívást intéz, ha a bűncselekményt elkövetők: felbujtóként, ha pedig a felhívás eredménytelen maradt: öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő. A Min. Indokolás szerint: Rendkívül súlyos és közvetlen veszélyt rejt magában a fennálló törvényes rendre annak oly megtámadása is, ha valaki — bár mozgalom vagy szervezkedés fennforgását kimutatni nem is lehet — nyilvánosan arra hív fel mást, hogy az állam és társadalom fennálló törvényes rendjének felforgatása vagy megsemmisítése céljából valamely bűncselekményt kövessen el. Az ily felhívás megtorlására a Btk. 171. §-a nem tekinthető eléggé hatályosnak, mert a felhívásnak csak arra az esetére terjed ki, amely nemcsak nyilvánosan, hanem egyszersmind gyülekezeten is történt, holott kétségtelen, hogy az ily felhívás akkor is végzetes következményekkel járhat és elvileg éppen olyan veszélyes, ha gyülekezeten kívül történt nyilvánosan. Hiányos a Btk. 171. §-ának rendelkezése azért is, mert abban az esetben, ha a felhívás eredménytelen marad, a büntetés mértékét két évig terjedhető államfogházban és pénzbüntetésben, tehát aránytalanul enyhén állapítja meg. Az Ig. Bizottság indokoltnak tartja ezt a rendelkezést s azt az új 5. §-ba fel is vette, de szükségesnek látta a tényálladék szorosabb meghatározását, egyúttal pedig a büntetést az öt évig terjedhető fegyházzal öt évig terjedhető fogházra szállította le. Így az Ig. Bizottság szövegezése szerint az 5. § következőleg hangzott: *Aki az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására vagy megsemmisítésére irányuló bűncselekmény elkövetésére egyenes felhívást intéz, vétséget követ el és öt évig terjedhető fogházzal, ha pedig a bűncselekményt elkövették, felbujtóként büntetendő.*

A Nemzetgyűlés tárgyalásai során *Rassay Károly* főleg azért kifogásolja e szakaszt, mert az nem ad támpontot arra nézve, hogy az egyenes felhívás mily értelemben magyarázandó s hogy azon a büntetőtörvénykönyvből merített fogalmat kell-e értetni (Btk. 171. §), vagy pedig az ú. n. csábítás fogalmát, amikor az négy szemközött, a nyilvánosság kizárásával történt. *Rassay* a javasolt szövegből azt olvassa ki, hogy «itt nem a nyilvánosság előtt végbemenő szervezkedéseket, az állam elleni bűncselekményeket kívánják büntetni, hanem igenis egészen a magánérinkezésig lenyúlólag még a kezdeményezést, még a gondolatot is el akarják fojtani». *Pető Sándor* is az ellen emel szót, hogy az Ig. Bizottság az eredeti javaslatban megvolt «nyilvánosan» kifejezést elhagyta. *Pető* szerint: A belső meggyőződést nem ítélni el a bírónak. A bírónak csak akkor ítélni lehet ember felett, amikor a meggyőződése külsőleg kifejezésre jut és az társadalom- vagy államellenesen nyilvánul meg és veszélyes. Ha valakit büntetni akarunk azért, mert belső meggyőződése van, amit legfeljebb megszűg a szomszédjának, az igen veszedelmes irányzat volna. Az államnak és társadalomnak nincs is szüksége ilyen védelemre; az államnak, a társadalomnak és a rendnek arra van szüksége, hogy senki nyíltan, hatályosan fel ne lázadhasson az állami és társadalmi rend ellen, az egyenjogúság s az osztályok közötti testvéri egyetértés ellen. Minthogy ez félreértésekre adhat okot és veszedelmes gyakorlat fejlődhetik belőle, mert üldözöbe vehetnek olyan emberek, akik egymás között barátságos eszmét cserélnek, javasolja a «nyilvános» kifejezés felvételét. *Tomcsányi Vilmos Pál* igazságügyminiszter kijelenti, hogy: azért tartjuk ezt a rendelkezést jelenlegi szövegében szükségesnek, mert a múltnak

tapasztalatai éppen arra engednek következtetni, hogy ezek az izgatások, felhívások nem nyilvánosan, hanem négy szemközött történnek, és csak akkor fogunk tulajdonképpen valóban eredményesen védekezni ezen cselekmény ellen, ha azt a megszorító rendelkezést, amit a büntetőtörvénykönyv az izgatásoknál általában fenntart, ezeknél a cselekményeknél elimináljuk. *Bárczy István* a budapesti ügyvédi kamara álláspontját ismertette arra utal, hogy az 5. § tág teret nyit a hamis vádaskodásnak és az agent provocateur-kódésnak, ezért a szakasz oly módosítását ajánlja, mely szerint az egyenes felhívásnak többek jelenlétében kell történnie, hogy a paragrafusban foglalt tényálladékot kimerítse. A cselekmény veszélyességére való tekintettel a «nyilvános» kritérium elhagyása ellen nem emel kifogást. A részletes vita során *Örffy Imre* indítványozza, hogy az «elkövetésre» szó után szűzassanak be a következő szavak: «nyilvánosan vagy több, habár nem együtt levő személy előtt»; ez tudniillik a bűncselekmény elkövetésére való felhívás, s ez indítványával azt akarja elérni, hogy ez a felhívás akkor büntetendő, ha nem történik egyes személyek előtt, hanem legalább is nyilvánosan, vagy több személy jelenlétében. *Tomcsányi igazságügyminiszter* hozzájárul *Örffy* indítványához. A Nemzetgyűlés erre (*Apponyi Albert* javasolta beszúrással) törvény erejére emelte a mai szöveget.

2. Az államfelforgató bűncselekményre irányuló egyenes felhívás vétsége lényegileg a Btk. 171. §-ában meghatározott nyilvános és egyenes felhívás vétségének tágító irányban továbbfejlesztése. A különbség a két törvényes fogalom között abban van, a) hogy míg a Btk. 171. §-ában csak büntett vagy vétség, itt az Átv. 5. § 2. bekezdésében bármilyen államfelforgatásra irányuló bűncselekmény (tehát a kihágás is ideértendő) elkövetésére irányuló egyenes felhívás büntetettik, b) hogy míg ott csak az a felhívás esik büntetés alá, mely gyülekezeten, nyilvánosan, szóval vagy nyomtatvány, irat, képes ábrázolat terjesztése vagy közszemlére kiállítása által történt, itt elég, ha az nyilvánosan vagy több — habár nem együtt levő — személy előtt ment végbe.

3. Az egyenes felhívás vétségének alanya bárki lehet, amennyiben azonban a felhívás az államfelforgató mozgalom kezdeményezésének stb. tényálladékát is megvalósítja, úgy — feltéve, hogy a felhívás a mozgalommal vagy szervezkedéssel összefüggően és annak céljára történt, — amennyiben a felhívásban megjelölt bűncselekmény nem követtetett el, az Átv. 2. §-a első bekezdésének 4. pontja alkalmazandó, amennyiben pedig a kérdéses bűncselekmény elkövetett, a 2. § megfelelő pontjára alapítandó az ítélet; — ha viszont a felhívás az államfelforgató mozgalmon vagy szervezkedésen kívül vagy azzal össze nem függően történt, úgy eshetőleg az Átv. 1. §-a alkalmazandó; az 1. § 2. bekezdésének az 5. § 2. bekezdésével való találkozása esetén mindig ez utóbbi

alkalmazandó, mert itt öt évig, amott három évig terjedhető fogház a büntetés (v. ö. *Isaák, Zsebk.* 550. l.).

4. Az egyenes felhívás vétségének jogi tárgya az állam és társadalom törvényes rendje, illetőleg a társadalmi osztályok békés együttéléséhez fűződő közérdek.

Igy a *Curia* is, melynek egyik ítélete szerint az Átv. 5. §-ában meghatározott bűncselekményeknek jogi tárgya maga az egész állam és annak egész társadalma (Bjt. 79. k. 145. l.).

5. Az elkövetési cselekvés az *egyenes felhívás*. Egyenes a felhívás, ha közvetlenül azokhoz van intézve, akiket a tettes az elkövetésre buzdítani kíván (*Curia*: Bjogi Hat. Tára, 4. k. 337.); kell továbbá, hogy a felhívó a bűncselekmény elkövetési módját és tárgyát a felhívottak számára felismerhetően jelölje meg s hogy az ne csupán valamely érzület felkeltésére irányuljon, hanem cselekvésre ösztönözzön (Grill dtár, 14. k. 357. és Bjogi Hat. Tára, 5. k. 488.; v. ö. idevágólag még Tank. II. köt. 73. l.).

A *Curia* újabb gyakorlatában is kifejezésre jut az az elv, hogy az egyenes felhívás: közvetlen cselekvésre való izgatás, tettekre való cselekvőségre való felhívás (Bjt. 77. k. 59. l.).

6. A felhívásnak nyilvánosan vagy több — habár nem együtt levő — személy előtt kell történnie, hogy az Átv. 5. § 2. bekezdése alá legyen vonható. A nyilvánosság mindazokban az esetekben fennforog, amikor a felhívást tartalmazó nyilatkozatról többben tudomást szerezhetnek (v. ö. e fogalomra Tank. II. köt. 70. l. és *Kézikönyv* I. füz. 29. l.); mindenesetre nyilvános a felhívás, ha az gyülekezeten szóval, vagy sajtó útján, irat, nyomtatvány közzétételével, rádió stb. történt. A törvény azonban akkor is büntetni rendeli e cselekményt, ha a nyilvánosságnak most körülírt kelléke hiányzik, de megállapítható, hogy a felhívás több — habár nem együtt levő — személy előtt történt. A több személyen nézetem szerint legalább kettő értendő.

7. A felhívásnak az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására vagy megsemmisítésére, különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos létesítésére (v. ö. idevágólag fent 43. l.) irányuló bűncselekmény elkövetésére kell vonatkoznia.

A kihágás (pl. a Kbt. 38. §-ában meghatározott kihágás) elkövetésére irányuló felhívás is ideesik tehát (a Btk. 171. §-a csak büntettet és vétséget említ). Egyebekben bűncselekményen

az oly cselekmény értendő, melyet a magyar törvény büntetnek, vétségnek vagy kihágásnak nyilvánít, tekintet nélkül arra, hogy a felhíváshoz képest a bűncselekményt hol kellene elkövetni. A felhívás büntetendősége szempontjából közömbös, vajjon a bűncselekményt elkövetők büntethetők-e vagy esetleg személyes ok címén a büntetés alól menekülnek (ugyanígy *Isaák, Zsebk.* 106. l.).

8. Kísérlete az izgatásként minősülő egyenes felhívásnak nincs (v. ö. fent 78. l.).

9. Részesség előfordulhat, mikor is az általános szabályok irányadók.

10. Az alanyi bűnösséget illetően a Btk. 75. §-ához képest szabály, hogy csak a szándékos egyenes felhívás büntetendő (a gondatlanság különben is fogalmilag van kizárva). A szándék itt is az ismert elemekből (eredmény-, illetve eredménylehetőség képzelete, kötelességellenesség tudata s az eredményképzet motiváló, legtöbbször a cselekvéstől vissza nem tartó hatása) áll, mégis e helyütt kell az a célzat is, hogy a megjelölt bűncselekmény az állam és társadalom törvényes rendjének felforgatására stb. irányulóan követtezzék el.

11. Az államfelforgató bűncselekmény elkövetésére irányuló nyilvános és egyenes felhívás büntetése öt évig terjedhető fogház, ha a felhívás eredménytelen maradt (a fogház mellett, illetve helyett pénzbüntetés is kiszabható az 1928: X. t.-c. vonatkozó rendelkezései értelmében); ha azonban a felhívásban megjelölt bűncselekmény elkövetett, úgy a felhívó *felbujtóként büntetendő* (Átv. 5. § 2. bek. második fordulat). Mellékbüntetésként *hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése, továbbá kiutasítás, illetve kitiltás* is kimondandó (Átv. 9. §), sőt ha a cselekmény büntett (ami az 5. § 2. bek. utolsó fordulata esetén fordulhat elő), *vagyoni elégtétel* is megállapítható (Átv. 10. § 1—2. bek.). Itt előfordulhat az a sajtószertű helyzet, hogy a felhívásban megjelölt bűncselekmény és tehát a felbujtó büntetése az eredménytelen felhívásra szabott büntetésnél (öt évig terjedhető fogház) enyhébb [pl. a felhívó azzal a kifejezett célzattal, hogy valamely, a kormány által eltiltott tankönyv, mely kommunista-elvekkkel van tele, tanterv célra használtassék: tanítógyűlésen a tanításához egyenes felhívást intéz; ha e könyv tényleg használatba vétetik, a Kbt. 38. §-ában meghatározott és két hónapig terjedhető elzárással büntetendő kihágásra való felbujtás címén volna a büntetés ki-

szabandó, míg ha a felhívás eredménytelen maradt: a büntetés az Átv. 5. § 2. bekezdésének első fordulata alapján öt évig terjedhető fogház lenne, ami ahhoz a képtelenséghez juttatna, hogy eredmény esetén enyhébb lenne a büntetés, mint akkor, amikor az nem következett be; — ugyanez az anomália áll be abban az esetben is, ha a felhívás államfelforgató mozgalomban való tevékeny részvételre irányul, mert ha e részvétel némelyek részéről megtörtént, az Átv. 1. § 2. bekezdése és a felbujtó büntetését meghatározó jogszabály (Btk. 71. §) szerint a büntetés három évig terjedhető fogház, — ellenkező esetben — ha a felhívás nem vezetett a célba-vett eredményre — öt évig terjedhető fogház]. Ily esetekben természetesen nem a törvény betűszerinti rendelkezése irányadó, hanem a logikai helyesség, és tehát annak a körülménynek figyelembevételével kell a súlyosabb büntetési tételt (öt évig terjedhető fogház) alkalmazni, hogy annak esedékessége magával a felhívással bekövetkezett s így azt csak súlyosíthatja, de nem enyhítheti az eredmény-bekövetkezéshez fűződő súlytöbblet; szóval, ily esetekben az Átv. 5. § 2. bekezdésének első fordulata alapján szabandó ki a büntetés, a második fordulatot megalapozó körülmény (eredmény-bekövetkezés) pedig csak súlyosító körülményként vehető figyelembe.

Az Átv. 5. § 2. bekezdésének második fordulata ugyan csak akkor rendeli a felhívót felbujtóként büntetni, ha «a bűncselekményt elkövették», ám e kifejezésen — látásom szerint — nemcsak a kérdéses bűncselekmény véghezvittsége értendő, hanem büntetés alá eső kísérlete is, mert e helyütt az eredményességen fordul az eshetőleg súlyosabb büntetés alkalmazása s nem a formai bűncselekmény-bevégzettség, már pedig valamely bűncselekmény véghezvitelének büntetés alá eső megkezdése, azaz a kísérlet is eredmény.

12. *De lego ferenda* az eredménytelen nyilvános és egyenes felhívást. fegyházzal büntetendő büntetési rangra volna helyes emelni, mert e cselekményben az állam és társadalom létezésére rendkívüli nagy veszély rejlik.

5. Az antimilitarista izgatás.

1. Ma már teljes objektivitással megállapítható tény, hogy a hazánkban bekövetkezett 1918. évi összeomlás s az ország területének megoszlása annak a defetista mozgalomnak, bujtogatásnak eredménye, mely a harotérről kimerülten visszatérő katonaság fegyelmét megbontotta s az állami és társadalmi rend alappilléreit ledöntötte. Ezekhez képest — figye-

lemmel arra, hogy a Btk. az antimilitarista izgatással szemben nem nyújtott védelmet — teljesen megokolt az Átv. előkészítőinek az a törekvése, hogy az ily rendkívüli veszélyt előidézni alkalmas cselekményekkel szemben a szigorú büntetőjogi megtorlás álláspontjára helyezkedve, azokat megfelelően körülírva és súlyos büntetéssel sújtva: megelőzze, illetve kellő megtorlásnak vesse alá.

A Min. Javaslata 10. §-a idevágólag a következő szöveggel jött a Nemzetgyűlés elé: «Aki a magyar fegyveres erő vagy a belső rend és biztonság fenntartására hivatott egyéb fegyveres szervezet ellen izgat, vagy aki a katonaság intézményét, a katonai fegyelmet, a katonai hatóságok rendelkezését oly módon bírálja, amely a katonai fegyelem megbontására alkalmas, büntetést követ el és öt évig terjedhető börtönnel büntetendő. Aki az első bekezdésben meghatározott cselekményt nyilvánosan vagy sajtó útján követi el, öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő. A büntetés tíz évig terjedhető fegyház, ha a cselekményt abból a célból követték el, hogy a magyar fegyveres erő, vagy a belső rend és biztonság fenntartására hivatott egyéb fegyveres szervezet fegyelme megbontassék, ha pedig ennek következtében a magyar fegyveres erő vagy a belső rend és biztonság fenntartására hivatott egyéb fegyveres szervezet kötelekében a katonai fegyelemben ütköző büntetést követték el, a büntetés tizenöt évig terjedhető fegyház.»

Az e szakaszba foglalt s «a katonai fegyelem megbontására irányuló cselekmények» névvel illetett deliktumok felvételét a Min. Indokolás imígyen okolja meg: A fennálló törvényes rend felforgatására és megsemmisítésére irányuló romboló törekvések nem vezethetnek sikerre mindaddig, amíg a törvényes rend védelmére hivatott fegyveres erő köteleességének magálatán áll. A romboló célzatú izgatások éppen ezért elsősorban arra törek-szenek, hogy a fegyveres erő fegyelmét meglazítsák. A javaslat szigorú büntetésekkel kívánja e felette veszélyes cselekményeket megelőzni s a bűnösöket sújtani. A javaslat minden korlátozó tényelem felvétele nélkül büntetés alá kívánja vonni azt, aki a magyar fegyveres erő vagy a belső rend és biztonság fenntartására hivatott egyéb fegyveres szervezet (p. a magyar rendőrség, a m. kir. csendőrség stb.) ellen izgat. Számolva azonban azzal a körülménnyel, hogy a magyar fegyveres erő vagy a belső rend és biztonság fenntartására hivatott egyéb fegyveres szervezet fegyelme hátrányosan befolyásolható oly romboló célzatú bírálattal is, amely nem kifejezetten a magyar fegyveres erő vagy annak valamely kiegészítő része ellen irányul, hanem amely akár egy másik államnak fegyveres erejét, akár a fegyveres erőt általában, vagy a katonaság intézményét, a katonai fegyelmet vagy a katonai hatóságok rendelkezéseit bírálja oly módon, amely a katonai fegyelem megbontására alkalmas, a javaslat a mi fegyveres erőnk szempontjából ilyen csak közvetve izgató és romboló hatású cselekményeket ugyanoly büntetés alá kívánja vonni, mint a közvetlenül a mi fegyveres erőnk vagy kiegészítő része ellen irányuló izgatást. A kiszabható büntetés szempontjából súlyosan minősítő körülményként kívánja a javaslat figyelembe venni azt, ha a cselekményt nyilvánosan vagy sajtó útján követték el, és különösen, ha a cselekmény célzata a magyar fegyveres erő vagy kiegészítő része fegyelmének megbontása volt; a leg súlyosabban pedig, ha annak következtében a magyar fegyveres erő vagy kiegészítő része kötelekében zendülés támadt.

A javaslatnak e 10. §-át az Ig. Bizottság lényegesen átmódosította.

Az Ig. Biz. megállapítja, hogy e szakasz a katonaság intézményének, a magyar fegyveres erőnek s a belső rend és biztonság fenntartására hivatott egyéb fegyveres szervezetnek kívánt büntetőjogi védelmet nyújtani. A bizottságban felmerült az a nézet, hogy ez a fokozott védelem az államélet egyéb intézményeivel szemben nem indokolt, és hogy a fegyveres erő minden további védelme veszedelmes addig, amíg nem gondoskodunk arról, hogy a fegyveres erővel akár valósággal, akár látszólag összefüggésben elkövetett visszaéléseket teljesen el nem nyomjuk. A bizottság többsége abban a meggyőződésben volt, hogy a még akkor sem elnyomott antimilitarista propagandával szemben a legerélyesebben meg kell védelmezni az államiságunk védelmére hivatott katonai szervezeteket. A bizottság nem tartotta feladatának, hogy a törvényjavaslattal kapcsolatban megvizsgálja a hadsereggel állítólag összefüggő visszaélések kérdését, mert nyilvánvaló, hogy ha ily visszaélések csakugyan előfordultak volna, azokat a törvény szigorával elnyomják; de viszont ez a körülmény nem lehet akadály annak, hogy a haderő törvényes szervezete, fegyelme és rendelkezései minden, akár kívülről jövő, akár belső bomlasztó törekvéssel szemben védelmet nyerjenek. A bizottság ennél fogva a tervezett rendelkezést lényegében fenntartotta, egyes rendelkezéseiben azonban akként módosította, hogy azokból a bírálathoz szabadságára és a visszaélések üldözésére semmiféle hátrány ne hármozzék. A belső rend és biztonság fenntartására hivatott egyéb fegyveres szervezet helyett, mint amely túlságosan tág értelmezésnek helyt adó kifejezés, a bizottság a következő, konkrét szervezetekre utaló kifejezést javasolta: «a magy. kir. csendőrség, vagy a m. kir. államrendőrség». Szükségének tartotta továbbá a bizottság, hogy a katonai hatóságok «rendelkezése» helyett ezeknek «törvényes rendelkezése» részesüljön büntetőjogi védelemben. Ehhez képest a 10. (új 6.) § első bekezdése a következő szöveget nyerte: «Aki a katonaság intézménye, a magyar fegyveres erő, a m. kir. csendőrség, vagy a m. kir. államrendőrség, ezeknek szolgálati fegyelme vagy törvényes rendelkezése ellen izgat, vétséget követ el és öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.» Az így megállapított büntetést elegendőnek tartotta a bizottság arra az esetre is, ha a cselekményt nyilvánosan vagy sajtó útján követik el. Az eredeti javaslatban erre az esetre tervezett öt évi fegyházbüntetést ennél fogva a bizottság mellőzte. Az e szakaszban leírt többi módosított esetet a bizottság is szigorúbban kívánta sújtani, de a cél elérésére elegendőnek tartotta, hogy a javaslatban tervezett tíz évig terjedhető fegyház helyett öt évig terjedhető fegyházbüntetés állapíttassék meg.

A Nemzetgyűlés tárgyalásai során Bródy Ernő szerint: helyes az, hogy ha a magyar hadsereget óvjuk, nagyon helyes az, hogy ott a fegyelmet megbolygatni nem engedjük, de — tekintettel arra, hogy a magyar nemzeti hadsereg még mindig egy 1803-i osztrák katonai büntetőtörvénykönyv alapján áll — előbb kellett volna magát az intézményt megalkotni és csak azután az intézmény védelméről gondoskodni. Somogyi István ezzel szemben azt vitatja, hogy: ha mi a nemzeti hadsereg intézményét nem fogjuk a legkomolyabban venni, ha nem fogjuk a nemzeti hadsereget hermetikusan elzárni a felforgató elemektől és nem leszünk neki megfelelő erő, hatalmas háttérrel, hogy nagy törekvésükben támogassuk: akkor a magyar jövő

nem magyar jövő lesz, hanem a magyar jövő Magyarország vesztét jelenti. Kerekes Mihály ellene van e § felvételének, mert teljes abszolútizmust jelent, hogy ha egy rendőr intézkedéseibe valaki beleavatkozik, akkor a bíróság elé kerül. Szilágyi Lajos azt a kifejezést: «a katonaság intézménye» nem fogadja el, mert az illegális szerveket feloszlatni kívánja; de nem fogadja el «a törvényes rendelkezések» védelmét sem, mert a fegyveres erőnek akkor még illegális, különleges szervei voltak, mert a politika a hadseregbe intézményileg bevezetett s mert egyes katonai szervek polgári rendőrhatalmú funkciókat végeznek és polgári hatósági jogkörű bitorolnak. Apponyi Albert főleg azért tartja aggályosnak a javasolt szakaszt, mert az alkalmas lehet a jogos kritika elnémítására, amennyiben az «izgatás» fogalma igen tág s nehéz a határvonalat megvonni a kritika és izgatás között, — viszont a «törvényes rendelet» fogalma és a kivételes állapotban köteles; ezt kellene előbb megszüntetni, miért is ez a fogalom is előbb precizírozandó. Rassy Károly ellene van e szakasznak, mert abban az izgatás fogalma nincs megjelölve, s kétséges, vajjon nyilvánosan lehet-e csak elkövetni ezt a cselekményt, vagy pedig elegendő lesz, ha az a nyilvánosság kizárásával követték el. Kérdi továbbá: vajjon nem szabad a román hadsereget sem kritizálni? Turóczy Béla megállapítja, hogy a szóbanforgó szakaszban mindig a katonaságról mint intézményről van szó s nem arról, hogy egy káplár, vagy őrnagy vagy valamely tiszt mit csinálhat, hanem a katonaság intézménye ellen való izgatásról. Pető Sándor azért szól a javasolt szakasz ellen, mert abba esetleg bele lehetne magyarázni olyan alakulatok védelmét is, amelyeket maga az előadó sem kíván hatályosabb és különösebb törvényes védelemben részesíteni.

Az elhangzott ellenvetésekre Tomcsányi Vilmos Pál ig.-miniszter már az általános vita során megfelel, s különösen kiemeli, hogy midőn az izgató nyilatkozat azt hangoztatja, hogy katonaságra egyáltalán nincs szükség, hogy az valami rossz, lehetetlen intézmény, ebben a tekintetben «közvetve bizonyos fokig védjük a külföldi katonaságokat is»; az az aggály, hogy más szervezeteket is védünk, az mostani szöveg mellett teljesen alaptalan. Ellene szólnak még a javaslatnak Balla Aladár, Tasnádi Kovács József, Dróczy Győző, Bárczy István, ki a budapesti ügyvédi kamara észrevételeit közli s főleg azt kívánja, hogy a vonatkozó szakaszban pregnánsan kifejezésre jusszon, hogy csak az állam törvényes hadereje elleni izgatás meríti ki a szakaszban meghatározott büncselekményt, mert így kétség merülhet fel aziránt, hogy vajjon a törvényes kormány akaratán kívül vagy akaratára ellenére keletkezett katonai alakulatok elleni izgatás is nem képez-e büntetendő cselekményt? A részletes vita folyamán Tomcsányi Vilmos Pál magáévá téve Apponyi észrevételeit, s bár Héj Imre némely szöveg módosítást, Hornyánszky Zoltán pedig fegyház helyett fegyházat javasol, Bernolák Nándor előadó felszólalása után a Nemzetgyűlés a miniszter által proponált szöveget elfogadta.

2. Az antimilitarista izgatás vétségének törvényes fogalmát az Átv. 6. § 1. bekezdése így határozza meg: Aki a katonaság intézménye, a magyar fegyveres erő, a m. kir. csendőrség vagy a m. kir. államrendőrség ellen gyűlöletre, vagy ezeknek szolgálati

fegyelme ellen izgat, vagy alakilag és tartalmilag egyaránt törvényes rendelkezésük ellen engedetlenségre hív fel, vétséget követ el.

3. E vétség elkövetője lehet bárki, magyar honos úgy, mint külföldi állampolgár.

4. A védett jogtárgy tulajdonképpen itt is az állam és társadalom törvényes rendje (v. ö. fent 9. l.), mert az állami lét fennmaradása és a társadalom zavartalan élete, szóval a kül- és belbéke, a katonaság s a rendfenntartó szervezet az állam és társadalom védő intézményei (Curia: Bjogi, dtár 16. k. 121. l.) nélkül elképzelhetetlen, közelebbről a törvény jogtárgyakul magukat e szervezeteket és illetőleg ezeknek rendeltetészerű arravalóságához és intézkedéseiknek hatályosulásához fűződő érdeket jelöli meg, midőn védelembe veszi: a) a katonaság intézményét, b) a magyar fegyveres erőt, c) a m. kir. csendőrséget, d) a m. kir. államrendőrséget, e) ezeknek szolgálati fegyelmét és f) alakilag és tartalmilag egyaránt törvényes rendelkezéseit.

a) A katonaság intézményén — figyelemmel arra, hogy míg a szöveg további részeiben a «magyar», «m. kir.» jelzők szerepelnek, addig itt az hiányzik — nemcsak a magyar, hanem a katonai intézmény általában értendő, amely grammatikai interpretáció helyességét a törvény keletkezésének története is támogatja, amennyiben a Nemzetgyűlés tárgyalásai során ismételtlen kifejezésre jutott az a törvényhozási gondolat és törekvés, hogy a katonaság mint intézmény általában kell hogy megvédelmestessék. De támogatja e nézetet az a megfontolás is, hogy — amennyiben a védelem csak a magyar katonaságra szoríthatnák — a katonai intézmény ellen általánosságban intézett, a magyar vonatkozást kifejezetten nem említő izgatás büntetlen maradna annak ellenére, hogy a támadás közvetve a magyar katonaság ellen is irányul s így a magyar állam törvényes rendjét is veszélyezteti.

Ennek a nézetnek helyessége világlik ki a Curianak ama kijelentéséből is, hogy: az 1921: III. t.-c. az állami és társadalmi rendet minden körülmények között, tehát egy esetleg világmozgalommal szemben is megvédeni rendeli (Bjt. 79. k. 177. l. és v. ö. még Bjogi dtár 20. k. 158. l.).

b) A magyar fegyveres erőt az 1921: XLIX. t.-c.-ben meghatározott m. kir. honvédség értendő.

c) A m. kir. csendőrség tárgyában az 1881: III. t.-c. és az 1922: VII. t.-c. rendelkezései irányadók.

d) A m. kir. államrendőrség szervezetét az 1881. évi 5047. sz. Min. E. rendelet állapítja meg. Idevonatkoznak továbbá a buda-

pesti államrendőrségről szóló 1881: XXI. t.-c., valamint az 1903: VIII. t.-c., mely a m. kir. államrendőrségbe azóta beolvadt határrendőrséget állítja fel (v. ö. idevágólag még az 1919: VI. t.-c.-et).

Kérdés: vajjon egyfelől a pénzügyőrség (1868: XXI. t.-c.), valamint az Átv. hatálybalépése óta felállított vámőrség (1922: VIII. t.-c.) és folyamőrség (1922: XIV. t.-c.) a védett intézmények közé tartoznak-e? Nézetem szerint a felelet tagadó (ugyanígy Perjessy, i. m. 121. l.), mert ha a törvénynek ez lett volna az akarat, ezt a pénzügyőrségre vonatkozással az Átv. 6. §-ában, a vámőrségre és folyamőrségre vonatkozással pedig az ezeket létesítő törvényekben kifejezésre juttatta volna. De különben is az Átv. 6. §-a az állam és társadalom törvényes rendjét a maga egészében védő intézményeinek kíván oltalmat nyújtani; a speciális jellegű intézmények e védelmi körön éppúgy kívül esnek, amint nem tartoznak pl. az Átv. 1. §-ába az állam és társadalom speciális intézményei (pl. a tulajdon vagy házasság; v. ö. fent 24. l.).

A támadás tárgya azonban akkor is a magyar fegyveres erő, a m. kir. csendőrség, illetőleg a m. kir. államrendőrség, ha az izgatás ezeknek csupán egy része, pl. tisztikara, legénysége stb. ellen irányul, amennyiben az ily fellépés az egész intézményre kihat.

Igy a Curia is, midőn kimondja, hogy a magyar fegyveres erő tisztikarának, mint a hadsereg vezetőjének és képviselőjének nagy általánosságban tett tényállításokkal való megbecstelenítése helyesen értékeltetett a fegyveres erő intézménye ellen való izgatásnak (Bjt. 77. k. 7. l.), majd midőn megállapítja a 6. § szerinti bűnösséget a következő megokolással: az a körülmény, hogy a vádlott kijelentése legnagyobb részében a volt közös hadsereg tisztikarára vonatkozott, a bűnösség szempontjából azért nem lényeges, mert vádlott először is kijelentésének végén mindazt, amit a közös tisztekre mondott, a nemzeti hadsereg tisztjeire is kiterjesztette, — azután pedig a volt hadsereg tisztikarának egy része ma a nemzeti hadseregben szolgál, úgy hogy lényegileg, bár kisebb keretben, a mai nemzeti hadsereg csak folytatása az 1918. évben fennállott haderőnek; egyebekben megállapítja a Curia, hogy a vádbeli kijelentés, bár egész terjedelmében a hadsereg tisztikarára vonatkozott, az mégis úgy lett mondva, hogy okvetlenül alkalmasnak mutatkozott arra, hogy a katonai szolgálatot általában, tehát magát a katonai intézményt és az egész haderőt is a jelenvoltakkal meggyűlöltesse (Bjt. 77. k. 79. l.).

e) A szolgálati fegyelem külön rendelkezésekkel nyert megállapítást a m. kir. honvédségre, csendőrségre és államrendőrségre (a honvédség szolgálati szabályzatát az 1887. évi 6741. sz. Eln. Honv. Min. rendelet léptette életbe, a csendőrségét az 1887. évi január hó 1-én kelt szervezeti és szolgálati utasítás tartalmazza, az

államrendőrségét pedig az 1919. évi 5047. sz. Min.-elnöki rendelet foglalja össze).

f) Az alakilag és tartalmilag törvényes rendelkezés az, melyet a honvédség, csendőrség, államrendőrség, illetve ezeknek szervei törvényes hatáskörükben s a vonatkozó formai szabályok betartásával (alaki törvényesség) és összhangban a fennálló jogszabályok anyagi jogi rendelkezéseivel (tartalmi törvényesség) tesznek.

Figyelmeztetnem kell itt arra a különbségre, mely az Átv. 6. §-a és a Btk. 172. § 1. bekezdése között mutatkozik. A Btk. 172. §-a ugyanis azt bünteti, aki hatóságoknak törvényes hatáskörükben kiadott rendelete, meghagyása, határozata ellen engedetlenségre egyenes felhívást intéz vagy terjeszt, szóval itt a tartalom törvényessége nem szükséges, — az Átv. 6. §-a ellenben csak akkor büntet, ha a rendelkezés nemcsak alakilag, de tartalmilag is törvényes. A Btk. 172. §-a tehát a tartalmilag törvényellenes rendeletet is védi, ha az alakilag kifogástalan, szóval a formai tekintetben megfelelő rendelkezéssel szemben tartalmi bírálatot nem enged; ezzel szemben az Átv. 6. §-a megkívánja az alaki törvényességen felül a tartalmi törvényességet is, ami azt jelenti, hogy ha a honvédség stb. rendelkezése alakilag meg is felel, bírálat tárgyává tehető annak tartalmi törvényessége, s amennyiben ebben a vonatkozásában az jogszabállyal ellenkező, az izgatás büntetlen marad.

Isaák szerint az alakilag és tartalmilag egyaránt törvényes rendelkezés nem jelenti azt, hogy az intézkedés helytelensége, célszerűtlensége, méltánytalansága címén büntetlenül lehetne az engedetlenségre más felhívni — s ebben Isaáknak igaza is van, mert a helytelenség, célszerűtlenség vagy méltánytalanság még nem okvetlenül tartalmi törvényellenesség; — azt a nézetét Isaáknak azonban már nem oszthatom hogy ez a kellék abban áll, hogy a kérdéses intézkedés az azt kibocsátó katonai hatóság vagy közeg hatáskörébe tartozzék s a lényeges alakiságok meg legyenek tartva (v. ö. Zsebk. 551. l.). A tartalmilag is törvényes rendelkezés elleni felhívásra való korlátozást — egyetértve Hellelrel (v. ö. i. m. 18. l.) — magam is felette aggályosnak tartom, mert teret nyit a katonai, csendőrségi és rendőrségi rendelkezések tartalmi bírálatára, de a törvény kifejezett és félre nem érthető in pejus ki-tágítása nem foghat helyt.

5. Az elkövetési cselekvés oly nyilatkozat, illetve nyilatkozat-komplexum, mely tartalmát és irányát tekintve mint : a) gyűlö-

letre izgatás, b) szolgálati fegyelem elleni izgatás, vagy c) a törvényes rendelkezések elleni engedetlenségre felhívás jelentkezik.

a) A (katonaság intézménye, magyar fegyveres erő, m. kir. csendőrség, vagy a m. kir. államrendőrség elleni) gyűlöletre izgatás ellenszenvre, megvetésre hangolás, oly szenvedélyek felkeltése, melyek vak cselekvésre hajlamos lelkiállapotot alkalmasak előidézni; a gyűlöletre izgatás nem az értelmén keresztül kíván meggyőzni, hanem az alantas érzelmek felkorbácsolásával cselekvési készséget ébreszt. E jellemvonásaiban élesen különbözik a bírálattól, a gondolkodásra buzdító véleménynyilvánítástól. Azzal, hogy a törvény a gyűlöletre izgat kifejezést használja, nemcsak pozitíve határozza meg az elkövetési cselekvést, hanem határvonalat is húz, s negatív mintegy biztosítékát nyújtja a tudományos érvekre támaszkodó oly nyilatkozatoknak, véleményeknek, melyek a gondolatnyilvánítás szabadságából folynak.

A Curia ismételtelen mélyreható értelmezés során világosítja meg a gyűlöletre izgatás fogalmát (v. ö. a Btk. 172. § 2. bek.-ével kapcsolatban kifejlődött joggyakorlatot is; Tank. II. köt. 81. l.); így kimondotta, hogy a fegyveres erő elleni izgatás olyan nyilatkozat értendő, melynek tartalma az állami és társadalmi rend védelmére rendelt szerv ellen támadólag lép fel; nem valósítja meg e tényálladékot az izgatás támadó erejével nem bíró véleménynyilvánítás; azért nem valósítja meg e tényálladékot az a nyilatkozat, mely szerint a fegyveres erőnek köszönhető a drágaság; viszont az egyéb feltételek fennforgása esetében megvalósítja a tényálladékot a fegyveres erő tagjaira vonatkoztatva tett az a kijelentés, hogy azokat le kellene húzni a lóról (Bjt. 76. k. 14. l.); ugyanitt kifejezésre jutnak a következő elvi tételek: az izgatás fogalmának a támadó rontani akaró erő elengedhetetlen alkotórésze; ha a nyilatkozat csak rideg megállapítás, vélemény, úgy abban a gyűlöletre izgatás támadó ereje nem észlelhető (Bjogi dtár, 16. k. 121. l.); kimondja a Curia, hogy a magyar fegyveres erő tisztikarának mint a hadsereg vezetőjének és képviselőjének nagy általánosságban tett tényállításokkal való megbecsülésére: a fegyveres erő intézménye ellen való izgatás (Bjogi dtár, 17. k. 118. l.); felmentő ítéletet hozott a Curia a következő megokolással: a világháború folyamán katonai szolgálatra bevonult, hadi szolgálatát híven teljesítő, az orosz hadifogságban elhúnyt, de magyar szívből és lélekből fakadó örökbecsű költeményeinek halhatatlan emléktüvé vált Gyóni Gézának 1913-ban megírt «Cézár, én nem megyek» című költeményének tartalmából a katonaság intézménye, vagy a fegyveres erő és ezek szolgálati intézménye, avagy az országgyűlést, az ország kormányzóját együttesen megillető háborúüzenet joga elleni izgatás fennforgását megállapítani nem lehet; ez a költemény nem ily célszót tüntet fel, hanem ennek politikai vonatkozásában csak azt az értelmet lehet tulajdonítani, hogy a költemény szerzője az uralkodónak a nemzeti érzéstől és érdekektől távol eső, a nemzeti akarat nyilvánítását lenyűgöző vagy a nemzeti akarat-

tal éppen ellentétbe helyezkedő, csupán az uralkodók hatalmi és hódító vágyából keletkezett, kizárólag az uralkodók egyéni vagy családi érdekeit szolgáló autokratikus háború rendelkezéseit akarta a költői szabadság és a törvény által megengedett határokon belül, a spanyol örökösödési háborút allegorikus formában felhasználva, bírálata és hangulatkeltés tárgyává tenni (vádolt e költeményt elszavalta; Bjogi dtár, 18. k. 60. l.); az izgatás annyit jelent, hogy a tettes szavaival a büntetőjogilag védett állami intézményeket lekicsinyli, leértékeli, fokozatos leszólással megvetésre és gyűlöletre méltóknak tünteti fel, amelyeket fenntartani nem érdemes, mert azok a polgároknak felesleges terhet jelentenek és akadályai a közszabadságok teljességének is (Bjogi dtár, 16. k. 122. l.).

A gyűlöletre izgatásnak nem kelléke, hogy az inkriminált nyilatkozat másban kimutathatóan gyűlöletet keltsen, elég, de kell a gyűlöletkeltés lehetősége, illetőleg a már létező ellenszenv fokozásának lehetősége.

Ez az elv is többször kifejezésre jut a Curia ítéleteiben, így: a bűnösség megállapításához nem elég a vádlott gyűlölete, hanem okvetlenül kell a másokban való hasonló gyűlölet keltésének a lehetősége; az 1921: III. t.-c. 6. § 1. bekezdésében körülírt tényálladék ugyanis egy *előlétező cselekményt* jelent ki büntetendőnek azért, mert az alkalmas arra, hogy az állami és társadalmi rendet — védő intézményeinek támadásával — komolyan veszélyeztesse (Bjogi dtár, 16. k. 121. l.); az izgatás befejezést nyer már azáltal, ha valaki abban a tudatban cselekszik, hogy cselekménye a jogilag védett személy, tárgy vagy intézmény stb. ellen ellenszenv, gyűlölet vagy más, a törvényben kifejezett érzelem felkeltésére alkalmas és teszi ezt olyan körülmények között, amelyek között ez az érzelem valóban felkeltetővé válik (Bjogi dtár, 19. k. 43. l.); megállapította a Curia vádlott bűnösségét, mert az általa tett nyilatkozat úgy lett mondva, hogy okvetlenül alkalmasnak mutatkozott arra, hogy a katonai szolgálatot általában, tehát magát a katonai intézményt és az egész haderőt is a jelenvoltakkal meggyűlöltesse (Bjt. 77. k. 79. l.); a gyűlölet felkeltése megtörténhetik azáltal, hogy a tettes a katonaság intézményét egyenesen ellenszenvesnek vagy gyűlöletreméltónak tünteti fel, de éppen úgy elérhető azáltal is, ha előnyösebb kereseti lehetőségek feltárása vagy neveltségessé tétel által, esetleg egyéb érzelmi motívumok segítségével, az előzően teljesített katonai szolgálatot céllalannak, hiábavalónak, hátrányosnak, sőt egyenesen károsnak tünteti fel (Bjt. 79. k. 142. l.); a Curia helyes kijelentése szerint megállapítandó a gyűlöletre izgatás, bár a nyilatkozatot gyűlölettől már eított egyének előtt teszik, mert az izgató nyilatkozat megerősítheti az azt közvetlenül hallók ellenszenves indulatát, kik azt másokhoz is közvetíthetik (Bjt. 76. k. 14., v. ö. itt *Némethy Imre* megbeszélését), egyebekben az izgatás lehet nemcsak egyenesen támadó élű nyilatkozat, hanem állhat oly tényállításokból is, melyek bár nem célzatosak, de gyűlölet ébresztésére alkalmasak (u. o.); nem zárja ki az izgatás lehetőségét, hogy a nyilatkozat egyes részei, nyers adatai valók, igazak; mert az ilyenek egyoldalú rosszhiázemfi

vagy tudatosan helytelen beállítású, riktó kiemelése az ellenszenv, a megvetés, a gyűlölet felkeltésére minden másnál alkalmasabb (Bjogi dtár, 16. k. 122. l.).

b) A szolgálati fegyelem elleni izgatás mint tevékenység ugyanazokkal az ismérvekkel bír, mint a gyűlöletre izgatás; a különbség csak a tárgyban van, mely ellen az izgató cselekvés irányul. Nem elég itt sem az egyszerű bíráló véleménynyilvánítás, de viszont elég a nyilatkozatnak a szolgálati fegyelem megbontására való alkalmassága.

A Curia gyakorlatából kiemelem a következő ítéleti megokolást; az 1921: III. t.-c. 6. §-ában körülírt bűncselekmény tényálladéka megvalósul, ha a tettes olyan tényeket állít, amelyekről tudja, hogy azok a hadsereg szolgálati fegyelmének megbontására alkalmasak, és pedig állítja ezt olyan körülmények között, vagy állítja ezt oly egyén vagy egyének előtt, akiknél nincs a lehetősége kizárva annak, hogy ők a fegyelem megbontására révehetők (Bjogi dtár 19. k. 43. l.); kimondotta továbbá a Curia, hogy vádlott azáltal, hogy tényleges állományú katonák előtt a magyar fegyveres erő kötelességében ezidőszertre való szolgálatot butaságnak állította, a magyar fegyveres erő szolgálati fegyelme ellen izgatott. (Bjt. 79. k. 31. l.)

c) A felhívás az alakilag és tartalmilag törvényes katonai stb. rendelkezések elleni engedetlenségre: cselekvésre ösztökélés. Szemben az 5. § 2. bekezdésével, e helyütt nem kívánja meg a törvény, hogy a felhívás egyenes legyen s így itt a burkolt alakban intézett felhívás is büntetendő (ugyanígy *Perjéssy*, i. m. 122. l.).

A Curia is kifejezést ad e nézetnek, mondván, hogy az egyenes felhívás a Btk. 171. §-a vagy a Btk. 172. §-ának 1. bekezdése értelmében nem kelléke az Átv. 6. §-a alá eső izgatásnak (Bjt. 77. k. 79. l., Bjogi, dtár 18. k. 32. l.).

Az izgatás és felhívás bárminő formában (élőszóval, írásban, telefonon, nyomtatvány útján, rádió stb.) tehető, s elég, ha az akárcsak egy személy előtt tétetett (de ekkor kell, hogy ez a nyilatkozat tartalmát tudomásul vette legyen). A nyilvánosság előtt való elkövetés nem szükséges.

Kimondotta a Curia ismételtén, hogy e vétségnek nem alkotórésze a nagy nyilvánosság s így a három ember előtt tett nyilatkozatok az izgatás megvalósítására alkalmasak (Bjt. 76. k. 104. l.; 77. k. 7. l., Bjogi dtár, 17. k. 118. l.), majd: az izgatás cselekménye akár egy ember jelenlétében is megvalósítható (Bjogi dtár, 16. k. 121. l., Bjt. 79. k. 177. l.), bár az Átv. 6. §-ában nem alkotóelem a Btk. 171. §-s szerinti nyilvánosság, az adott esetben, figyelemmel arra, hogy a kijelentés egy közúti vasúti kocsiban, tehát nyilvános helyen, többek jelenlétében hangzott el, szintén fennforgott (Bjogi dtár, 18. k. 32. l.).

6. Sem a gyűlöletkeltés, sem a szolgálati fegyelem megbontása, sem a törvényes rendelkezés elleni, engedetlenség mint eredmény nem kelléke a törvényes fogalomnak (ha a felhívás eredményre vezetett s a szolgálati fegyelembe ütköző büntett követtetett el, a felhívás büntetté minősül; v. ö. alább 96. l.). Kísérlés tehát képzelhető, de törvényrendelet hiányában nem büntethető.

Kimondotta a Curia egy esetben, hogy ha az Átv. 6. §-ába ütköző izgatás levél útján követtetik el, a levél azonban hatóságilag lefoglaltatván, nem jut címzett kezeihez, úgy a cselekmény csak kísérletet képez, e vétség kísérlete azonban nem büntethető (Bjt. 76. k. 104. l.); a bevégzettség kérdésében jelentős a Curia következő ítélete: a jelen esetben, amidőn a vádlott a levelét postára adta, amikor ez a levél, ha nem is a címzett kezébe, de a katonai alakulathoz meg is érkezett, ahol azt a katonatisztek által álló cenzúra-bizottság bontotta fel, amely bizottság azt T. tisztnak küldötte el, ki azt viszont a rendőrség kezére juttatta, nyilvánvaló, hogy a vádlott által hozatott és pedig a vádlott szándékos cselekménye által, amelyben kizártnak nem volt vehető, hogy annak tartalma valakit a katonaság intézménye ellen gyűlöletre vagy a katonai fegyelem megbontására esetleg reávehet; kétségtelen ennélfogva, hogy a vádlott cselekménye befejezést nyert azáltal, hogy ő a levelet postára adta, az a katonasághoz megérkezve ott felbontatott s így tartalma másoknak is tudomására jutott (Bjogi dtár, 19. k. 44. l.); a gyűlöletkeltés mint eredmény a vétségnek nem alkotórésze (Bjt. 76. k. 104. l.)

7. Részesség az antimilitarista izgatás mindenik formájánál előfordulhat, mikor is az általános szabályok irányadók.

Érdekes a Curia következő kijelentése, melyben az *agent provocateur* tervszerű fellépését értékeli: nyomatékos enyhítő okként vette figyelembe a Curia, hogy a vádlott az ellene kémszerűen nyomozó egyéneknek az ő bizalmát megnyerő, őt megnyilatkozására reábiró fondorlatos eljárása során régi elkeseredéséből támadt indulatában ragadtatta el magát a vádbeli kijelentésekre (Bjogi dtár, 17. k. 118. l.).

8. Az antimilitarista izgatás vétsége csak szándékosan elkövetve büntetendő. Gondatlanságból való elkövetés különben alig is képzelhető. A szándékhoz elég az *eredménylehetőség képzelete* (hogy a nyilatkozat alkalmas gyűlöletkeltésre, a szolgálati fegyelem megbontásának előidézésére és illetőleg arra, hogy a törvényes rendelkezés elleni engedetlenségre ösztökéljen); ha célzat forog fenn (és pedig a szolgálati fegyelem megbontására irányuló célzat), a cselekmény büntetté minősül (v. ö. alább 96. l.), s kell a *kötelességellenesség tudata* és az *eredményképzel motiváló* (a cselekvéstől legalább is vissza nem tartó) hatása.

A Curia gyakorlatának köréből a szándék tartalmi elemeit illetően kiemelem a következő kijelentéseket: e vétség szándékossága kimerül abban, hogy a tettes tudja, mikép nyilatkozata alkalmas arra, hogy másban gyűlöletet ébreszen vagy fakasszon (Bjt. 76. k. 104. l.); megállapított a szándékosság; vádlott ugyanis rosszindulatú megjegyzéseinek gyűlöletre ingerlő erejét érezhette és beláthatta, mert saját, a magyar katonasággal szemben téplált ellenszenvben fogant nézetét fejezték ki (Bjogi dtár, 16. k. 91. l.); aki tudatosan olyan nyilatkozatot tesz, amelynek tartalma saját bolátása szerint a hallgatóságra gyűlöletes, ellenszenvet keltő hatással járhat, az izgat; gyűlölet, rossz tréfa, könnyelmű fecsegési vágy, indokolt vagy nem indokolt szánalom vagy más volt-e az ily izgatás indítókoka, éppen oly közömbös a törvényes tényálladék szempontjából, mint az, hogy volt-e az izgatásnak valaminemű külön oéja is vagy nem, mert az izgatás szándékossága jogilag csak annyit jelent, hogy a vádlott beléssa, tudja, mikép szavai alkalmasak arra, hogy a védett intézményt a jelenlevők lelkében ellenszenvessé tegye, a magyar fegyveres erőt gyűlöletes tehernek tüntesse fel, amely alatt szenvedni nem érdemes és nem szükséges (Bjogi dtár, 16. k. 122. l.); az 1921. III. t.-c. 6. §-ában körülírt bűncselekmény tényálladéka megvalósul, ha a tettes olyan tényeket állít, amelyekről tudja, hogy azok a hadsereg szolgálati fegyelmének megbontására alkalmasak (Bjogi dtár, 19. k. 43. l.); e bűncselekménynek nem kelléke valamely különös izgatási célzat, mindössze az szükséges, hogy a vádlott tudatában legyen annak, hogy kijelentései alkalmasak lehetnek arra, hogy a katonaság intézménye ellen gyűlöletet keltsenek (Bjt. 79. k. 142. l.); felmentő ítéletet hozott a Curia, midőn a vádlott által elszavalt költemény büntetőjogi beszámítás alá eső izgatást egyáltalán nem tartalmaz; ennek a költeménynek különös magyarázat nélkül való elszavalása tehát a büntetendő cselekmény tényálladékat annál kevésbbé állapítja meg, mert vádlott azt a költeményt két kabaréelőadás keretében, az ott szórakozás végett egybegyűlt közönség előtt csupán a jelenlevők gyönyörködtetése céljából olyan időben szavaltta el, amikor Magyarországot háború veszedelme nem fenyegette s annak lehetősége is ki volt zárva; arra tehát a jelenlevő közönség, de sőt maga a vádlott sem gondolhatott, hogy annak a költeménynek elszavalása az országgyűlés és az ország kormányzójának hadüzeneti s ezzel kapcsolatos mozgósítási, avagy a katonaság szolgálati fegyelme s általában a katonaság ellen bármily irányú izgatást foglalhat magában; ehhez képest nyilvánvaló, hogy vádlott részéről a bűntudatos szándék teljesen hiányzott (Bjogi dtár, 18. k. 61. l.).

9. Halmazat csak olyankor állapítandó meg, amikor a sértett jogtárgyak különbözők; ha a jogtárgy azonos (az állami és társadalmi rend védelme): a súlyosabb cselekmény az enyhébbet konzumálja (ha tehát pl. az antimilitarista izgatás az Átv. 1. §-ában meghatározott mozgalom kezdeményezéseként is minősül, csak az Átv. 1. § 1. bekezdése alkalmazandó).

A Curia idevágó megnyilatkozásai közül kiemelem a következő ítéleti megokolásokat: a fegyveres erő intézménye ellen való izgatásba a rágalmazási elemek, mint az izgatás eszközei beleolvadnak (Bjt. 77. k. 7. l.);

Bjogi dtár 17. k. 118. l.); ezzel szemben: téves — úgymond a Curia — a kir. ítélőtáblának az a jogi álláspontja, hogy a vádlottnak az a további kijelentése, mellyel az egész katonaságot is nyilvánosan és feltűnően durva, megszegyenítő kifejezésekkel illette, külön önálló büncselekménynek, a Bv. 2. §-ába ütköző, 4. §-a második bekezdése szerint minősülő és a 8. § 3. pontja értelmében felhatalmazására üldözendő, a m. kir. honvédség sérelmére elkövetett becsületsértés vétségének nem minősíthető, hanem e vétség a súlyosabb büntetés alá eső izgatás vétségébe beleolvad; a vádlott kijelentései ugyanis az említett két vétségnek tényálladékát akként valószínűsítik meg, hogy a tényálladékok részben sem folynak össze; eszmei hazamatot, illetve deliktum-egységet ezért és annál az oknál fogva nem alkotnak, mivel a büntetőjogilag védett érték azonossága sem forog fenn; mert a becsületsértés vétségének védelmi tárgya maga a becsület, a magyar fegyveres erő szolgálati fegyelme ellen irányuló izgatás vétsége pedig a fegyveres erő, mint államvédelmi szerv zavartalan működését védi (Bjt. 79. k. 31. l.).

10. A büntetés öt évig terjedhető fogház (Átv. 6. § 1. bek.) és az 1928: X. t.-c. vonatkozó rendelkezéseihez képest pénzbüntetés mint mellékbüntetés, illetőleg a fogházbüntetés helyett kiszabható büntetés, továbbá hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztése, valamint kiutasítás, illetve kitiltás (Átv. 9. §).

Ha azonban a cselekményt abból a célból követték el, hogy a szolgálati fegyelem megbontassék, a büntetés öt évig terjedhető börtön (Átv. 6. § 2. bek. első fordulat). Mellékbüntetésként az 1928: X. t.-c. 3. §-a esetében pénzbüntetés megállapításának is helye van s az Átv. 9. §-a értelmében kiszabandó a hivatalvesztés és politikai jogok gyakorlatának felfüggesztése, a kiutasítás, illetve kitiltás és az Átv. 10. §-a alapján vagyoni elégtétel is megállapítható. Ebben az esetben a dolus specialis, az említett célt az a cselekményt büntetné minősíti.

Ha az izgatás és illetőleg a felhívás következtében a szolgálati fegyelembe ütköző büntetést követtek el, a büntetés öt évig terjedhető fogház (Átv. 6. § 2. bek. 2. fordulat), valamint az imént említett mellékbüntetések. V. ö. itt az 1921: XLIX. t.-c. 31. § 2. bekezdésében meghatározott: a behívó parancsol szemben való engedetlenségre csábítást, — mely azonban, amennyiben az Átv. 6. § 1. bekezdésében meghatározott s a 2. bekezdésének 2. fordulata szerint minősülő antimilitarista izgatást is megvalósítja, ez utóbbiba beleolvad.

Megjegyezni kívánom, hogy a szolgálati fegyelembe ütköző vétség vagy kihágás elkövetettsége nem viszi át a cselekményt az Átv. 6. § 2. bekezdésének 2. fordulatába.

A bűnöségi körülmények mérlegelése során kimondotta a Curia, hogy: a vádlott terhére súlyosítóul mérlegelt azzal a körülménnyel szemben, hogy a vádbeli cselekmény rágalmozó tényállításokkal lett elkövetve, különösen nyomatékos enyhítő ok, hogy a vádlott az ellene kémszerűen nyomozó egyéneknek az ő bizalmát megnyerő, őt megnyilatkozásra reábiró fondorlatos eljárása során régi elkeseredésből támadt indulatában ragadtatta el magát a vádbeli kijelentésekre (Bjogi dtár, 17. k. 118. l.); súlyosító ok gyanánt mérlegelte a Curia a fennforgott nyilvánosságot (Bjt. 77. k. 79. l.); az írni-olvasni tudó és munkájával vagyont is szerzett vádlott nem tekinthető olyan alacsony értelmi fokon állónak, hogy értelmiségi foka nagysúlyú és nyomatékos enyhítő körülménnyek lenne mérlegelhető (Bjt. 79. k. 143. l.).

11. *De lege ferenda* a 6. § mai szövegéből kihagyandónak vélem az «alakilag és tartalmilag egyaránt» szavakat s a 6. § 1. bekezdésében meghatározott alapdeliktumot büntettként fegyházzal, a 2. bekezdés szerint minősülő esetet pedig a mainál súlyosabb fegyházzal vélném büntetni.

A védelem tárgyaként szereplő szervek között felemlítendő volna m. kir. folyamórság s vámórság is.

Egy utolsó bekezdésben pedig kívánatos volna kimondani, hogy a 2. bekezdés rendelkezéseit kell alkalmazni a magyar fegyveres erőnek stb. azzal a tagjával vagy közegével szemben is, aki a szolgálati fegyelmet a karhatalmi szervek valamelyikének szétzüllesztése céljából bontja meg, vagy a szolgálati fegyelembe ütköző büntetést ilyen célból követi el, ha cselekményének következményét előre tudta vagy kellő gondosság mellett előre láthatta volna.

II.

6. §. Az állami és társadalmi rend felforgatására vagy megsemmisítésére irányuló büntettek és vétségeket érintő negatív büntető jogszabályok.

1. A hozzátartozók büntetlensége a feljelentés elmulasztása esetében.

Az államfelforgatásra irányuló mozgalom vagy szervezkedés fel nem jelentése vétség, melynek büntetését az Átv. 3. § 1. bekezdése határozza meg. E bekezdés alapján azonban nem büntetendő a tettesnek vagy részesnek hozzátartozója (Btk. 78. §) (Átv. 3. § 2. bek.).

E személyes büntetethez kizáró ok (Heller tévesen jogellenességet kizáró oknak minősíti, i. m. 14. l.) annak a végszükségszerű helyzetnek értékelésén nyugszik, amelybe a feljelentés kötelezettségével terhelt egyén jut, amikor hozzátartozóját kellene a feljelentéssel a hatóság kezére juttatnia: ha megteszi a fel-

jelentést, vérségi és érzelmi kapcsolatokat sért, — ha mellőzi a feljelentést, büntetésnek teszi ki magát. A törvény — a Btk. 135. § 2. bekezdésének analógiájára igen helyesen — nagyobb értéket tulajdonít az érzelmi rúgókon nyugvó parancsoknak, mint az állami normának, s mert az előbbi hatalmasabb és nagyobb tiszteletet követel, az utóbbit megfosztja szankciójától (v. ö. Tank. I. k. 422. l.).

A mentesítő szöveg teljesen a Btk. 135. § 2. bekezdéséhez idomul. A hozzátartozók fogalmára a Btk. 78. §-a irányadó.

Perjéssy felveti a kérdést, vajjon ha a részesekek többen vannak s azok közül csak egynek hozzátartozója a feljelentésre kötelezett, mentesül-e az illető a büntetés alól e címen a többiek fel nem jelentése miatt? Ugyanő tagadó feleletet ad e kérdésre, mert szerinte «a családi kötelékeken alapuló etikai érzés, amely e mentesség alapja, a többiekkel szemben nem forog fenn és a *salus rei publicae* azt követeli, hogy amikor egy átkos bűnszövetkezet átkos aknamunkáját kell csírájában elfojtani, akkor nem lehet mentesítő ok a hitelesen tudomást vevőre nézve az, hogy e szövetkezet, a mozgalom egyik tagja az ő hozzátartozója, csupán arra, hogy hozzátartozóját nem tartozik feljelenteni, és esetleg az esetben, ha a jelentés nem volna elkülöníthető» (i. m. 106. l.). E meglehetősen értelmetlen megokolást (valószínűleg a szedő és korrektor hibája) és tehát az arra alapított elutasító álláspontot két okból nem tehetem magamévá; először azért nem, mert a törvény minden megszorítás nélkül mentesíti a hozzátartozót s ez természetes, amennyiben egyáltalában magasabbra értékeli a vérségi kapcsolatot az állami érdeknél, — de nem oszthatom e nézetet másodszor azért sem, mert azt fogadva el úgyszólván illuzóriussá válnék a gyakorlatban az Átv. 3. § 2. bekezdése, amennyiben mozgalomról, szervezkedésről lévén szó, abban úgyszólván kivétel nélkül nagyobb-számú résztvevők működnek közre, kiknek nagyobb része nem hozzátartozója a feljelentésre kötelezetteknek, minélfogva a valóságban úgy festene a dolog, hogy a mentesség sohasem állhatna be, már pedig az nem tehető fel a törvényről, hogy oly rendelkezést kívánt felvenni, amely úgyszólván soha alkalmazásba nem jöhet. Mindezekhez képest nézetem szerint, ha a mozgalomról hitelt érdemlően tudomást szerző arról értesül, hogy az abban résztvevőknek akárcsak egyike is hozzátartozója: feljelentést tenni nem tartozik.

*Isaák*nak e mentesítő rendelkezéshez fűzött az a megjegyzése

helyes, hogy a hozzátartozó a 2. bekezdés alapján mentesül akkor is, ha az illető tettes vagy részes a 4. § értelmében történt elállás következtében már büntetlenné vált, mert a feljelentési köteleesség magát az elálló tettet vagy részt sem terheli (v. ö. Zsebk. 549. l.).

A mentesség természetesen nem terjed ki a feljelentést elmulasztó oly egyén hozzátartozójára, ki a 3. § 1. bekezdése alapján büntetés alá esik, feltéve, hogy a mozgalomról vagy szervezkedésről ő is értesült (ugyanígy *Isaák*, v. ö. u. o.).

2. Büntetlenség a feljelentés elmulasztásánál a hatóság tudomása esetén.

Az Átv. 3. § 3. bekezdése kimondja, hogy: nem büntethető a esemény akkor sem, ha a mozgalomról vagy szervezkedésről a hatóságnak valamely köztudomású tényből, különösen sajtóközleményből értesülnie kellett.

E rendelkezés a Miniszteri Javaslatban nem volt benn. A Nemzetgyűlésen *Bárczy István* fejezte ki abbeli aggályát, hogy a 3. § mintegy a spiclirendszernek lenne melegágya, s ugyanő lehetségesnek tartja bizonyos esetekben, hogy akkor is büntetendő lenne valaki a fel nem jelentés miatt, amikor bizonyos akciókról már az egész közvélemény tudomást szerez. Ez aggályt honorálandó, *Orffy Imre* javaslatba hozta a fenti szöveget, melyet az igazságügyminiszter helyeslő nyilatkozata után a Nemzetgyűlés törvény erejére emelt.

E büntetlenségi ok jogi természetét illetően *Heller* annak a nézetnek ad kifejezést, hogy e helyütt *jogellenességet kizáró okról* van szó (v. ö. i. m. 14. l.). Részemről úgy vélem, hogy a hatóságnak köztudomású tényből vagy sajtóközleményen alapuló értesülése *negatív büntetlenségi előfeltétel* oly értelemben, hogy a feljelentés elmulasztásának büntetlenségét feltételezi az a törvényes fogalmat betöltő tényálladékon kívül eső körülmény, hogy a hatóság nem értesült sem köztudomású tényből, sem különösen sajtóközleményből a mozgalomról vagy szervezkedésről. Ez értesülés hiánya mint *negativum* éppoly másodrendű büntetlenségi előfeltétel, mint pl. a házasságtörésnél (Btk. 246. §) a házasságfelbontás vagy az elválásnak jogerejű ítélet által kimondottsága mint *pozitivum*. E büntetlenségi feltétel hiánya esetében (mely az Átv. 3. § 3. bekezdésében pozitívumként jelentkezik: ha t. i. a hatóság értesülése fennforog) nincs bűncselekmény, tehát büntető eljárás nem indítható, az esetleg megindított megszüntetendő (Bp. 264. §), illetve vádlott felmentendő (Bp. 326. § 1. p.), — viszont abból, hogy

e másodrendű büntetethetőségi előfeltétel kívül esik a tényálladékon, következik, hogy a szándéknak e feltételt nem kell átfoglalnia és illetőleg, hogy e feltétel be nem állása körüli tévedés a különben létező szándékot nem zárja ki (v. ö. Tank. I. k. 441. l.).

A köztudomás léte vagy hiánya tárgyában a bíróság dönt a fennforgó körülmények figyelembevételével. A mozgalmat hirdető falragaszok, a szervezkedés céljait szolgáló nyilvános előadások, a mozgalmából kisarjadzott felvonulások, tüntetések mindenesetre oly köztudomású tények, amelyekre alapuló hatósági értesültség kizárja a 3. § 1. bekezdésének alkalmazását.

A sajtóközleményt illetően — figyelemmel arra, hogy ezt mint a köztudomású tény speciális esetét emeli ki a törvény, ami nyilvánvaló a «különösen» szóból — kétségtelennek vélem, hogy csak a köztudomást megalapító sajtóközlemény esik ide. Mindenesetre ilyen az a sajtóközlemény, melyből az 1914. XIV. t.-c. 7. §-a értelmében kötelempéldányt szolgáltatottak be, s nem ilyen a titokban vagy külföldön megjelent sajtótermék (ugyanígy *Isaák, Zsebk.* 549. l.).

Nem zárja ki a 3. § 1. bekezdésnek alkalmazását, ha a hatóság bár értesült a mozgalmról vagy szervezkedésről, de nem köztudomású tényből, hanem más alapon (pl. valakinek feljelentéséből, vagy nyomozás alapján); és nem zárja ki a feljelentés elmulasztójának büntetését az a körülmény sem, hogy a feljelentés elmulasztása után a mozgalom vagy szervezkedés valamennyi résztvevője elállott (helyesen *Isaák, Zsebk.* 549. l.).

Vizsgolt ha fennforog a köztudomású tény, illetve megjelent valamilyen köztudomást megalapítani alkalmas sajtóközlemény, az a körülmény, hogy a hatóság (hanyagságból) tényleg nem szerzett értesülést a mozgalmról vagy szervezkedésről: kizárja a büntetés alkalmazását, mert az Átv. 3. § 3. bekezdés nem a tényleg bekövetkezett és megállapítható hatósági értesültséget minősíti kizáró okként, hanem a köztudomásnak megfelelő, adekvát tény; nem akkor van kizárva a büntetendőség, ha a hatóság értesült, hanem ha értesülnie kellett.

3. Elállás az államfelforgatás büncselekményétől.

1. A Min. Javaslata az elállás büntetlenséget biztosító hatását a 4. és 5. §-okba felvett következő rendelkezésekkel vélte megállapítani: 4. §. Nem büntethető az 1. és 2. §-ban meghatározott büncselekmények miatt az, aki előbb, mintsem az 1. §-ban meghatározott célból az arra irányuló mozgalmon vagy

szervezkedésen felül valami merényeltetett e mielőtt azt a hatóság felfedezte volna, a mozgalomtól vagy szervezkedéstől eláll és elállását társainak nemcsak tudomására juttatja, hanem azokat a mozgalom vagy szervezkedés felhagyására bírni törekszik, vagy pedig a mozgalmat vagy szervezkedést és annak előtte ismert adatait a hatóságnál feljelenti. — 5. §. A 3. §-ban (a mai 2. §) meghatározott büncselekmény büntetethetősége megszűnik, ha a bűnös önként és mielőtt a cselekmény felfedeztetett volna, az előkészítést vagy a megkezdett véghezvitelt abbahagyja és minden káros következményt, ami a tettesek, a részeselek és a mozgalom vagy a szervezkedés résztvevőinek és előmozdítóinak tevékenységéből netalán származott, maga elhárít vagy a hatóságnál kellő időben tett feljelentéssel folytán a következmények elháríttatnak. A Min. Ind. szerint a Javaslathoz a Btk. 136. és 137. §-aihoz hasonlóan büntetlenséget biztosító e rendelkezéseit ugyanazok a fontos körülmények teszik indokolttá, amelyek ily kivételes rendelkezéseknek a Btk. felsőértékről szóló fejezetébe való beillesztését tették szükségessé.

Az Ig. Bizottság e 4. és 5. §-okat összevonta a 4. §-ként a következő szövegben terjesztette a Nemzetgyűlés elé: Az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására vagy megsemmisítésére irányuló mozgalom vagy szervezkedés miatt nem büntethető az, aki előbb, mintsem azt a hatóság felfedezte volna, a mozgalomtól vagy szervezkedéstől eláll és elállását társainak nemcsak tudomására juttatja, hanem azokat a mozgalom vagy szervezkedés felhagyására bírni törekszik, vagy pedig a mozgalmat vagy szervezkedést és annak előtte ismert adatait a hatóságnál feljelenti.

A megokolásban az Ig. Biz. felhozta, hogy a mozgalomtól vagy szervezkedéstől elálló egyéneknek akkor is büntetlenséget biztosít az ott felsorolt feltételek esetében, ha a mozgalmon vagy szervezkedésen felül már több is merényeltetett; az eredeti javaslat 3. és a bizottsági szöveg 2. §-ában leírt büncselekményektől való elállásra azonban külön rendelkezést fel nem állít, mert e tekintetben a Btk. 67. §-a teljesen kielégítő rendelkezést tartalmaz.

A Nemzetgyűlés e szöveget magáévá tette azzal a kiegészítéssel, hogy itt is felvette az Apponyi által javasolt beszúrást.

2. Az Átv. 4. §-a értelmében: Az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására vagy megsemmisítésére, különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos létesítésére irányuló mozgalom vagy szervezkedés miatt nem büntethető az, aki előbb, mintsem azt a hatóság felfedezte volna, a mozgalomtól vagy szervezkedéstől eláll és elállását társainak nemcsak tudomására juttatja, hanem azokat a mozgalom vagy szervezkedés felhagyására bírni törekszik, vagy pedig a mozgalmat vagy szervezkedést és annak előtte ismert adatait a hatóságnál feljelenti.

Az államfelforgató mozgalom vagy szervezkedés kezdeményezésével, vezetésével, az abban való tevékeny részvétellel, illetőleg annak előmozdításával az Átv. 1. §-ában meghatározott bűn-

cselekmény immár be van fejezve s így az attól való elállás — mint-hogy a Btk. 67. §-a a kísérletre vonatkozik — nem biztosít büntetlenséget. Ám tekintettel arra, hogy úgy kriminálpolitikai, mint érdekvédelmi nézőszögből nagyobb súlyt kell helyezni arra, hogy súlyos jogsérelmek bekövetkezése megelőztessék, mint arra, hogy a büntettes kiérdemelt büntetését elnyerje, figyelembe véve azt a körülményt, hogy az Átv. 1. §-ában meghatározott bűncselekmények törvényes fogalmai a bevégeztség határát sokkal korábbi időpontra teszik, mint az életfogalom (s ezt nem is lehetett későbbi időpontra tenni, mert ha a mozgalom sikerre vezetett, úgy természetesen az uralomra jutott irány nem bünteti az ezt megteremtő egyéneket): helyes volt a formális bevégeztség határvonalán túleső további cselekményektől való elállásra a büntetlenség ígéretével biztatni (v. ö. *Visszalépés a kísérlettől* című M. Tud. Akadémiai székfoglalómat, 1910).

3. Az Átv. 4. §-ában biztosított büntetlenség, — mely jogi természetét tekintve személyes büntethetőséget kizáró ok, — *feltételei*, illetve kellékei a következők: *a)* az államfelforgató mozgalomtól vagy szervezkedéstől a hatóság felfedezése előtt való *elállás*, *b)* ennek az elállásnak a társakkal való *közlése* és *c)* *törekvés* arra, hogy a társak a mozgalomtól vagy szervezkedéstől elálljanak, vagy a mozgalomnak vagy szervezkedésnek a hatóságnál való *feljelentése* az elálló előtt ismert adatok közlése mellett.

a) Első kellék az elállás, melynek természetesen *önkéntesnek* kell lennie. Az elállásnak meg kell történnie, mielőtt a hatóság az államfelforgató mozgalmat vagy szervezkedést felfedezte volna. Felfedezésen oly tudomásvétel értendő, melynek következménye a megakasztó rendőrségi beavatkozás. Az elállásnak büntetlenséget biztosító hatása ugyanis csak addig foghat helyt, míg az elállótól függ a mozgalom továbbterjedése vagy abbanmaradása. Ha már a hatóság a mozgalmat felfedezte, úgy az egyesnek visszalépése ebből a szempontból közömbös.

b) Az első kellékkal konjunktíve megkívánt második kívánalom, hogy az elálló elállását társainak tudomására juttassa. A tudomásra juttatással ugyanis nemcsak kiválását jelzi az elálló, hanem gyengíti a mozgalmat vagy szervezkedést, mert a visszamaradottak egyfelől vesztenek egy társat, másfelől méltán tarthatnak attól, hogy e kiválásnak a hatósági tudomásvétel lesz a következménye. A tudomásra juttatás bármiféle formában történhetik (szóval, írásban, telefonon stb), de kell, hogy az elállást tartalmazó értesí-

tésről a mozgalom többi résztvevői tudomást szerezzenek; sőt — nézetem szerint — elég, ha a vezetők, az élen állók vesznek tudomást az elállást bejelentő nyilatkozatról. Az összes társak tudomásvételét megkívánva — aminek bizonyítása nagyobb mozgalomnál szinte kizárt dolog — az Átv. 4. §-ának alkalmazását úgyszólván illuzóriussá tennők.

c) Továbbá — az előbbiekkal szintén konjunktíve megkívánt — kellék és pedig alternatíve, hogy az elálló *a)* vagy reábirni *törekedjék* társait a mozgalom vagy szervezkedés felhagyására, vagy *β)* *feljelentse* a hatóságnál a mozgalmat vagy szervezkedést és annak előtte ismert adatait. Maga az elállás és annak a társak irányában történt tudomásul adása — bár némi gyengítést jelent már, de még — nem elég alap a büntetlenséghez; az állam csak akkor mondhat le a büntetésről, ha, mint említettem, legnagyobb-részt az elállón múlik, vajjon a legnagyobb valószínűség szerint el lesz-e fojtva a mozgalom, — már pedig ez csak akkor forog fenn, ha az elállás komoly, ami viszont vagy a lebeszélésből, vagy a feljelentésből állapítható meg.

A felhagyásra irányuló reábirásnak nem kell éppen eredményesnek lennie, elég, ha az elálló erre törekszik; viszont — főleg amikor e törekvésének sikertelenségét előre látja — kívánatosabb, ha az első alternatíva mellőzésével a feljelentést választja.

Kérdés, ha vajjon abban az esetben, amikor az elálló mellőzi a feljelentést (tehát eláll, társait erről értesíti s ezeket a felhagyásra birni törekszik, tehát az Átv. 4. §-a alapján megszerzi a büntetlenséget), büntetendő-e az Átv. 3. §-a értelmében a feljelentés elmulasztásáért. *Degré* szerint, miután a 3. § a feljelentés elmulasztását delictum sui generis gyanánt állapítja meg: ha a 4. § szerinti egyéb feltételek fenn is forognak, de a hatóságnál való feljelentés nem történt meg, úgy a 3. § szerinti bűnösség mégis fennforog; az ez alapon való megbüntettetést úgy a kezdeményező és vezető, mint a résztvevő és előmozdító csak úgy kerülheti el, ha a feljelentést is megteszi (v. ö. *Zsebk. 657. 1.*; ugyanígy *Perjéssy*, i. m. 111. 1.). Ezzel szemben *Isaák* véleménye, hogy: az elállót, ha volt társait a mozgalom vagy a szervezkedés abbahagyására törekedett birni, a feljelentési kötelesség nem terheli s így őt a 3. § alapján nem lehet büntetni; úgyszintén hozzátartozóját sem (v. ö. *Zsebk. 549. 1.*). *Részemről* ez utóbbi nézethez csatlakozom, mert amikor a 4. § az elállóra bizza, hogy büntetlenségét a felhagyásra irányuló reábirási törekvéssel, vagy a

feljelentéssel biztosítsa-e magának és így szabad választást enged, az első alternatíva útjára lépés esetén felment a feljelentés kötelezettsége alól s így ennek megszegéséről már nem lehet szó. De eltekintve ettől, ha egyszer az a célja a törvénynek, hogy büntetlenséggel jutalmazza az elállót, amikor ez tőle az adott helyzetben telhetőleg a mozgalom elfojtását célozza, úgy az erre törekvők készségét erősen lefokoznók azzal, ha — bár csak a feljelentés elmulasztásáért — mégis megbüntetnők. A törvény államérdekből privilégiumot ad, ez pedig odíozummá válnék a Degré—Perjéssy-felfogás mellett. Ne feledjük el végül, hogy a mozgalomban résztvevő addig még csak elmegy, hogy megkísérlje társait a felhagyásra reábirni, de a feljelentéstől legtöbbször társaitól való félelmében tartózkodni fog.

További kérdés: vajjon a 4. § alapján elért büntetlenség kiterjed-e a 2. §-ban említett kapcsolatos egyéb bűncselekményekre is? E helyütt különböztetni kell. a) A 2. §. 1. bekezdésében meghatározott, a mozgalommal vagy szervezkedéssel összefüggően és annak céljára elkövetett bűncselekményből származó bűnösséget az elállás természetesen nem érinti, mert a 4. § esetében csak a mozgalom kezdeményezése, vezetése, előmozdítása s az abban való részvétel válik büntetlenné; de az elállás kizárja e bűncselekménynek a 2. § 1. bekezdése szerinti való minősítését, mert ha az 1. §-ban körülírt bűncselekmény büntethetősége megszűnt, úgy a 2. § 1. bekezdése szerinti delictum complexum már nem állapítható meg (ugyanígy Degré, Zsebk. 657., Isák, Zsebk. 549. l.). b) A 2. § 2. bekezdése esetében (lavinafelelőség, v. ö. fant 66. l.) az elállásból származó büntetlenség nyilván kiterjed az ott említett bűncselekményekre is, mert itt e kapcsolatos bűncselekményt nem az elálló követte el, az erről való tudomás vagy előreláthatás viszont — Degré helyes megjegyzése szerint — nem létesít önállóan vétkeiséget; nyilvánvaló tehát, hogy a 4. §-on alapuló büntethetőséget kizáró ok a 2. § 2. bekezdésére is kiterjed. Aki a lavinát továbbcsuszamlásában megállítani törekszik, nem felel az immár tőle függetlenül bekövetkezett sérelmekért (ugyanígy Heller, i. m. 15., Degré, Zsebk. 658., Perjéssy, 108., Isák, 549. l.).

III. FEJEZET.

A magyar állam és a magyar nemzet megbecsülése ellen irányuló büntettek és vétségek.

7. §. Áttekintés.

Az 1921: III. t.-c. második címe a magyar állam és a magyar nemzet megbecsülése ellen irányuló büntetteket és vétségeket szabályozza és ugyan a 7. §-ban az ú. n. nemzetragalmazást, a 8. §-ban pedig a nemzetgyalázás néven ismert vétséget.

A vonatkozó materia dogmatikai tárgyalását megelőzően a törvényhozási előzmények s némi jogösszehasonlítás után — figyelemmel arra, hogy e két bűncselekmény az elkövetők, a passzív alany és a védett jogtárgy tekintetében azonos — előbb e közös ismérvekről szólok, majd külön tartva fejtem ki a nemzetragalmazás és nemzetgyalázás többi tényálladási elemeit.

Az anyag felosztása tehát imígyen alakul ki: 1. Törvényhozási előzmények és jogösszehasonlítás. 2. A nemzetragalmazás és nemzetgyalázás elkövetői, passzív alanya és jogtárgya. 3. A nemzetragalmazás, és 4. A nemzetgyalázás.

8. §. 1. Törvényhozási előzmények és jogösszehasonlítás.

1. Az 1921: III. t.-c. előkészítői szükségesnek vélték büntetéssel sújtani mindazokat a cselekményeket, amelyek a tömegmozgalom céljára a lelkeket a legkülönbözőbb utakon előkészíteni és megnyerni igyekeznek. Uly cselekmények az állam és társadalom törvényes rendje elleni izgatáson, a jogrend felforgatása és megsemmisítése céljából bűncselekmény elkövetésére irányuló felhíváson s a katonai jegyelem megbontására irányuló cselekményeken felül: a magyar állam vagy a magyar nemzet megrágalmazása és az ellene szóval vagy tettel elkövetett meggyalázó, lealacsonyító vagy a nemzeti érzületet egyébként súlyosan sértő nemzetgyalázás.

E végből a Min. Javaslat 11. §-a a következő szöveget vette fel: Aki a magyar állammról vagy a magyar nemzetről nyilvánosan olyan valótlán tényt állít, vagy való tényt oly elferdítéssel vagy kizáréssal ad elő vagy terjeszt, amely

alkalmas arra, hogy a magyar állam vagy a magyar nemzet megbecsülését vagy jó hírnevét csorbítsa, hitelét vagy egyéb fontos érdekét sértse, vétséget követ el és öt évig terjedhető fogházzal, valamint százezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő. Aki az első bekezdésben meghatározott cselekményt sajtó útján vagy külföldön vagy külföldi állam hatósága, hatósági közege, megbízottja vagy kiküldöttje, vagy valamely külföldi szervezet, illetőleg megbízottja előtt, vagy külföldön való nyilvánoságrahozás céljából — habár nem nyilvánosan — követi el, büntetési miatt öt évig terjedhető börtönnel büntetendő. A büntetés tíz évig terjedhető fegyház, ha a cselekményt abból a célból követték el, hogy valamely külföldi állam vagy szervezet a magyar állam vagy a magyar nemzet ellen ellenséges cselekményre indíttassék, ha pedig ennek következtében valamely külföldi állam vagy szervezet a magyar nemzet ellen ellenséges cselekményre indíttatott, a büntetés életfogytig tartó fegyház. A javaslat 12. §-a viszont így vette tervbe a nemzetgyalászás törvényes fogalmának meghatározását: *Aki sajtó útján vagy egyébként nyilvánosan vagy külföldön, vagy külföldi állam hatósága, hatósági közege, megbízottja vagy kiküldöttje, vagy valamely külföldi szervezet megbízottja előtt vagy külföldön való nyilvánoságrahozás céljából a magyar állam vagy a magyar nemzet ellen meggyalázó, lealacsonyító vagy a nemzeti érületet egyébként súlyosan sértő kifejezést használ, vagy ily cselekményt követ el, amennyiben cselekménye súlyosabb rendelkezés alá nem esik, vétség miatt öt évig terjedhető fogházzal és százezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.*

A Min. Indokolás e szakaszokban foglalt meghatározásokat és büntető szankciókat a következő megjegyzésekkel kíséri: A törvényes rend felforgatására irányuló propagandának egyik eléggé meg sem bélyegezhető, de egyúttal igen veszélyes eszköze az oly irányú tevékenység is, amely a nemzetben kifejezésre jutó összességnek vagy az összesség törvényes szervezetének, az államnak, értelmi és érzelmi létalapjait támadja meg a végett, hogy a nemzetről és az államról kialakult kedvező értéktételeket — valótlan tényállításokkal vagy való tények elferdítésével és kiszínezésével, vagy az államra vagy a nemzetre meggyalázó, lealacsonyító vagy a nemzeti érületet egyébként súlyosan sértő kifejezés használásával vagy ily cselekmények elkövetésével — megdöntse. Ha az ily irányú tevékenység állandó és céltudatos működésként jelentkezik, az állam belső életében és a meggyőződéseknél oly zavarát és a lelkeknek olyan tanácstalanságát képes létrehozni, hogy elvész a józan tájékozódás képessége és elmosódnak a határok helyes és helytelen, sőt az észszerű és észszerűtlen között is; a lelkek ilyen állapota könnyűvé teszi a meggondolatlan felforgatás művét és megbénítja vagy lehetetlenné teszi az ellenállást a felforgató törekvések magvalósításának megkísérlésével szemben. De még ártalmasabb az ily irányú tevékenység az állam külső, nemzetközi életére nézve, mert az államról és a nemzetről az ily tevékenység következtében kialakuló helytelen és ferde értéktételek megalapítása s a valóságnak megfelelővel helyettesítése igen nehéz; ily módon könnyen elvész a nemzet boldogulásához a külső viszonylatokban szükséges jóindulat. A javaslat ezért szigorú büntetéssel sújtja a magyar állam vagy a magyar nemzet megrágalmazóját és azt, aki ellenünk meggyalázó, lealacsonyító vagy a nemzeti érületet egyébként súlyosan sértő kifejezést használ vagy ily cselekményt követ el. A legsúlyosabban kívánja büntetni a

javaslat a rágalmazást abban az esetben, ha annak következtében valamely külföldi állam vagy szervezet a magyar állam vagy a magyar nemzet ellen ellenséges cselekményre indíttatott. Az ellenséges cselekmény természetesen nem csupán fegyveres beavatkozást jelent; ily cselekmény lehet bármely olyan intézkedés, amelynek az a célja, hogy a magyar állam rendes életműködésében akadályozva legyen.

Az Igazságügyi Bizottság a 11. §-ban (új 7. §) foglalt rendelkezéseit teljesen indokoltnak és szükségesnek tartja; azt egészében fenntartja és csak annyival módosítja, hogy az első bekezdésből a «vagy kiszínezéssel», a második bekezdésből pedig a «sajtó útján vagy» szavakat mellőzi; e szavak bennhagyása mellett ugyanis a javaslat rendelkezései szigorúbbak lettek volna, mint ahogy azt a javaslat célja megköveteli. A 12. (új 8.) §-ból a Bizottság mint önként érthető, tehát felesleges szavakat törli a következőket: «sajtó útján vagy egyébként»; viszont mint szükséges szavakat beilleszti a negyedik sorba «habár nem nyilvánosan». Azt a rendelkezést, amely a meggyalázó és lealacsonyító kifejezések vagy cselekmények mellett azokat is büntetni kívánta, amelyek «a nemzeti érületet egyébként súlyosan sértik», a Bizottság mellőzi, mert azt a maga túlságosan tág szerkezetével büntetőtörvénybe illeszthetőnek nem tartja.

A Nemzetgyűlés vitája során Apponyi Albert gróf hangsúlyozta, hogy a nemzetrágalmazás ellen a legradikálisabb gyógyszer a sajtószabadság helyreállítása, mert a nyilvánosság a legjobb kontroll, míg a sajtó korlátozása folytán suttogások és pletykák terjednek s ez legtermékenyebb megalapozás a rágalmazásnak. Ha van — úgymond — jó sajtótörvény, amelyben meg van határozva, hogy mit szabad és mit nem szabad írni, s ki van mondva, hogy nem szabad hazudni, akkor ez a leghathatósabb megvédője a nemzet jó hírnevének; a vonatkozó szakaszoknak egyébként megfelelő módosítását javasolja. Bródy Ernő e tényálladékokat oly módon kívánna megkonstruálni, hogy az minden kételyt kizárjon és a tisztességes újságíró-társadalmat a maga becsületos munkájának kifejtésére és a magyar érdekek védelmére lehetővé és képessé tegye. Somogyi István főleg azért helyesli a javaslatot, mert a vonatkozó szakaszok intézkednek arról, hogy aki külföldön rágalmazza a magyar nemzetet, szintén büntetendő. Turi Béla megnyugtatta Apponyit, arra utalván, hogy a nemzetrágalmazás szakaszában a valótlan tényálladékképpen van megjelölve. Tomcsányi Vilmos Pál igazságügyi miniszter főleg azért emel szót a javaslat mellett, mert a nemzetet rágalmazó külföldi hadjáratoknak továbbmenő céljuk mindig az a tendencia, hogy itt teljes felforgató eredményeket érjenek el. Bárczy István a budapesti ügyvédi kamarának azt az aggályát közli, hogy a javaslatban tervezett szabályozás mellett féltő, hogy teljesen lehetetlenné fog válni, hogy a magyar viszonyokról a külföldi lapokban kedvezőtlen hírek léssanak napvilágot és bírálatok jelenjenek meg, pedig néha éppen az ország érdekében felelné, hogy a valót megtudják, még ha az esetleg az uralmon levő kormányra vagy politikai pártra kellemetlen is. A részletes vitában az igazságügyi miniszter a következő módosítást indítványozta: a 7. § 1. bekezdése így szóljon: *Aki olyan valótlan tényt állít vagy terjeszt, amely alkalmas arra, hogy a magyar állam vagy a magyar nemzet megbecsülését csorbítsa vagy hitelét sértse, vétséget követ el és öt évig terjedhető fogházzal büntetendő; a második*

békezdés első mondata pedig hagyassék el. A 8. §-hoz ugyanó a következő módosítást indítványozta: *Aki a magyar állam vagy a magyar nemzet ellen meggyalázó kifejezést használ vagy ilyen cselekményt követ el, vétség miatt három évig terjedhető fogházzal büntetendő.*

2. A javaslatnak és illetőleg a törvénynek e rendelkezései az irodalomban is erős támadásoknak voltak kitéve (v. ö. Jogt. Közl. 1921. márc. 15., okt. 1., 1924. máj. 15., júl. 1., 1926. aug. 15-i számok), melyekre feleletül elegendőnek tartom hivatkozni egyfelől *Miskolczy Ágost* cikkére (Jogt. Közl. 1926. júl. 15-i szám), másfelől azokra a *külföldi törvényhozási munkálatokra*, melyek szintén szükségesnek tartották az ily nemzetsértő cselekmények megbüntetését.

Miskolczy szerint: a dolog lényege egyszerűen az, hogy az állam jogi rendjét, a communis opinión sérti az, hogy valaki nemzetgyalázó kijelentést engedhessen meg magának; . . . nincs állam, mely eltűrné azt, hogy a nagy nyilvánosság előtt becsméreljék az államalkotó nemzetet, gyalázzák intézményeit trágár szavakkal, képtelenül hazug rágalomokkal.

Helyesen utal rá *Perfésy* is arra, hogy az állami életet veszélyeztető felforgató törekvéseknek melegágyait képezik ezek a rágalmozások és gyalázkodások, mert gyűlöletkeltésre alkalmasak, már pedig a gyűlölet a jogtalan cselekvések egyik legfőbb rúgója (v. ö. i. m. 127. l.).

A *külföldi törvények* közül utalok mindenekelőtt a *német bír. btk.* 131. §-ára, mely szerint: «Wer erdichtete oder entstellte Tatsachen, wissend, dass sie erdichtet oder entstellt sind, öffentlich behauptet oder verbreitet, um dadurch Staatseinrichtungen oder Anordnungen der Obrigkeit verächtlich zu machen, wird mit Geldstrafe oder mit Gefängnis bis zu zwei Jahren bestraft»; közelebbről érdekel az 1922. július 21-én kelt német-bíródomi *Gesetz zum Schutze der Republik* 8. §-ának vonatkozó helye, melynek értelmében: «Mit Gefängnis bis zu fünf Jahren, neben dem auf Geldstrafe bis zu einer Million Mark erkannt werden kann, wird bestraft: 1. wer öffentlich oder in einer Versammlung die verfassungsmässig festgestellte republikanische Staatsform des Reichs oder eines Landes beschimpft oder dadurch herabwürdigt, dass er Mitglieder der republikanischen Regierung des Reichs oder eines Landes beschimpft oder verleumdet; 2. wer öffentlich oder in einer Versammlung die Reichs- oder Landesfarben beschimpft.» Közel áll a nemzetragalmazás törvényes fogalmához a *norvég btk.* 130. §-ában, valamint az *olasz codice* 123. §-ában körülírt tényálladék. Figyelmet érdemel az *osztrák javaslat* 164. és 165. §-a, mely a közhatalom nyilvános meggyalázását bünteti. Fel kell említenem továbbá az 1923. március 29-én kelt *cseh-szlovák rendtörvényt*, melynek 14. §-a büntetéssel sújtja azt, «aki nyilvánosan durva vagy izgató módon a köztársaságot, nemzetet vagy valamely nemzeti kisebbséget olyképp szégyení meg, hogy ezzel a köztársaság méltóságát sérti, vagy a köztársaság közbékéjét vagy nemzetközi viszonyait veszélyezteti». Rá kell mutatnom az 1926. november 25-én kelt *olasz védtörvényre*, melynek 5. §-a így hangzik: «Aki az állam területén kívül az állam belső állapotáról rosszindulatú hamis híreket vagy újságokat terjeszt vagy túloz és ily módon az állam hitelét vagy tekintélyét csorbítja, vagy bárminő olyan tevékenységet fejt ki, amely a nemzet értékének árt, öt évtől tíz évig terjedhető börtönnel büntetendő s a közhivataltól örökre

eltiltandó»; az e szakasz alapján hozott marasztaló ítélet kapcsán az elítélt elveezíti állampolgárságát és vagyona elkoboztatik (v. ö. a *legújabb olasz btk. javaslatának* 274. art.-át is, valamint ennek 294. és 295. art.-ait).

9. §. 2. A nemzetragalmazás és nemzetgyalázás elkövetői, passzív alanya és jogtárgya.

1. A nemzetragalmazás és nemzetgyalázás törvényes fogalmai az elkövetők, a passzív alany és a jogtárgy tekintetében azonosak, minélfogva e hármas nézőszögből együttesen tárgyalhatók.

Maguk a *törvényes fogalmak* így körülírt nyertek a törvényben: Nemzetragalmazást követ el az, aki olyan valótlan tényt állít vagy terjeszt, amely alkalmas arra, hogy a magyar állam vagy a magyar nemzet megbecsülését csorbítsa vagy hitelét sértse (Átv. 7. § 1. bek.), és nemzetgyalázást követ el az, aki a magyar állam vagy a magyar nemzet ellen meggyalázó kifejezést használ vagy ily cselekményt követ el (Átv. 8. §.).

2. E kétféle bűncselekmény elkövetője bárki lehet; magyar honos éppúgy, mint idegen állampolgár.

Kérdés: szerepelhet-e e vétségek elkövetőjeként *jogi személy*? Pl. valamely egyesület, kaszinó stb. oly határozatot hoz, melyben nemzetragalmazó tényállítások vagy nemzetgyalázó kifejezések foglaltatnak. Btk.-ünk — figyelemmel egyfelől a 417. §-ból kiolvasható elvi álláspontra, valamint arra, hogy az egyes deliktumok meghatározását a fizikai személyre utaló «aki» szócskával kezdi — a jogi személyt kirekeszti a bűncselekmények elkövetőinek köréből (így az 1881: XXXIX. t.-c. 16. §-a is), — ám a St. 42. §-a áttöri ez elvet, amikor kimondja, hogy: «Ha a kiadó vagy a nyomda vagy más többszörösítő vállalat tulajdonosa jogi személy vagy társaság, a megállapított pénzbüntetésért . . . a vagyoni felelősség a jogi személyt vagy a társaságot terheli.» Ezekhez képest a fenti kérdés megoldása nézetem szerint a következő: ha a rágalmozó tényállítás vagy a meggyalázó kifejezés jogi személytől ered is, elkövetőkként azok az egyének vonandók felelősségre, kik ama cselekmény létrejöttében közreműködtek; ugyanez a szabály nyer alkalmazást akkor is, ha a cselekmény elkövetése sajtó útján történt, mégis ily esetben a megállapított pénzbüntetésért a felelősség a jogi személyre vagy társaságra hárul (v. ö. még Tank. I. k. 86. l.).

3. Úgy a nemzetragalmazásnak, mint a nemzetgyalázásnak passzív alanya a *magyar állam és a magyar nemzet*.

E helyütt mindenekelőtt arra a különbségre hívom fel a figyelmet, mely egyfelől az Átv. előző szakaszaiban meghatározott s az itt szóbanforgó két bűncselekmény körülírása tekintetében mutatkozik. Amott az állam mellett a társadalmat is említi a törvény a «magyar» jelző mellőzésével, emitt elhagyja a társadalom megemléztetését, de felveszi a «nemzet» kifejezést s mindkettőnél a «magyar» jelzőt használja, amiből nyilvánvaló, hogy, a társadalom megbecsülése ellen irányuló cselekmény éppúgy nem esik az Átv. 7., illetve 8. §-a alá, amint nem vonható ezek körébe az idegen állam vagy nemzet ellen elkövetett rágalmazás vagy gyalázás sem.

Az állam és nemzet fogalmát illetően az államtudományokban leszűrdött meghatározásokra utalhatok (v. ö. fent 22. l.).

A *Curia* egyik ítéleti megokolása szerint: az állam a nemzetben kifejezésre jutó összességnek olyan törvényes szervezete, amely az állami akaratot — alkotmányának megfelelő szervek útján — külső hatalommal képes és köteles is érvényre juttatni (Bjt. 77. k. 56. l.), a nemzet pedig a polgárok összessége (u. o. 57. l.).

Van nézet, mely azt vitatja, hogy az állam és nemzet elvont fogalmak, lényegileg fikciók; így legújabbban *Kelsen* (az állam hatalma nem jelenthet mást, mint az állami rend tartalmáról való képzeteknek a motiváló erejét), v. ö. Az államélet alapvonalai, 1927. 14. l.) és nálunk *Moór Gyula* (akadémiai székfoglalójában). Ezt az álláspontot hangoztatta egy esetben a védelem is, melyre azonban a *Curia* így felelt: az állam, a nemzet a természet általános törvényeinek alávetett élő szervezet, amely éppen azért megsemmisíthető, megcsönkítható és meg is sérthető (v. ö. Bjt. 76. k. 19. l. s itt *Némethy* megbeszélését; az államfogalomra v. ö. *Waldecker*, Allgemeine Staatslehre, 1927. 201. s köv. l.).

Gyakorlatilag különösen jelentős az a további kérdés: vajjon aki a kormányt, a hatóságokat, bíróságot, a kormányzati rendszert sérti: az Átv. 7., illetve 8. §-a alapján büntetendő-e, avagy a Bv. 3., illetve 4. vagy 5. §-ai alapján? — *Isaák* szerint: a magyar állam alkotmányos intézményei nem jelentik magát az államot s így az ily intézmények elleni meggyalázó kifejezés nem nemzetgyalázás (Zsebk. 555. l.; így a *Curia* is egy esetben, Bjt. 75. k. 157. l.); *Perjéssy* viszont mindig az Átv. alkalmazását helyesli, mert az állam alapintézményein épül fel és áll, s aki az alappilléreket támadja meg, az megtámadja magát az épületet (v. ö. i. m. 132. l.). *Részemről* úgy vélem, hogy e kérdés helyes megoldása

mindenkoron a konkrét körülmények oly értelmű figyelembevételén fordul, hogy a sértő cselekmény elkövetőjét átható intenció, mint magának a tényállásnak és illetőleg gyalázó kifejezésnek vagy cselekménynek objektív ismérvei, arra mutatnak-e, hogy a sértés — bár közvetlenül az állami akaratot kifejező szerveket éri, de közvetve és tehát valósággal — magának az államnak vagy nemzetnek megsértése, tehát az állami berendezés egészére hat ki, vagy pedig inkább csak e szervek valamelyikének speciális magatartására, hivatására gyakorlására vonatkozik, e szervek izolált működését kiragadva támadja. Az előbbi esetben az Átv., az utóbbiban a Bv. alkalmazandó.

A *Curia* gyakorlatából idevágólag a következő figyelemreméltó kijelentéseket idézem; egyik fent már idézett ítéleti megokolásában legfelsőbb bíróságunk így érvel: az irányadó tényállás szerint vádlott a következő kijelentést tette: «az összes minisztérium gazember, gazemberek az ott levők mindnyájan, megbízhatatlan alakok»; a másodbíróság szerint az összes minisztérium, vagyis a kormány magát az államot jelenti és illetve azok egymást kiegészítő fogalmak, amiből szerinte az következik, hogy vádlott a szóbanforgó meggyalázó kifejezéseket a magyar állam és a magyar nemzet ellen is használta; ez az érvelés azonban téves, mert igaz ugyan, hogy a minisztériumok és a felelős kormány a magyar állam alkotmányos intézményei, ámde ezen intézmények még nem jelentik magát az államot vagy a nemzetet, amelynek csak szervei, és különben is vádlott nem is ezeket az intézményeket, hanem mindazokat az egyéneket gyalázta, akik mint közhivatalnokok a minisztériumokban alkalmazva vannak és akik az államtól teljesen önálló fizikai és erkölcsi életet élnek; a meggyalázás tehát ezek ellen a közhivatalnokok ellen irányult és azokat érte, és nem a magyar államot és a magyar nemzetet; hisz ha a kormány vagy a kormányzó gyalázása egyértelmű volna az állam és nemzet lealacsonyításával, akkor felesleges volna az 1913: XXXIV. t.-c. és a Bv. 8. §-ának 2. pontja; és éppen ez utóbbi törvényhely bizonyítja kétséget kizáróan, hogy az adott esetben a vádbeli cselekmény tulajdonképpen a Bv. 2. §-ában meghatározott és a Bv. 4. §-ának 2. bekezdése szerint minősülő, a Bv. 8. §-a értelmében felhatalmazásra üldözendő nyilvános becsületsértés tényálladékát meríti ki (Bjt. 75. k. 159. l.); vádlott beállítására szerint a magyar nemzeti hadsereg tisztjei és katonái az embereket tömegesen gyilkolják, a polgárokat büntetlenül zsarolják, károsítják s azután a katonai parancsnokság és egyes közéleti kiválóságok az ily merényletek miatt folyó eljárás elsimítását keresztülviszik; a *Curia* szerint vádlott a nemzeti hadsereg és hatóságok súlyos omlatos megrágalmazásával a magyar állam és a magyar nemzet becsületét csorbította (Bjt. 75. k. 51–52. l.); kimondotta a *Curia*, hogy: a magyar államot és nem annak hatóságait sérti az az állítás, hogy ez az állam az elnyomatás országa, ahol a jogrend oly gyenge, hogy az emberek élete, testi épsége nincs biztonságban; ahol az állam anyagi erejét nagy tolvajok aknázzák ki s ahol az uralkodó nagybirtok és papi birtok urai elnyomnak min-

denkit (Bjt. 76. k. 18. l.); nem zárja ki a bűnösséget, hogy az állításokkal kapcsolatban a kormányokról is szó van (Bjt. 76. k. 17. l.); nemzetgyalázást és nem hatóságértést állapított meg a Curia, midőn vádlott azt mondotta, hogy «az a pofátlan, ronda magyar bíróság nem fog ítélkezni fölöttem» (Bjt. 76. k. 20. l.); egy másik esetben a védelem részéről felhozott ama érveléssel szemben, hogy a vád alapjául szolgáló sajtóközleményben vádlott nem az államot, nem is a nemzetet, hanem csak a kormányt támadta, a Curia elvi élel mondotta ki, hogy nem az a fontos, hogy vádlott tényállításait bizonyos mérvben a kormányra vonatkoztatta, mert ez a törvény kijátzására irányuló céltűzés eljárás is lehet, hanem döntő fontosságú csak az, hogy alkalmasak-e a cikkben írt valótlan tényállítások arra, hogy a különben is állandóan igazított magyar földmunkásosztály, vagy pedig mások előtt a magyar állam, a magyar nemzet megbecsülését csorbítsák (Bjt. 77. k. 4. l.); ugyanezt az álláspontot foglalta el a Curia, midőn az Átv. 7. §-ába ütköző nemzetragalmazást állapította meg, mert vádlott azt állította, hogy Magyarországon a törvényes kormány mellett kamarillák uralkodnak, mellékkormányok garázdálkodnak s a magyar állam törvényes akaratát érvényre juttatni nem tudja (Bjt. 77. k. 56. l.); egy további esetben, midőn vádlott azt állította, hogy: «gazember a kormány, hogy nem ad kenyeret a munkásoknak; a sok csendőrt és rendőrt megfizették, akik működnek», kimondja a Curia, hogy bár vitán felül áll, hogy az állammal és nemzettel nem azonosítható a kormány, de vádlottnak idézett szavai nemcsak a kormányt sértik, hanem haza- és nemzetragalmazást állapítanak meg (Bj. 78. k. 144. l.); legélesebben distingvál a Curia következő ítéleti megokolása: az 1921; III. t.-c. 7. §-a nem helyezte hatályon kívül a Bv. vonatkozó rendelkezéseit s ez a szakasz csak oly tényállítások esetében alkalmazható, amelyek általánosító, az állami berendezés és nemzeti életműködés egészére kiható tartalmuknál fogva valóban alkalmasak arra, hogy a magyar állam vagy a magyar nemzet megbecsülését csorbítsák vagy hízelet sértésük; ha azonban a cikk valamely állami szervnek, intézménynek működését kinyagadva teszi támadás tárgyává oly konkrét tényállítások kíséretében, amelyek valóságuk esetében az illető szervek hivatali funkcionáriusai ellen bűnvádi vagy fegyelmi eljárás megindítására szolgálnak alapul, akkor nincs semmi törvényes akadálya a Bv. alkalmazhatóságának (Bjt. 80. k. 10. l., v. ö. még Bjogi dtár, 20. k. 42. l.); teljesen azonos megokolással találkozunk a Curiaéban abban az ítéletében, mikor vádlottat, ki a bíróságok pártatlanságát támadta, nem az Átv. 7. §-a alá eső vétségben, hanem a Bv. 1. §-a alá eső, a 3. § 2. bek. 2. pontja szerint minősülő ragalmazás vétségében mondta ki bűnösnek, mert a tényállítás — tekintettel a bíraskodásnak a kormánytól független voltára — nem alkalmas arra, hogy a magyar állam vagy nemzet megbecsülését csorbítsa, hanem okul szolgálhat arra, hogy az illető bírák ellen a fegyelmi eljárás megindíttassék (Bjt. 80. k. 98. l.); kimondotta a Curia, hogy a nemzetgyűlésnek vagy elnökének, valamint a felelős kormánynak becsülete ellen irányuló támadások esetében a Bv. rendelkezései irányadók, mert sem a nemzetgyűlés, sem annak elnöke, sem pedig a kormány nem jelenti a nemzetet, a magyar államot, amelynek úgy a Nemzetgyűlés, mint a felelős kormány csupán szervei (Bjogi dtár, 20. k. 44. l.); felmentett a Curia, mert a cikk nem a magyar államot vagy a magyar nemzetet, hanem a magyar fiasciót,

különösen pedig az Ébredő Magyarok egyesületét s ennek vezetését támadja (u. o.); a cikk közéleti szereplőkről és köztisztviselőkről beszél; a Curia felment, mert az állam egyik vagy másik magas hivatali állásban levő tisztviselőjének vagy a közélet egyes szereplőinek esetleges megtévelyedése még nem alkalmas arra, hogy a magyar államot meggyalázza (u. o. 45. l.).

A magyar állam megbecsülése elleni vétség és tehát a körülményekhez képest nemzetragalmazás vagy nemzetgyalázás: a törvény becsmérése, az állami rendszer megvetése.

Igy a Curia állandó gyakorlatai szerint: megvalósítja a tényálladékokat Magyarország oly beállítására, mint ahol a jogállapot megszűnt (Bjt. 76. k. 16. l.); ahol a jogegyenlőség megszűnt (Bjt. 77. k. 1. l.), — nemzetragalmazás, midőn vádlott állításaiban annak ad kifejezést, hogy a magyar állam az ő törvényes akaratát a maga teljes valóságában érvényre juttatni nem tudja, ehhez nincs kellő hatalma s így a magyar állam területén nem az történik, amit a magyar nemzet akar (Bjt. 77. k. 56. l.); elvi élel mondotta ki a Curia, hogy aki a törvényt becsméri vagy megveti, az az állam tekintélyét vagyis magát a magyar államot is becsméri és megveti; vádlott a következő kifejezést használta: «Sz . . . k a törvény minden ágára, kitörölhetik minden törvényes intézkedéssel a s . . . t; már a debreceni tábla helyesen állapította meg a bűnösséget, mert: a tett bírálata egyenlő a tett elkövetőjének a bírálataival; ha valakinek cselekvésére az mondatik, hogy gaztett, ez a kijelentés nemcsak magát a tény, hanem az elkövető személyt is megbélyegzi, tehát aki a törvényt sérti, megsérti egyben magát az államot is; a Curia kiegészíti e megokolást azzal, hogy vádlott kijelentése nem pusztán a törvényre, hanem egyben annak forrására: magára az államra is vonatkozott s így a magyar államra nézve is meggyalázó volt, mert hiszen a törvény az állam akaratának kifejezője és tekintélyének biztosítása (Bjt. 79. k. 17. l. és itt Finkey megbeszélése; v. ö. még Bjogi dtár 20. k. 153. l.); bűnösséget állapított meg a Curia, midőn vádlott azt állította, hogy az országban nincs jogrend (Bjt. 79. k. 144. l.), midőn vádlott azt állította, hogy az állam az elnyomatás országa (Bjogi dtár, 16. k. 122. l.); hogy ebben az országban a jogegyenlőség megszűnt (Bjogi dtár, 17. k. 125. l.); midőn vádlott a törvényhozásban és kormányzatban megnyilvánuló rendszerről állított valótlan tényeket (Bjogi dtár, 19. k. 118. l.); midőn a vádlott erkölcsstelen üzemekkel gyanúsította meg a legfőbb államvezetést (Bjogi dtár, 20. k. 41. l.).

Kérdéssé vált a gyakorlatban: vajjon a magyarok, magyarság meggyalázása esetében fennforog-e nemzetgyalázás? A védelem ugyanis rendszerint azzal érvel ily esetekben, hogy a törvény magyar nemzetéről beszél, már pedig a magyarok, magyarság kifejezés nem jelenti a magyar nemzetet, hanem csak nemzetiségre utal. Részemről — csatlakozva Némethy Imre nézetéhez — azt vitatom, hogy az, aki a magyarság mint nemzetiség ellen használ meggyalázó kifejezést vagy követ el meggyalázó cselekedetet, legtöbbször az Átv. 8. §-a alapján lesz büntethető, mert

az ily cselekmény a magyarság, mint a magyar állampolgároknak államilag akaró és cselekvő összessége, a magyar nemzet ellen is irányul; az államalkotó és -fenntartó magyarsággal szemben ugyanis a nemzet és nemzetiség fogalmát nem lehet oly élesen elválasztani, amint ez a szétválasztás a magyar állam többi nemzetiségei irányában könnyűszerrel megvalósítható (v. ö. *Némethy* cikkét, Bjt. 75. k. 41. l.).

A *Curia* is állandóan e helyes álláspontra helyezkedik; így kimondta, hogy az államalkotó és -fenntartó magyarság durva megtámadása a magyar állam és nemzet megbecsülése ellen elkövetett vétség (Bjt. 75. k. 43. l.); kimondta továbbá, hogy: a magyar és magyarok megjelölés alatt a magyar nemzetet kell érteni, mert a magyar államot alkotó nép a magyar, aki tehát a magyarokat gyalázza, az egyúttal a magyar nemzetet is gyalázza; az 1868: XLIV. t.-c.-ben foglalt az a kijelentés, hogy Magyarország összes honpolgárai — tekintet nélkül arra, hogy melyik nemzetiséghez tartoznak — az alkotmány alapelvei szerint is politikai tekintetben egy nemzetet alkotnak, csupán az állam területén élő nemzetiségek egyenjogúságát kívánta biztosítani, de nem változtat azon a tényen, hogy a magyar állam területén a magyar az uralkodó politikai nép, nem pedig csupán természetrajzi értelemben vett nép (nemzetiség) s ennek folytán a magyaroknak meggyalázása egyúttal a magyar nemzet meggyalázását is jelenti (Bjt. 78. k. 43. l.); vádlott azt a kijelentést tette, hogy «minden magyar ember bitang, gazember»; a *Curia* megállapította a bűnösséget, mert ez a kijelentés nemcsak egyes magyarokra, hanem minden magyarra, tehát a magyar állampolgárok összességét kitevő magyar nemzetre vonatkozik (Bjogi dtár, 20. k. 154. l.).

4. A nemzetragalmazás és nemzetgyalázás jogi tárgya a magyar állam vagy magyar nemzet *becsülete*. Becsületen egyfelől *külső* vagy objektív, másfelől *belső* vagy szubjektív becsületet értünk. A külső becsület nem más, mint *értékkifejezés, valamely személyről tulajdonságai és egész viselkedése alapján kialakult kollektív ítélet* (jó hírnév). A belső becsület viszont a *személynek valószínű értéke, illetőleg ennek benső átérzése* (önbecsülés, becsületérzés). Hogy becsülete — és pedig mindkét értelemben — az államnak és nemzetnek is van, ehhez szó nem fér. Az állam és a nemzet ugyanis jogi személy, már pedig a jogi személynek általános emberi és társadalmi szempontból éppúgy vannak tulajdonságai és viselkedése alapján kialakult kollektív ítélettel megállapított értéke (jó hírneve), aminthogy az állam és illetőleg nemzet minden egyes tagjában vagy legalább is ezek többségében nemzet az állam és a nemzet értékének átérzése (nemzeti becsületérzés, hazafias érzés). Ha az irodalom és a joggyakorlat általában elismeri, hogy a jogi személyt (pl. egy kereskedelmi társaságot) is meg-

illeti az a jogigény, hogy a társadalmi ítélettel megállapított értéknek megfelelő bánásmódban részesíttessék, úgy legalább is következetlenség volna e jogigény létét az államtól elvitatni.

E két eszmei tárgy (jó hírnév, becsületérzés) közül azonban jogi védelem tárgya csak a külső becsület lehet (ellenkezően *Finkey*, ki szerint a becsület fogalmában a két eszmei tárgy: a sértett társadalmi integritása, a felőle kialakult társadalmi értékítélet és a becsületérzés, a megsértett személy önbecsülete, erkölcsi integritása összefolyik, v. ö. Bjt. 77. k. 75. l.), mert sem az ember, sem a jogi személy valóságos erkölcsi értékét, s illetőleg önbecsülését és becsületérzését nem lehet kisebbiteni, sérteni vagy megsemmisíteni (*Binding*), következésképpen a nemzetgyalázás és nemzetragalmazás jogi tárgya az *államnak és a nemzetnek külső becsületéből származó az a jogigénye, melynél fogva követelheti, hogy a kollektív ítélettel megállapított értéknek megfelelő bánásmódban részesíttessék* (v. ö. *Kézikönyv*, I. füz. 1—3., 8—9. l.). Hogy a belső becsület e két bűncselekménynek jogi tárgya körén kívül esik, mi sem bizonyítja jobban, mint az a körülmény, hogy a *Nemzetgyűlés* az eredeti javaslat szövegében volt ezt a meghatározást: «a nemzeti érzületet súlyosan sértő» kifejezést használ stb. elhagyta. Természetesen azonban, hogy aki a külső becsületet sérti, az a becsületérzésen is sérelmet ejt (ezért nem helytelen a *Curia* egyik ítéletében foglalt az a kitétel, hogy a tényállítás az «állam becsületének, nemzeti önérzetének csorbítása, v. ö. Bjogi dtár, 17. k. 45. l., — bár itt a második vonatkozásban a csorbítás nem megfelelő kifejezés, mert a becsületérzés nem csorbítható; *Binding*).

Az Átv. 7. §-a a magyar állam vagy a magyar nemzet *megbecsülését és hitelét* említi. A megbecsülés kifejezetten a külső becsületre utal. A *hitel* fogalmát illetően kérdéses, vajjon e helyütt is a *vagyoni teljesítőképességbe vetett bizalom, tehát a gazdasági tisztességhez fűződő érdek* értendő-e a hitelen (v. ö. *Kézikönyv*, I. füz. 63. l.). *Heller* a *hitel* kifejezést nem tartja szerencsésnek, s szerinte homályban marad, vajjon erkölcsi hitelről van-e szó, vagy az állam, illetve a nemzet anyagi hiteléről, melynek megrendítése az állami pénzügyekre, illetve a nemzet közgazdasági viszonyaira hat hátrányosan vissza (v. ö. i. m. 19. l.). *Degré* szerint e hitel alatt nemcsak az erkölcsi hitel értendő, de az anyagi hitel is; e rendelkezés alá esik tehát az oly tényállítás is, mely az állami pénzügyekre s a közgazdasági viszonyokra van káros hatással (v. ö. *Zsebk.* 659—660. l.); *Isaák* álláspontja, hogy az állam és a

nemzet hitelét sérteni lehet a közállapotok bizonytalanságáról, a hatóságok gyengeségéről, a közgazdasági állapotok leromlásáról, várható politikai vagy társadalmi megrázkódtatásokról állított vagy híresztelt valótlanosságokkal (v. ö. Zsebk. 553. l.); *Perjéssy* szerint «a hitel az anyagi vonatkozású sértésekre utal» (v. ö. i. m. 134. l.). *Részemről* úgy vélem, hogy hitelen e helyütt nemcsak a vagyoni teljesítőképességbe vetett bizalom értendő (ellenkező esetben módjában lett volna a törvénynek a Bv. 24. §-ának analogiájára az ott használt «hitelképesség» kifejezés beiktatásával e fogalmat kizáróan az anyagi-gazdasági vonatkozásokra szorítani), hanem általában az a bizalom, mellyel akár egyesek, akár külföldi államok a magyar állam és a magyar nemzet irányában viseltetnek.

A *Curia* vádlottat, ki cikkében azt a lehetőséget teremtette meg, hogy avatatlanok, tehát elsősorban a külföld, az országot az anarchia és a bűn fészkének tekintse, bűnösnek mondotta ki, mert e cselekménye alkalmas volt arra, hogy a magyar állam hitelét külföldön a legérzékenyebben lerontsa oly időben, amikor a hasonló mételeyező befolyások folytán rombadólt országnak éppen a külföld bizalmára, hitelére és támogatására különösen szüksége van (Bjt. 77. k. 180. l.); kimondotta a *Curia*, hogy vádlottnak ama állítási, miszerint a magyarországi közállapotok a magyar állam törvényes szerveinek vagy tehetetlenségét, vagy pedig zsarnoki túlkapását tételezi fel, alkalmasak a magyar állam és nemzet hitelének megsértésére (Bjogi dtár, 18. k. 6. l.), — hogy vádlott állításai a személy- és vagyonbiztonság fenntartásához és a pártatlan igazságszolgáltatáshoz fűződő erkölcsi és ezzel kapcsolatos anyagi hitelét sértők (Bjt. 76. k. 53. l.).

10. §. 3. A nemzetrágalmazás.

A nemzetrágalmazás törvényes fogalmát betöltő tényálladéknak az elkövetőket, passzív alanyokat és a védett jogtárgyat érdeklő s az imént megvilágosított ismérveken felül a következő kellékekkel kell bírnia: az elkövetési cselekvés álljon olyan 1. tény 2. állításából vagy terjesztésből, mely 3. valótlan és 4. rágalmozó minőségű, azaz olyan, amely alkalmas arra, hogy a magyar állam vagy a magyar nemzet megbecsülését csorbítsa vagy hitelét sértse.

1. Tény minden a múltban létezett vagy a jelenben létező s az érzelmi észrevezés lehetőségének körébe eső jelenség; tény tehát úgy az emberi cselekmény, mint minden külvilági változás és minden érzékelhető állapot, — nem tény viszont egyfelől a jövőben bekövetkező történés, másfelől a belső világhoz tartozó és harmadik

személy által nem érzékelhető tulajdonság; lehetséges azonban, hogy a tulajdonságimputálás tényállítást takar. Nem tényállítás a másról alkotott értékítélet vagy vélemény, de amennyiben ez alatt is tények rejtőznek, úgy közvetve tényállításról lehet szó (v. ö. minderről bőven *Kézikönyv*, I. füz. 14—16. l.).

A *Curia* egy esetben a jövőben bekövetkező történést is a tény fogalma alá vonta. Idevágó okfejtése így hangzik: A helyes törvényértelmezés szerint a vádbeli vétséget nemcsak megtörténtnek állított valótlan tények állításával vagy híresztelésével lehet elkövetni, hanem olyanokkal is, amelyek mint a jövő eseményei a lehetőség keretén belül elképzelhetők és teljesedhetnek, habár azok egyelőre csak az állító vagy terjesztő elképzelései, vágyának vagy reményének tárgyai is; a valótlan tények állítása egyébként úgyis azt jelenti, hogy végeredményben az illető tények nem megtörtént valóságok, hanem oly elképzelhető ténylehetőségek, amelyeknek szándékos állítása, terjesztése másra — a jelen esetben az államra, a nemzetre — becsületesorbitó, hitelsértő hatással lehet. Vádlott azt mondotta: «maholnap visszajönnek a románok és egész Bihar megye Románia lesz». A *Curia* mintegy ráeszmélve arra, hogy a jövőbeli esemény nem minősíthető mégsem ténynek, helyesen így folytatja: Ez más beállításban azt jelenti, hogy vádlott az újabb oláh megszállást csak mint a közeljövő eseményét állította ugyan, de abban bennfoglaltatott az a pozitív tényállítás is, hogy a magyar állam, a magyar nemzet nem képes ily betörésnek ellenállani, nem képes azt megghiusítani, tehát az új megszállás székelye újra reáharul (Bjt. 76. k. 78. l.). *Részemről* fenntartom — szemben a *Curia*val — ama nézetemet, hogy a jövőbeli történés nem tény, nem annál kevésbbé, mert az ilyen történés nem minősíthető valótlanoknak (de valóznak sem), hanem csak bekövetkezőnek vagy bekövetkezhetetlennek, s így ha még elfogadható volna is a jövőbeli történés tény-mivolta, az valótlan tényállításként semmi esetre sem szerepelhet, mert annak valótlanága csak akkor állapítható meg, ha beigazolódott, hogy nem következett be. Elfogadom azonban a *Curia*nak azt a tételét, hogy egy jövőbeli eseményre mint lehetőségre utalás jelenben létező jelenséget, állapotot takar.

2. Az elkövetési tevékenység: ténynek állítása vagy terjesztése.

Állít az, aki valamit mint valóságot tüntet fel, mikor is közömbös, vajjon saját tapasztalatára vagy mások közlésének hitelt érdemlő voltára alapítja-e meggyőződését. A *nominatio auctoris*

éppúgy nem zárja ki az állítás fogalmát, mint a nyilatkozathoz fűzött ily megjegyzések: «ha nem osalódom», «tudomásom szerint», «úgy tudom» stb.; állításról van szó továbbá akkor is, ha a nyilatkozat bizalmas módon, a titoktartás kötelezettségével tételt (ellenkezően Kohler).

Terjeszt az, aki mások állítását harmadik személyeknek továbbadja, ezek irányában a tudomásvétel lehetőségét biztosítja (v. ö. e fogalmakra részletesen *Kézikönyv*, 1. füz. 19—22. l.).

A *Curia* helyes megállapítása szerint vádlottaknak az a tevékenysége, hogy a röpiratot másoknak buzgón felolvasták s olvasás végett egyeseknek oda is kölcsönözték, a terjesztés jogi fogalmát teljesen kimeríti (Bjogi dtár, 16. k. 115. l.); a szétosztás terjesztés (Bjogi dtár, 20. k. 55. l.).

3. Az állítás vagy terjesztés tárgyaként szereplő ténynek valótlannak kell lennie, és pedig az állítás idejében (*Curia*, Bjt. 77. k. 44. l.).

Valótlan az a tény, melyet az állító vagy terjesztő a múltban létezett vagy a jelenben létező jelenségként tüntet fel, holott az úgy és akkor, aminőnek feltüntetve lett, sem nem létezett, sem nem létezik. Valótlan a tény oly esetben is, amikor a való tényt az állító vagy terjesztő elferdítéssel vagy kiszínezéssel adja elő (az eredeti javaslatban ez a meghatározás benn is volt, v. ö. fent 105. l.).

A tény valótlansága *tényálladási elem* (vádlott csak akkor büntethető, ha állítása valótlannak bizonyul), következtetésképp a valóság bizonyítását megengedő vagy kizáró szabályok (Bv. 13—15. §§) e helyütt figyelmen kívül maradnak és tehát a bizonyítás a Bp. rendes szabályai szerint minden esetben helyt foghat, sőt tulajdonképpen a bíróságnak kötelessége meggyőződést szerezni a vádban konkretizált tények valóságáról, illetve valótlanságáról. A valótlanság bizonyítása elsősorban a *vádoló terhe*, de a *bíróság hivatalból* is eszközölheti azt. A valótlanság perrendszertől bizonyítékok, de esetleg *köztudomás* alapján is megállapítható (v. ö. Büntető eljárásjogi tankönyvem 321. l.).

A *Curia* gyakorlatában e tételek ismételt kifejezésre jutottak; így kimondotta legfelső bíróságunk, hogy: e bűncselekménynél a valóság bizonyítása nem a Bv. 13—15. §-aiban előírt módon és feltételek mellett történik, hanem a Bp. rendes szabályai szerint oly irányban és keretben teljesítendő, hogy az alkalmazandó büntetőtörvény minden rendelkezésének, minden alkotóelemének megfelelő és valónak vett adatok és tények legyenek megállapítva (Bjt. 78. k. 16—18. l. és itt *Némethy Imre* megbeszélése; Bjogi dtár, 16. k. 34., 79., 89. l., 18. k. 123. l.; és Bjogi Hat. Tára, 7. k. 824.); az 1921:

III. t.-c. 7. §-ának alkalmazása szempontjából sem a valóság olyan bizonyítása, aminőt a Bv. 16. §-a előír, sem pedig a valótlanságnak olyan megállapítása, mint amilyent a Bv. 20. §-a megkíván, nem mindig szükséges, sőt néha lehetetlen is; az Átv. a bizonyítás terhére és módjára vonatkozólag nem is tartalmaz rendelkezést, és olyan esetekben, amelyekben nyilván valótlannak, tehát a valótlanság tekintetében bizonyítást nem is igénylő tények állítanak, amelyekben tehát a bíróság a köztudomás alapján is megállapíthatja az állított tények valótlanságát, bizonyításra nincs szükség (Bjogi dtár, 18. k. 1. l.; Bjt. 78. k. 143. l.); egy esetben a *Curia* igen helyesen imígyen érvel: az 1920. év óta hozott törvényekből is az tűnik ki, hogy a magyar állam most is a polgári jogegyenlőség elvéhez ragaszkodik, tehát osztályuralomról, egyik vagy másik osztály elnyomásáról, kiuzsorázásról itt szó sem lehet; így már csak magából ebből a tényből is helyesen vonható *következtetés* arra, hogy a vádlott által használt tényállítások valótlannak (Bjt. 77. k. 4. l.); majd megállapította a *Curia*, hogy a vádlott által állított tények (Magyarország a háború előtt más, kisebb államot elnyomott, a vezetőik mind önzők, kik a munkásokat élni nem engedik) a történelem és a köztudomás szerint valótlannak (Bjt. 79. k. 20. l.); kimondja a *Curia*, hogy a törvényvilágos rendelkezése szerint a vád alapjául vett vétség elkövetési cselekményeül megjelölt tényállítás egyik ismerve lévén az, hogy a vádlott által használt tényállítások valótlannak legyenek, a tényállítások valótlansága a vádlottal szemben mindannyiszor bizonyítandó, ahányszor ez az ismérv vita tárgyává tétetett (Bjogi dtár, 17. k. 129. l.); kimondotta a *Curia*, hogy a magyar állam és nemzet becsületének a magyar nemzeti hadsereg és magyar hatóságok megrágalmazásával megesorbitása esetében a felmentés előlából nincsen bizonyításnak helye vagy általánosságban ismeretlen, vagy sejtett, gyanított emberek törvénytelenégeire, merényleteire vonatkozólag (Bjt. 75. k. 51. l.).

A bizonyos vonatkozásban való tényeknek hamis, elferdített, tendenciózus beállításával való elkövetése tárgyában a *Curia* álláspontja a következő: nemzetgyalázást követ el, ki egyes szórványosan előfordult bűncselekményeket *úgy állít be*, mintha az ily bűncselekmények elkövetése az országban napirenden volna és mintha ezeket a hatóságok, a kormány, a törvényhozás, sőt maga az államfő is politikai okokból pártfogolná és tűrné (Bjt. 77. k. 180. l.); elítélte a *Curia* vádlottat, ki tényeket általánosítva, azok csoportosításával oly képet rajzolt a konszolidáció kezdeti nehézségeivel küzdő haza közállapotairól, amely kép mint *nagyított és torzított kép* hazug volt (Bjt. 77. k. 53., Bjogi dtár, 1. l.); elítélte továbbá vádlottat, ki túlozva, nagyítva és legtágabb körben általánosítva azt állította, hogy ez az állam az elnyomtatás országa, ahol a jogrend olyan gyenge, hogy az emberek élete, testi épsége sincs biztonságban (Bjogi dtár, 16. k. 108.).

A valótlanságnak bizonyítása — mint említettem — a vádlónak terhe, illetőleg a bíróságnak hivatalból kötelessége, s feleslegessé válik, ha az állított vagy terjesztett tények valótlansága *köztudomású*. Mindez természetesen nem jelenti azt, mintha a vádlott el volna ütve az ellenbizonyítástól, annál kevésbbé, mert

ez végső elemzésben a jogos kritika, a tárgyilagos bírálat megbénítását jelentené. Mindazonáltal bár igaz, hogy: «vajmi rossz szolgálatot tenne az állam és nemzet becsületének, aki a bizonyítás megszorításával kétségnek adna teret, hogy az állított tény esetleg mégis megfelel a valóságnak» s bár az is igaz, hogy: «az állam vagy a nemzet ellen hangoztatott vádak csak a legnagyobb nyilvánosság kristálytisztá levegőjében semmisülnek meg» (v. ö. *Vámbéry*: A valótlanítás bizonyítása a rendtörvényben, *Jogt. Közl.* 1921. évf. 130—131. l.); *Vámbérynek* azt a nézetét, hogy a köztudomású tények ellenkezője bizonyítható és tehát hogy vádlottnak az ellenbizonyítás mindig, még köztudomás esetén is megengedendő (v. ö. fent idézett cikkén kívül egyik védőbeszédjének vonatkozó helyeit: *Perbeszédgyűjteménye*, 488. s. köv. l.), nem tehetem magamévá, először azért nem, mert a nemzetgyalázás címén inkriminált nyilatkozat tárgyában az a kérdés, hogy van-e abban *vád* az állam ellen vagy nincs, helyesen fel sem tehető; az állam vagy nemzet ellen intézett tényállítások lehetnek sértők (ha nem valók) vagy nem-sértők, és tehát esetleg bírálók (ha valók), de *nem lehetnek vádolók* (jól mondja *Vargha Ferenc* koronaügyész a *Hatvány-ügyben* tartott vádbeszédében: «az állam diffamálót nem követhet el», v. ö. *Az Est* 1928. jún. 27-i szám), de nem tehetem magamévá a fenti nézetet másodszer azért sem, mert lehetnek esetek, amikor az állammal vagy nemzettel szemben tett bizonyos fokig való tények sértő hangoztatása az állam tekintélyét és nemzetközi helyzetét oly hátrányosan érinti, hogy ilyenkor az államérdek inkább a bizonyítás megszorítását és vádlottak elítélését követeli, mint az ellenbizonyítás megengedését, melynek során némely izolált való tény szellőztetése az állami tekintély megingásának veszélyét idézheti elő (igen találó *Vargha Ferenc* fentidézett vádbeszédének az a tétele, hogy nem képzelhető el állam, mely harikirit akar elkövetni). Ha nem keresztényhez illő dolog *embertársaink* hibáit ok nélkül feltárni (v. ö. *Kézikönyv*, I. füz. 83. l.), úgy nem hazafias dolog az állam és nemzet fogyatkozásait pellengére állítani. Ha az egyéni becsület védelmében az újabb irány a valóság bizonyítását inkább kivételnek tekinti, úgy az állami becsület érdekében legalább is meg kell azt szorítani s köztudomás esetén feltétlenül kizárni, egyébként pedig csak akkor engedni meg, amikor azt a jogos és tárgyilagos bírálat szabadságának mindenesetre rendkívül fontos érdeke megkívánja. Hogy mikor fog az egyik s mikor

a másik eset fennforogni, annak megállapításához finom érzék kell, mely a *Curia* ítéleteiben mindenkoron meg is volt.

Rendkívül tanulságos idevágólag a *Curia* következő fejtegetése: A sértett jogértéknek (a magyar nemzet és állam megbecsülése és hitele) egyetemes jellegre tekintettel, az állított vagy híresztelt tények valóságára vagy valótlanosságára vonatkozólag oly természetű bizonyító eljárás, aminő a közönséges rágalmazás esetében nyer alkalmazást, az Átv. 7. §-ának esetében gyakran s különösen általánosító tényállítások esetében kereszttül sem vihető. Lehet, hogy azon tények közül, amelyekre vádlott cikkeiben utal, egyesek tényleg megtörténtek. Az ilyen szórványosan előfordult egyes túlkapasok, törvénytelenések azonban, mint a lelkeket elvadított háború és forradalmak következménye, ezek ellenhatásaként — hasonló viszonyok között — más, a civilizáció élén haladó államok és nemzetek életében is előfordultak. Az államok organikus életében előforduló ezek a jelenségek tehát hasonló viszonyok között csupán múlt, átmeneti állapotnak minősíthetők s ilyen volt az nálunk is. Az ilyen tüneteket és állapotokat — még ha azok csak átmeneti jellegűek is — nemcsak lehet, de sőt, ha a köz- avagy a magánérdek úgy kívánja, kell is bírálat tárgyává tenni s azok megszüntetését követelni: a Nemzetgyűlésen, a sajtóban s más törvényes eszközökkel, de *mindig csak tárgyilagos móddal és sohasem sértő céllal*. Vádlott azonban nem ezt a jogszerű kritikát gyakorolta; *egész cikkének tanúsága szerint annak célja nem is a hazai állapotok javítása, hanem az ország becsmérlése, jó hírnevének megrontása volt*. A védelem által felajánlott bizonyítékok alkalmasak lehetnek ugyan arra, hogy egyes sajnálatos ellenforradalmi kilengések, vagy az akkori rendkívüli állapotok által igazolt kivételes intézkedések megtörténtét bizonyítsák, de ennek a bizonyításnak teljes sikere esetén sem nyerhetnének megállapítást azok a sötét viszonyok, melyeknek fennforgását a vádlott az említett tények általánosításával állította (hogy zsarnoksággal párosult anarchia és korrupció uralkodik) s amelyek a köztudomás szerint az állami élet egészére kiható ily általánosságban nem is léteztek (Bjogi dtár, 18. k. 7—8. l.); hasonló szellem lengi át a *Curia* következő megokolását is: a védelem azt vitatja, hogy vádlott a kormányokon csak *szabad kritikát* gyakorolt; ám a *Curia* a tényállásból arra a jogi következtetésre jutott, hogy vádlott szándékosan meggyalázta a magyar államot, amikor gyűlölettől eltelve a valóság meghamisításával azt írta, hogy ebben az országban a háborút konzerválták avégből, hogy a birtoktalanokat tökéletesen kifoaszt-hassák, a vésztörvényszékeket működtesék stb.; ez igazságtalanul általánosító, szűk látókörből rosszindulattal torzító jellemzés. A nehéz megpróbáltatásoknak kitétt és meggyengült jogérzettől kevés erővel támogatott állami jogrendünk ma is kiállja a tárgyilagos bírálatot és az azonosság alapján más államok jogrendjével való higgadt egybevetést, de valóban tehetetlennek kellene lennie, ha a vádlott cikkében foglalt valótlan, az állam becsületét mélyen sértő s nemzetközi helyzetét, hitelét is ártóan befolyásoló tényállításokat tétlenül elviselné; ezt tiltja az Átv. 7. §-a (Bjogi dtár, 18. k. 88. l., v. ö. még Bj. 75. k. 52. l., 76. k. 100. l.); kimondja a *Curia*, hogy az egyéni nézetnek korlátlanúsága túltengés, melyet az állam jogrendje az állam életbevágó érdekének nyilvánvaló sérelme nélkül megtorlatlanul nem tűrhet

el (Bjogi dtár, 16. k. 123. l.); az Átv. 7. §-ába ütköző cselekményt kritika alakjában is el lehet követni (Bjogi dtár, 20. k. 41. l.).

4. További kelléke a tényálladéknak, hogy az állított vagy terjesztett valótlan tény rágalmazó minőségű, azaz olyan legyen, amely alkalmas arra, hogy a magyar állam vagy a magyar nemzet megbecsülését csorbítsa vagy hitelét sértse. Ennek az alkalmasságnak objektíve létezőnek, a becsületesorbitás vagy hitel-sértés adekvát lehetőségét magában foglalónak kell lennie, aminek megállapításánál mindazonáltal a *szubjektív átlagmozzanatok* teljesen figyelmen kívül nem hagyhatók, sőt, mint helyesen jegyzi meg *Isaák*: a tárgyi alkalmasság megítélésénél figyelembe kell venni, hogy az emberek gyakran minden bírálat és közelebbi tájékozódás nélkül fogadnak el kellő erélyességgel hangoztatott állításokat ítélezésüknek alapjául (v. ö. Zsebk. 554. l.).

A Curia megállapította az alkalmasságot, midőn vádlott azt állította: hogy a Magyarországon a jogállapot megszűnt, rémuralom van, a szerencsétlen politikai üldözöttek a börtönök fenekén ezerszámra pusztulnak el (Bjt. 76. k. 16. l.); — hogy itt a háborút konzerválták avégből, hogy a birtoktalanságot tökéletesen kifosztassák, az ellenforradalmi rémuralmat fenntartsák, a véstörvényzárakat működtessék, a közszabadságot elkobozzák, az állampolgári jogokat felrúghassák, a törvények uralmát felforgassák (Bjt. 76. k. 17. l.); — hogy ez az állam az elnyomás ország, ahol a jogrend oly gyenge, hogy az emberek élete, testi épsége nincs biztonságban; ahol az állam erejét nagy tolvajok aknázzák ki és ahol az uralkodó nagybirtok és papi birtok urai elnyomnak mindenkit (Bjt. 76. k. 18. l.); — hogy ebben az országban a láthatatlan sötét hatalmak akaratából bizonyos bűnöket rendszeresen elpalástolnak, azok tetteseit a büntető eljárás alól elvonják, a meghozott büntető ítéletek végrehajtását törvénytelenül és jogellenesen megakadályozzák, gyilkosokat indokolatlanul szabadlábra helyeznek, a jog- és személybiztonság állandó veszélyeztetését, a lakosság egy része ellen való izgatást eltűrik, a bűncselekmények feljelentőit elítélik, azok elkövetőit pedig büntetlenül hagyják (Bjt. 76. k. 53. l.); — hogy a magyar államban testvér testvér ellen uszítanak, amely megvetésre, utálatra méltó, mert világosságot nem tűrő rendőrállam, mint amilyen volt az 1848 után is (Bjt. 76. k. 100. l.); — hogy a magyar állam nem képes egy újabb oláh betörésnek ellenállani (Bjt. 76. k. 78. l.); — hogy: «a földmunkások százai szenvednek, az őket sújtó kivételes elbánás következtében kiuzsorázott rabszolgákká süllyedtek, — a szegény kifosztott századok hallgassanak, — ha a szabadságot a szerint osztogatják, hogy melyik osztályról van szó, akkor a jogukból kitagadottaknak minden okuk megvan arra, hogy jogfosztásról és elnyomásról beszéljenek (mert ahol osztályuralom van, ott nincs jogbiztonság, nincs jogegyenlőség s az ilyen állam nem érdemes a megbecsülésre, Bjt. 77. k. 5. l.); — hogy Magyarországon a törvényes kormány mellett kamarillák, vagyis nem-alkotmányos szervek uralkodnak,

hogy itt mellékkormányok garázdálkodnak, melyek a nemzetgyűlést nem veszik komolyan, hogy Magyarországon cabinet noir, vagyis egy olyan hivatal van, amelynek feladata a gyanús leveleket felbontani és elkobozni, hogy az újságencenzúra tombol és fojtogatja a magyar gondolatot, hogy ami nem tetszik a hatalmasoknak, arról nem szabad beszélni, hogy a speli-rendszer virul, hogy házmesteri nívón álló titokzatos szervek (állambiztonsági megbízottak) döntik el azt, hogy kiskorú gyermekek elég megbízhatók-e ahhoz, hogy egy külföldi fürdőre nyaralni mehessenek, hogy Magyarországon jezsuita uralom van, amely a szociáldemokratákat haditörvényszék elé akarja állítani, hogy a szabadkőművesek páholyházait fehér terroristák úgy rabolták el, hogy az egész gazdasági élet egyes politikai csoportok zsákmányterületévé vált, hogy Magyarországon a leggyávább és legbornírtabb katonai diktatúra mellett a cári uralom rothadságán túllevő korrupció uralkodik (Bjt. 77. k. 56. l.); — hogy bizonyos bűncselekmények elkövetése az országban napirenden van és azokat a hatóságok, a kormány, sőt a törvényhozás és maga az államfő is bizonyos politikai okokból pártfogolják (Bjt. 77. k. 180. l.); — hogy «a zsidók tartják fenn Magyarországot, azok tartják pénzzel, koldulni mehetne minden magyar ember, semmiféle keresztény intézmény nem boldogul, mert a vezető férfiak elsősorban a saját zsebüket töltik tele» (Bjt. 77. k. 182. l.); — hogy «gazember a kormány, hogy nem ad kenyeret a munkásoknak; a sok csendőrt és rendőrt megfizették, akik működnek; — hogy «jobb volt, mikor a szerbek voltak itt, nem volt forgalmi adó» (Bjt. 78. k. 143. l.); — hogy «most a magyarok szorulnak; úgy kell nekik; most milyen világ van? a munkásság nem tud megélni; ki ennek oka? a vezetők, mert ezek mind gazemberek a miniszterektől kezdve» (Bjt. 79. k. 20. l.); — hogy a magyar nemzeti hadsereg tisztjei és katonái az embereket tömegesen gyilkolják, a polgárokat büntetlenül zsarolják, károsítják s az illetékes hatóságok az eljárást törvény ellenére megszüntetik (Bjogi dtár, 16. k. 25. l.); — hogy Léderer Gusztáv helyett azt a rendszert kellene a vádlottak padjára ültetni, amely magából ezt az egyént kitermelte akkép, hogy évekig tűrte, hogy ő a gyilkosság hajlamát megtorlás nélkül gyakorolja, amely rendszer nem adott módot a bíróságnak arra, hogy eldöntse azt, vajjon a különítmények tagjai — akiket munkájuk végeztével a nyugodt polgári életbe közénk eresztettek — jogosan mézáróltak-e le védtelen embereket (Bjogi dtár, 20. k. 42. l.); — hogy a törvényhozás a testnevelési törvényt csak ürügynek tekintette arra, hogy egyes keresetnélküli, volt nagyurak jól fizetett álláshoz jussanak és hogy a testnevelés leple alatt titkos katonai kiképzést folytassanak és így egy jövő háborút előkészítsenek (Bjogi dtár, 20. k. 41. l.); — hogy a magyar állam kormányzata és annak egész vezetése az igazság és törvények féltetelével véres bosszút áll politikai ellenfelein s hogy az államvezetés nem törvényen és igazságon, hanem nyers és kegyetlenkedő erőszakosságon alapul (Bjogi dtár, 20. k. 42. l.); — hogy a magyar állam a sajtószabadságot egyoldalú, a kormányhatalomnak kedvező, a kormányellenes irányzatot támadó és elnyomó, a jogegyenlőség elvét lábbal tipró módon kezeli (Bjogi dtár, 20. k. 43. l.); — hogy «odakünn még irtózatosabb börtön számomra egy olyan közélet, ahol Héjjas Iván eldicselkedhetik 54-szeres rablógyilkossággal és a belügyminiszter maga állít ki számára erkölcsi bizonyítványt» (Bjogi dtár 20. k. 52. l.); — hogy Magyar-

ország a rablógyilkosok országa, ahol rablótámadás készül az utódállamok ellen, fegyverkezés folyik, pogromra készülnek (Hatvány-ügy; Pesti Hírlap, 1928. jún. 28-i sz.); viszont kimondotta a *Curia*, hogy egy társadalmi egyesület vagy szervezet (Ébredő Magyarok Egyesülete) ellen hangoztatott vád egymagában nem alkalmas arra, hogy a magyar állam vagy a magyar nemzet megbecsülését csorbítsa vagy hitelét sértse (Bjogi dtár, 20. k. 44. l.).

5. Az elkövetési cselekvés a legkülönbözőbb formákban történhetik, így *élszóval, burkolt kifejezésekkel, írásban, telefonon, rádióon, nyomtatvány útján stb.* Amennyiben sajtó útján történt az elkövetés, úgy figyelemmel arra, hogy a bűncselekmény tényálladékát a sajtótermék tartalma foglalja magában: **sajtóbűncselekmény létesül.**

Az Átv. életbeléptetése után a bírói gyakorlat e kérdésben erősen ingadozó volt. A *budapesti büntetőtörvényezéken a Töreky-tanács* kezdettől fogva azt az álláspontot követte, hogy ily esetben nem lehet szó sajtóbűncselekményről, viszont a *Seszták-tanács* sajtódeliktumnak tekintette az ily ügyet. A *budapesti tábla* a Töreky-tanács álláspontját követte, több *vidéki tábla* viszont az ellenkező gyakorlatot folytatta. A *Curia* gyakorlata is ingadozott, így több esetben kimondotta a *II. Tanács*, hogy *sajtóvétség* az, amelynek tényálladékát a sajtótermék teljesen magában foglalja, — a magyar állam és magyar nemzet megbecsülése ellen irányuló bűncselekmény nyomtatvány útján elkövetve *sajtódeliktum* (Bjt. 76. k. 51. l., 77. k. 1. l.); viszont az *I. Tanács* az ellenkező álláspontra helyezkedett a következő okfejtés alapján: *sajtó felhasználásával elkövetett s az általános büntetőjogi felelősség szabályai alá eső közönséges bűncselekményről* van szó, amelynek tényálladéka teljesen és tisztán nem foglalhatik benne a sajtótermékben, hanem egyik-másik tényálladáki elemének fennforgása a sajtóközleményen kívül külön megállapítást igényel; minthogy a vádbeli sajtóközleményből a vádlott terhére megállapított s az Átv. 7. §-ába ütköző vétség tényálladéka a maga teljességében nem ismerhető fel, mert ennek egyik lényeges ismérve: a tényállítások valótlanúsága a vádbeli cikkből félreismerhetetlenül nem tűnik ki, a vád tárgyává tett bűncselekmény a St. 32. §-ának 1. bekezdése értelmében *nem sajtóvétség* (Bjt. 76. k. 53. l.). Az *irodalom* erősen támadta ezt a felfogást (v. ö. *Dombóváry Géza*, Bjt. 76. k. 49. l., *Finkey*, i. m. 56. l. és *Jogállam* 23. k. 325., *Tarnai*, *Jogt. Közl.* 1925. évf. 1. sz.; ellenkezően *Degré*, *Zsebk.* 532. l.). A vitás kérdést végleg eldöntötte a *Curia*nak 13. számú jogegységi

döntése, melyben kimondja, hogy: **Az 1914: XIV. t.-c. (St.) 32. §-a értelmében sajtó útján elkövetett vétségnek kell minősíteni az 1921: III. t.-c. 7. §-ának első bekezdésébe ütköző vétséget, ha a magyar állam vagy a magyar nemzet megbecsülésének csorbítására vagy hitelének sértésére alkalmas valótlan tény sajtótermékben állítják vagy terjesztik.**

E döntésnek minden tekintetben megálló megokolásából a következő részleteket idézem:

«Annak a meghatározásánál, hogy valamely büntett, vétség vagy kihágás sajtó útján elkövetett bűncselekmény-e, egyedül a St. 32. §-a lehet irányadó. Már pedig a sajtó útján elkövetett bűncselekmény fogalmához a St. 32. §-a csupán azt kívánja meg, hogy ennek a bűncselekménynek tényálladékát a sajtótermék magában foglalja; azt azonban egy szóval sem írja elő, hogy ama bűncselekmény ismérvei, avagy azoknak akárosak egyike is magából a sajtótermékből félreérthetetlenül ki is tűnjék. Ez pedig lényeges különbség, mert a bűncselekmény valamelyik tényálladáki elemét a sajtótermék tartalma magában foglalhatja a nélkül is, hogy abból az a tényálladáki ismérv nyomban ki is tűnnék. Aki tehát a sajtó útján elkövetett bűncselekmény e minőségének megállapításához ez utóbbi körülménynek mint lényeges feltételnek szükségességét is vitatja, az ahhoz többet kíván, mint amennyit a törvény előír. A sajtó útján elkövetett bűncselekmény fogalmának a St. 32. §-ában foglalt határozott és világos meghatározását véve tehát alapul, abból nyilvánvaló, hogy mindenkor sajtó útján elkövetett bűncselekménynek minősítendő a büntett, vétség vagy kihágás, ha annak összes tényálladáki ismérve a nélkül, hogy ezek bármelyike is a sajtótermék keretén kívül utóbbi valósult volna meg, magával a sajtótermék közzétételével jött létre, mert ily esetben kétségtelen, hogy ama bűncselekménynek tényálladékát a sajtótermék tartalma magában foglalja. Az 1921: III. t.-c. 7. §-ának első bekezdésébe ütköző vétség szempontjából vizsgálva a kérdést, ezen vétség törvénybeli meghatározásából világos, hogy e vétség tényálladákihoz valamely ténynek állítása vagy terjesztése szükséges, ennek a ténynek a magyar állam vagy a magyar nemzet megbecsülésének csorbítására vagy hitelének sértésére alkalmasnak s egyezersmind valótlanoknak kell lennie, és pedig valótlanoknak kell lennie az állítás vagy terjesztés idejében, mert e lényeges tényálladáki elem nélkül ennek a vétségnek tényálladéka nem valósulhat meg. Amint tehát a bíróság megállapítja, hogy a vádlott sajtótermékben olyan valótlan tény állított vagy terjesztett, mely alkalmas arra, hogy a magyar állam vagy a magyar nemzet megbecsülését csorbítsa vagy hitelét sértse, nem csupán azt állapítja meg, hogy vádlott az 1921: III. t.-c. 7. §-ának első bekezdésében meghatározott vétséget elkövette, hanem azt is, hogy ennek a vádlott által elkövetett s a sajtótermék közzétételével már be is végzett vétségnek összes tényálladáki ismérve, tehát a ténynek az állítás vagy terjesztés idején volt valótlanúsága is benne foglalhatik a sajtótermék tartalmában, mert hiszen e ténynek az elkövetés idején fennforgott valótlanúsága mint lénye-

ges tényálladási ismérv nélkül annak a vétségnek a tényálladékát meg sem lehetne állapítani. (Bjt. 77. k. 41. l.)

6. **Eredmény a nemzetrágalmazás vétségéhez nem kell, sőt amennyiben a cselekménynek az volt a következménye, hogy valamely külföldi állam vagy szervezet a magyar nemzet ellen ellenséges cselekményre indított, a nemzetrágalmazás büntetett** (v. ö. alább 128. l.). Eredményként még az sem szükséges, hogy akár egyetlen személy is kimutathatóan hitelt adjon az állításnak és a magyar államról vagy nemzetről való véleményét kedvezőtlenebbre változtassa (Isák, Zsebk. 554. l.). A **befejezettséghez** legalább egy személy részéről való **tudomásulvétel lehetősége** kell; a tényleges tudomásulvétel nem szükséges (az Átv. 7. §-a nem vette fel a meghatározásba a «más előtt» kifejezést, mint a Bv. 1. §-a). Kísérlet tehát képzelhető, de törvényi rendelkezés hiányában nem büntetendő.

A *Curia* idevágó álláspontja a következő: V. J. vádlott a le nem ragasztott leveleket, a nélkül, hogy azok tartalmát bárkinek közölte volna, egy közös borítékba zárva R. J. vádlottnak átadta, ez azonban azokkal csak a fogház kapujáig jutott, mert ott a kir. ügyészség vezetőjének intézkedése folytán reá váró detektív nyomban a rendőrkapitányság elé állította, megmotozta, a leveleket tőle elvette s ezzel azoknak akár elolvasását, akár magával vitelét vagy postára adását megakadályozta és lehetetlenné tette; a tényállásból a *Curia* azt a jogi következtetést vonta le, hogy V. J. a bűncselekményt a levelek átadásával megkezdette ugyan, de minthogy a levelek tartalma *másnak tudomására nem juthatott*, azt tőle nem függő okból befejezni nem tudta; tekintettel arra, hogy az Átv. 7. §-a a vétség kísérletét bűncselekménynek nem nyilvánította, e vétség kísérlete nem büntetendő. (Bjogi dtár 20. k. 53. l.)

7. A **bűnrészességnek** mindenik alakja előfordulhat; idevágólag a Btk. általános szabályai irányadók.

8. A **szándék, mely nélkül e vétség nem jön létre, az ismert elemekből áll, de mert a cselekmény befejezettségéhez eredmény nem kell, a kötelességellenesség mellett elég az eredmény lehetőségének és tehát annak tudata, hogy az állított vagy terjesztett tény valótlan s alkalmas arra, hogy a magyar állam vagy a magyar nemzet megbecsülését csorbítsa vagy hitelét sértse s hogy az eredménylehetőség tudata indítsa vagy legalább is ne tartsa vissza az állító vagy terjesztő egyént a cselekvéstől. Nem kell tehát a szándékhoz különös rágalmozási, illetve sértő célzat (animus iniurandi), sőt az a körülmény, hogy az állítás célja a közállapotok javítása volt, sem a szándékot, sem a jogellenességet nem zárja ki (u. yan-**

igy Isák, Zsebk. 554. l.), a Hatvany-ügyben is kimondotta legutóbb a *Curia*, hogy a hazafias cél nem ment (v. ö. *Pesti Hírlap*, 1928. jún. 28-i sz.).

A *birói gyakorlatban* ezek a szabályok ismételtelen kifejezésre jutottak, így kimondotta a *Curia*, hogy bár vádlott azzal védekezett, hogy állításait csupán a hazai közviszonyok javításának célzatával és éppen a magyar állam hírnevének megvédelmezése érdekében tette, figyelmen kívül marad, mert az Átv. 7. §-ába ütköző bűncselekménynek nem tényálladási elemé valamely különleges célzat; annak indítóoka a bűnösség megállapítása szempontjából közömbös; a szándékosság megállapítására ugyanis elegendő olyan valótlan ténynek tudatos állítása, illetőleg terjesztése, mely a tettes belátása szerint is alkalmas arra, hogy a magyar állam becsületét csorbítsa és hitelét sértse (Bjt. 76. k. 52. l.); a *Curia* megállapítja, hogy a tényállítások a műveltebb szellemű vádlott részéről csak abban a biztos tudatban történhetnek meg, hogy azok a magyar államnak, a magyar nemzetnek megbecsülését feltétlenül csorbítani fogják, ennélfogva a vádlott jóhiszeműleg nem védekezik azzal, hogy nem volt állam- és nemzetgyalázási, rágalmozási szándéka (Bjogi dtár, 16. k. 87. l.); megállapította a *Curia* vádlott bűnösségét mert értelmes ember léteére kétségtelenül tudhatta azt, hogy a tényállításban az állami becsületnek, nemzeti önértetnek csorbítása foglaltatik (Bjogi dtár, 17. k. 45. l.).

9. A **halmazat** kérdésében az általános szabályok érvényesülnek, amelyek közül különösen kettő gyakorlatias az Átv. 7. §-ával kapcsolatban: a) ha a sértett jogtárgy (a magyar állam és nemzet becsülete) azonos, bár a cselekmény több részből áll, de ezek egységbe olvadnak (a nyilatkozat rágalmozó tényállításokat és gyalázó kijelentéseket tartalmaz): nincs halmazat, hanem egység forog fenn; b) ha több a sértett jogtárgy, bár egy az elkövetési cselekvés: többség, szóval anyagi halmazat állapítandó meg (pl. nemzetrágalmazás, izgatás, felségsértés).

A *Curia* gyakorlatából a következő ítéletek figyelemreméltók: a vádlott által tett kijelentések a meggyalázó kifejezéseken felül a magyar állam megbecsülését csorbító valótlan tényállításokat is tartalmaztak; ilyen esetben a sértett jogtárgy azonosságánál és a cselekmény egységénél fogva az enyhébb súlyú cselekmény a súlyosabb jellegűbe beleolvad, aminélfogva vádlottnak a magyar állam ellen meggyalázó kifejezések használatával tett, annak megbecsülését csorbító tényállításai egyrendbeli, és pedig az Átv. 7. § 1. bekezdésbe ütköző vétség tényálladékát állapítják meg (Bjt. 77. k. 6. l.); vádlottnak egyidőben tett kijelentései közül az első osztályelleni izgatást foglal magában («a magyar mágnások hozták be az ellenséget az országba, a grófok mind gazemberek, például gróf Zichy, hanem azért gróf Károlyi, az ember, mert a munkásoknak pártfogója volt»), — a másodikban nemzetrágalmazás van («gazember a kormány, hogy nem ad kenyeret a munkásoknak; a sok esendőt és rendőt megfizették, akik működ-

nek), — a harmadik kimeríti a kormányzósértés tényálladékát (a jelenlegi drágaságnak a kormányon kívül a kormányzó is az oka, miért ül nagy palotában), — végül a negyedikben a nemzetgyalázás tényálladéka ismerhető fel (jobb volt, mikor a szerbek itt voltak, nem volt forgalmi adó sem, — már várják is a szerbek, hogy mikor jönnek vissza; nekem Magyarország nem hazám, — ott a hazám, ahol a megélhetésem van); a *Curia* megállapítja, hogy: mert a vádlottnak a 2. pontban idézett szavai ugyanazon helyen és ugyanazon időben hangzottak el, mint a 4. pont alatt idézettek, e 4. pontban foglalt kijelentések által elkövetett haza- és nemzetrágalmozással közös védelmi tárgyuknál fogva cselekményegységet alkotnak, — ellenben a Btk. 172. §-a 2. bekezdésének a társadalmi rend és az állam belső békéje, az 1913: XXXIV. t.-c. 2. §-ának az államfőt megillető köteles tisztelet és az 1921: III. t.-c. 7. §-ának a haza és nemzet megbecsülése és hitele lévén a védelmi tárgya, a büntetőjogilag védett jogtárgyak és érdekek különbözősége mellett az említett bűncselekmények anyagi halmazatot alkotnak (Bjt. 78. k. 143. 1.); kimondotta a *Curia*, hogy az egy és ugyanazon lappeldányban, bár két különböző helyen és különböző cím alatt megjelent sajtóközleményben elkövetett nemzetrágalmozás nem áll egymással anyagi halmazatban, hanem az egységes közlésre mint elkövetési cselekedetre tekintettel, csak egyrendbeli bűncselekményt képez (Bjt. 80. k. 26. 1.); elvi élel mondja ki továbbá a *Curia*, hogy ha való lenne is az, hogy a vádlottak cselekményei az alsóbbfokú bíróságok által megjelölt egységes célt szolgálták, ez egymagában a különböző tényálladékot felölelő büntetendő cselekményeket egységgé nem olvasztja, amennyiben a Btk. 96. §-án alapuló jogszabály az, hogy ott, ahol a törvény különös része ellenkezőt nem rendel, a deliktum-egység vagy -többség fennforgása nem a cél egységén, hanem azon sarkal, hogy a cselekmény megvalósítja-e más-más büntetendő cselekmény jogi ismérveit és hogy ezen büntetendő cselekmények azonos vagy különböző jogi érdeket sértenek-e; a vádbeli bűncselekmények más-más jogi érdeket sértenek és pedig egyfelől a nemzetnek és államnak a saját becsületében és hiteléhez való jogát (Átv. 7. §), másfelől az állam alkotmányának egyik leglényegesebb részéhez, a királyság intézményéhez fűződő jogi érdeket (1913: XXXIV. t.-c. 3. §); e cselekmények tehát egymással anyagi halmazatban állanak (Bjogi dtár, 20. k. 51. 1.).

10. A nemzetrágalmozás vétségének büntetése öt évig terjedhető fogház, valamint hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése, továbbá kiutasítás, illetőleg kitiltás (Átv. 9. §). Pénzbüntetés kiszabásának is helye van, és pedig az 1928: X. t.-c. vonatkozó szakaszainak értelmében mellék- és illetőleg a fogházat helyettesítő büntetésként.

A nemzetrágalmozásnak két minősített esetét ismeri a törvény: a) az egyik, ha a cselekményt abból a célból követték el, hogy valamely külföldi állam vagy szervezet a magyar állam vagy a magyar nemzet ellen ellenséges cselekményre indíttassék, a másik b) ha ennek következtében valamely külföldi állam vagy szervezet

a magyar nemzet ellen ellenséges cselekményre indított (Átv. 7. § 2. bek.).

Az első esetben a *célzat*, a másodikban az *eredmény* az, ami minősít.

Az *ellenséges cselekményen* a Min. Ind. szerint nem csupán fegyveres beavatkozás értendő (ugyanígy a *Curia*, v. ö. Pesti Hírlap, 1928. jún. 28-i sz.), hanem bármily oly intézkedés is, melynek az a célja, hogy a magyar állam rendes életműködésében akadályozva legyen (v. ö. még Tank. II. köt. 29. 1.). *Vargha Ferenc* helyes megállapítása szerint nem kell, hogy valamely konkrét állam indíttassék ellenséges cselekményre, mert a nemzetrágalmozás általánosságban hangzik el és a nemzetrágalmozó arra számít, hogy vaktában szétszórt rágalmai valamelyik államnál nyitott fülekre találnak és azt az államot majd ellenséges cselekményre fogják indítani (Hatvány-ügyben tartott vádbeszéd; *Az Est*, 1928. jún. 27-i sz.).

A *Curia* helyesen mondotta ki, hogy az Átv. 7. § 2. bekezdése csak akkor alkalmazható, ha a nemzetrágalmozás elkövetési módjánál fogva egyáltalában alkalmas arra, hogy valamely külföldi államot vagy szervezetet a magyar állam ellen ellenséges cselekedetekre indítson; egy Magyarországból megszökött jelentéktelen újságíró röpiratbeli förmedvényének ily komoly hatás nem tulajdonítható (Bjogi dtár, 20. k. 62. 1.).

Az ellenséges cselekmény bekövetkezése csak abban az esetben állapítja meg a súlyosabb minősítést, ha ez az eredmény az ellenséges cselekményre indítás következménye (erre utal a törvénynek «ennek» kifejezése). Az eredmény bekövetkezése esetén eshetőleg a Btk. 142. §-ában meghatározott tényálladék is megvalósul.

Célzatos elkövetés esetén *tíz évig terjedhető fogház*, a meghatározott eredmény bekövetkezése esetén *életfogytig tartó fogház* a büntetés. Mindenik esetben *hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése* is megállapítandó; külföldivel szemben *kiutasítás*, belföldi ellenében *kitiltás* fog helyt (Átv. 9. §). Mellékbüntetésként az 1928: X. t.-c. 3. § 3. bekezdése értelmében *pénzbüntetés* is kiszabható s az Átv. 10. §-a alapján *vagyoni elégtétel* is megállapítható.

11. A büntetés kiszabásánál különleges intézkedés alá eső *súlyosító és enyhítő körülmények* tárgyában a bírói gyakorlat ki-jelentései közül figyelemreméltók a következők:

Nincs törvényes alap arra — úgymond a *Curia* — hogy vádlott büntetése a rendkívüli enyhítés kedvezményével szabassék ki, mert vádlott rágalmozó állításait a legellenségesebb helyen és akkor terjesztette hazájáról, amikor az a forradalmak viharai, a megszállás megpróbáltatásai után az életért és rendért küzdve, a saját polgárai egy kis részének eltompult jogérzetével is szemben állott, amikor tehát minden hí fiától kíméletet és támogatást várhatott volna, nem pedig külföldi kipellengérezést, amiben a vádlott bűncselekményével szintén résztvett (Bjt. 75. k. 54. l.).

Súlyosító körülmény: hogy vádlott a terhére rótt cselekményt nyilvánosan (Bjt. 78. k. 144. l.), a sajtó felhasználásával követte el (Bjt. 76. k. 54. l.); — hogy vádlott a nemzetrágalmozást mint köztisztviselő, mint az ifjúság tanítója, sőt mint egy nevelőintézet vezetője követte el, kinek éppen ezen minőségéből kifolyóan hivatali és hivatásbeli kötelessége volt a haza hírnevét gyarapítani, azt magasra emelni és érdekét minden módon előmozdítani (Bjt. 77. k. 181. l.); — hogy vádlott ugyanakkor a kormányt is megsértette (Bjt. 78. k. 144. l.).

Enyhítő körülmény: hogy vádlott cikkét az erzsébetvárosi bombamerénylet miatt támadt országos közfelháborodás hatása alatt írta meg és tette közzé (Bjt. 76. k. 54. l.); — vádlott büntetlen előléte, mert az a tény, hogy a már két évtizede hírlapírással foglalkozó, 43 éves vádlott, aki éppen azért, mert a politikai és társadalmi események és jelenségek bírálata közben más foglalkozású polgároknál könnyebben juthatott a sajtótörvénnyel és a Btk.-vel összeütközésbe, mindeddig büntetve nem volt s csak most tévelyedett el első ízben, a vádlott javára számítandó be (Bjt. 77. k. 58—59. l.).

11. §. 4. A nemzetgyalázás.

Mellőzve a nemzetgyalázás vétségének a nemzetrágalmozás vétségével fent már kimerítő tárgyalás alá vett (v. ö. 108. l.) közös ismérveivel (elkövetők, passzív alanyok és jogtárgy) való foglalkozást, e helyütt immár csak az elkövetési cselekvés, az ezzel összefüggő kérdések és a büntetési tétel kerül megbeszélésre.

1. Az elkövetési cselekvés a magyar állam vagy a magyar nemzet ellen: *meggyalázó kifejezés használatában, vagy ily cselekmény elkövetésében áll* (Átv. 8. §).

Jellemző, hogy e helyütt a törvény nem a Bv. 2. §-ában felvett kifejezéseket (becstelenítő, lealacsonyító, megszegyenítő) használja, hanem azokat, amelyek a Btk. 261. §-ában szerepeltek. Az irodalomban eleddig az a nézet talált támogatókra, mely szerint az Átv. 8. §-ában alkalmazott *meggyalázó* jelző ugyanazt jelenti, mint a Bv. 2. §-a által használt *becstelenítő, lealacsonyító és megszegyenítő* kitételek (így *Isaák*, *Zsebk.* 554. l., *Perjéssy*, i. m. 146. l.). Részemről e felfogást nem oszthatom, mert bár igaz, hogy a törvény a nemzetgyalázást közel hozza a Bv. 2.

§-ában meghatározott becsületsértéshez, ám azzal, hogy a mintául előtte fekvő Bv. tágabb körre utaló jelzőit mellőzve visszatér a Btk. szűkebb védelmet nyújtó kitételére: közvetve bár, de mégis annak a gondolatnak kíván kifejezést adni, hogy az állam és nemzet becsülete nem igényel oly fokú büntetőjogi védelmet, mint aminőre az egyéni becsület reászorul. Hogy e helyütt valóban ily megszorító tendencia érvényesült, kitűnik abból a körülményből is, hogy a Min. Javaslatból a törvényig meglehetősen fokozatosan szűkült a védelmi kör. A Min. Javaslat még így beszél: aki «meggyalázó, lealacsonyító, vagy a nemzeti érzületet egyébként súlyosan sértő kifejezést használ» stb.; — az Ig. Bizottság javasolta szövegben már csak azt olvassuk, hogy: aki «meggyalázó vagy lealacsonyító kifejezést használ» stb.; — végül a törvény úgy szól, hogy: aki «meggyalázó kifejezést használ» stb. A szűkítő tendencia — nézetem szerint — félreérthetetlen s hogy viszont a Bv. többször idézett kifejezései valóban tágabb védelmet nyújtanak, mint a Btk. 261. §-ának az Átv. 8. §-ába redivivusként beiktatott kifejezése, az meg kitűnik a Bv. Min. Indokolásából, mely kijelenti, hogy a Bv. a személyiségnek az eddigimél (Btk. 261. §) sokkalta szélesebbkörű védelmet kíván nyújtani.

E megállapítással kapcsolatban két kérdés vár megoldásra: a) mennyiben szűkebb az állami és nemzeti becsület védelme az egyéni becsület védelménél? és b) megokolt-e a nemzetgyalázás körének ilyenképp szűkebbre szabása és illetőleg de lege ferenda nem volna-e kívánatos a védelmi köröknek azonosítása, ami a Bv. kifejezéseinek felvételével történhetné meg?

a) Figyelemmel arra a körülményre, hogy már a közönséges becsületsértés köréből is kiesik az egyszerű tiszteletlenség, nevetlenség és illetlenség (v. ö. *Kézikönyv*, I. füz. 40. l.), nyilvánvaló, hogy az ilyenmű kifejezések használata vagy cselekmények elkövetése az állam, illetve nemzet ellen irányítottan sem vonható a nemzetgyalázás fogalma alá. Egyebekben irányadóul vehető, hogy az oly kifejezés használata vagy cselekmény elkövetése esetén, mely talán objektíve durva, éles és tartalmát tekintve lealacsonyító, de figyelemmel az elkövetés körülményeire s különösen az állam és nemzet személyiségének kiemelkedő voltára ezt szociális és nemzetközi értékében alig vagy éppen nem érintő: mert az a meggyalázás ismerveit nem hordja magán, a törvény szellemének megfelelően tartózkodni kell a bűnösség megállapításától. Az állam és nemzet személyisége általában oly magasan

áll, hogy méltóságán aluli minden aprólékos sértés esetén fellépni s a piszkolódót megbüntetni; az ily magukról megfélelmedezett egyénekek szemben úgylis bekövetkezik a társadalom megvetése, elfordulása, ami legtöbbször érzékenyebb büntetés, mint amit a bíróság szab ki. A túlságos érzékenység s az ebből fakadó nemzetgyalázási bűnperek nagy tömege az állam és nemzet presztizsát nemcsak hogy nem fokozza, sőt csökkenti, miből folyólag oda kell következtetnünk, hogy amikor az Átv. szűkebbre szabta a védelmi kört, ezt tudatosan s mintegy azzal a figyelmeztetéssel tette, hogy csak a kifejezett meggyalázás, az állam és nemzet szociális és nemzetközi értékét erősen sértő cselekmény vonassék büntetés alá. A határvonal természetesen csak in concreto húzható meg azzal, hogy már az eljárás megindításának és különösen a vád emelésének kérdésénél mindig különös figyelem fordítandó arra, vajjon egyfelől az állami érdek, másfelől a nemzetközi értékelés szempontja mit kíván.

b) Figyelemmel az imént előadottakra, részemről nem vélném helyesnek a védelmi kör kitégítését, illetőleg a nemzetgyalázás törvényes fogalmában szereplő határvonalnak a közönséges becsületsértés határvonaláig való kitolását, sőt de lege ferenda megfontolás tárgyává kellene tenni, vajjon nem volna-e helyes a nemzetgyalázás vétségét a felhatalmazásra üldözendő bűncselekmények közé iktatni azzal, hogy a felhatalmazás megadására a minisztertanács jogosult.

2. A nemzetgyalázás elkövetési cselekvése kétféle: a) kifejezés, vagy b) cselekmény.

a) Kifejezésen a szavak útján történő gondolatnyilvánítást kell értenünk; hogy az ily megnyilvánulás élőszóval (idecsik a dal, a rádió, telefonon való elkövetés is), írásban (levél, irat stb.) vagy nyomtatvány stb. útján történik-e, az irreleváns.

b) Cselekmény a gondolatnak mindennemű más módon való megnyilvánulása, és pedig úgy a *tevés*, mint a *mulasztás* (pl. a nemzeti zászlónak lábbal taposása, esetleg a himnusz éneklése alatt a feltűnő ülve maradás és kalapfenntartás); adott esetben a kifejező mozdulatok is (arcjáték, testmozdulat).

3. Úgy a használt kifejezés, mint az elkövetett cselekmény csak abban az esetben tölti be a nemzetgyalázás törvényes fogalmát, ha meggyalázó. Hogy mikor meggyalázó a kifejezés vagy cselekmény, idevágólag némi támpontot ad a Btk. Min. Ind.-a, midőn becsületsértésnek minősíti az oly véleményt vagy ítéletet,

mely mást becsületében, hírnevében sért, nevetségessé tesz vagy hivatásának teljesítésére szükséges tulajdonságai megtagadása által sért. Közelebbről útbaigazíthatnak a következő irányelvek: a) In concreto figyelembe veendő a *szóhasználat*, az *idő*, a *mikor*, a *hely*, ahol s a *körülmények*, amelyek között az inkriminált kifejezés használva, illetőleg a cselekmény elkövetve lett. b) Csak az oly kifejezés vagy cselekmény meggyalázó, mely mint az állam vagy nemzet durva megtámadása és kipellengérezése: *méltóságának kisebbítését* vonhatja maga után; az egyszerű tiszteletlenség nem esik ide. c) A meggyalázó kifejezésnek vagy cselekménynek *tréfás* vagy *élcés*, gúnyolódó alakba burkolása nem zárja ki a nemzetgyalázás vétségének megállapítását. d) A kifejezésnek *feltételes* alakban használata esetében is megállapítható e vétség, ha a nyilatkozat összefüggő tartalmából az tűnik ki, hogy a tettes az államot vagy nemzetet úgy akarta jellemezni, amelytől a feltétel megvalósítása kitelik.

A nemzetgyalázás elkövethető az Átv. 7. §-a alá nem eső tényállítással, tényhíreszteléssel vagy tényre utaló kifejezés útján is; ám ily esetben a valótlanosság nem lévén tényálladási elem, a valóság bizonyítása nem foghat helyt (ugyanígy *Degré*, Zsebk. 660.; *Finkey*, i. m. 187.; *Perjéssy*, i. m. 147. l.).

A *bírói gyakorlatból* ideiktatom a következő ítéleteket: nemzetgyalázás törvényes fogalmát tölti be az a nyilatkozat: «minden magyar ember bitang, gazember» (Bjogi dtár, 20. k. 154. l.); — hogy «az a pofátlan magyar bíróság nem fog ítélkezni fölöttem», valamint az országhatár megváltoztatására törekvő szerb katonákhoz intézett következő felhívás: «Hozzátok ide a büdös magyarokat! Hadd akasszuk fel őket! Kössétek őket a fára!» (Bjt. 76. k. 20. l.); — hogy: «szivány országban élünk» (u. o. 77. l.); — hogy: «sz... k a törvény minden ágára, kitörölhetik minden törvényes intézkedéssel a s... t», mert a vádlott által használt s már a közönséges életben bárkivel szemben is meggyalázást magukban foglaló e kifejezések a magyar állam tekintélyét, méltóságát mélyen sértő tartalmúak (Bjt. 78. k. 17. l.; Bjogi dtár, 20. k. 153. l.); nemzetgyalázást állapított meg a *Curia*, midőn vádlott azt a kijelentést tette, hogy ha gyermeke volna és az az iskolából hazajöve magyarul beszélne, leszűrné, — mert: a magyar nyelv ennek az államnak hivatalos nyelve, amely az állam intézményeiben érvényesül, törvényhozásában és hatóságai által használtatik, úgyhogy a nemzeti nyelv az önálló nemzet lét legfontosabb megnyilvánulása, amelyben maga a nemzet él; ezt a nyelvet — a kisebbségek részére biztosított nyelvi jogok mellett is — az állam minden polgárának ismernie érdeke, sőt annak az iskolában való kötelező oktatása folytán állampolgári kötelessége is; a kijelentés tehát nemcsak a magyar nyelv elleni gyűlöletről tesz tanúságot, hanem a magyar állam nyelvének az iskolai oktatás folytán történt elsajá-

títását egyenesen megvetésre, sőt a legsúlyosabb megtorlásra méltó cselekedetnek tünteti fel; az pedig kétségtelen, hogy az állam nyelvének olyan lebecsülése, amely ezt a nyelvet még arra sem tartja érdemesnek, hogy azt az állam nem-magyarajkú polgárai megtanulják és az állam nyelvének elsajátítását elegendő oknak találja arra, hogy a miatt az idegen nyelvű atya gyermeke életét is kiolthassa, magára az államra, amely ezt a nyelvet viszont intézményeiben érvényesíteni törekszik, mélyen sértő és meggyalázó (Bjt. 79. k. 143. l.); az Átv. 8. §-ában meghatározott bűncselekményt követi el a *Curia* szerint az, aki azt állítja, hogy az országban annyira nincs jogrend, hogy a kommunistákra vagy idegen hatalmak megszállására volna szükség, hogy itt rend legyen, mert e kifejezés a magyar nemzetre, sőt magára az államra nézve is mélyen meggyalázó, minthogy vádlott a magyar államot úgy tüntette fel, mint amelyben törvényen kívüli állapotok vannak, ahol tehát vagyon- és személybiztonság egyáltalában nincs (Bjt. 79. k. 144. l.); *felmentő ítéletet hozott viszont a Curia*, midőn vádlott azt mondotta, hogy: «ilyen a magyar törvény, ha van egy tanu és azt megvesztegetik és az megeakuszik, akkor elítélik az embert», mert vádlott szavai ugyan kétségen kívül bizonyos kifakadást tartalmaznak a magyar törvény és általában a magyar jogszolgáltatás ellen, de azért, hogy a vádlott a magyar törvényt olyannak jelentette ki, hogy a mellett, ha a jogszolgáltatás tanuvalomásra támaszkodik és a tanu hamisan vall, az ártatlan ember is elítélhető, valójában nem mondott mást, mint azt, amit a magyar büntetőtörvény is a hamis tanuzásról és a hamis esküvől szóló fejezetében foglalt rendelkezéseinél a törvény javaslatának indokolása szerint más államok törvényhozásához hasonlóan figyelembe vett, tudniillik, hogy az ítélet és határozat nem juttathatja érvényre az anyagi jogot abban az esetben, ha azokra a tényleges viszonyokra nézve, melyektől a jog megállapítása függ, hamis tanuk és hamis esküvők tévedésbe ejtik a bírót; a magyar törvénynek, a magyar jogszolgáltatásnak ilyen jellemzése, még ha bizonyos tiszteletlen, de magában véve nem meggyalázó kifakadás alakjában is történt, nem lehet tényleg lekicsinylő, lealacsonyító, illetve megszegyentítő a magyar törvényre, a magyar állam intézményeire; hisz minden művelt államban a tanuvalomásokkal kapcsolatos jogszolgáltatás tekintetében ugyanaz a helyzet és addig, amíg a tanubizonyításról éppen az igazság kiderítése, az anyagi jog érvényesíthetése érdekében lemondani nem lehet, a vádlott kijelentésében foglalt lehetőséggel, mely ellen a bizonyítékoknak a törvények által külön és előírt gondos mérlegelésén kívül csak büntetéssel és szükség esetén perújítással lehet és kell védekezni, továbbra is számolni kell, — vagyis a vádlott kijelentésének olyan értelme sem lehet, mintha a magyar törvényt, a magyar állam jogszolgáltatását más művelt államokénál rosszabbnak, alacsonyabb rendűnek, vagy egyáltalán szegényelni valóknak tüntetné fel; a vádlott idézett kijelentése tehát a magyar törvénynek, illetve közvetve a magyar állam vagy a magyar nemzet ellen meggyalázó (dehonestáló) jellegűnek nem tekinthető, és ezért a vádlott cselekménye az 1921: III. t.-c. 8. §-ába ütköző hazá-, illetve nemzetgyalázás tényálladékat nem állapítja meg (Bjt. 79. k. 17. l.); *meggyalázó cselekmény* címén büntette a *Curia* vádlottakat, kik utasokkal telt vonaton, tehát a nyilvánosság előtt a sapkáikat övező magyar nemzeti színű szalagot tüntető módon eltávolí-

tották, mert e cselekményük alkalmas volt azon gondolat megtagadásának vagy megbántásának kifejezésére, mely gondolat a nemzeti színű szalag viselésében nyilvánul meg s így alkalmas a magyar nemzet megbecsülésének esorbítására, a magyar nemzet lealacsonyítására, végeredményben tehát meggyalázására (Bjt. 76. k. 141. l.); egy más esetben felmentő ítéletet hozott a *Curia*, midőn vádlott, mialatt a katonai zenekar a városháza előtti téren a magyar nemzeti himnuszot játszotta, kalapját többszöri figyelmeztetés dacára sem vette le; vádlottnak ez az általános szokással is ellentétes magatartása a *Curia* megismerése szerint a magyar állammal szemben súlyos tiszteletlenséget jelentett ugyan, mert a himnusz a magyar haza iránti szeretet és tisztelet jelképül szolgál, aki tehát ez ellen akár csak passzív magatartással is vét, az a magyar állammal szemben a köteles tiszteletet mulasztja el; ámde az 1921: III. t.-c. 8. §-ában meghatározott vétség elkövetéséhez az szükséges, hogy a tettes a magyar állam vagy a magyar nemzet ellen szándékosan meggyalázó kifejezést használjon vagy szándékosan valamely meggyalázó cselekményt kövessen el; már pedig a kalap le nem vétele, ami egyértelmű a köteles üdvözlés egyszerű elmulasztásával, mint pusztán illetlenség megrovást érdemel ugyan, azonban nem egyértelmű a szándékos meggyalázással, mely utóbbi oly cselekvőséget kíván meg, amely a magyar állam vagy a magyar nemzet erkölcsi értékének, becsületének szándékos kisebbitését, esorbítását jelenti (Bjt. 77. k. 78. l.); *Finkey* helyteleníti a felmentést, mert a tudatos, célzatos vagy éppen tüntető tiszteletlenség megvalósíthatja az Átv. 8. §-ának tényálladékat (v. ö. u. o. megbeszélés; ugyanígy *Perjéssy* i. m. 148. l.); részemről az adott esetben a *Curia* ítéletével értek egyet, mert a tiszteletlenség nézetem szerint csak a legritkább esetekben, az állam vagy nemzet megbecsülésének *durva* megsértése esetén vonható a meggyalázás fogalma alá (pl. ha a kalaplevétel elmulasztásával sértő kifejezések is használtattak), ám a szóban forgó esetben vádlott csak azt mondotta: ő nem törődik a Himnusszal, mert siet; ez az eset is igazolja ama fent kifejtett álláspontom helyességét, hogy a nemzetgyalázás felhatalmazásra üldözendő bűncselekménnyé volna teendő.

4. A nemzetgyalázásnak tevékenységi eredménye nincs, minélfogva e vétségnek kísérlete nem képzelhető, annál kevésbbé, mert pillanatnyi deliktumról lévén a legtöbb esetben szó, az a megkezdéssel azonnal be is van fejezve. A befejezettséghez mégis a meggyalázó cselekmény elkövetése, illetve a meggyalázó kifejezésnek oly módon történt használata szükséges, hogy azt valaki látó-, illetve hallószervei útján érzékelté légyen.

A *Curia* szerint is: e bűncselekmény befejezettségéhez eredmény nem szükséges, ennélfogva a vádbeli bűncselekmény megvalósulására közömbös az a körülmény, hogy a vétséget tartalmazó sajtóközlemény egy nagyon korlátozott körű és olvasottságú időszakos lapban jelent meg, bár kicsiny közönségének hazafias hűségére bizonyára rombolólag hathatott (Bjt. 75. k. 45. l.).

5. A bűnrészesség mindenik alakja létrejöhet, mikor is az általános szabályok irányadók.

6. A szándékot illetően a nemzetgyalázás ugyanazon szabályok alá esik, mint bármely más büntetendő cselekmény, melynek csak dolozus elkövetését rendeli a törvény (Btk. 75. §) büntetni. Az itt megkívánt szándéknak is az eredményképzet, ennek motiváló hatása és a kötelességellenesség tudata az elemei. Közlebről a tettesnek tudnia kell, hogy az ő akaratlagos kifejezése vagy cselekménye a magyar állam vagy nemzet irányában meggyalázó. Hangsúlyozva emelem ki, hogy különös sértési célzat (animus iniurandi) éppúgy nem kell, mint a közönséges becsület-sértésnél; elég tehát az állam vagy nemzet becsületének kisebbitésére alkalmas kifejezésnek tudatos használata, vagy az ily cselekménynek tudatos elkövetése (ugyanígy *Isaák*, *Zsebk.* 554., *Perjéssy*, i. m. 146. l.).

A *Curia* ismételen ily értelemben határozott, így: ennél a bűncselekménynél a motívum, a cél nem tényálladási elem; valami különleges szándék szintén nem kell a vétség létrejöttéhez; elég, ha a vádlott felfogja, belátja, hogy amit ír, mond, az alkalmas a nemzet becsületének kisebbitésére, az idegen nemzetek között való jó hírnevének meggyalázására (Bjt. 75. k. 45. l.); ebben az esetben vádlott azzal is védekezett, hogy mások biztatására jóhiszeműen cselekedett, mert a nemzetgyalázó cikket azzal a céllal és abban a reményben írta, hogy az nem fog megjelenni, hanem miatta az amúgy is nemzetellenes irányú lapot biztosan betiltják, s a védő azzal érvelt, hogy a cél helyessége okából a vádbeli cselekmény mint eszköz-cselekmény nem bűncselekmény; minderre a *Curia* a következő figyelmenreméltó megokolással felel: eltekintve attól, hogy a nemtelen cselekmények helyes célok megvalósítására szóló törekvéssel nem válnak erkölcsösekké, a bűncselekmény hiánya címén bejelentett semmisségi panasz jogi okból azért alaptalan, mert a cselekmény büntetlensége nem teszi az eszköz-cselekményt is büntetlenné, ha az különben a büntetőtörvény valamely tényálladékát kimeríti; ilyen mentő körülményt a büntetőtörvény nem ismer (a *Curia*nak e kijelentése a jogellenesség kérdésének nézőszögéből jut különös jelentőséghez); midőn vádlottak azzal védekeztek, hogy a magyar nemzeti színű szalagoknak sapkáikról történt levételével csak a sportegyletből való kilépésüknek kívántak kifejezést adni s így nem volt nemzetgyalázási szándékuk, a *Curia* elítélt, mert amint a becsületsértéshez, úgy a nemzetgyalázáshoz sem kell különös sértési szándék (animus iniurandi), hanem ez a vétség megállapítandó mindazon esetekben, amelyekben a használt kifejezés vagy elkövetett cselekmény önmagában, tárgyi tartalmánál fogva és a fennforgó körülmények között alkalmas és a tettes ennek tudatában van (Bjt. 76. k. 140. l.); elvi élel mondja ki továbbá a *Curia*, hogy: az 1921: III. t.-c. 8. §-a alá eső vétségnek nem tényálladási eleme a meggyalázásra irányuló szándék, mert ilyen különleges célzat a szakasz szöve-

gében kiemelve nincs, e nélkül pedig ez a vétség megállapításának nem törvényes előfeltétele (Bjt. 76. k. 42. l.); egy további esetben kimondotta a *Curia*, hogy vádlott az ő műveltségi foka mellett tisztában lehetett azzal, hogy a magyar nyelvre tett megjegyzése sértő és meggyalázó, ezen túlmenő sértési célzat a vádbeli cselekmény elkövetéséhez nem is szükséges, így tehát nem védekezhetik jóhiszeműen azzal, hogy nem volt nemzetgyalázási szándéka (Bjt. 79. k. 144. l.); kimondja továbbá a *Curia*, hogy a vádbeli bűncselekménynek a különös bűnözési szándék, vagyis az elkövetésre irányuló célzat nem tényálladási eleme s vádlott a Btk. 81. §-a szerint a büntetőtörvény nem-tudásával sem védekezhetik sikerrel; ezen utóbbi törvényszakasz, valamint a Btk. 75. §-ának rendelkezése ugyanis általános érvényű és a Bv. 17. §-ában meghatározott eset kivételével az ügyvéddel szemben ügyfelének képviselője esetében is hatályos (Bjt. 79. k. 176. l.); az 1921: III. t.-c. 8. §-a és a Bjogi Hat. Tárába felvett 825. számú kir. curiai elvi jelentőségű határozat értelmében a nemzetgyalázás vétségének elkövetéséhez nem kívántatik valamely különös meggyalázási szándék, hanem e vétség befejezettségéhez elegendő a meggyalázó tett vagy kifejezés elkövetésének és illetve használatának tudata (Bjt. 79. k. 177. l.); midőn vádlott az államnak az arra hivatott tényezők útján létrejött és mindenkre kötelező akaratát: a törvényt, meggyalázó kifejezéssel illette, a *Curia* elítélt, mert az Átv. 8. §-ában megkívánt bűncselekményi kellékek fennforgása mellett teljesen közömbös az, hogy a használt kitételek vádlott szándéka és az ő körében divó szóhasználat szerint, a törvényt alkalmazó bíróságra vonatkoztak, mert a vádlott által használt szavak közönséges értelme az irányadó és szándékosság szempontjából teljesen elegendő az, ha a vádlott tudatosan használ meggyalázó kifejezést (Bjogi dtár, 20. k. 153. l.); kimondja még a *Curia*, hogy: a kifejezésnek (minden magyar ember bitang, gazember) meggyalázó voltát a vádlottnak kétségtelenül tudnia kellett, ez pedig elegendő a bűnös szándék fogalmának megvalósítására (Bjogi dtár, 20. k. 154. l.).

7. A halmazat tárgyában az általános szabályok irányadók, mégis figyelmeztetnem kell a nemzetgyalázás és nemzetragalmazás egymásközi viszonyára, amennyiben amint a becsületsértés a ragalmazás mellett, úgy a nemzetgyalázás a nemzetragalmazás mellett *szubszidiárius* törvényes fogalom, ami azt jelenti, hogy aki kijelentéseiben a magyar állam megbeesülését csorbító valótlan tényállításokon felül a magyar állam ellen meggyalázó kifejezéseket is használ, csak nemzetragalmazásért felel (helyesen *Isaák*, *Zsebk.* 555.).

Igy a *Curia* is azzal a megokolással, hogy a sértett jogtárgy azonoságánál és a cselekmény egységénél fogva az enyhébb súlyú cselekmény a súlyosabb jellegűbe beleolvad (Bjogi dtár, 17. k. 68. l., 77. k. 6. l.). Egyéb halmazati kérdésekre a *Curia* imígyen nyilatkozott: ha a nemzetgyalázó kijelentés a hatóság elleni erőszakot is megvalósítja, úgy a két cselekmény

egymással anyagi halmazatban van (Bjt. 76. k. 20. l. és itt *Némethy Imre* megbeszélése); amennyiben a cselekmény a nemzetgyalázás tényálladékat megvalósítja, ez esetben ez a minősítés alkalmazandó, nem pedig a Kbt. 37. §-a (zászló és címer meggyalázása), habár a magatartás ezt a tényálladékat is megvalósítja, mert az 1921: III. t.-c. éppen állapított meg újabb tényálladéki elemeket és bűncselekményeket, mert a régi jogszabályokat a változott idők és körülmények folytán a fokozottabb mérvben veszélyeztetett állami és társadalmi rend megvédésére elég hatályosnak nem találta s mert vádlottak cselekménye az Átv. 8. §-ának összes tényálladéki elemeit kimeríti (Bjt. 76. k. 142. l.); kimondotta a *Curia*, hogy az államalkotó és -fenntartó magyarság durva megtámadása, nyilvános kipellengérezése, szidalmazása az 1921: III. t.-c. életbelépte előtt sem volt ebben az országban teljesen szabad cselekmény, mert ha máskép nem, mint nemzetiséget védte azt a Btk. 172. §-ának 2. bekezdése; minthogy a jelen bűnper ezen a jogcímen is indult meg és az elsőfokú ítélet is ily irányú bűnösség-megállapítást tartalmaz, a kir. ítélőtábla törvényes keretben mozgott, amikor a tettazonosság körében a Btk. 172. §-a és az 1921: III. t.-c. által egyébként büntetendőnek tekintett vádbeli tettet nézetének megfelelően és a Btk. 2. §-a adta jogánál fogva nem izgatás büntetéknek, hanem a magyar állam és nemzet megbecsülése ellen elkövetett vétségnek minősítette (Bjt. 75. k. 43. l., és itt *Némethy Imre* meggyőző kifogásai).

8. A nemzetgyalázás büntetése három évig terjedhető fogház (Átv. 8. §), továbbá hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése, valamint külföldinek kiutasítása belföldinek pedig községből kitiltása; helyt foghat továbbá az 1928: X. t.-c. vonatkozó szakaszai értelmében a pénzbüntetésnek mint mellékbüntetésnek, illetve mint a fogházbüntetést helyettesítő büntetésnek kiszabása.

A büntetés kiszabásánál a judikatúrában figyelembe vett súlyosító és enyhítő körülményekre tett kijelentések a következők: *súlyosító*, hogy a vádbeli cikkben nemcsak a nemzetgyalázás vétségének objektív tényálladéka ismerhető fel, hanem a vádlottnak az az alanyi buzgólkodása is, hogy bűncselekményét minél súlyosabbá, hangban, mértékben minél éktelenebbé tegye; ez pedig nagyon megfoghatkozott hazaszeretetre mutat; — hogy vádlott a nemzetgyalázás mellett a magyar kultúra egyik legértékesebb alakjához is hozzá mert nyúlni és annak megbecsülhetetlen értékét és mind-ezek tiszteletre méltó emlékéit is meggyalázta (Bjt. 75. k. 46. l.); *nem enyhítő*: az utólagos sajnálkozás egy magát hírlapírónak nevező egyénnél (u. o.).

IV. FEJEZET.

Hatásköri és eljárási szabályok.

12. §. Az 1921: III. t.-c. területi hatálya.

1. Az 1921: III. t.-c. javaslatának szerkesztője figyelemmel az abban meghatározott bűncselekményeknek a Btk. második részének I., III. és IV. fejezete alá eső bűncselekményekkel (felségsértés, hűtlenség és lázadás) való rokonságára és a javaslat céljára, mellőzhetetlennek vélte annak kimondását, hogy a javaslatban meghatározott bűncselekmények abban az esetben is a javaslat értelmében büntetendők, ha azokat akár magyar honos, akár külföldi *külföldön* követte el. A vonatkozó szöveg, mely valamelyes stiláris módosítással a törvénybe is átment, így hangzik: **A jelen törvényben meghatározott bűncselekményekre a Btk. 7. §-ának rendelkezéseit kell alkalmazni (Átv. 11. §).**

A Btk. most hivatkozott szakasza azt rendeli, hogy: A jelen törvény (Btk.) szerint büntetendő azon magyar honos és azon külföldi, aki az itt meghatározott valamely büntetendő cselekményt külföldön követi el. S ugyane szakasz hozzáteszi, hogy: E szakasz rendelkezése az ebben felhozott esetekben alkalmazandó akkor is, ha az illető személy a magyar állam területén kívül ítéltetett el, habár az ellene ott kiszabott büntetését kiállotta is, vagy ha a magyar kir. miniszter ellenjegyzése nélkül kegyelmezett meg. A kiállott büntetés mindazonáltal a jelen törvény szerint meghatározandó büntetés megállapításánál a lehetőségig számításba veendő. (Btk. 7. § 1., 2. bek.)

2. Az Átv. 11. §-a tehát megszorította az ú. n. *jeltétlenül büntetés alá vonandó esetek* (v. ö. Tank. I. köt. 131. l.) számát, kimondván, hogy az 1921: III. t.-c.-ben meghatározott összes bűncselekményekre — amennyiben a magyar bíróságoknak módjukban van eljárni — minden körülmények között a magyar büntetőjogszabályok alkalmazandók, és pedig még akkor is, ha a büntetett — legyen magyar honos vagy külföldi — a kérdéses bűncselekményt *külföldön* követte el, mely esetben figyelmen kívül marad, vajjon a cselekmény az elkövetés helyének államában fennálló törvények szerint büntetendő-e, és illetőleg a magyar büntetőjogszabályok alkalmazandók akkor is, ha az illető sze-

mély a magyar állam területén kívül elítéltetett, habár az ott ellene kiszabott büntetését kiállotta is, vagy ha magyar miniszter ellenjegyzése nélkül kegyelmet nyert.

13. §. Hatásköri szabályok.

Az 1921 : III. t.-c. javaslatának szerkesztői a Min. Indokolás szerint úgy vélték, hogy a javaslatba ütköző bűncselekményeknek a Btk. második részének I., III. és IV. fejezete alá eső bűncselekményekkel (felségsértés, hűtlenség, lázadás) való rokonsága szükségessé teszi — az 1897 : XXXIV. t.-c. 17. §-ának második bekezdéséhez hasonlóan — oly rendelkezés felvételét, hogy a javaslatba ütköző bűncselekmények miatt — éppen úgy, mint a Btk. hivatkozott fejezetei alá eső bűncselekmények eseteiben — az eljárás a kir. ítélőtáblák székhelyén működő kir. törvényszék hatáskörébe tartozik, miért is kimondatott a törvényben, hogy: **A jelen törvényben meghatározott büntettek és vétségek eseteiben az eljárás a kir. ítélőtáblák székhelyén működő kir. törvényszékeknek, Budapesten a kir. büntetőtörvényszéknek hatáskörébe tartozik (Átv. 12. §. 1. bek.). V. ö. idevágólag Büntető eljárásjogi tankönyvem 86. l.).**

14. §. Büntető eljárás a távollévő terhelt ellen.

1. Az Átv. Min. Indokolása a következő okfejtéssel kíséri a távollévő terhelt ellen lefolytatható eljárás alább közlendő szabályait: A javaslatban meghatározott bűncselekmények rendkívüli jelentősége és az ily bűncselekmények miatt felmerült gyanúnak bírói eljárás útján való teljes tisztázásához fűződő elsőrendű közérdek megköveteli, hogy a javaslat olyan eljárási rendelkezést is tartalmazzon, amely lehetővé teszi, hogy a bünvádi eljárást a javaslatban meghatározott bűncselekmények eseteiben akkor is érdemlegesen, tehát ítélettel lehessen befejezni, ha a terhelt ismeretlen helyen vagy külföldön tartózkodik. Ezzel a rendelkezéssel a javaslat eltér érvényben levő bünvádi perrendtartásunknak attól az elvétől, hogy olyan egyén ellen, aki a főtárgyaláson jelen nem volt, büntető ítéletet hozni nem lehet. Ettől az elvtől csupán a járásbírói eljárásban kizárólag kihágás vagy egyedül pénzbüntetéssel büntethető vétség miatt folyó bűnügyben van eltérésnek helye annyiban, hogy a tárgyalásra megidézett (reáli-

san és nem hirdetmény útján megidézett) terhelt távollétében is hozható ítélet. Teljes tudatában van a javaslat szerkesztője annak a nagy jelentőségnek, amely ahhoz az alapelvhez fűződik, hogy senki meghallgatása nélkül el nem ítéltető. Mint minden elv, úgy a szóbanlevő elv sem lehet azonban olyan, hogy más hasonlóan fontos vagy még fontosabb közérdekkel szemben is feltétlen és korlátlan érvényesülést igényelhetne. Az a nagy érdek, amely az állam és a társadalom fennálló törvényes rendjének megoltalmazásához fűződik, azt is megköveteli, hogy a törvényes rendet veszélyeztető bűncselekmények eseteiben a bíróság a távollévő terhelt ellen is eljárasson, azzal a természetes feltétellel, hogy az ily terheltet is értesíteni kell arról, hogy ellene eljárás van folyamatban és hogy az ily távollévő terhelt érdekeit a lehetőségig egyébként is meg kell óvni. Arról, hogy a távollévő terhelt az ellene folyamatba tett eljárásról tudomást szerezzon, a javaslat a *hirdetményi idézés* elrendelésével, — arról pedig, hogy a meg nem jelenő terhelt érdekei a főtárgyaláson megvédessenek, *védő kirendelésével* kellően gondoskodik. Külön kiemelésre nem szorul, hogy a helyes ítélezés biztosítékait a javaslat a távollévő elleni eljárásban sem érinti, tehát *bűnösséget megállapító ítélet ily eljárásban is csak akkor hozható, ha a bíróság a bizonyítékok alapján arra a meggyőződésre jut, hogy a terhelt bűnös*. Azokat az aggályokat egyébként, amelyeket a terhelt távollétében hozható ítélet ellen felhozni lehetne, a javaslat majdnem teljesen eloszlatja azáltal, hogy az ily ítéletben *a bíróság a bűnösséget csak megállapítja, a vagyoni elégtételen felül azonban büntetést nem állapít meg, továbbá azáltal, hogy a terhelt jelentkezése vagy kézrekerülése esetében új főtárgyalást kell tartani*.

Az Ig. Bizottságban felmerült az indítvány, hogy a távollévő terhelt számára nemcsak a főtárgyalásra, hanem az eljárás előző szakára is védőt rendeljenek; ezt az indítványt azonban a bizottság mellőzte, mert a Bp. 472. §-a e tekintetben kielégítően rendelkezik.

2. A *Nemzetgyűlés* tárgyalásának során *Bródy Ernő*, miután megállapítja, hogy ez az in contumaciam ítélet benne van a régi katonai bünvádi perrendtartásban, ahova a Theresianából került, ellenzi a törvényjavaslatnak ezt az intézkedését, mert «*viesszavisz bennünket a régi időbe, amely ismerte a távollét alatti ítélethozatalt, amikor in contumaciam ítélték el a legnagyobb magyar hazafiakat*». *Somogyi István* védelmébe veszi a javaslatnak szóbanforgó intézkedését, amely teljesen különbözik a 48-i abszolútisztikus időkben hozott makacssági ítéletektől. «*Az in contumaciam*

ítélet alapján semmi néven nevezendő revízió helye nem volt, hanem ha az illetőt az ország területén elfogták, fel is akasztották, illetőleg végrehajtották rajta az ítéletet. A tárgyalás alatt levő törvényjavaslat 12. §-a szerint azonban, ha az a vádlott, aki fölött távollétében csak deklaratív ítéletet mondanak, bejön és azt mondja, hogy tévedett a bíróság, én tudom igazolni azt, hogy én ezt nem csináltam, hogy én ártatlan vagyok, vagy azt mondja: itt vagyok, tessék ítélkezni felettem, álljunk szemtől-szembe, abban a pillanatban megkezdődik a tárgyalás a gyorsított eljárás szabályai nélkül, független magyar bíró előtt, a bírói hierarchia teljes figyelembevételével. *Zákány Gyula* annak a kifejezésnek, hogy «a terhelt távolléte sem az eljárást, sem az ítélethozatalt nem gátolja» lazasága ellen emel szót; szerinte e helyütt nem negatívumban kellene beszélni s bár feleslegesnek tartja a bűnösségnek ítéletben kimondását, amennyiben ha a távollévő megkerül és ítélethozatalra kerül a sor, úgyszintén tárgyalják az ügyet, mégis azt javasolja, hogy a 12. §-ban azt kellene kimondani, hogy a bíróság köteles ítéletet hozni a bűnösség kérdésében. *Bárczy István* nem tartja helyesnek az in contumaciam bűnösség kimondását, mert az jogrendszerünkkel ellenkezik s arra utal, hogy sokkal súlyosabb, pl. a halállal büntetendő felségsértés, az életfogytiglani fegyházzal büntetendő hűtlenség esetében nem lehet távollévőkkel szemben eljárni. A részletes vita során az igazságügyminiszternek *Bernolák Nándor* előadó által is támogatott módosító javaslata («sem az eljárást, sem az ítélethozatalt» szavak helyébe a következő kitétel: «sem a vád alá helyezést, sem a főtárgyalást, sem az ítélethozatalt (Bp. 472. §)» felvétele proponáltatott) elfogadtatván, a Nemzetgyűlés csekély változtatással törvény erejére emelte a 12. §-ban javasolt szöveget.

A törvénynek e rendelkezését *Heller* sem helyesli, mert ez «olyan újítás büntető perjogunkban, mely mint a közvetlenség követelményének megsértése elméleti szempontból semmivel sem igazolható (v. ö. i. m. 23. l.). *Perjéssy* nem emel kifogást ez intézmény ellen, annál kevésbbé, mert azt az 1867. évi sajtóeljárásunk s több külföldi állam is ismeri. *Részemről* mint kivételes rendszabályt nem helytelenítem annak törvénybeiktatását, mégis azzal a hozzáadással, hogy nézetem szerint elegendő lett volna annak alkalmazhatóságát csak a legsúlyosabb esetekre (pl. az Átv.-ben meghatározott büntettek) szorítani, mert arra csakugyan alig van szükség, hogy a feljelentés elmulasztása esetén a távollévő ellen eljárás indíttassék.

3. A törvényszöveg imígyen hangzik: A jelen törvényben meghatározott büntettek és vétségek eseteiben a terhelt távolléte sem a vád alá helyezést, sem a főtárgyalást, sem az ítélethozatalt (Bp. 472. §) nem gátolja; az ítélet azonban csak a bűnösség megállapítására és a vagyoni elégtétel kiszabására szorítkozik. A távollévő terheltet a főtárgyalásra hirdetmény útján kell megidézni, s ha a terhelt a főtárgyaláson meg nem jelenik, vagy ha maga vagy hozzátartozója védőt nem választott, részére hivatalból kell védőt rendelni. A terhelt jelentkezése vagy kézrekerülése esetében a Bp. 463—462. §-ai szerint új főtárgyalást kell tartani. (Átv. 12. § 2. bek.).

Az Átv. 12. § 2. bekezdésével kapcsolatban különösen két kérdéskomplexumra vonatkozólag nyílt alkalma a *Curianak* megnyilatkoznia:

a) Kimondotta a *Curia*, hogy ha a bűnvádi eljárás az 1921. évi III. t.-c. 12. §-ának 2. bekezdése alapján a távollévő terhelt ellen indul és van folyamatban, a terhelt hozzátartozójának kérelmére el kell rendelni, hogy a vádirat a hozzátartozó által választott védőnek kézbesíttessék. A választott védő a terheltet a tárgyaláson teljes jogkörrel képviselheti és az ő nevében perorvoslattal is élhet. A másodfokú ítélet kihirdetése alkalmával a távollévő terhelt érdekeinek teljes hatályú képviselőjére nemcsak a maga, hanem a hozzátartozója által választott védő, ilyenek nemlétében pedig a hivatalból kirendelt védő is jogosult (Bjogi dtár, 18. k. 1. l., Bjt. 77. k. 53. l.).

b) Rendkívül jelentős a *Curianak* az a további elvi kijelentése, hogy az 1912: III. t.-c. 12. §-ának második bekezdésében körülírt eljárás semmiképpen sem tekinthető sajtójogi felelősségrevonásnak. Közlelebbről kimondja a *Curia*, hogy a sajtó útján elkövetett bűncselekmények esetében az 1921: III. t.-c. 12. §-a csak a sajtójogi különleges felelősségi rendszerből folyó megszorítással alkalmazható; arra az esetre ugyanis, ha a szerző távolléte miatt (vagy más okból) felelősségre nem vonható, magának a St.-nek a 34. és 35. §-okban foglalt rendelkezései erejénél fogva a szerző felelőssége automatikusan a kiadóra, illetve a felelős szerkesztőre hárul; a szerzőnek mint terheltnek távolléte tehát a sajtóeljárásban az 1921: III. t.-c. megalkotása előtt sem volt akadálya a sajtójogi felelősségrevonásnak, hanem csak arra szolgáltat okot, hogy az eljárás a sajtójogilag következő személy ellen folytattassék; a fokozatos felelősség ezen elvől folyik a St. 48. §-ának utolsó bekezdésében foglalt az a rendelkezés is, hogy ha a felelősségre vonható személyek bármelyike ellen — az elévülési időn belül — eljárást tesznek folyamatba, azt bármely más felelős személy ellen ezen idő elteltével is az elévülési határidőn belül folytatni lehet; mindezekből tehát az következik, hogy: az 1921. évi III. t.-c. 12. §-ának második bekezdésében engedélyezett eljárásra sajtó útján elkövetett bűncselekmények esetében csak akkor kerülhet sor, ha a St. 33—35. §-ai szerint a sajtójogilag felelős személyeknek mindegyike távollévő van; de nincs helye ennek az eljárásnak akkor, ha a felelős személyeknek csak egyike vagy másika van távollévő, de a fokozatban következő személy sajtójogi

felelősségre vonható (Bjt. 78. k. 86. l., Bjogi dtár, 19. k. 119. l.). A Curiának ez a meggyőző okfejtéssel kísért álláspontja az irodalomban is támogatásra talált (v. ö. *Finkey*: Bjt. 78. k. 81. l., *Balás P. Elemér*: Sajtójogi gyakorlat, Budapest, 1928. 48—57. l.).

15. §. A rögtönbíráskodás elrendelhetése.

Az eredeti javaslat 17. §-a feljogosítani kívánta a minisztériumot arra, hogy az e törvényben meghatározott bűncselekmények tekintetében a gyorsított bünvádi eljárás szabályainak alkalmazását és kivételesen a rögtönbíráskodás és halálbüntetés megállapítását elrendelhesse. Az Ig. Bizottság az igazságügy-miniszterrel egyetértőleg mellőzhetőnek tartotta a gyorsított bünvádi eljárás szabályainak alkalmazását; az erre vonatkozó rendelkezést tehát mellőzte. A rögtönbíráskodás kivételes alkalmazását a rendkívüli viszonyokra való tekintettel nem tartotta ugyan az Ig. Bizottság mellőzhetőnek, de azt a javaslat 1. és 2. §-ában leírt cselekményekre korlátozta és kifejezte azt az óhajtást, hogy erre vonatkozó jogával a minisztérium csak kivételes szükség esetében éljen. Az igazságügyminiszter felvilágosításai után a bizottságban kifejezést nyert az az egyhangú óhajtás, hogy a gyorsított bünvádi eljárás, úgyszintén a rögtönbíráskodás alá vont bűncselekmények köre a gyakorlatban minél inkább szűkíthetők és az ezekből származó hátrányok lehetőleg enyhíthetők. A bizottság az igazságügyminiszternek erre nézve tett nyilatkozatát megnyugvással vette tudomásul. Mire az új 13. § szövegét a bizottság megállapította s az a Nemzetgyűlésen hozzászólás nélkül elfogadtatván, mint törvényszöveg imígyen hangzik: **A minisztérium felhatalmaztatik, hogy az 1912: LXIII. t.-c. 12. §-ának 4. pontjában megjelölt feltételek esetében a rögtönbíráskodást, az ott megjelölt büntetés alkalmazásával, kivételesen a jelen törvény 1. és 2. §-ában meghatározott bűncselekményekre is elrendelhesse (Átv. 13. §.).**

Az 1912: LXIII. t.-c. 12. §-ának 4. pontjában említett feltételeket az 1912: XXXII. és XXXIII. t.-c. (közös haderő és honvédség katonai bünvádi perrendtartása) 435. §-ának második bekezdése határozza meg imígyen: „ha a felsorolt büntettek (minket érdeklően tehát az Átv. 1. és 2. §-ában meghatározott bűncselekmények) oly fenyegető módon harapóznak el, hogy a fegyelem csorbulásának vagy a közbiztonság veszélyeztetésének

vagy az állam hadierőjét fenyegető bűncselekmények szélesebb körű elterjedésének megakadályozása végett elrettentő példaadás válik szükségessé.»

A gyorsított bünvádi eljárás rögtönbíráskodási szabályait egyébként a m. kir. minisztérium 2.060/1915. M. E. sz. rendeletének II. fejezeté tartalmazza (v. ö. *Angyal—Degré—Zehery*: Anyagi és alaki büntetőjog, II. köt. 534—535. l.).

16. §. Az Átv. rendelkezéseinek kiterjesztése a katonai büntetőbíráskodás alá tartozó egyénekre.

1. Az Átv. 14. §-a szerint: **A jelen törvény 1—11. §-ainak és a 12. § második bekezdésének rendelkezéseit a katonai büntetőbíráskodás alá tartozó egyénnel szemben is megfelelően alkalmazni kell (1912: XXXIII. t.-c. 7. § 2. bek.).** A 2. § rendelkezéseinek a katonai büntetőbíráskodás alá tartozó egyénekre alkalmazásánál abban a tekintetben, hogy a mozgalommal vagy szervezkedéssel összefüggően elkövetett valamely cselekmény büntetése és hogy milyen büntetési tétel alá esik, a katonai büntetőjog szabályai irányadók. **A jelen törvény 1—2. §-ában meghatározott büntettek a katonai büntetőbíráskodás alá tartozó egyénnel szemben rögtönítélő eljárásnak ugyanúgy van helye, mint az 1912: XXXIII. t.-c. 435. §-ában felsorolt büntettek. Vagyoni elégtétel alkalmazását katonai büntetőbíráskodás alá tartozó egyénnel szemben is csak a polgári büntetőbíráskodás rendelheti el. Amennyiben a katonai büntetőbíráskodás vagyoni elégtétel alkalmazását tartja szükségesnek, az iratokat megfelelő indítványtétel végett az illetékes királyi ügyészséghez teszi át. (Átv. 14. §.)**

2. A katonai büntetőbíráskodás alá tartozó egyénekre érvényes 1803. évi osztrák btk., melyet az 1855. évi jún. 15-én kelt császári nyiltparancs léptetett életbe, természetesen nem foglal magában oly büntetőjogszabályokat, amelyek alá az Átv.-ben meghatározott cselekmények szubszumálhatók lennének s így, minthogy viszont nem lehetett arra az álláspontra helyezkedni, hogy e cselekmények a fegyveres erőhöz tartozó személyek által elkövetve büntetlenül maradjanak: ki kellett mondani az Átv. jogszabályainak a katonai büntetőbíráskodás alá tartozó egyénnel (v. ö. idevágólag Tank. I. k. 140—141. l. és *Angyal—Degré—Zehery*, i. m. II. k. 22. l.) szemben való megfelelő alkalmazását. **A megfelelő alkalmazás tárgyában az 1912: XXXIII.**

t.-c. 7. §-ának második bekezdése irányadó, mely szerint: «*Ha a honvédelmi bíróságoknak oly büntető rendelkezéseket kell alkalmazniok, melyeket polgári törvények vagy szabályok foglalnak magukban és amelyek a katonai büntetőjogban elő nem forduló büntetési nemeket állapítanak meg, helyettük ezek a bíróságok a katonai büntetőjognak azokat a büntetési nemeit szabják ki, melyek a polgári büntetőjog szerinti alkalmazandó büntetési nemekhez legközelebb állanak.*»

3. Figyelemmel arra, hogy az Átv. 2. §-ában meghatározott delictum complexum és illetőleg az államfelforgatás büntettének minősített esete (v. ö. fent 56. l.) a szerint büntetendő súlyosabban, illetve enyhébben, amint az összefüggő bűncselekmény büntett avagy vétség és illetőleg amint erre súlyosabb avagy enyhébb büntetést állapít meg a törvény, providálni kellett főleg arról az esetről, amikor az Átv. 2. §-a a katonai büntetőbíráskodás alá tartozó egyénekre nyer alkalmazást. A törvény azt a magától érthető szabályt juttatja kifejezésre, hogy a katonai büntetőbíráskodás ilyenkor azt a kérdést, vajjon a mozgalommal vagy szervezkedéssel összefüggően elkövetett valamely cselekmény büntett-e és hogy milyen büntetés alá esik, a katonai büntetőjog szabályai szerint döntenek el. Megfordítva: ha polgári egyénnel szemben merül fel az Átv. 2. §-a alkalmazásának kérdése azon a címen, hogy az összefüggő bűncselekményt fegyveres erőhöz tartozó egyén követte el, e cselekménynek büntetési, illetve vétségi minősége a az erre törvényileg megállapított büntetés milyensége tárgyában a Btk. és illetőleg melléktörvényeinek szabályai irányadók.

4. A rögtönítélő eljárásnak a fegyveres erő tagjaira való kiterjesztésénél az Átv. 14. §-ának 3. bekezdésében hivatkozott 1912. évi XXXIII. t.-c. 435. §-a azt rendeli, hogy: «*A katonai büntetőjogban meghatározott eseteken kívül rögtönítélő eljárásnak csak a rögtönbíráskodás előzetes kihirdetése után lehet helye a kihirdetés után elkövetett gyilkosság, rablás, gyújtogatás és idegen tulajdonnak gonoszából rongálásával elkövetett nyilvános erőszakoskodás büntetése nézve.*»

5. Amennyiben a katonai büntetőbíráskodás az eléje tartozó egyén terhére az Átv.-ben meghatározott oly bűncselekmény (Átv. 1-2., 5-7. §-aiban meghatározott valamely büntett) elkövetését állapítja meg, amelynek esetében az Átv. 10. §-a értelmében vagyoni elégtétel is megállapítható, úgy abban a kérdésben, vajjon a vagyoni elégtétel alkalmazása szükséges-e vagy sem: a katonai bíróság dönt (a vagyoni elégtétel alkalmazását azonban

csak a polgári büntetőbíráskodás rendelheti el). A nemleges állásfoglalás kizárja a vagyoni elégtétel megállapítását. Igenleges döntés esetén a katonai bíróság az iratokat megfelelő indítványtétel végett az illetékes kir. ügyészséghez teszi át, amely eljárást előíró törvényszabályból nyilvánvaló, hogy a katonai bíróság igenleges döntése (a vagyoni elégtétel alkalmazásának szükségessége kérdésében) nem prejudikál sem az illetékes kir. ügyészségnek, mely «*megfelelő*» indítványtétel végett kapja meg az iratokat (tehát a vagyoni elégtétel mellőzését is indítványozhatja), sem az illetékes kir. törvényszéknek (mely természetesen nincs kötve sem a katonai bíróság döntéséhez, sem az illetékes kir. ügyészség indítványához (a vagyoni elégtételt a bíróság hivatalból alkalmazza; így a Curia, Bjt. 80. k. 128. l.). Az eljáró kir. törvényszék külön vizsgálat tárgyává teszi mindazokat a körülményeket, melyek a vagyoni elégtétel szükségessége és mérve tekintetében irányadók, s ezeknek figyelembevételével ítéletet hoz, melyben vagy mellőzi a vagyoni elégtétel alkalmazását, vagy kirója a «*belátása szerint megállapítandó összegű és az elítélt vagyoni viszonyaihoz mért, az elítélt egész vagyonának elkobzásáig terjedhető vagyoni elégtételt*» (Átv. 10. §).

17. §. Az Átv. életbelépése.

«Záró rendelkezés» cím alatt az Átv. 15. §-a kijelenti, hogy: Ez a törvény kihirdetésének napján lép életbe és azt a minisztérium hajtja végre.

A törvényt az Országos Törvénytárnak 1921. évi április hó 6. napján kiadott 3. számában hirdették ki, mely napon az életbe is lépett (Perjéssy tévesen 1921. március hó 30-ára datálja a kihirdetést és életbelépést; v. ö. i. m. 173. l.; hasonlóan téved a Curia egyik ítéleti megokolása is, mely szintén március hó 30-át említ, v. ö. Bjt. 78. k. 44. l.; márc. 30-án kelt a kihirdetést elrendelő kormányzói rendelkezés.)

Az Átv. hatálya tárgyában különös figyelemre méltó a Curianak következő ítélete: Vádolt felpanaszolta, hogy az 1921: III. t.-c. a vád alapjául szolgáló cselekmény elkövetésekor a helyszínen, vagyis Pécsen, a szerb megszállás folytán még nem volt kihirdetve, sőt akkor ott kihirdetendő sem volt, miért is erről a törvényről tudomást sem szerezhetett s így a vádbeli bűncselekmény miatt büntetőjogi felelősségre sem vonható. A Curia a panaszt alaptalannak minősíti. Az 1921: III. t.-c. ugyanis a magyar büntetőtörvénykönyvnek kiegészítő részét képezi. A Btk. 81. §-a

értelmében pedig a büntetőtörvény nem-tudásával senki sem védekezhetik. Az 1921: III. t.-c.; annak 15. §-a szerint a kihirdetés napján, vagyis 1921. évi március hó 30-án (!), tehát jóval a vádbeli büncselekmény elkövetése előtt lépett életbe. Annak kihirdetése pedig az egész országnak szólt, melynek a szóbanforgó, akkor még megszállás alatt levő az a terület is integráns része volt, melyen vádlott a vádbeli büncselekményt elkövette. Ez annál is inkább áll, mivel vádlott a cselekményének elkövetésekor magyar állampolgár volt és még ma is az, s így a Btk. 8. §-a értelmében a magyar büntetőtörvénykönyvekbe ütköző cselekményeiért az eestbe is felelős lett volna, ha azokat külföldön követte volna is el, akár tudott annak kihirdetéséről, akár nem. Annál inkább tartozik büntetőjogi felelősséggel a vádlott az adott esetben, midőn tettét Magyarországon követte el. Azért teljesen alaptalan a szóbanforgó büntethetőséget és illetve beszámíthatóságot kizáró okra való hivatkozása, mert hiszen az 1921: III. t.-c. a vádbeli tettet vétségnek nyilvánította és mert ez a törvénycikk a tett elkövetése idejében törvényszerűen már ki volt hirdetve (Bjt. 78. k. 44. l.).

300.-

Hdt. 2017.04.10.
NKE EKK KTK Kari Könyvtár

Helyben! *00073520* Anzedkiz

Büntetőjog

